Andhrapracharini Grandha Nilayam.
Anubandha Series. No. 3.

Rajabhakty.

By

Venkata Parwateeswara Kavulu.

ఆంధ్రపత్రికాగ్రంథనిలయము
అనుబంధగ్రంథమాల 3.

రాజభక్తి.

ఇది

వేంకటపార్వతీశ్వరకవులచే
రచియింపబడినది.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి, బి.యె. బి.యల్.
గారిచే సంస్కరింపబడినది.

ద్వితీయముద్రణము

ఆంధ్రపత్రికాముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపబడినది.

మదరాసు.

1915

వెల 0-3-0

అమూల్యమణిహారము.

సీ. ఇనుఁడగు నీకుఁ జే ♦ ర్చినిఁ గూర్తురెందఱో
ప్రభుశేఖరులు పద్మ ♦ రాగమణుల
రాజగు నీకు న ♦ మ్రతఁ దెత్తురెందఱో
సామంతనృపులు ము ♦ క్తామణులను
గురుఁడగు నీకు మ ♦ క్కువ నిత్తు రెందఱో
ప్రకృతినాథులు పుష్య ♦ రాగమణుల
బుధుఁడగు నీకుఁ బెం ♦ పునఁ జేర్తు రెందఱో
ధరణిజనపబులు ♦ గరుడమణుల
భూమిపాలక! మేమున ♦ మూల్యనవ్య
పద్యమణిహారముల నీకు ♦ పాయనముగ
నిచ్చుచుంటిమి దయతో గ్ర ♦ హింపుమయ్య!
చారుమణిధామ! శ్రీజార్జి ♦ సార్వభౌమ!

---

* అమ్లానపుష్పోపహారము *

సీ. అసమానమాలతీ ♦ కుసుమవల్లరికంటెఁ,
జారుమోహనమృదు ♦ శయ్యఁ గూర్చి
కమనీయనవమల్లి ♦ కాగుచ్ఛముకంటెఁ
బరిణతసౌరభ్యభా ♦ వంబు నెఱపి

అమూల్యమణిహారము.

సీ. ఇనుఁడగు నీకుఁ జే ♦ కొన్నని గూర్తు రెందఱో
పరిభుశేఖరులు పద్మ ♦ రాగమణుల
రాజగు నీకు న ♦ మ్రితఁ దెత్తురెందఱో
సామంతప్రభులు వ ♦ జ్రామణులను
గురుఁడగు నీకు మ ♦ రకత నిత్తు రెందఱో
పరిక్రృతినాథులు పుష్య ♦ రాగమణుల
బుధుఁడగు నీకుఁ గెం ♦ పుఁ దెత్తు రెందఱో
ధరణీశవరులు ♦ గోమేధికముల
భూమిపాలక! మేమున ♦ మూల్యనవ్య
పద్యమణిహారముల నీకు ♦ పాయనముగ
నిచ్చుచుంటిమి దయతోఁ గ ♦ హింపుమయ్య!
హారమణిధామ! శ్రీజార్జి ♦ సార్వభౌమ!

---

* అమ్లానపుష్పోపహారము *

సీ. అసమానమాలతీ ♦ కుసుమవల్లరికంటెఁ
జారువామోహనమ్మదు ♦ శయ్యఁగూర్చి
కమనీయనవమల్లి ♦ కాగుచ్ఛముకంటెఁ
బరిమళసౌరభ్యభా ♦ వంబు నెఱపి

సురపారిజాతపరి ◆ సూనమంజరికంటె
సమ్యగామోదర ◆ సంబుఁ జిలికి
మాలతీమల్లికా ◆ మందారములకంటె
లలితమనోజ్ఞరీ ◆ తుల ఘటించి
పద్యపుష్పోపహారముల్ ◆ భక్తిమీరఁ
జేర్చినారము పట్టాభి ◆ షేకపుష్ప
హారములుగాఁగ ఁజేరిమతోఁ ◆ నందికొనుఁడు
సాధ్వి! మేరీమతల్లి! శ్రీ ◆ జార్జిభూప!

అభినందనము.

సీ. వైభవంబున శచీ ◆ వరునికన్నులు గుట్టి,
వైశ్వానరుని శుచి ◆ త్వమునమూది
ధర్మరక్షణఁగాలు ◆ దండంబు వెట్టించి,
నిర్బృతిఁబుణ్యాజనత్వ ◆ నియతిఁ దెగడి
భువనపాలనమున ◆ భువనేశు నరికట్టి,
యమ్మహాబలుశక్తి ◆ వమ్ముఁజేసి
ధనదత్వమునఁ గుబే ◆ రున కుత్తరంబిచ్చి,
శర్వాని భూతిచే ◆ సగముచేసి
యష్టదిక్పాలకాంశల ◆ నవఘళించి
విశ్వపాలనమున మహా ◆ విష్ణువగుచు
వెలయుచున్నాఁడు విబుధులు ◆ వినుతిసేయఁ
జాతతరకీర్తి మాజార్జి ◆ చక్రవర్తి.

INTRODUCTION.

His Imperial Majesty George V with Her Majesty Queen Mary is now in Hastinapura (Delhi), the historic capital of our Bharatavarsha, to be crowned as our Emperor. Every Indian subject is expressing his loyalty in a way suitable to his caste and position. The agriculturist decorates his team, the merchant adorns his shop, and the weaver garlands his rural loom. If the Royal subject has wreaths of rubies, emeralds and diamonds to offer to the Imperial Majesties, the poet's imagination shapes his loyal offerings in melodious rythms.

Our Andhra Pracharini Nilaya sings its song of loyalty in this booklet, termed Rajabhakti. Every Indian poet pours forth his love to the crown in verses eulogising Their Imperial Majesties. But the bard of our Nilayam sings his devotion to the king and impresses the same on the minds of the readers by describing in a legend taken from our Mahabharata, the horrors of anarchy.

Men in olden times having for sometime succumbed to the evils of anarchy prayed to God to favour them with a king. God prevailed, upon

MANU to accept the kingship and set everything in order. The people hailed MANU as their king and gladly submitted to his royal authority. The poet ends the legend with a harangue on loyalty.

This legend aptly finds its place in this booklet, in as much as it reminds usof the horrors of anarchy preva lent inIndia just before the British had undertaken to rule over Bharatavarsha. It is the pleasure of Almighty to bring order out of chaos, to unite the differrent peoples of India under one Raj, to teach them their civic rights and duties, to develop them in the various sciences, arts, and industries, and to make them one nation the advent of the binign British Raj -- -- .

Ayyagari NarayanaMurty,
B.A. & B.L. Editor,
Andhra Pracharini Grandha Nilayam.

శ్రీరామచంద్ర.

రాజభక్తి.

శ్రీజార్జిపట్టాభిషేకోత్సవీయపద్యహారావళి.

ఆశీర్వాదము.

శ్రీరంజిల్లఁగ స్వద్వీపితమున ధా ♦ త్రీపుత్రితోఁ గూర్మియై
పౌరం గొల్వయి సోదరాప్తబుధమి ♦ త్రామాత్యసామంతులున్
బారవారితముఁ గొల్వఁ జెల్వెసఁగునా ♦ పట్టాభిరాముండు మా
మేరీజార్జుల రాజదంపతులఁ జే ♦ ర్మిన్ బ్రోచు నశ్రాంతమున్.

ఉ, శ్రీమహిళాజనార్దనులు ♦ శ్రీయును, రాజ్యరమానుభూతి, భా
షామహిళాపితామహులు ♦ సన్మతియున్, జిరజీవనంబు, నా
ర్యామహిళాగిరీశులు శు ♦ భాళి, విభూతియు, నిచ్చి మేరిరా
జ్ఞీమణి, జార్జిభూవిభుని ♦ నిత్యముఁ బ్రోతురుగాక సత్కృపన్.

MANU to accept the kingship and set everything in order. The people hailed MANU as their king and gladly submitted to his royal authority. The poet ends the legend with a harangue on loyalty.

This legend aptly finds its place in this booklet, in as much as it reminds usof the horrors of anarchy preva lent inIndia just before the British had undertaken to rule over Bharatavarsha. It is the pleasure of Almighty to bring order out of chaos, to unite the differrent peoples of India under one Raj, to teach them their civic rights and duties, to develop them in the various sciences, arts, and industries, and to make them one nation the advent of the binign British Raj.——

Ayyagari NarayanaMurty,
B.A. & B.L. Editor,
Andhra Pracharini Grandha Nilayam.

రాజభక్తి.

స్వాగతము.

మ. మును రాజేంద్రకుమారచంద్రుఁడ నిను స ♦ మ్మోదంబు రెట్టింపఁగాఁ
గనుమాకిప్పుడు చక్రవర్తివయి రాఁ ♦ గాఁ గ్రమ్మఱం గల్గె ద
ర్శనలాభంబు, కృతార్థులైతిమి మహా ♦ రాజేంద్రచూడామణీ!
ఘనతేజద్ద్యుమణీ! శ్రితావనమణీ! ♦ కల్యాణచింతామణీ!

సీ. సర్వత్రంబు నాల్గుపా ♦ దములఁ దప్పకయుండ
నర్థంబు సంపదయ ♦ మందముండ
విజయరమాహృదం ♦ బుజము కందకయుండఁ
గీర్తికామిని కోప ♦ గింపకుండ
సుప్రతాపానల ♦ సూ... [illegible]
గుణముల లోపంబు ♦ [illegible]
ప్రజలచిత్తంబుల ♦ భక్తి తప్పకయుండ [illegible]
బగవారలున్నతిఁ ♦ బాయకుండ
తండ్రిపోలిక, నాలని ♦ తల్లిపోలె
నేలుచున్నావు ప్రజల ♦ నేలఁ గలవు
ఘనతఁ బంచమజార్జను పట్టి ♦ భక్తిఁ గొలువ
సర్వపథవర్తి! శ్రీజార్జి ♦ చక్రవర్తి!

గీ. జానకీరాములను, శచీ ♦ శతముఖులను,
శారదాబ్రహ్మలను, నుమా ♦ శంకరులను,
శ్రీరమామాధవులఁ, బోలి ♦ చెలఁగు సార్వ
భౌమదంపతులకు మీకు ♦ స్వాగతంబు.

సీ. వాహినీమండలి ♦ వస్తుమాత్రమెగాని,
యతనిప్రతాపమే ♦ యరిని నేలు
అంగరక్షకసైన్య ♦ మంగమాత్రమెగాని,
యతనితేజమె గుప్తి ♦ తతి నడంచు
న్యాయసభాపాళి ♦ నామమాత్రమెగాని,
యతనియాజ్ఞయె ధర్మ ♦ గతుల నిలుపు
ఛత్రాదికంబు భూ ♦ షామాత్రమేగాని,
యతనిరూపమె ప్రభు ♦ త్వాప్తిఁ దెలుపు
తలఁప మాగధుల్విభవమా ♦ త్రంబెగాని
యతనిభాగ్యంబె యశము ది ♦ క్తతుల నింపు
రాజమాత్రుండె యతఁడు వి ♦ రాజమాన
విక్రమార్క, శ్రీజార్జి ♦ చక్రవర్తి.

సీ. చత [illegible] నుసేగ ♦ జరుగుచుండుటెగాని,
యజాఁడెన్న [illegible] ♦ [illegible]
విశ్వరక్షకుఁడను ♦ పేరుమాయుటెగాని,
హరిజ్ఞాతివైరంబు ♦ గటపువాఁడు
మంగళప్రతుఁడను ♦ మాటమాత్రమెగాని,
హేమచాపుఁడు బిచ్చ ♦ మెత్తువాఁడు
సతతసన్మార్గగసు ♦ చరణుఁడంటయెగాని,
రవి యంటముట్టఁగా ♦ రానివాఁడు
పొగడికలుగావు ముప్వురు ♦ మూర్తులైన
మూఁడుమూర్తులరూపొందు ♦ పోడిమైన
నాతనికి నెందు నీడుజో ♦ డనఁగరాదు
సర్వసామాన్యుఁడే జార్జి ♦ చక్రవర్తి.

సీ. తనరాజ్యమున నెవ్వ ◆ డేనిఁ గలఁగించు
నన్నుఁ బరితాపంబు ◆ నెన్న నేల?
తననివాసంబైన తె ◆ ల్లనిదివిగాఁ జేసె
నన్నయశస్ఫూర్తి ◆ నెన్న నేల?
తనభూమి విమలవా ◆ హినులఁ దన్పఁగఁ జేయు
నన్న దయారసం ◆ బెన్న నేల?
తనముద్రికనె జగ ◆ ద్భాగ్యంబుఁ గావించు
నన్న మహాత్మ్యంబు ◆ నెన్న నేల?
శిష్టజనముల మన్నించి ◆ దుష్టతతుల
నొంచి దయతోడ జగతిఁ బా ◆ లించుచుండె
నమ్మహారాజ్ఞి సార్వభౌ ◆ మాపతంసుఁ
డన్న మనవేల విస్తరం ◆ బెన్న నేల?
సీ. విబుధరక్షణపటుత్వ ◆ విరించుమహోగ్రము ◆ సర్వసముఁడు
ఖలదైత్యజనముల ◆ కనులు గట్టునినుండు
పరిజలకన్నులఁ జల్లఁ ◆ బలుచు రాజు
అపమృత్యుభయముల ◆ నడఁగించునీశుండు
జగమెల్లఁ బాలించు ◆ సార్వభౌముఁ
డిష్టార్థములనెల్ల ◆ నిచ్చువదాన్యుండు
పాపభారముఁ దీర్చు ◆ భూపమౌళి
జగ్గులకుఁ గొంగుబంగార ◆ మైనవాఁడు
ఆశ్రితులయింటికల్పకం ◆ బైనవాఁడు
అఖిలభూమిజనుల కాధ్యుఁ ◆ డైనవాఁడు
సత్యసత్త్వశ్రీ శ్రీరాజ్ఞి ◆ చక్రవర్తి.

గీ. భరతఖండాగ్రవర్తియశో ♦ భాగ్యగరిమ
భారతీయులపుణ్యపరి ♦ పాకకలన
మేరియుతుండౌచు భాగ్యభూ ♦ మిగావిభుండు
చేరి యొప్పుటఁ బట్టాభి ♦ షిక్తుఁడయ్యె.

ఆ భి జా త్య ము.

సీ. జగమెల్ల నేలఁగాఁ ♦ జాలి కీర్తులఁ
గడుపు చల్లఁగాఁ గనఁ ♦ గన్నతల్లి
పతిని దైవంబుగా ♦ భావించి సేవించి
కమనీయకీర్తిఁ ♦ గన్నసాధ్వి
ప్రజల బిడ్డలవలెఁ ♦ బాలించి యొసఁగేసి
గౌరవభావంబుఁ ♦ గన్నరాజ్ఞి
నిజశత్రులకు గర్భ ♦ నిర్భేదకముగఁ బ్రతా
పోన్నతిఁ జెం [illegible] యుంపఁ ♦ గన్నదేవి
ఈచవృతానేక రత్నప్రతి ♦ భాదికములఁ
గనియె నేదేవి యట్టివి ♦ క్టోరియాంబ
యొన్నఁ దనదండ్రితల్లిగా ♦ నెసఁగువారి
సర్వసామాన్యుఁడౌ జార్జి ♦ చక్రవర్తి.

సీ. దిశలెల్లఁ గీర్తిచం ♦ ద్రికలఁ గప్పినదెవ్వ
రన, నాతఁడన సర్జుఁ ♦ డైనవాఁడు
అరువైదుపదిసేయ ♦ నవని నేలినదెవ్వ
రన, నాతఁడన గుణి ♦ యైనవాఁడు
వసుధ సప్తమసార్వ ♦ భౌమ శేఖరుఁ డెవ్వ
రన, నాతఁడన యోగ్యుఁ ♦ డైనవాఁడు
ప్రఖ్యాతవిక్టోరియాతపః ♦ ఫలము నైన
సాంద్రితరకీర్తి యెడ్వర్డు ♦ చక్రవర్తి
తనకు జనకుండుగాఁ బ్రోది ♦ గనినవాఁడు
భూపమాత్రుండౌ శ్రీజార్జి ♦ భూపమౌళి.

సీ. దీనపాలనకు నం ♦ దనచేయు, సత్యప్రి
యత్వంబునకును ప ♦ ట్టైనకొమ్మ
ఋజువర్తనమునకు ♦ నిజమైనమార్గంబు
గౌరవంబునకు నా ♦ కల్పకంబు
అనఘపాతివ్రత్య ♦ మునకు నిదానంబు
తరుణీమణులకు నా ♦ దర్శకంబు
శాంతిసద్ధర్మశా ♦ చముల కావాసంబు
సద్గుణంబులకును ♦ జన్మభూమి
యగునలెగ్జాండ్రియా, శ్రీ ♦ యాభిజాత్య;
ధన్యచారిత్రి, సాధ్వియ ♦ తల్లి, తల్లి
కూరిమిని బెంపఁబెరుగు కు ♦ మారమూర్తి
సర్వసామాన్యుఁడే జార్జి ♦ చక్రవర్తి?

గీ. పూర్ణచంద్రునితోడికా ♦ ముదినిబోలి
పన్నుఁబాయక యొప్పు నే ♦ వించు నుండు

నట్టికిఁ బ్రేమించి రాజ్ఞి యు ♦ ద్ధాంగిగాఁగఁ
ప్రీతిఁ దనరారఁ జార్జి వ ♦ ర్ణింపఁ దగమె?

పరిపాలనము.

సీ. మున్నున్నదనియైన ♦ నెన్నఁడే వింటిమే,
రమణీయతంతివా ♦ ర్తాప్రశంస
మున్నున్నదనియైన ♦ నెన్నఁడేఁ గంటిమే,
యత్యద్భుతాకాశ ♦ యానకలన
మున్నున్నదనియైన ♦ నెన్నఁడే వింటిమే,
కమనీయలోహమా ♦ ర్గప్రశస్తి
మున్నున్నదనియైన ♦ నెన్నఁడేఁ గంటిమే,
విద్యుత్ప్రదీపికా ♦ విలసనంబు
విన్నవియుఁ, గన్నవియుఁ, గాని ♦ వింటిమెల్లఁ
గాంచుచుంటిమి; నెమ్మదిఁ ♦ గాంచుచుంటి
మవనిలో స్వర్గసౌఖ్యంబు ♦ లందుచుంటి
మహహ! యాంగ్లేయభద్రరా ♦ జ్యంబువలన.
సీ. రాజవీథులనైన ♦ రత్నాలమూటలఁ
బడవేసికొనుటకు ♦ భయము లేదు
నడురేయినైన నొం ♦ టరిగ మార్గంబున
జరిగిపోవుటకును ♦ జంకు లేదు

అడవిలోపలనైన ♦ వ్యవసాయమొనరించి
శరణంబుఁ జేరఁ సం ♦ శయము లేదు
అంబుధినైనఁ బ్రి ♦ యాణంబుఁ గావించి,
దేశాంతరము లేఁగ ♦ దిగులు లేదు
ప్రజలతలనుపూవు ♦ వాఁడియుండఁగా
కవ్వులోనిచల్ల ♦ కదలకుండ
పరులఁ జేయుచుండు ♦ పరిపాలనము గల్గె
నహహా! మనయదృష్ట ♦ మెట్లు మారెను!

సీ. గొప్పడైనఁ బంపెని ♦ చట్టు నేలలుగూడ
మహనీయసస్యాఢ్య ♦ మంబు లయ్యెఁ
గాఢైన నిసుదాని ♦ గహనభూములుగూడ
రమణీయరాజమా ♦ ర్గంబు లయ్యెఁ
గష్టైన నెఱుఁగని ♦ మెట్టచెఱువులుగూడఁ
గమనీయసోపాన ♦ కలము లయ్యె
గనఁ బైన నెఱుఁగని ♦ కారుకాల్వలుగూడ
పరిశీలవాహినీ ♦ పగను లయ్యె
నెప్పుడో కృతయుగాస్త్ర ♦ మెవ్వఁ గాంచు
నెప్పుడో రామరాజ్యము ♦ నెవ్వఁ డెఱుఁగు
నెప్పుడో యుధిష్ఠిరశకం ♦ బెవ్వఁ డెఱుఁగు
నిట్టిపరిస్థితి యున్నదే ♦ యెప్పుడైన?

గీ. పటకాపలవాలు ♦ లే లేపెడివార
మంబుధిమున్నవాల ♦ నరయుచుంటి
మాంసము దినువ ♦ కరుగి నేరనివార
మమతశౌచాజనముల ♦ నరుగుచుంటి

పసులివీథిప్రసంగ ♦ మార్గింపనీవార
మెల్లగ్రామములనార్త ♦ రొలయుచుండె
మాతృదేశము వీడి ♦ యడుగు దాటనినార
మెల్లకోశంబుల ♦ శేయుచుంట
మహాహా! యొక్కనాఁడు నెఱుఁగని ♦ యట్టి భాగ్య
మట్టిసౌఖ్యంబు నట్టిమ ♦ హామహింబు
ననుభవించితిమే యొప్పు ♦ డైన మనము
నమరరాంగ్లేయపాలన ♦ నముగాక!

సీ. సాహసికంబైన ♦ సహగమనపుఁ బంకె
శిశుహత్యకొల్లను ♦ శంపివోయె
గాలపుసిసులు ధి ♦ క్కారించుచుండెను
నరబలులెల్లను ♦ నాశమయ్యె
పాశకారులమస్త ♦ వర్తనంబు లడంగె
దొంగతనంబులు ♦ దూర మయ్యె
బందిపోటులకుని ♦ ర్బంధముల్ ఘటియిల్లె
సకలదుష్కార్యముల్ ♦ సమసిపోయె
ప్రాణమానధనాళి గా ♦ పాడఁబడియె
దివ్యసత్యధర్మములు బో ♦ ధింపఁబడియె
క్షితిజనాళికి సౌఖ్యంబు ♦ చేర్పఁబడియె
ఘనతరాంగ్లేయపాలనా ♦ కౌశలమున.

సీ. సంకేతములఁ దెల్పు ♦ జాబులందింప తే,
ఖా ప్రేషణస్థాన ♦ కలనఁగలిగె
క్రియవిక్రియముల సా ♦ కర్యంబు గలిగింప,
రాకపోకలకు మా ♦ ర్గములు గలిగె

వ్యవసాయ మభివృద్ధి ♦ పఱుపంగఁ బ్రవిమలాం
బుపూర్ణనవపంటకా ♦ లువలు గలిగె
విద్యాభివృద్ధిఁ గాం ♦ క్షింప నూరూరికే,
సకవి నోర్మాల్స్కూళ్ళ శా ♦ శాల గలిగె
పరిజనకులంగల మూఢభా ♦ వములు వోయె
స్త్రీలకుంగూడ విద్యనే ♦ ర్పింపఁబడియె
జగతి నెల్లెడలంగూడ ♦ శాంతినొసఁగె
ఘనతరాంగ్లేయపాలనా ♦ కౌశలమున.

సీ. అవనివార్తలకెల్ల ♦ నాధారమైనవా
ర్తాపత్రికాప్రచా ♦ రంబుఁ గలిగె
నారోగ్యమునకు మూ ♦ లాధారమైయున్న
వైద్యాలయాధిక ♦ వ్యాప్తి గలిగె
నగరంబులకు లోహ ♦ నాళమార్గంబుల
నమలోదకప్రవా ♦ హము లభించె
స్ఫోటకామయము లు ♦ ద్ఘాటించి యపమృత్యు
భయముపోకార్చ్యత్రో ♦ వలు లభించె
ఇన్ని యన్ని యనఁగనేల ♦ యెన్నియేని
సౌఖ్యకరమార్గములు ప్రజా ♦ సమితి కొదవె
సత్యధర్మరతుఁ డాదయా ♦ సక్తుఁడైన
ఘనతరాంగ్లేయపాలనా ♦ కౌశలమున.

సీ. ఆంగిలేయులప్రభు ♦ త్వాప్తి యబ్బుటఁగదా
ధర్మపాలనమహ ♦ త్వంబుగలిగె
ధర్మపాలనమహ ♦ త్వంబుగల్గుటఁగదా
జగమంతయుసుఖితు ♦ మగుచునుండె

జగమంతయును సుభిక్ష ◆ మగుచుండుటకెగదా
దుర్వృత్తిజనులకు ◆ దూరమయ్యె
దుర్వృత్తిజనులకు ◆ దూరమౌటకెగదా
ప్రజలకు సౌఖ్యంబు ◆ పడయఁగల్గె
సకలభూభాగమునడంగె; ◆ శాంతియొప్పె;
నహహా! మనభాగ్యమెంతని ◆ యనఁగవచ్చు!
నాసుధాకరతారార్క ◆ మగుచు నిట్టి
విశ్వపరిపాలనంబు వర్ధిల్లుఁగాక!

మంగళాశాసనము.

సీ. మహనీయతరభాగ్య ◆ మంగళాకలితులై,
యలరారుచుండు న ◆ ర్ధాంగితోడ
ననుపమానందదా ◆ యకమౌచు సౌఖ్యగంబుఁ,
గాంచుకుమారవ ◆ ర్గంబుతోడ
విద్యాన్నిభవ్యాప్తి ◆ విలసిల్లువిమలను
హాహీనమణిభూష ◆ జాలితోడ
నాజ్ఞానుసారవి ◆ హారమైభక్తిసం
గతిఁగొల్చుసద్భృత్య ◆ గణముతోడ
సదమలవిభూతితోడఁ దే ◆ జంబుతోడ,
నలరి, రాజశేఖరత నా ◆ ర్యామరాగ

పరతఁ జెలువొంది, జాజ్ఞిభూ ◆ పాలతిలక!
లీలఁ బెకేర్రుడు లవనిఁ బా ◆ లింపుచుయ్యా!

మంగళమహాశ్రీ.

శ్రీనిలయుఁ డార్యజన ◆ సేవ్యుఁడు, పరాత్పరుఁడ
శేషజనపాలకుఁ, డనంతుం
డానతశరణ్యుఁడు, మ ◆ హామహుఁ డమేయగుణుఁ
డాఢ్యుఁడు, దయామయుఁ డజుండున్
జ్ఞానమయుఁ, డీశ్వరుఁడ ◆ ఖండమగు నట్లొసఁగుఁ
గావుత కృపామతిని మీకి
మ్మానవతి, కీశ్వరస ◆ మానఁ జగుజాధికిని,
మంగళము, మంగళమహాశ్రీన్

కథాప్రారంభము.

శ్రీమదిలాంతనూజను వ ◆ రించెడిపట్టునఁ దన్ముఖాంబుజా
తామితరామణీయకసు ◆ ధాసవ మానఁ దలంచి యాదలన్

చేరిమను బాలునించె కేసల ♦ జేన్ గిడు హొగఁగఁ గోలిరికొరిలు నా
రాముని శ్రీకళత్రాళులు ని ♦ సంగరమున్ గ్రపఁ జూటులమవ్యర్థ్యేన
సీ. దర్శనీయంబైన ♦ దైవంబు భూపాలుఁ
డిహాయు పెక్కఁగింపు ♦ నీనుఁకిం శిభుఁలు
చనవునఁ బోషించు ♦ జనకుఁడు ప్రపనాలి
లమిమిరాని సరించు ♦ తల్లిపరిభూన,
గుణదోషములఁ దెల్పు ♦ గురుఁడు మహాచార్యుఁడు
హితము దెప్పెడు ప్రభ ♦ పెంతుఁడు రాజు
మేలొనఁ గూర్చును ♦ మిత్రుఁడు భక్తీతు
తెలుఁప్రు గ్రీనిచ్చు ♦ దైవ ప్రసాద
మహితమహామాయుతుండు, శ్రీ ♦ మహేశ్వరుఁ
డను మజానుఁ దవ్వుఁ ♦ సాక్షిమవ్వి
భావకలిపుండు, గనుక ♦ సాంగఁ దగ
యవనిజనులకు సన్నియు ♦ మైనవాఁడు!
ఉ. కోరిలియెయుయ్యు మాగుతయ ♦ ఇంతిరపరిసుఁడై యుపాగవి
ఖ్యాతిపయోనిధుల గరిసఁ ♦ గర్వమ్ము, నూరుఁ డేయయ్యుఁ గర్తుఁడా
శ్రీకరచరితుఁడైన నృపతి ♦ సేవితుఁ డయ్యెఁ; దలంచి చూడఁగా
నాతరాజభక్తులను ♦ నంబఁగ రంగియభీష్ట ముంచు సే
సీ. శ్రీమదప్పసుంధరు ♦ స్థిరజలోన్నతిఁ బొంచు
పరిపాతపరిభవశక్తి ♦ రాజభక్తి
ధరార్థకామము ♦ క్రొత్తయంబు లొసంగు
రమణీయలెరశక్తి ♦ రాజభక్తి
సంతరసామ్రాజ్య ♦ సగణిఁ బరిబోధంచు
పాలించదాగమశక్తి ♦ రాజభ

అనవద్యభువనయా ◆ త్రానందము ఘటింప
రమ్యనేకాయుక్తి ◆ రాజభక్తి
సకలభూమండలికని బరి ◆ తాంచెలైన
తేజమిదు సద్భుత్వక్తి ◆ రాజభక్తి
సకలజనుల కనంటెనో ◆ ఖ్యాంబునిచ్చు
రాజతాంపోస్యగూ క్తి కిరి ◆ రాజభక్తి.

క. వేదశాస్త్రము లింపంచము
వేదంబుపుణ్యాపిస్తుత్రి ◆ నిమలవరితత్రి
బాదర్శంబగం జేసి
చేడింతము రాజభక్తి ◆ విశ్రుతస్థితిన్

సీ. తుద మొదల తెలుగక ◆ తోంచునన్నియమవాంగ్రిసె,
సూగ్రింథమును నింప ◆ పనసు గాను
అస్వభావంబులో ◆ నాఖ్యాయికలం గూర్చు
కొత్తపద్యము లల్లం ◆ గోరకే లేను
కల్లవార్తలతోడం ◆ గాగితంబుల నింపి
సుఖమేమె మెచ్చుకో ◆ మహిత లేను
కలను లేదనుకోక ◆ గలిగించిపాంశకం
గర్వంబులం గలంగింపం ◆ గాంతు లేదు
అచలు రానుండగు బరిహన్త్ర, ◆ యపరవిష్ణుం,
బరిపాలనుండగు హరుం ◆ డైనవ్యాస
మూర్తి భావించ్చి స్వాంతము ◆ స్వత్రమువేసి
కడంచుచుంటిమి సత్యావా ◆ గిరిజనకొంజుకు.

సీ. ఇది మంచి ఇది చెడ్డ ◆ దిది యధర్మంబిది
ధర్మంబని విధంచు ◆ తాత్రిత సేక

కాలేస్థాఁ జేసిన ♦ నీతిజ్ఞ యగునని
నిల్చి శాసించెడి ♦ నేత లేక
దుష్ప్రవృత్తు లొనరించు ♦ దుష్టులఁ గనిపెట్టి
తగురీతి దండించు ♦ ధాత లేక
ఎవరి వారి విధి వారి ♦ దని స్వార్థపరతంత్రుల
నియమింపఁజాలు ♦ నేత లేక
యల్లకల్లోలమై విప ♦ దంధకార
మందుఁ బడి రాజు లేమి ♦ యామభంగి
ప్రతిభ చెడి రవి లేనట్టి ♦ పగటికరణిఁ
దొల్లి యొకప్రభువు జగంబు ♦ తల్లడిల్లె.

క. ఆకాలంబునఁ బ్రజ లె
ట్లాకులపడుచుండిరో యా ♦ ధార్థ్య మెఱుఁగ ని
ర్వ్యాకులచిత్తంబున నా
లోకించినఁ దెలియవచ్చుఁ ♦ లోనిది మనకున్.

ఉ. ఉన్నది లేనియట్లు ♦ నొప్పడు తెల్వియు, లేని దున్నయ
ట్లెన్నఁగఁజాలు నేర్పును, వ ♦ హించిన మానసదివ్యశక్తిఁన్
విన్నది కన్నయట్లుగ స ♦ విస్తరభంగి సహేతుకంబుగాఁ
జెన్నసలార భావనము ♦ చేయుట కష్టముగాఁగఁ దోఁచునే.

ఆ. రామ! రామ! యేమి వ్రాయఁగ నేర్తు మా
నాఁటిభూమిప్రజల ♦ పాటు లెల్ల
పెద్దమీను వచ్చి ♦ చిల్లమీనును బట్టి
పొట్టఁ బెట్టుకొన్న ♦ యట్టులుండె.

సీ. తలకించుచుండి రెం ♦ దఱో హింసకాత్ములు,
ధాటీపరీక్షఁబు ♦ దద్దరిల్ల

దండించుచుండి రెం ◆ దఱో హేమకశ్యపుల్,
సాధుసంతానంబు ◆ బాధనొంద
చెరఁబట్టుచుండి రెం ◆ దఱో రావణాసురుల్,
కోమలాంగులు ◆ గోలుగోలఁగ
తెరలించుచుండి రెం ◆ దఱో నరకాసురుల్,
విబుధసంఘంబులు ◆ వెతలఁగుంద
దుష్టచక్రంబు నొంచు ◆ నాథుండు లేఁడె
దీనజనముల రక్షించు ◆ దిక్కు లేదె
భూమిభారంబడంచు ◆ విభుండు లేఁడె
యనుచు జగమెల్ల భీతి నల్లాడుచుండె.
సీ. బలవంతమున నొక్క ◆ పరకాంతఁ జెరబట్టు
వారి మేనులు కాల్చు ◆ వారు లేరు
ధనవంతు తలఁగొట్టి ◆ ధనమెల్లఁ దరలించు
వారి బంధించెడు ◆ వారు లేరు
పగఁబూని యొరులకొం ◆ పలకు నిప్పులు వెట్టు,
వారిచేతులఁ జెండు ◆ వారు లేరు
నకుతేయి నింద్రలోఁ ◆ బతి హత్య లొనరించు,
వారితలల్ గొట్టు ◆ వారు లేరు
జారచోరు, లభాగ్యు,ల ◆ జ్ఞాను, లనద
లవినయు, లధర్మమార్గ వి ◆ హారు, లల్పు
లప్రియోజకు, లప్రియు ◆ లసురమూర్తు
లైరి ప్రజలెల్ల శాసించు ◆ వారు లేక.
సీ. సంపదగలదన్న ◆ సంతోషమున్నదే,
కొట్టిచోరులు దోఁచు ◆ కొనుచునుండ

నాలుబిడ్డలు గల ♦ రనుతృప్తి యున్నదే,
పట్టి జారులు భంగ ♦ పఱచుచుండఁ
దండించుకొంటిమన్ ♦ బరితోషమున్నదే
తెగించి ముష్కరులు తి ♦ ల్లింపుచుండఁ
బోలములు గలవన్న ♦ నిలుకడయున్నదే,
మించి దుష్కృదు లాక్రి ♦ మించుచుండ
నన్న మున్నది యని తృప్తి ♦ యున్నదొక్క
పొగరుఁబోతెవ్వఁడో తిని ♦ పోవుచుండ
లేదు నెమ్మది; సంతుష్టి ♦ లేదు; సుఖము
లేదు; గతిలేదు; శరణంబు ♦ లేదు లేదు.

చ. అనయము హెచ్చె; ధర్మ మసు ♦ గందెను; వర్తక మంతరించె, దు
ర్జనత విశేష మయ్యె; వ్యవ ♦ సాయము చచ్చె; నధర్మమార్గవ
ర్తనములు వృద్ధినొందెను; మ ♦ తంబులు మారె; గలంబు గూలెఁ, బీ
డన మతిరేక మయ్యెను; గ ♦ డంకలు వోయె మహీజనాళికిన్.

సీ. కామంబునకు యథే ♦ చ్ఛామార్గ మొనఁగూడె,
క్రోధంబునకుఁ బట్టు ♦ గొమ్మలబ్బె
లోభంబునకు భృత్య ♦ లోకంబు చేఁజిక్కె,
మోహమ్మునకు జయ ♦ మ్ములు ఘటిల్లె
మదమున కధిక స ♦ న్మానంబు సమకూరె,
మత్సరంబునకు సా ♦ మ్రాజ్య మొదవె
దుర్గుణంబులకును ♦ దొలునోము ఫలియించె
దుర్ణయంబుల కున్న ♦ తులు లభించె
ధర్మమే లేదు; కలదే న ♦ ధర్మహతము;
సాధులే లేరు కలరే న ♦ సాధుహతులు;

కటకటా' మంగలములోని ◆ కందిగింజ
బోలె జగ మంతయును వేగ ◆ పోవుచుండె.

క. తగవులు, వల్లరు, లలజడు,
లగబా, ట్లారవులు, తిట్టు ◆ లాడిక, ఖబిషుల్,
జగడంబులు, హత్యలునై
జగము పరి భ్రాంత మగుచు ◆ నసిచెడిపోయెన్.

సీ. సంఘంబుసున్నీతి ◆ సమయించుటకుఁ గాదు,
చొచ్చి గ్రామముల దోఁ ◆ చుటకుఁ గాని
ప్రాబల్య మబలలఁ ◆ బాలించుటకుఁ గాదు,
శుద్ధాంతములఁ గలఁ ◆ చుటకుఁ గాని
ఖడ్గంబు దుష్టుల ◆ ఖండించుటకుఁ గాదు,
పొడిచి కన్నములు త్రి ◆ వ్వుటకుఁ గాని
ప్రాభవం బనదలఁ ◆ బాలించుటకుఁ గాదు,
చులుచులు ప్రజలఁగా ◆ ల్చుటకుఁగాని,
అకట! యానాఁటిప్రజలయం ◆ దడరియున్న
శక్తు లన్నియు దుష్క్రియా ◆ చరణమునకె
పాలుపడుచుండ దీమల ◆ ప్రాణములకు
గడియ కొకొక్క కష్టంబు ◆ గలుగుచుండె.

చ. బలమున విక్రమంబునను ◆ బాపపథోన్ముఖవర్తనంబునన్
జలమున నొక్కనిం గెలువఁ ◆ జాలినవాఁడు మఱొక్కఁడుంట దు
ర్బలబలభేదభావములఁ ◆ బాల్పడి పోరెద రంతెగాని యీ
యిలపయి నొక్కఁడేని సుఖి ◆ యించుట లే దదియేమి పాపమో.

చ. కలవులచేత, దుర్జనని ◆ కాయముచేతఁ, బరస్పరంబు ము
ష్కరులయిపోరుదుర్మదులఁ ◆ ఘూర్ణణచేత భయంబునొంది ది

క్కఱి దరిలేనియాపదలఁ ♦ గ్రాఁగుచు దూఁగుచు నొక్కఱీతిగా
హాతి! హారి! యప్పు డట్టుడికి ♦ నట్లుడికెన్ బ్రజయెల్ల నెల్లెడన్.

శా. ఆరీతిం జనులెల్లఁ దల్లడిల న ♦ న్యాయంబు వర్ధిల్లుటన్
దౌరాత్మ్యంబుఁదొలంచి తోడిప్రజకా ♦ ధారంబుఁగల్పింపఁగా
ధీరస్వాంతుఁ డొకండుగావలయుఁ గా ♦ దే నాయకుం డంచు నూ
రూరన్ జర్చలు సేయఁ జొచ్చిరిజనా ♦ హాహాయంబుఁ గావించుచున్.

చ. పదుగురు చేరి యొక్కఱునిఁ ♦ బాలకుఁగా గొని యూరనూర దు
ర్మ్మదుల నడంచి సాధుజన ♦ మండలిఁ దన్పుచునుండ నాతనిం
గుదు రొనరించి భక్తి మెయిఁ ♦ గొల్చుచు నాతనిశాసనంబు నె
మ్మదిఁ దలఁదాల్చుచుండుటకు ♦ మేకొనుచుండిరి కొన్నినాళ్లొగిన్.

క. అంతటితో నేమగుఁ గ
ల్పాంతజ్వలనంబు నార్పఁ ♦ జాలునె సమిధల్
సంతప్తములై కీలా
సంతానంబునకుఁ దోడొ ♦ సఁగుఁగాకవియున్

క. ఆపాలకు లధికారము
ప్రాప్తునకు మదించి ధర్మ ♦ పద్ధతిఁ బ్రజలం
గాపాడ నేరక యథే
చ్ఛాపరతంత్రులయి తిరుగ ♦ సాగిరి పెలుచన్.

చ. తనతనకాసఁగొల్పినల ♦ తాలలితాంగుల వాహనంబులన్,
ధనముల, మానికంబుల ను ♦ దారమతిం గొని తెచ్చి యిచ్చునా
తనిఁదమ వానిగా మనిచి ♦ తక్కినవారల దండనార్హులం
చును నలయించుచుండి రవి ♦ శుద్ధచరిత్రులై క్రమంబుగన్.

చ. తనుదావచ్చినస్వాధికారములచే ♦ తం బొంగి మత్తిల్లి దు
ర్జనతం బూని చరించువారిఁ గనియా ♦ శం జెంది యాస్థాన మొ

య్యనఁజెందందగు మాక,మాక, యని పో ♦ రాడంగఁ దోల్లిఁటిమిం
చినకల్లోలము పుట్టి భూపతులకుం ♦ జేకూర్చెఁ గష్టంబులన్.

క. ఒకరొకరుగ, నొకసంఘము
నొకసంఘముగాఁగ, యుద్ధ ♦ మొనరించఁగ నూ
టిక రక్తనదులె కానీ
[illegible]ము జయము చేరదొకట ♦ [illegible]

[illegible] [illegible]నిఁజంపి యొకటఁ ♦ [illegible]
[illegible]నిఁ జంపి మఱొకఁ ♦ [illegible]ంచు;
[illegible] దన్ను వాని ♦ తలఁదన్ను వాఁడు[illegible]
[illegible] యూర్యగా క్తి ♦ [illegible]కముగ.

[illegible] [illegible]గమ్మెల్లన్ రణరంగమైయెసఁగె వే ♦ శస్త్రంబుల్ శస్త్రశానంబులై
[illegible]ంబుల్ గహానంబులై చెడిమొ న ♦ స్మత్తాకృతుల్ దాల్చి దు
[illegible]ణంబుల్ చలరేఁగి యుబ్బుచు యథే ♦ చ్ఛావృత్తి సన్మార్గ దూ
[illegible]లై తాండవమాడుచుండిరి జగ ♦ ద్విగింబుభంగించుచున్.

[illegible] [illegible]ల్లోలము [illegible]
[illegible]కము తల్లడము నొంది ♦ లోకగఁగఁబ్రజల
[illegible]కులమతులై శరణము
నాకాంక్షించి పరమేశుఁ ♦ బార్థించిరాగిన్.

[illegible] [illegible]రతిన్ సృష్టియు, పాలనంబును వినా ♦ శంబున్ ద్విభంగింపొన
[illegible] నీవేగద కర్త వాథ్యుఁడవు గే ♦ వా! యార్తులన్, దీనులన్,
[illegible]ము, నిస్సహాయుల, విపద్వి ♦ భ్రాంతులన్ మమ్ముఁ బ్రో
[illegible] వే దయఁజూడవే యనద్భలం ♦ బాలింపవే యీశ్వరా!

[illegible] [illegible]పాపముపండె, సాధుజనముల్ ది ♦ క్కెడియున్నారు; రా
[illegible]న దుష్టదుల్ పరిలి గు ♦ ర్వ్రాపకారక్రియల్

గావింపన్ వెనుదీయకుంటివి, మహా ♦ కాలావతారుండవై
రావే! రక్షణశిక్షణంబులను వి ♦ ర్పం బెద్ద నిర్మింపవే!

మ. గరముల్ గొంపలఁ గాల్చువారలు కసత్ ♦ ఖడ్గాదిశస్త్రాస్త్రముల్
పరదారాభిరతుల్ పరస్వహరణా ♦ పాపిష్ఠుల్ పరద్వేషితృసం
హరణాల్మృస్నగునాలతాయులు యశే ♦ చ్ఛాయుత్తులై సాహసో
ద్ధుతులౌ చుండిరి విశ్వకంటక! జగ ద్ద్రోహంబు వారింపవే!

చ. బలమును విక్రమంబును బ్రి ♦ భావము సర్వసమత్వమున్ దయా
కలనముఁ గల్గు సాహ్యుఁడవు ని ♦ గ్రహముఁ ధరించుటలేక యొగ్గెడన్
దళితలపెత్తనంబును న ♦ ధర్మపథావరణంబుఁ గల్గి వి
చ్చలవిడ రేఁగుచుండి రత ♦ సాహసులై ఖలులై మహీజనుల్.

సీ. చోరులు, జారులు, ♦ జూదరుల్ మద్యపా
నులును, దుర్మార్గ ♦ వర్తనులును,
నస్మృతవాదులు, న్యాస ♦ హారులు, సర్వాక్రి
మాచారనరులు, అ ♦ న్యాయపరులు,
శఠులు, నాస్తికులు, హిం ♦ సాపరు, లార్యవి
ద్వేషులు, సత్క్రియా ♦ దూషకులును,
పరుషభాషణులు, ము ♦ ష్కరులు, దుర్మతు, లహం
కారు, లున్మత్తులు, ♦ మూర్ఖులును,
స్వార్థపరతంత్రులౌచు నీ ♦ జగమునెల్ల
కలఁచుచున్నారు దీనులు ♦ నిలువనీడ
లేదు చేరుటకును దిక్కు ♦ లేదు, వేగ
రావె! రక్షింపవే! మహా ♦ దేవ! దేవ!

సీ. కరుణారసముఁ జిల్కు ♦ కడకంటిచూపుతో
దీనులఁ బాలించు ♦ దిక్కు నీవ

జగతికిభద్రంబు ♦ సమకూర్చి సమబుద్ధిఁ
బరిపాలనము సేయు ♦ ప్రభుఁడవీవ
లోకకంటకుల నా ♦ లోకించి తగురీతి,
శాసింపఁజాలుఁశి ♦ క్షకుఁడవీవ
ఆర్తులౌ భక్తుల ♦ యభిమతార్థంబుల,
దయచేసిపోషించెడి ♦ దాతవీవ
శిష్టజనరక్షణము, దుష్ట ♦ శిక్షణంబు
నెరపి భూభారమడఁగింప ♦ ధరణి నవత
రించు సాధ్యుఁడవీవ హ ♦ రీ! మహాత్మ!
అగతికుల మమ్ముఁ గాపాడు ♦ మయ్యదేవ!
మ. అనియీరీతి విపత్పయోధిఁబడి హా ♦ హాకారముల్ సేయుచున్
ఘనభక్తిన్ ధరణీజనంబులు జగ ♦ త్కర్తన్, జగన్నాథుఁ, బా
వను, నీశుం, బ్రణతార్తిసంహరణునిన్, ♦ వందారుమందారు, వి
శ్వనిదానుం, బరముం, బ్రభావమహితుం♦బ్రార్థించి రొక్కుమ్మడిన్.
సీ. దుష్టశిక్షణమును ♦ శిష్టరక్షణమును,
నొకచేతనే చేయు ♦ చుండువాఁడు
ఖలులదుర్మార్గంబు ♦ ఘనులసన్మార్గంబు,
నొకకంటనే చూచు ♦ చుండువాఁడు
నాస్తికులదురుక్తి ♦ యాస్తికులనతోక్తి,
యొకచెవినే విను ♦ చుండువాఁడు
నిరుపేదబిడ్డల ♦ నరపాలసూనుల,
నొకరీతినే పెంచు♦చుండువాఁడు
రాతిలోఁ గప్పకును బెట్లఁ ♦ గోరఁతులకును
నొకరగతిభుక్తి నొసఁగూర్చు ♦ చుండువాఁడు

సర్వసమవర్తి దేవతా ♦ చక్రవర్తి
యపుడు వారలయెదుటఁ బ్రి ♦ త్యక్షమయ్యె.

సీ. నిప్పచ్చరంబున ♦ నెగులొందుపేదకుఁ,
బెన్నిధి యెదుటఁ గా ♦ న్పించినట్లు
నట్టేటబడిమున్గి ♦ కొట్టాడునార్తుని,
చేతికిఁ గూలంబు ♦ చిక్కినట్లు
అంధకారమున న ♦ ల్లాడుజాత్యంధున,
కాకస్మికముగ ♦ జూపైనయట్లు
కడుపుమండంగ నా ♦ కలిగొన్నవానికి
నిష్టాన్నములులభి ♦ యించినట్లు
అఖిలభూతదయాపరుఁ ♦ డైనవిభుఁడు
కట్టెదుట నొక్కసారి ♦ సాక్షాత్కరింప
నామహాజనమండల ♦ మద్భుతప్రి
మోదరసమగ్నమై తేలి ♦ పోవుచుండె.

సీ. చాతకాళికిఁ బిపా ♦ సానుస్ఫూర్తి తీరదే,
కమనీయమేఘోద ♦ కంబువలన
కుముదావళికిని సం ♦ కోచంబుతీరదే,
లలితేందుచంద్రికా ♦ విలసనమున
కుజషండమునకు నా ♦ కులపాటు దీరదే,
మహితవసంతస ♦ మాగమమున
కోకసంతతికి వ్యా ♦ కులపాటుతీరదే,
తరుణప్రభాకరో ♦ దయమువలన
ఘనుఁడనంతలసత్ప్రభా ♦ కరుఁడు విధుఁడు,
కాలరూపుఁడు సర్వజ ♦ గత్స్వరూపుఁ

డైనదేవుఁడౌ పర్మిన్యత్తు ♦ మైనయప్రభు
దీనజనులయభీష్టముల్ ♦ తీరకున్నె?

శా. ఆయానందరసాతిరేకమున నా ♦ హ్లాదంబుదీపింప ని
త్యా, యానందమయాయ, విశ్వపతయే ♦ ధర్మస్వరూపాయ వే
ద్యా యోగాద్యాయసమోస్తుతేయనుచు సా ♦ ష్టాంగంబులర్పించి భ
క్త్యాయత్తాత్మకులమ్మహాజనులు లో ♦ కారాధ్యుఁ బ్రార్థింపఁగన్.

శా. ఆర్తత్రాణపరాయణుండఖిలలో ♦ కాధీశుఁ డుద్యత్కృపా
స్ఫూర్తిన్ దక్షిణ, హస్త మెత్తి వినుఁడో ♦ భూమీజనుల్! విస్ఫుర
త్కీర్తిన్ సాత్త్వికమూర్తి సర్వసమవ ♦ ర్తిన్ భర్తగాఁ గూర్చి మీ
యార్తిం దీర్చెద నోడకుండుఁడనిస ♦ ద్యస్సిద్ధసంకల్పుఁడై.

మ. అనహంకారుఁ బ్రనీతికోవిదుఁడు శౌ ♦ ర్యౌదార్యవీర్యోన్నతుం
డనసూయాపరుఁ డార్యధర్మనిరతుం ♦ డార్తార్తినిర్వాపణుం
డనుకంపామతి, సాత్త్వికాకృతి యమే ♦ యప్రాభవోపేతుఁడౌ
ఘనతేజోనిలయున్ సృజించెను జగ ♦ త్కల్యాణసంసిద్ధికిన్.

క. ఆరీతిన్ సృజియించి కృ
పాకరుఁ డయ్యీశ్వరుండు ♦ ప్రజలంగనుచున్
మీరాజీతండు మీ
యారాటముఁ దీర్చునని క ♦ టాక్షింపఁగన్.

గీ. రాజుఁ గని పొంగునాజల ♦ రాశిపోల్కి
రాజుఁ గని పొంగెనా ♦ జనరాజియప్రభు
ఘనతరానందరసతరం ♦ గములతోడ
విజయఘోషంబు లెల్లెడ ♦ విస్తరిల్లె.

క. మాకోరికలు ఫలించెను;
మాకన్నులు చల్లనయ్యె ♦ మానాదతిరన్

మాకార్యము సిద్ధించౌను
లోకావన మయ్యె సత్య ♦ లోకాధీశా!

క. అని యిటు లేకగ్రీవం
బున నానందంబు పొంగి ♦ పౌరలఁ బలుకుచున్
జనులు జయధ్వనులఁ బ్రీతి
ధ్వనితంబుగఁ జేసిర ఖిల ♦ ధరణీతలమున్.

క. ఆకలకల మడఁగించి క్ర
పాకలితుం డీశ్వరుఁడు ♦ వారిం గని యీ
భూకాంతుఁడు మనునాముము
చేకొని పాలింపఁగలఁడు ♦ క్షితిరల నెల్లన్

చ. అనిమనుసార్వభౌమునిఁ గ ♦ టాక్షమునన్ గనుఁగొంచి వత్స! నీ
వనితరధీవిశారదుఁడ ♦ వై సమదృష్టిని ధర్మమార్గవ
ర్తనమున, సాధుభావమున ♦ ధారుణిఁ బాలనసేయు మస్మ శా
సనమున దుష్టశిక్షణము ♦ సల్పుము నిల్పుము ధర్మమెల్లెడన్.

సీ. ధర్మంబు నిలుపుము ♦ లతి వేచి శత్రుల
నడఁగింపు, మనదల ♦ మనవి వినుము,
బలములఁగూర్పుము; ♦ వ్యసనంబు లెడలింపు
మవినీతుల నడంపు; ♦ మవని గొనుము
సైనికుల్, పరిజనులును ♦ సచివు లేకభావ
మందునట్లుగఁ జూడు ♦ మర్థధర్మ
కామమోక్షంబుల ♦ గాంచుము; విషయన
క్తుండవు గాకుము ♦ గురుపురోహి
తాదుల, నమాత్యభృత్యుల ♦ నాదరింపు;
మనవిజనముల నీదిక్షు ♦ లట్లు చూడు

మ ర్హదండంబు గొనుము, మ ♦ హాపరాధుఁ
డైన సుతు నైనదండింపు ♦ మనఘ చరిత!

చ. ప్రతినిధియుం;బ్రధానుఁడును ♦ పండితుఁడున్,సచివుండుమంత్రియుఁ
మఱియుఁ తుడౌనమాత్యుఁడు,సు♦మంతుఁడు,ధీనిధి ప్రాడ్వివాకుఁ
బతులకు నెందునుం బ్రకృతి ♦ వర్గము కావున నట్టివార లా
యతమతులున్, సధర్ములుగ ♦ నారసి చేకొనఁబోలు ఁనికిన్.

గీ. రాజు లేని ప్రజ వి ♦ రాజిల్లనోపదు
రాజు ప్రజలు లేక ♦ తేజరిలఁడు
కాన, స్వామిభక్తి ♦ ఘనతరం బగునట్లు
నృపతి ప్రజల నాద ♦ రింపవలయు.

గీ. మించుశక్తిత్రయంబు సా ♦ ధించి చతురు
పాయములమర్మములెఱింగి ♦ పంచకరణ
మును నిరోధించి షాడ్గుణ్య ♦ మును నెఱింగి
కొనుచు సప్తాంగములఁ గాచి ♦ కొనఁగవలయు.

క. తానుగ నవమానించుట
దానము సేయమియుఁ బ్రబల ♦ దండము, కపటం
బైనగతి; పలుకుప్రల్లద
మూనుటయును దోసఁగు దెచ్చు ♦ నుర్వీశునకున్.

క. అని యుపదేశించి కన
ద్ఘనతేజుం డీశ్వరుండు ♦ కరుణామయుఁ డ
ల్లన నంతర్ధానుం డై
చనియె జగద్రింగ మెడలి ♦ సత్యపథమునన్.

క. అంతట జను లమ్మనుభూ
కాంతుం గని భక్తి వినయ ♦ గౌరవముల న

త్యంతముఁ బ్రార్థించిరి సు
స్వాతంబున సార్వభౌమ ♦ పదముం గొనఁగన్.

గీ. ధరణిజను లసత్య ♦ నిరతులై యుండుట
రాష్ట్రిజనులయఘము ♦ రాజాదగుట
తలఁచి మనువిభుండు ♦ తలఁకి మహీరాజ్య
పాలనమున కిష్ట ♦ పడక యుండె.

క. జను లప్పుడు సంభ్రములై
మనువుం గని సార్వభౌమ! ♦ మము దయతోడం
గని పాలింపుము బిడ్డలఁ
దనుపక జనకుండు విడువ ♦ ధర్మం బగునే.

క. ధరణీశ! విపజ్జలధిం
దరి గానఁగ లేనిమమ్ము ♦ దయఁ గన, నిన్నున్
దరణికిఁ బ్రియఁ జూపి చనె నీ
శ్వరుఁ డాతనిపనుపు సేయ ♦ వలవదె నీకున్.

గీ. "లోకములు, లోకధర్మంబు ♦ లును నృపాల!
రాజమూలములే; రాజవి ♦ రహితమైన
పుడమిజనులకు నింకేన ♦ మడువులోని
జలచరంబులు వడుపాటు ♦ సంభవిల్లు.

క. తరణి శశాంకుల తేజ
స్స్ఫురణము లేకున్న యట్లు ♦ భూజనములు ని
ర్భరదురితతఁ జేడ్పడుదురు
నరపాలకవిహితపాల ♦ నము లేకున్నన్.

క. తనధన మిది యని యూఱడి
మనఁ; బరిణయముమాదియైన ♦ మహితోత్సవముల్

గొనియాడ నెవ్వరికి వ
చ్చునె? జనపాలుండు లేని ♦ చో నిర్భయతన్?

గీ. విభుఁడు లేకున్న జనములు ♦ సభయహృదయు
లగుచు హాహానినాదంబు ♦ లపరఁ దల్ల
డిల్లుదురు; రాజులేమియు ♦ యెల్లవారు
లేమి; కల్మియ కల్మి; ని ♦ ర్లేపహృదయ!

క. యోగములును భోగములును
ద్యాగములును, బహువిధముల ♦ ధర్మములు మహా
భాగా! నరపతిరక్షా
యోగంబునఁ జెల్లుఁ బ్రజకు ♦ నుల్లాసమునన్

క. రాజునకుఁ బ్రజ శరీరము
రాజు ప్రజకు నాత్మగాన ♦ రాజుం బ్రజయున్
రాజోత్తమ! యన్యోన్యవి
రాజితులై యుండవలయు ♦ రక్షార్చనలన్.,,

గీ. ఈశ్వరోద్దేశమును నిర్వ ♦ హింపుమయ్య!
నియతితోడ స్వధర్మంబు ♦ నెఱపుమయ్య!
ప్రజల బిడ్డలఁబోలెఁ గా ♦ పాడుమయ్య!
విశ్వమాన్యమౌ విఖ్యాతి ♦ వెలయుమయ్య!

గీ. హేమగోగణముల ♦ నేఁడు దియ్యవపాలు
ధాన్యల[illegible] ♦ పి[illegible]
మున్నఁ గురాఁగ ♦ నంది రాజ్యాంగంబు
నిలిపి పాలించ ♦ [illegible]మయ్య!

గీ. జగతిఁ గల్గు నెల్ల ♦ శక్తిజీవుల నీ
చేకొనుము దుష్ట ♦ శిక్షణంబు

శిష్టరక్షణంబు ♦ సేయుచు రాజధ
ర్మంబు నిలిపి ప్రజల ♦ మనుపుమయ్య!

క. మనుజాధీశ్వర! యీనీ
జనముల ధర్మంబునందు ♦ షడ్భాగంబున్
గొని బలతేజస్స్ఫూర్తిం
గని సురలమహేంద్రుఁడట్లు ♦ కావుముకూర్మిన్.

సీ. అనిప్రజలెల్ల ని ♦ ట్లర్థింప మనుధర
ణీశ్వరుం డంగుల ♦ కియ్యకొనుచు
నోమహీజనులార! ♦ మోదమునం డిమ్మహీ,
భారంబువహియించి ♦ భద్రగతులఁ
బరిపాలనము చేసి ♦ పరమేశ్వరునియాజ్ఞ,
ననుసరించెద నని ♦ యభయమొసఁగ
నెనలేనిసంతోష ♦ మునఁబొంగప్రజలెల్ల,
జయజయారావదిగ్ఘో ♦ షములతోడ.

గీ. భక్తితోడ ననంగ[illegible] ♦ గా[illegible]ములతోడ
మంగళాశాసనములతో ♦ మునుపపాలు
నవ్యమణిమయసింహాస ♦ నము[illegible]నునిచి
వేడ్కఁ బట్టాభిషి[illegible] ♦ విం[illegible]విరంత.

సీ. సకలభూమిజన ♦ [illegible] విలసిల్లె
[illegible] ♦ వర్ధనయ్యె
సకలసస్య[illegible] ♦ [illegible]బండె
[illegible] ♦ [illegible]
[illegible] ♦ [illegible]
[illegible] ♦ [illegible]

సకలసౌఖ్యంబులు ♦ సంకల్పితము లయ్యె
సకలేప్సితంబులు ♦ సఫల మయ్యె
సకలలోకాభినంద్యప్రశస్తకీర్తి
సకలకల్యాణగుణసుప్రసన్నమూర్తి.
సకలసమవర్తి యమ్మను ♦ చక్రవర్తి
సకలభూప్రజలలర రాజ్యంబు సేయ.

చ. ప్రియజనకుండుఁ, దల్లియును, ♦ విశ్వవిభుండు గురుండు దేవుఁ
దయయును బ్రేమమున్నతియు ♦ దాంతియు శాంతియుఁ గల్గిలో
నయగతిరక్ష సేయుచుఁ బ ♦ సంబులఁబోచు ప్రభుండు కల్గుటన్
భయములు తీరె నీధరణి ♦ భారము తీరెను జేరె సౌఖ్యముల్.

గీ. కరము కరముఁ గొనక ♦ కడుఁ గృపామతితోడ
నేల నేల సాధు ♦ శీలమునను
ప్రజలు ప్రజలుబోలెఁ ♦ బ్రభుభక్తియుతులైరి
రాజు రాజుపోలెఁ ♦ దేజరిల్లె.

Part. 2.

HARAVALI

By

Venkataparwateeswar kavulu.

హారావళి.

(గేయపద్యములు)

ఇది

వేంకటపార్వతీశ్వరకవులచే

రచియింపఁబడినది.

మొదటికూర్పు.

ఆంధ్రప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపఁబడినది.

నిడదవోలు.

౧౯౧౪.

దీనివెల 0—4—0 పోస్టేజిగాక.

ఉపోద్ఘాతము.

వివిధవిషయములంగూర్చి వ్రాయఁబడిన యిట్టిపద్యమాలికలు గలగ్రంథములు మన యాంధ్రభాషయందంతగా లేవు. అంతగా నననేల — లేవనియే చెప్పవచ్చును. ఇట్టిగ్రంథము లింగ్లీషుభాషయందు విశేషముగ నున్నట్లు వినియుంటిమి. అనేక కారణములచేఁ జాలకాలమునుండి నసిచెడియున్న మనమాతృభాష పరమేశ్వరానుగ్రహమున మరలఁ దలయెత్తుకొని తిరుగఁజూచుచున్న యిక్కాలమున నిట్టినూతనమార్గములను జూపుగ్రంథము లావశ్యకము లై యుండు నను నుద్దేశముతోడనే మేమప్పుడప్పుడు రచియించిన పద్యమాలికల నన్నిటిని సేకరించి "హారావళి" యను నామముతో నిట్లొకసంపుటముగాఁ బ్రకటించితిమి. పాఠకులు, పండితులు, కవులు మొదలగుభాషాభిమానులయనుమోదముం బట్టి మేమింకను నిట్టిసంపుటముల మఱికొన్నింటిని వెలువరింపఁదలఁచి యున్నారము. ఇది రెండవభాగము.

ఇట్లు భాషాసేవకులు

వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు.

శ్రీరామచంద్ర.

హారావళి.

ద్వితీయభాగము.

అవతారికము.

ఎంచఁగా నానిశబ్దబ్రహ్మ ♦ పదమాదు
వేఱువేఱుగా హారంబుల ♦ వెలయునిక
విమల పదములనాత్మనా ♦ వింత ముచ్చుటదు
మనిశమును మాకుందోడ్పడ ♦ మాతురంబు
మహిని మైనొప్పు రుద్రాక్ష ♦ మాలకన్నఁ
జేరఁగాంచిన ముత్యాల ♦ పేరుకన్నఁ
గొప్పచూపెడు రతనాల ♦ కోవకన్న
నెందు నతిసమాలిక ♦ యే ఘనంబు.
దైవదత్తంబులైనవే ♦ దంబులకును
ధర్మవిహితంబులైన శా ♦ స్త్రంబులకును

న్యాయసూత్రంబులా పురా ♦ ణంబులకును
మూలమగునది యక్షర ♦ మూలగా దె!
అఖిలమైన జగద్వ్యవ ♦ హారమునకు
సకలమైన ప్రపంచ వి ♦ జ్ఞానమునకు
వివిధమైన మనోభావ ♦ వివరమునకు
నిరత మాధారమైన య ♦ క్షరము కాదె?
ఒక్కటై యొక్కరూపు రూ ♦ పొందిఁగలసి
వేఱువోలిక నందుచు ♦ వివిధగతుల
వలన వివిధాకృతులఁ దాల్చి ♦ వరలుచుండు
నట్టి యక్షర తత్త్వంబు ♦ సరయ వశమె?
ధరణిలో నామరూపభే ♦ దంబులైన
సకలజీవ భావంబులు ♦ సకలలోక
గతులు, సకలేప్సితార్థ సం ♦ తతులుఁ దుదకు
నక్షరమునందె సంక్రాంత ♦ మగును గాదె?
నిత్యమై, నిర్మలంబయి ♦ నిశ్చలమయి
నిఖిలమునకాదియై వర్ణ ♦ నీయమైన
ప్రణవమోంకార రూపశ ♦ బ్దంబుగూడ
మఱిమఱింజూడ నక్షర ♦ మయము కాదె?
ప్రకృతి నన్యోన్యవస్తు సం ♦ పర్కకలన
నాకృతి గుణంబులను భేద ♦ మైనయట్లు

శ్రీలసనోత్పన్నవర్ణన ◆ మేత్రికసమున
నర్థఫలసిద్ధులకు భేద ◆ మగుచునుండు.
ప్రకృతి రూపంబుఁగని పర ◆ బ్రహ్మమూర్తి
యఖిల భావంబులకును దా ◆ నైనయట్లు
గ్రంథ రూపంబుఁగాంచి య ◆ క్షరచయంబు
నఖిలభావంబులకును దా ◆ నగుచునుండు.
ఆకాశమునుండి పుట్టిన ◆ యట్టి శబ్ద
మాకసమువోలె నీరూప ◆ మగుచునుండు
నక్షరంబునఁబుట్టిన ◆ యట్టి శబ్ద
మక్షరాకృతితో నిత్య ◆ మలరుచుండు.
ధారుణి, నదీప్రవాహాప్తి ◆ సారవంత
మర్థవంతము, ఫలవంత ◆ మైనయట్లు
భావమక్షరసంస్ఫూర్తి ◆ వలన సార
వంత, మర్థవంతము, ఫల ◆ వంతమగును.
వికలితనదీతరంగ మా ◆ లికలలోనఁ
బ్రకటితాక్షర రూపమా ◆ లికలలోన
శబ్దము లెప్పుడు నైన న ◆ క్షరభవంబు
లైన శబ్దంబు లేసుమీ ◆ సార్థకములు.
వివిధమతములవారిచే ◆ వివిధరూప
భావముల బ్రహ్మమర్చింపఁ ◆ బడినయట్లు

వివిధభాషలు వారిచే ♦ వివిధరూప
భావములు నక్షరము గాదఁ ♦ బడుచునుండు.
ఆత్మనిర్వృతికో, పర ♦ మాత్మసేవ
నరయుటకో, పరమాత్మ తా ♦ నగుటకో ఆకో
సంతరింపంగఁదగిన వి ♦ జ్ఞానమునకు
సాధనంబైనదల్ల య ♦ క్షరముకాదె ?
ఒకనిఁ బ్రేమించి తగురీతి ♦ నోముటకును
నొకనిఁ గోపించి తగురీతి ♦ నొంచుటకును
వలఁతియైయున్న నరపాల ♦ వరునిచేతి
కలమునకుఁ గల్గుశక్తియ ♦ క్షరముకాదె ?
జగతిఁ బుట్టింప, రక్షింప ♦ సమయఁ జేయఁ
గర్తృకర్తృక్రియాశూన్య ♦ గతి వెలుఁగు
పరమతేజంబు నక్షర ♦ వాచ్యమెకద!
ప్రకృతిజీవులలోన నీ ♦ శ్వరుని వెనుక
నిలుపఁబడియున్న మానవ ♦ కులము నెల్ల
నెలమిఁబై మెట్టునెక్కింపఁ ♦ గలుగుటకును
సాధనంబైన దక్షర ♦ జ్ఞానమెకద!
సృష్టికర్తకు నిజగ ♦ త్సృష్టివేళఁ
దత్తముచిత విజ్ఞానంబు ♦ దనరఁజేయు
నేమహాశక్తి? యట్టివా ♦ ణీమతల్లి

యక్షరాకృతియే గదా ♦ యరసిచూడ !
నీలములు, రత్నములు, గుణ ♦ నియతిఁజేసి
పరిబలియును నలంకార మూ ♦ తరియుఁగాఁగ
సార్థకమ్ములు, నుతపర ♦ మార్థకములు
నైన యక్షరవర్ణతు ♦ ల్యంబులగునె ?
అక్షరంబీజగద్వ్యవ ♦ హారమునకు
నెన్నియో పదంబులను సృజి ♦ యించుచుండె
నలపరబ్రహ్మలోక మూ ♦ తార్థమనుచుఁ
బ్రాహ్మణికొక కొన్నియొఁగులేఁ ♦ పాటిఘనత.
విశ్వమెల్లను వార్తచే ♦ వెలయుచుండు
వార్తవెలయును పత్రికా ♦ వ్యాప్తివలన
పత్రికాస్ఫూర్తియక్షరా ♦ వాప్తిఁగలుగుఁ
గాన నక్షరమే జగ ♦ [illegible]ప్రకంబు.
అక్షరమువాణికాధార ♦ మగునో ? వాణి
యక్షరంబున కాధార ♦ మగునో ? యక్ష
రాకృతియె వాణియొ ? యెఱింగి ♦ యూనఁ గను ?
నదమ లాక్షర తత్త్వవి ♦ జ్ఞానులార !

కవిగీతము.

కవితకవిపుణ్యాలయమునఁ గవి ♦ కవితవలన
ఘనతర స్థితినందుట ♦ గలుగుచుండుఁ
గవితఁ బోలిన మధురవ ♦ స్తువులు లేవు
కవులఁ బోలిన ధన్యమా ♦ నవులు లేరు.
విమలనవనీత మృదులశ ♦ బ్దములఁ గూర్చి
రమ్యభావ పరిబోధకా ♦ ర్థములఁ గూర్చి
పరిమళామోద మధురభా ♦ వములఁ గూర్చి
జనమనోహరలసదలం ♦ కృతులఁ గూర్చి
యనుపమావ్యక్తిను మధుర ♦ ధ్వనులు చెలఁగ
సలలితశ్లేషసుకుమార ♦ శయ్యలలర
నూతనమనోజ్ఞ చాతురీ ♦ రీతు లెసఁగఁ
బటుతరాద్భుత వివిధక ♦ ల్పనలు వెలయఁ
దళుకుదొలుకరి మెఱపులు ♦ మెఱసినట్లు
మెఱపుకొఱివ్విరి సోనలు ♦ గురిసినట్లు
కురిసి సౌరభమెల్లెడ ♦ దొరసినట్లు
మహితమై మానితంబైన ♦ మనసుతోడ
భవ్యమై పావనంబైన ♦ పలుకుతోడ

విమల స్వరా విస్ఫురింపగానెన ◆ శ్రావ్యతోడ
దివ్యమై యొప్పుచుండెన ◆ సూక్తితోడఁ
బదములు నిరర్థకంబులై ◆ గబడకుండఁ
బదిరు రసభావములు చెక్కు ◆ చెదరకుండ
సుస్వభావ మాధుర్యంబు ◆ సుడియకుండఁ
గాంభీర్యదోషంబు కొంచెమును ◆ గదియకుండ
భావనాకరంబు దృశ్యకా◆ వ్యములనైనఁ
జక్కులఁ గాంక్షించు శ్రవ్యకో◆శములనైనఁ
దానవస్తాళిఁ గూర్పు ◆ ద్యములనైనఁ
దారహారాళిఁ గొలుగ◆ద్యములనైన
మహాంతగతివారియుమా! వారియు◆మా! కవీంద్ర!
ప్రకృతి నీతోడు వేసినట్టులై◆పలుకుచుండె
స్వసచివ శోగలదంతే ◆ చాలు నీకుఁ
గాంభీర్యనిర్మాణమునఁ గూర్చి◆కరము లరసె
చూచుకొన నేల ? కవితని◆సొమ్ము కాదె!
భావనాబల మున్నది◆ప్రకృతియున్న
దిష్టముండినఁ బదముల◆ కేమి కొఱఁత?
వారిదవిహారసగ శృంగ◆పదము లరసి
స్వాదు జలపూర్ణనదనదీ◆పదము లరసి
పంకజామోదతాసార◆పదము లరసి

ఘుంభరిత దివ్యకేదార•పదము లరసి
సదమల స్నిగ్ధసైకత•పదము లరసి
పావనతపోవనాశ్రమ•పదము లరసి
భవ్యతరమందిరారామ•పదము లరసి
భవనగోపుర పట్టణ•పదము లరసి
సార్థకంబుగ భావించి•సరసకావ్య
మొకటివ్రాయుము! వ్రాయుము! • సుకవిచంద్ర!
సమదకోకిల కలకూజి•తములలోనఁ
బ్రముదిత మయూరకేకార•వములలోనఁ
పంజరశుకీశుకాను లా•పములలోన
సుమనసమారోహ దళిశింజి•తములలోన
వర్షపాద పరిచారార•వములలోనఁ
దుములకల్లోల జలధిఘో•షములలోన
ధరణిధర నిర్ఝరపరిపా•తములలోన
విమలతటినీ తరంగవే•గములలోన
సుమధురానిల సంచాల•నములలోనఁ
దరుణకాదంబినీ గర్జి•తములలోనఁ
బ్రకృతి యవ్యక్తమంజుల•ధ్వనులు నెఱపి
వినుచున్నది చెవియొగ్గి•వినుము! వినుము!
రమణ నొకసారి నీలాంబ•రంబుఁదాల్చి

చెలఁగి యొకసారి వెన్నెల♦చీరఁ దాల్చి
పొసఁగ నొకసారి మంచుమే♦లుముసుఁగుఁ దాల్చి
లీల నొకసారి మేఘమా♦లికలఁ దాల్చి
ప్రీతి నొకసారి చుక్కల♦పేరు దాల్చి
పరగ నొకసారి క్రొన్నెల♦వంకఁ దాల్చి
వరుస నొకసారి సస్యగ♦ర్భంబుఁ దాల్చి
సరస నొకసారి బాలభా♦స్కరునిఁ దాల్చి
గడియకొకరీతిగా సలం♦కార సరణి
నెఱపుచున్నది ప్రకృతి నీ♦వికటమందు
లసదలంకారముల లక్ష్య♦లక్షణములఁ
దెలిసియుంటి వింకేమికా♦వలయు నీకు ?
కమ్మపుప్పొడి నెత్తావి♦గుమ్మరించి
వేగుఁజోకలఁ దెమ్మెరల్♦వీచునపుడు
ప్రౌఢకాంతల ప్రణయకో♦పములు దీరఁ
గొక్కొరోయని తొలుకోడి♦కూయునపుడు
కాఱుచీఁకటి గుంపులఁ♦గడలఁద్రోసి
తూర్పుసఁబ్రభాతకాంతులు♦తోఁచునపుడు
నుదయశైలంబు మాటున♦నుండి బాల
సూర్యుఁడల్లనల్లనఁ దొంగి♦చూచునపుడు
నరుణకిరణంబు లల్లనఁ♦దరులమీఁద

నలరుపవడంపుఁ దీవల • నల్లునపుడు
ప్రకృతికాంత ప్రసన్నభా • వంబుఁ దాల్చి
కలవిహంగమ రుతములఁ • గులుకునపుడు
విమలమా నీహృదంతరా • ళమున నెన్ని
యెన్నియూహాలు లేచునో • యెవరికెఱుక!
కలికి చూపులనెంతరా • గంబు గలదొ
వెలఁది నవ్వులలో నెం • చలువ గలదొ
విరిశరంబులలో నెంత • చుఱుకు గలదొ
కాంచి తెలుపంగ వలఁతినీ • కవిత గాదె!
సమయ సముచిత సరస • స్పందనమున
హృదయ కేదారముల నెల్లఁ • బదను చేసి
లలితనీతి బీజంబులఁ • జిలుకరించి
మొలకలెత్తింపఁగాఁ గృషీ • వలుఁడవయ్య!
నీతితత్త్వబోధకుఁడవై • నెగడునపుడు
తోఁచినన్ని త్రోవల నీవు • దాఁకఁబోవచ్చు
లేదు నిర్బంధమనఁగనీ • లేఖినికిని
కలదుగాదె "నిరంకుశాః • కవయ" యనుట;
వెలయు ప్రకృతికిఁ బరిమితి • కలదుగాని
భావనాప్రకృతికి లేదు • పరిమితి భువి
భావవీథి యనంతమై • పరఁగుఁ గాన

వివిధగతులఁ జరింపుమీ ♦ కవివరేణ్య !
నిస్తులంబగు నీ లే ♦ ఖనీముఖంబు
కలుషపూర్ణమాషీరస ♦ కలితమయ్యు
నవరసంబులఁ జిల్కుచు ♦ న్నది సతంబుఁ
గృతులచే పట్టుగిలవారి ♦ కేమిటో అంత?
నీమనోభావముల నెల్ల ♦ నేర్పుమీఱ
నక్షరాకృతి విలసిల్లు ♦ నట్లు చేసి
మనసువెంబడి నీదు లే ♦ ఖిని చరింపఁ
గలముగాఁ బ్రసంగ కవిత పైఁ ♦ దలపుఁ జేసి
పరికృతిని శృంగారహాస్యా ♦ న్వయము చేసి
యఖిలవస్తు గుణంబుల ♦ నవధరించి
వివిధరూప స్వభావముల్ ♦ విశదపఱచి
దేశకాలపాత్రంబులఁ ♦ దెలియఁ జెప్పి
సనయదుర్నయగతులం బో ♦ ధనము చేసి
కష్టసుఖసంతతుల నెల్ల ♦ గణనఁ జేసి
పాపపుణ్యకర్మంబులఁ ♦ బరిగణించి
యనుపమపవిత్ర చరితంబు ♦ లనువదించి
సకలవిద్యాకర్త ధర్మముల్ ♦ సంతరించి
సర్వశాస్త్రముల్ శోధింపఁ ♦ జాలఁ గలవు
సర్వధర్మముల్ వివరింపఁ ♦ జాలఁ గలవు

సత్త్వశక్తులు గలిగింపఁ ♦ జాలఁగలవు
సర్వశుభముల సమకూర్పఁ ♦ జాలఁగలవు
జగతి నీమాట మీఁదుగా ♦ జరుగుచుండు
జగతి నీచేత సన్వర్థ ♦ మగుచునుండు
జగతి నీచూపు త్రోవనే ♦ చనుచునుండు
జగతి ధన్యుండనఁగ నీవె ♦ సత్కవీంద్ర!

కావ్యగీతము.

సుకవిమూర్ధన్యభావబో ♦ ధకములైన
లలితసూక్తుల నక్షరం ♦ బులుగఁ జేయు
నిస్తులంబైన వరలేఖ ♦ నీముఖంబు
సుప్రసన్నప్రభావంబుఁ ♦ జూపుఁగాక!

రథ్యములఁ దోలిదినరాజు ♦ రథముఁ ద్రిప్పి
మహిజనంబుల వడఁకించు ♦ మంచు విప్పి
తరువరంబుల జీర్ణప ♦ త్త్రములఁ దూసి
విశ్వమెల్లెడ నాశల ♦ వెలయఁజేసి

వత్సరముతోడ శిశిరంబు • వదలిపోవ
విరిసరులతోడ నలరుఁదె • మ్మెరలతోడఁ
దలిరుగొమ్మలతోడఁ గో • కిలలతోడఁ
గమ్రపుష్పాళితోడ భృం • గములతోడ
వల్లరులతోడ నిత్యోత్స • వములతోడ
మేలిదినములతోడ యా • మినులతోడ
నల్లనల్లన మధుమాస • మరుగుదెంచె ;
నైననేమాయె ? శాశ్వత • మైనదేది ?
కాంచుచుండంగనిదియును • గడచిపోవు ;
నిట్టిశిశిరవసంతంబు • లేమిలెక్క ?
యెన్నికల్పాంతరంబులె • న్నెన్నియుగము
లెన్నియేండ్లెన్నియయనంబు • లెన్నిఋతువు
లెన్నినెలలెన్నిపక్షంబు • లెన్నిదినము
లెన్నిరేలెన్నియామంబు • లెన్నిగడియ
లెన్నినిమిషంబులీరీతి • నేగినవియొ ?
వడివడిగఁబోవుకాలప్ర • వాహమందుఁ
బొడముసుడిగండములలోనఁ • బడిమునింగి
పాంచభౌతికవస్తుప్ర • పంచమెన్ని
యెన్నిమార్పులనందలే • దింతదనుక ?
ఎట్లమొదుటనో, వెనుకనో • యెఱుకపడ

యెఱుకపడకుండనోభూః ♦ జగతిఁబోవు
చున్నయీపరిణామంబు ♦ లన్నిటికిని
మనముగనఁజాలునాసప ♦ క్షను లెక్కించి
ప్రకృతిచూపుచునేయుండు ♦ ప్రకృతివెల;
భౌతికంబైనయట్టిప్ర ♦ పంచమునకుఁ
గేవలాదర్శనంబైన స్వ ♦ భావికంబు
గాదిదానికి, మనమంత ♦ గాగ్రహింపఁ
గలమె? మాయయనెడునట్టి ♦ కలుగఁబోదు;
ఆరయఁగావ్యప్రపంచంబు ♦ నంతఁగూడ
నట్టికాలాతిపాతంబు ♦ లట్టిమార్పు
లట్టిచిహ్నంబులేపోడ ♦ కట్టుచుండు;
నైననుబ్రదర్శంబున ♦ యుండెకాక
బోధనంబునఁగూడఁబ్ర ♦ బుద్ధమైన
దగుటఁగావ్యంబెవరణీయ ♦ మగునుగాదె!
పరమమైనట్టికావ్యప్ర ♦ పంచమందు
దర్శితములైనప్రకృతిచి ♦ త్రింబులెల్లఁ
గాలవాహినివడిలోనఁ ♦ గలసిపోక
యుండునప్పటికెప్పటి ♦ కొక్కగతినె;
నగరరాజమయోధ్యయె ♦ న్నటిదో? పుణ్య
వనగిరినదీనదంబులె ♦ ప్పటివో? సేతు

కలనమేనాఁటిదో ? హాహా • జలధిలోని
లంకయెప్పటిదో? నిక్క • లంకుఁడైన
మేఁ శ్రీరామచంద్రుఁడే • నాఁటివాఁడో ?
పరమసాధ్వీమహీజయె • ప్పటిదో ? ఖలుఁడు
వక్త్రకంధరుఁడెప్పటి • వాఁడో చూడ
నాస్థలం బలుమున్నటి • యట్లె యుండు ;
తెలుపునాకాలమంతయుఁ • దిరిగిపోయె
నాఁటివారొక్కరైననీ • నాఁడు లేరు
కానిలో త్తన్నస్వరూపవల • క్షణములెల్ల
సతులకావ్యప్రపంచచి • హ్నములగుటఁ
గావ్యమునఁబూర్వమెల్లెల్ల • కాంచగలము.
ఉచితవేషంబులను ద • త్తుచితరీతి
నుచితపదయుగ్మంబులను ద • త్తుచితలీల
నుచితపాత్రంబులను ద • త్తుచితవృత్తి
నుచితభంగిఁ బ్రదర్శించి • యుచితరచన
గతులనుచితానుచితధర్మ • గతులనెల్ల
నెఱపి కావ్యప్రపంచంబు • గఱపుచుండు.
ధర్మదేవతానిర్మల • త్త్వమపవిత్ర
ముపబద్ధానురూపప • చోమధురిమ,
శ్రీరమారమణీమణీ • చిరదయార్ద్ర

పావనాలోకనాతిప్ర ◆ భావపటిమ,
ప్రియసతీహృదయాంభోజ ◆ విలసదతను
భావనిస్తులనిశ్చల ◆ ప్రణయమహిమ,
మోక్షలక్ష్మీమనోజ్ఞస ◆ ముత్సుకప్ర
భాసమానాభినుత మంద ◆ హాసగరిమ
మెల్లనొకచోటఁబడయంగ ◆ నెంతువేని
పడసినెమ్మదినలరారఁ ◆ గడఁగుదేని
నలరియనుభావములఁజొక్కఁ ◆ దలఁతువేని
నొక్కపరమార్థము గ్రహింపఁ ◆ జూతువేని
నలఘుతరదివ్యవస్తుసం ◆ కలితమైన
కలితగుణభావవర్ణనా ◆ లలితమైన
లలితశబ్దార్థమధురసో ◆ చ్చలితమైన
చలదమేయాభినవరసో ◆ ల్లలితమైన
సరసకావ్యంబునొకసారి ◆ చదువుకొనుము!
తలుపుచాఁటున నిలుచుండి ◆ తమివెలార్చు
వలపుటిల్లాలినునుముద్దు ◆ పలుకువోలె
మెలవునంజేరికౌఁగిట ◆ నలముకొనిన
కలికిజవరాలి వగగుల్కు ◆ పలుకువోలె
నలసియలయించితలపించు ◆ నలవెఱింగి
కులుకుప్రియాలి నెఱనీటు ◆ పలుకువోలె

నేఁడినీమానసమునెల ♦ యింపఁగలదో?
యేదినీమూర్తికాసంద ♦ మీయఁగలదో?
యేదితనతోడనిన్నన ♦ యింపఁగలదో?
అట్టిసద్వస్తువిస్తృతం ♦ బైనదాని,
నట్టినవరసబంధురం ♦ బైనదాని
నట్టిపరమార్థసాధనం ♦ బైనదాని
నెఱిఁగినతాత్పర్యముగ గ్రహిం ♦ యింపుమయ్యా!
మించుసంసారజలధి దాఁ ♦ టించునావ
మంచిచెడ్డలగతు లేర్ప ♦ రించుత్రోవ
మానసికరోగములనెల్ల ♦ మాన్పుమందు
మహితదీప్తికరంబైన ♦ మంచివిందు
సరసకావ్యంబునెనీకు ♦ దొరకఁగలదు.
పొదలుపరితాపమున మది ♦ చెదరునపుడు
దొరలుదుఃఖంబుననుదారి ♦ తోఁపనపుడు
వడఁకునెమ్మెలికలనతే ♦ వోడమునపుడు
జీవితమునందు నిస్పృహఁ ♦ జెందునపుడు
మదిఁగుదురఁజేసి, చల్లని ♦ మాటచెప్పి
కలఁకనెడలించి, ధైర్యంబు ♦ గలుగఁజేసి
తల్లిదండ్రులఁబోలి, పె ♦ ద్దలనుబోలి
యిష్టసఖుఁబోలి, ప్రాణనా ♦ యకునుబోలి

గుహ్యపదముఁబోలి, పలయునె • ల్లైసపోలి
యెల్లవిధములవీమేలు • నేఘటింప
సదుపదేశంబునీఁజాలు • నదిగలంపఁ
గావ్యమునకంటెనేజాండు • గానరాదు.
అరసిచూడనిరర్థ • మగునయోని
నటనసమష్టిగో నడ • మానఁగరాదు;
లోకహితలక్షణాయులుగాని • గాకయున్నఁ
బద్యగద్యాత్మకంబౌ కా • వ్యంబుగాదు;
హృదయభావంబులను వెల • యింపకున్నఁ
గలముపట్టినమాత్రన • గవులుగారు;
ఉచితగతిరసభావంబు • లొప్పకున్నఁ
గవులువ్రాసినదంతయుఁ • గవితగాదు;
పరువుపెట్టియష్టాదశ • వర్ణనములఁ
గాంచివర్ణించి మొఱ్ఱుక్కు చె • ల్లించుకొనకె
ధరణికాకాశమునకు సూ • త్రములఁగట్టి
తలతిరుగఁజేయు కల్పనల్ • తార్చుకొనకె
అస్వభావపదంబుల • ననుగమించి
కడఁగితడఁబాటుగాఁ గథ • నడపుకొనకె
తగనిచిక్కులఁబెట్టి బం • ధంబులనుచు
వల్లిబిల్లిగఁబద్యంబు • లల్లుకొనకె

గణయతిప్రాసములగట్టి ◆ గాఁగుదించి
పద్యములలోనఁ బద్యముల్ ◆ పన్నుకొనక
ఓష్ఠ్యమస్పర్శకంబు ని ◆ రోష్ఠ్యమనుచుఁ
దగ్ధ్యక్షరదగ్ధ్యక్షరాక్ష ◆ రంబులనుచుఁ
బ్రాసగతులంచు శబ్దచి ◆ త్రంబులనుచు
సర్వగురులఘువర్ణ ప్ర ◆ స్తారమనుచు
స్వర్థవాక్యావళి ప్రపం ◆ చనముకొనక
వ్రాయఁబడినవియెల్లఁ గా ◆ వ్యంబులగునె?
అర్థములతోడ వాక్యంబు ◆ లమరుచుండఁ
జిత్తముఁగరంచు గతిధ్వనుల్ ◆ వెలుగుచుండ
భావము వెలుంగ రసముట్టి ◆ పడుచునుండ
సమయసముచితవర్ణనల్ ◆ సాగుచుండఁ
బాత్రరూపంబులెదుటఁగ ◆ న్పట్టుచుండఁ
దత్తదుచితస్వభావముల్ ◆ తెల్పుచుండ
సరణపడకుండఁగాఁగథ ◆ జరగుచుండఁ
బాఠకులమానసములలోఁ ◆ బడఁగఁ జేసి
నిశ్చయజ్ఞానగరిమసం ◆ దీప్తఁజేసి
పాత్రపాఠకతతికైక్య ◆ పడఁగఁజేసి
మోదమో! ఖేదమో, కష్ట ◆ మో, సుఖంబొ,
ధైర్యమో, దైన్యమో యద్భు ◆ తంబొ, భయమొ,

హారావళి.

కోపమో, యీర్ష్యయో, మోహ • తాపభరమొ
యనుభవింపంగఁ జేసియ • య్యాదనులందు
నెల్లధర్మంబులక్షరా • కృతిగఁ జేసి
హృదయఫలకంబులందుఁ జె • క్కింపఁజాలు
నట్టికావ్యంబె సత్కావ్య • మగునిజంబు.
కలితగంగాప్రవాహోప • గాహనమున
గాత్రముపవిత్రమైకాంతిఁ • గాంచినట్లు
అనుపమానప్రభావది • వ్యాంజనమున
నేత్రములునిర్మలంబులై • నెగడినట్లు
కమ్రతరశాణయంత్రసం • ఘర్షణమున
జీవమణిదీప్తమై విరా • జిల్లినట్లు
పటుతరానలసంస్ఫుట • పాక కలనఁ
గనకము ద్దీప్తమైనన్నెఁ • గన్నయట్లు
సరసకావ్యరసామృతా • స్వాదనమున
హృదయసీమపవిత్రమై • సదమలమయి,
దివ్యమై, తీక్ష్ణమై, సము • ద్దీప్తమగుచు
నిశ్చలానందపదవి నం • దించుచుండ
నీనరుఁడుకోరఁదగినదిం • కేమిగలదు ?
విధివిధానంబులెప్పుడుభా • వింపఁబోము
ప్రకృతిసూత్రంబుకరమునఁ • బట్టఁబోము.

విశ్వమనియెడుకావ్యంబు ♦ విప్పఁబోము
అంతరాళంబులోనున్న ♦ దరయఁబోము
కాంచెదమునిన్నికావ్యమా! ♦ కన్నులార
వినియెదమునిన్ని సతతంబు ♦ వీనులార
చదివెదమునిన్నినోరూరఁ ♦ జవులుదేర
మననమొనరించెదమునిన్ని ♦ మనసుదీరఁ
గడఁగి ధర్మార్థకామమో ♦ క్షంబులనెడి
పూరుషార్థచతుష్కంబుఁ ♦ బొందఁజేసి
యనితరజ్ఞాన సంపద ♦ నందఁజేసి
మమ్ముఁ జరితార్థులనుజేయు ♦ మానతంబు!

సంశయము.

ఎవనిగతిభేదమునఁజేసి ♦ యీజగంబు
వివిధపరిణామములతోడ ♦ వెలయుచుండు
నట్టికాలాత్మకునకు ని ♦ రంతరునకు
ననితరాధీనగతికి వం ♦ దనశతంబు.
నిత్యమైయుదయంబయి ♦ నెగడుదాని

నాకృతిగుణాహ్వయాభావ ♦ మైనదాని
నాదిమధ్యాంతరహితమై ♦ యలరుదాని
నఖిలకర్మంబులకు సాక్షి ♦ యైనదాని
నఖిలశక్తులకును మూల ♦ మైనదాని
నఖిలపరిణామకారణ ♦ మైనదాని
నఖిలమును జూచి చూడని ♦ యట్టిదాని
నఖిలమును జేసి చేయని ♦ యట్టిదాని
నఖిలమును నంటి యంటని ♦ యట్టిదాని
నఖిల మగుదాని నవ్యయ ♦ మైనదాని
విమలవిజ్ఞానధను లైన ♦ విబుధు లెల్ల
నైకకంఠ్యంబుగాఁ బర ♦ మాత్మ యనిరి;—
కాని యామూర్తి నేరీతిఁ ♦ గాంచ నగునొ
తెలిపి చూపంగ లేక య ♦ దృష్టమనిరి;
పలికి బోధింప లేకని ♦ ర్వాచ్య మనిరి;
అతితరానుభవంబున ♦ నామహాత్మ
లేది పరమాత్మ యని నిశ్చ ♦ యించినారొ
యావిశేషంబు లెల్ల నీ ♦ యందుఁ గూడ
నగపడుచునుండె నిది యేమి ♦ యద్భుతంబొ?
కాలమా! శాశ్వతత్వంబు ♦ గలదె నీకు?—
దైవమునకును నీకు భే ♦ దంబు గలదొ,

నీవద్దైవంబొ తెలియంగ • నేరకుంటి
నుగము గుర్తించుచునుంటి నే • మున్న దింక!
నాత్మనిర్వృతి కెవ్వారి • నాశ్రయింతు
నెవరి నడుగుదు సంశయం • దీర్పఁగలుగు
గాలమా! యించుకాగుము • కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి • పోదుగాని—
అఖిలలోకానుభవయుతు • లైనవారు
అనుభవంబున విజ్ఞాను • లైనవారు
తెలిసికొన్నంత యడిగినఁ • దెల్పువారు
ప్రకృతిలో ముందు నీకంటె • బుట్టినారు
పేరుగలవారు, నాకంటె • పెద్దవారు
పుడమి పడనాడి యెచటికో • పోయినారు;
ఉన్నవా రెల్ల నాకంటె • చిన్నవార
యెవరి నడుగుదు? సంశయం • దీర్పఁగలుగు?
గాలమా! యించుకాగుము • కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి • పోదుగాని;—
తల నరసియుండె; మేనిర • క్తము హరించె;
చూపులు నశించెఁ; బలుగమి • శూన్యమయ్యె;
నడుము లేవదు; కాళ్లకు • నడక లేదు
శల్యములు సంధులను బాయు • సమయ మయ్యె.

నేను నీతోడఁ బరువెత్త • లేను గాన
నేను గన్నార నినుఁ గాన • లేనుగాన
నాదువిన్నప మొక్కటుం • న్నయదిగానఁ
గరుణ నీదీనమానవు • మొఱ వినంగఁ
గాలమా! నీవాకించుక • కాలమాగు!
నాదుసంశయమును దీర్చి • పోదుగాని;—
తల్లిరొమ్ముడిలోనఁ జేరి తా • తాయటంచుఁ
గాలుసేతులు గదపుచుఁ • బాలు ద్రావి
చిన్నిచిఱునవ్వ వెన్నెలల్ • చిందువారఁ
గన్ను లరమోడ్చి నిద్దురఁ • గనుటె కాని
నీవు తారుట యే చూడ • నేరనైతి
నాఁటియవ్యక్తడోలికాం • తరమునుండి
నేఁటిపఱుకును మేలుకో • నేరనైతి
నిపుడు నీవొండు గాక నా • కేమి కలదు?
కాలమా! యించుకాగుము • కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి • పోదుగాని;
వనవిహారంబులను జేయు • వాంఛతోడఁ
గుసుమసౌరభములఁ గాంచు • కులుకుతోడ
మలయమారుతముల మెచ్చు • మమతతోడఁ
గోకిలాలాపముల విను • కోర్కెతోడఁ

దమిఁ బ్రియాన్వేషణము చేయు ◆ తలఁపుతోనె
తెలిసి తెలియనిరీతిని ◆ దిరిగితిరిగి
నావసంతంబు కడచని ◆ పోవుచుండఁ
జోద్యముగ నంతయును జూచి ◆ చూడనైతిఁ
గాలమా ! యించుకాగుము ◆ కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి ◆ పోదుగాని;—
మోహమృగతృష్ణ యొకవంక ◆ ముసరుచుండ,
విరహపరితాప మొకవంకఁ ◆ గెరలుచుండ,
వేఁడినిట్టూర్పు లొకవంక ◆ వెడలుచుండ,
నుష్ణసంకల్పరుచిరారు ◆ ణోదయములు,
నవప్రసన్ననిదాఘసా ◆ యంతనములు,
జాగరీకృతయామినీ ◆ సముదయములు
జరగె నెన్నియొ నాగ్రీష్మ ◆ సమయమందుఁ,
గాని నాకప్పుడీయూహ ◆ కలుగలేదు
కాలమా ! యించుకాగుము ◆ కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి ◆ పోదుగాని;—
కైరవశ్యామసుందరాం ◆ గంబుతోడఁ
జారువిద్యుద్విలాసహా ◆ సంబుతోడ
మేలిచూపుల సద్ధాంగి ◆ లీల వచ్చి
సమధికానందబాష్పవ ◆ ర్షంబు గురిసి

చల్లగా మేను పఱపించి ♦ నాగిపోయె
నతిచమత్కృతి నాదువ ♦ స్థావసరము
పోవువేళను దుఃఖాశ్రు ♦ పూరమయ్యె
నింక నితరంబు నామది ♦ కెట్లు తోఁచు?
తోఁచి యిప్పుడు ప్రశ్నింపఁ ♦ జూచుచుంటిఁ
గాలమా! యించుకాగుము ♦ కరుణతోడ
నాదుసంశయమును ♦ దీర్చిపోదుగాని;—
జీవనకళంకమంతయుఁ ♦ బోవఁజేసి
మానసాకాశవీధి ని ♦ ర్మలముచేసి
కలుషపంకంబు నెల్లనిం ♦ కంగఁజేసి
హృదయకమలంబు నలరించి ♦ పొదలఁజేసి
నా శరద్వాపరంబులు ♦ నడచునాఁడు
వివృతవేణిక యగునదీ ♦ విలసనంబు
వెలువడుచునున్న యిసుకతి ♦ న్నెలతెఱంగు
కలసియాడెడు రాయంచ ♦ కవ జెడంగు
తనివిదీఱక నిరతంబుఁ ♦ గనుటకొఱకె
మఱగి నీమాటఁ దలపోయ ♦ నెఱుఁగనైతిఁ
గాలమా! యించుకాగుము ♦ కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి ♦ పోవుగాని;—
నలుగడల మంచుకావిరు ♦ లొలయువేళ

హాంసనంస్ఫూర్తి యత్యల్ప ♦ మైనవేళ
దడదడంగూర్చి కంపంబు ♦ దొడరువేళ
ననలసాన్నిధ్యమును గోరు ♦ నట్టివేళఁ
దమివిశేషించి యసుఖంబుఁ ♦ దార్చువేళ
మదిఁ గలంగించు నాదు హే ♦ మంతవేళ
ముడుచుకొని కన్నులను మూసి ♦ గడపినాఁడఁ
గాని యావేళ నాముందు ♦ గతిని గూర్చి
క్షణముసేపైన నూహింపఁ ♦ జాలనైతి
నుగము గుఱింకుచుండె; నే♦మున్న దింకఁ?
గాలమా ! యించుకాగుము ♦ కరుణతోడ
నాదు సంశయమును దీర్చి ♦ పోదుగాని—
నామనోరథగతికి భి ♦ న్నత ఘటిల్ల
శైశిరము వచ్చెఁ, బ్రకృతియు ♦ నరమయ్యె;
జీవితలతాలవాలంబు ♦ జీర్ణమయ్యెఁ;
బాటవము తగ్గె నాకుల ♦ పాటు దోఁచెఁ;
నాశ కింకను చిగిరించు ♦ నాశ కలిగెఁ;—
బలనశీలంబు లగుజీర్ణ ♦ పత్త్రవితతు
లెల్లఁ దలపోయ మున్ను చి ♦ గుళ్లకావె?
ముందుఁ దలసూపఁబోవు నా ♦ మోసు లెల్లఁ
బండుటాకులు గాకుండ ♦ నుండఁగలవె?

బెండువడి రాలి పడకుండ నుండఁగలవె?
ఇట్టిచర్విత చర్వణ మెందుకొఱకు?
ఇంతమాత్రాన కృశించు టెందుకొఱకు?
అట్టి తలసూపుచుండెడు నాచిగుళ్లు
పండి రాలెడు నీజీర్ణ పత్రములును
నెచటికో యెటకేగునో యెఱుఁగరాదు
కాన నామార్గ మంతయుఁ గట్టిపెట్టి
పుట్టుటయుఁ గిట్టుటయు లేని పట్టుకొఱకు
సుఖముదుఃఖంబు నెఱుఁగని చోటుకొఱకు
బంధమును మోక్షమును లేని పదముకొఱకు
వెదకుకొనుచుంటి; దానికై వెడలనుంటి
యుగము గ్రుంగుచునుండె; నే మున్నదింక!
నాత్మనిర్వృతి కెవ్వారి నాశ్రయింతు?
నెవరి నడుగుదు; సంశయం బెట్లుతీఱుఁ?
గాలమా! యించుకాగుము కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి పోదుగాని.

సంవత్సరాది.

సకలసచరాచరప్రపం • చకము సరయ
నిరత మభినవముగఁ గానఁ • బఱచుచుండు
ప్రకృతికో పరమాత్మకో • పలుకరాని
సర్వశక్తికి మా నమ • స్కారశతము.

మ. కలమా! నీ విపు డేమి వ్రాయుటకు సం
　　కల్పించితో? నేఁటి నీ
కులుకుం జెయ్వులు మైచకచ్చకలు మా
　　కున్ వింతగాఁ దోఁచె; ను
జ్జ్వలభావస్ఫురణంబు నం దభినవ
　　ప్రాగల్భ్యముం జూపు నీ
జిలుగుంబంగరువ్రా లఘౌఘవిజయ
　　శ్రీకంబు లౌఁగావుతన్!

అస్మదీయమనోభావ • వానురూప
కామగామినీ! యో లేఖి • నీమతల్లి!
చల్లచల్లగ నటునిటు • జరగె దేల?
తెల్లముగ మాకు నీజాడ • తెలిసిపోయె.

నాయికానాయకుల నట ♦ నంబు లెల్ల
నెలమిఁ జిత్రింపఁగా మది ♦ నెంచ లేదు;
వికృతసందర్శనాలాప ♦ విభ్రమముల
నలరు పురుషులఁ జూపింపఁ ♦ దలఁప లేదు;
జీవితం బంకితముగ దేశ ♦ సేవఁ గడపు
పుణ్యులచరిత్రమును వ్రాయఁ ♦ బూన లేదు;
బవరమున జయలక్ష్మినో ♦ స్వర్గరమనో
చూఱగొను వీరుల లిఖింపఁ ♦ జూడ లేదు;
ప్రాచ్యదేశభాషాప్రప ♦ ంచముఁ గూర్చు
తెంపరుల విమర్శింప నూ ♦ హింప లేదు;
ఘనదురాచారపంకసం ♦ కలితులైన
కుమతులఁ దిరస్కరింప నూ ♦ ల్కొనఁగ లేదు;
అవని కపకారకారణు ♦ లైనయట్టి
దుర్మదాంధుల దూషింపఁ ♦ దొడర లేదు;
ప్రకృతితత్త్వాద్భుతగుణాను ♦ భవము గలుగు
ధీమతులచిత్రగతులఁజిం ♦ తింప లేదు;
విపులవైరాగ్యనిష్ఠాప్ర ♦ విష్టులైన
మౌనులమహాత్త్వ మెఱిఁగించు ♦ మమత లేదు;
కాని, నవరసంబులకు ని ♦ ధానులైన
యిందఱకు నాట్యరంగమై ♦ యొసఁగుచున్న

యిందలి సనాతనులను వేల • యించుచున్న
యిందలి నూతనోత్సాహ • మిచ్చుచున్న
యిందలి నొక్క రూపుగా • నెదుటఁ గన్న
యట్టి నూతనసంవత్స • రాదిఁ గూర్చి
లేఖినీ ! వ్రాయఁదలఁచుకో • లేదొ చెప్పుము !

* * * * * * *

క. వ్రాయుము నిర్మలభావవి
ధేయమ్ముగ బుధజనాభి • ధేయముగ జగ
న్నేయమ్ముగ లలితసుధా
పాయమ్ముగఁ బాఠకప్ర • పఠపేయముగన్.
ప్రమదమందానిలాంకూర • పటలితోడ
లలితకుసుమపరిమళ • లహరితోడఁ
గలితనవవంజకిలతా • గణముతోడ
సమితఫలపుష్పఘనతరు • సమితితోడఁ
దనరు నుపవనముల, మహా • వనములందు,
నలుపు పొదరింటిచల్లని • నెలవులందు,
జలజవిలసితకాసార • తలములందు,
బలియు చక్కనిపచ్చిక • బయళులందు
నెసఁగెడు మనోజ్ఞభావంబు • నెంచుకొనుచు
వనితరానందలీలల • నాడుకొనుచు

భ్రమరఝుంకారములతోడఁ ♦ బాడుకొనుచుఁ
బ్రకృతిచిత్రంబులను గానఁ ♦ బఱచుకొనుచు
వసరమం గూడి క్రీడింప ♦ వచ్చినట్టి
తరుణసుందరమూర్తి మా ♦ ధవునిఁ గూడి
వచ్చినది నేఁడు నూతన ♦ వత్సరంబు.

* * * * * * *

అస్మదీయసుఖస్థితు ♦ లందుఁ గాని
యలఘుతరకష్టకాలంబు ♦ లందుఁ గాని
యరనిముసమైన మము ♦ విడనాడకుండ
నీడపోలిక నెప్పుడు మా ♦ తోడఁ దిరిగి
కాలవశమున నేఁడు మా ♦ కనుమొఱంగి
పూర్వవత్సర మెచటికో ♦ పోయె ననుచు,
దానితోఁగూడఁదలచూపి ♦ దర్శిమఁగాంచి
పోదలు నాశాలతలు తెగి ♦ పోయె ననుచు
డెందములఁగుందువడి దిగు ♦ లొందనేల?
దానిపోలికనే పూని ♦ దానివెనుక
దానిసర్వస్వమునకు స్వ ♦ త్వంబుఁగాంచి
దానియధికారమున నిల్చి ♦ దానిగతినె
కలసి మిమ్ములఁ దనవారిఁ ♦ గాగ్రహించి
భావుకానోన్యబంధుసం ♦ బంధభావ

బోధకంబుగఁ దానెమి ♦ మ్మున్మలను జేర
వచ్చినది గాదె నూతన ♦ వత్సరంబు!
కాని, యొకచింత యున్నది! ♦ దాని నిదియు
దీని నదియును జూడఁగా ♦ లేనిగతికిఁ
దలఁచి తలఁచివిచారింప ♦ వలసినదియె.
కడచిపోయిన వత్సర ♦ గర్భమందుఁ
గలసిపోయినసంస్థితి ♦ గతులయందు
జరగిపోయిన కార్యసం ♦ చయమునందు
మనసుపోయినచోఁ బోవఁ ♦ జనును గాక,
మనకు నాస్థితి మరల రా ♦ దనుట నిజము;
మనము నచటికిఁబోఁజాల ♦ మనుట నిజము.
ఏరు గతమున కొక యుప ♦ కారమైనఁ
జేయునది లేదు; కాన నా ♦ చింత మాని
హృదయముల నాశలను వెల ♦ యించుచున్న
యట్టి యీ వర్తమానంబు ♦ ననుసరించి
యొదవనై యున్నభావిఫ ♦ లోదయమున
కెదురుసూచుచు ముందుఁబో ♦ వుదముగాక!
అనయ మెలమావిలేఁజిగు ♦ రాకె మెసవఁ
దలఁపుఁగాంచుట కోకిల ♦ తప్పు గాదు;
ఎపుడు వికసించియేయుండ ♦ నిచ్ఛగించి

సంభ్రమించుట తమిస్రదో • సముద్ర గాదు;
ప్రకృతిసంబంధులగు జీవు • లకు సతంబు
భావ మాంశార్ద్రమగుట స్వా • భావికంబు.
అవనతోన్నతగతుల కా • శాభిరతులె
కారణము లని, పరిణామ • కాలమందుఁ
గష్టసుఖదాయకము లని • కాంచి, వాని
నెవఁడు మొదలంటఁ దెగఁగోయ • నెంచఁగలఁడు!
జీవులపరిచారములకు, నా • శావకాశ
విస్తృతికి, వర్తమానభ • విష్యములకు
ననిశసంబంధబాంధవ్య • మమరుఁ; గాన
సాగిపోయిన పూర్వవ • త్సరముకంటె
నరుగుదెంచిన యీ నూత • నాబ్దమందె
యెల్లవారలకును బ్రేమ • హెచ్చుఁగాదె!

* * * * * * *

"క్రొత్త యొక వింత యని యెంచు • కొనుటకాని,
జగతికిం గ్రొత్త యున్నదే? • సఖులార!
సరిగ దినములలోన మా • సములలోన
సమరు ఋతువులలో నయ • నములలోనఁ
గాలములలోన నొక్కటే • గతిని గాంచి
తలఁగి చన్న పరిమాదివ • త్సరముకంటె

నేగుదెంచిన యానంద ♦ మెంత గొప్ప?
జరగిపోయినయట్టి వ ♦ త్సరమునకును
వచ్చి జరగుచున్న యీ ♦ వర్షమునకు
నెంచి చూడంగ వ్యత్యాస ♦ మేమి కలదు?
కాలగతికిని భేదంబు ♦ కలదె?"—యనుచుఁ
జెప్పుచుందురు కొంద ఱ ♦ చ్చెరువుగాఁగ
విశ్వసింపంగఁజెల్లునే ♦ వీరిమాట?
కాలపరిణామముల కాన ♦ వాలువైచి
ప్రకృతి కన్నారఁగాఁ గనం ♦ బఱచుచుండఁ
దెలిసి యెవ్వారు కాదని ♦ పలుకఁగలరు?
అస్మదీయోక్తు లనృతంబు ♦ లందుఁ గేనిఁ
బ్రిక్కమీఁదనె యటునిటు ♦ పడుట మాని
లలితగతిఁ బ్రాఁకుచుండు బా ♦ లకునిఁ జూచి
తప్పటడుగులఁ దిరుగాడు ♦ దారి మాని
పరువులెత్తుచునుండు డిం ♦ భకునిఁ జూచి
జననిచెంగటనే యాడు ♦ కొనుట మాని
సకులతోఁ గూడి యాడు కొం ♦ డికనుజూచి
మంటిలో వ్రాసికొను నోన ♦ మాలు మాని
బాలబోధను చదువు శా ♦ బకునిఁ జూచి
చదువుసాములు నేర్చుకోఁ ♦ జనుట మాని

వలపుజవరాలిఁ జేరు జ ♦ వ్వనునిఁజూచి
భవనమున భార్యతో నొంటి ♦ పాటు మాని
తనయులం గాంచు బిడ్డల ♦ తండ్రిఁ జూచి
యంతయును నాది యని దొర్లు ♦ నాస మాని
ముక్తికై చూచు ముక్కాలి ♦ ముసలిఁ జూచి
ముఖ్యముగ వారిదరి కేగి ♦ ముచ్చటించి
కాలగతికిని భేదంబు ♦ కలదొ, లేదొ
తిరిగిపోవక వలసినఁ ♦ దెలిసికొనుఁడు !

* * * * * * *

నిన్న నేఁడును నొకకీర్తిఁ ♦ జన్ననైన
జీవులకుఁ గ్రొత్తయే చేసి ♦ పోవుచుండు.
రాజ్యములఁ గ్రొత్త, సమయధ♦ర్మములఁ గ్రొత్త
పాత్రములఁ గ్రొత్త, నెఱనడ ♦ వడులఁ గ్రొత్త
గుణములం గ్రొత్త, పలుపలు ♦ కులను గ్రొత్త;
వేసములఁ గ్రొత్త, యాచార ♦ విధులఁ గ్రొత్త
చదువులం గ్రొత్త, కవితార ♦ సములఁ గ్రొత్త,
దినదినంబును గ్రొత్తయై ♦ తనరుచుండు.
నూత్నజీవధర్మాసక్తి, ♦ నూత్నశక్తి,
నూత్నవైభవసంపత్తి, ♦ నూత్నవృత్తి,
నూత్నమార్గానుగతబుద్ధి, ♦ నూత్నసిద్ధి

నూత్నభావోదయమునసే ♦ నూలుకొనును ;
గానఁ బ్రకృతియో పరముఁడో ♦ కరుణఁ జేసి
జీవులకు నూత్నమతి దయ ♦ చేసియుంట
నిట్టిసంవత్సరాదు లె ♦ న్నేనిఁ జనిన
మనకు నీవత్సరాది నూ ♦ తనమె యయ్యె.
నెల్లవారల హృదయముల్ ♦ పల్లవించె;
మరల నాశాలతలు పూచి ♦ పరిమళించె;
జనుల కెల్లను నూతనో ♦ త్సాహ మొదవె;
నవ్యభావోదయం బయ్యె ♦ నరులలోన.
జనుల జీవమానమున వ ♦ త్సరమొకండె
యరయ సర్వప్రధానమై ♦ వఱలుఁ; గాన
జీవితంబున నొకయేఁడు ♦ చెల్లిపోయె
ననుచుఁ బెద్దలు తమధర్మ ♦ మాచరింప,
వయసు వెలయింప నొకయేఁడు ♦ వచ్చె ననుచు
నలఘు బాలురు పెద్దల ♦ ననుకరింప,
నేఁడు గల్గిన ఫలమింత యెఱుఁగలేమి
జడమతులు పండుగలె చేసి ♦ సంతసింప,
నందఱకు నన్నిరూపులై ♦ యవతరించి
యుత్సవముఁ గూర్చుచుండె సం ♦ వత్సరాది.
ఉదయభానుని కోమల ♦ మృదుకరముఁ

దరవికసితాబ్జినీనవ ♦ పరిమళములఁ
జారుశీతలమందస ♦ మీరణములఁ
గలవిహంగకలాలాప ♦ కలకలముల
నిట్టులంబుగ నాశలు ♦ నిండియుండె.
నేక్షణంబునగతవర్ష ♦ మిట్టిచనియె
నేక్షణంబున నవవర్ష ♦ మేఁగుదెంచె.
నాక్షణం బెప్పు డేరీతి ♦ నరిగినదియొ
యెట్లు మాఱిచి మాఱెనో ♦ యెవ్వఁ డెఱుఁగు?
జననమరణంబులకు నట్టి ♦ క్షణమె కలదు;
జాగరస్వప్నముల కట్టి ♦ క్షణమె కలదు;
ఆక్షణం బెట్లుగా మాయ ♦ మైన నేమి ?
గతవినూత్నవర్షములకుఁ, ♦ గాలగతికిఁ
దిరుగులేకుంటఁ జావులు ♦ వొలకకున్నఁ
బ్రజల కిప్పుడు కలిగిన ♦ బాధ యేమి ?
ప్రభువనంతరమునఁ గుమా ♦ రప్రభుండు
పైతృకపదం బధిష్ఠింప ♦ వచ్చినప్పుడు
లోకమునకును గలిగిన ♦ లోప మేమి?
కాని, గతమునకంటె నా ♦ గతముఁ జూచి
సంశయంబులు పుట్టుట ♦ సహజ మరయ.
" పూర్వవత్సర మేరీతిఁ ♦ బోయినదియొ

మరల రాకుంట దానికి • మార్పు లేదు;
మనల లోఁగొని, మనతోడ • నసుగమించు
చున్న యీయేటిగతి యెట్టు • లుండు!" ననుచు
మనుజులకు సంశయము తోఁచు • మాట నిజము.
పత్రిజలజీవితము లను కా • వ్యంబులందు
వఱలు సర్గలవంటి వీ • వత్సరములు;
జరగిపోయిన వత్సర • సమితి నెల్లఁ
జదివిప్పైచిన సర్గల • జాడ విడిచి
వానిలోఁ గన్న సుఖదుఃఖ • భావములను
నెడఁదలోఁ బెట్టుకొని యాత్రి • పడెద రేల?
వచ్చు సర్గను నే కత • పట్టు గలదో
చల్లఁగాఁ బత్త్రిముల విప్పి • చదువుకొనుఁడు!

ప్రకృతిప్రబంధకర్త.

దేవదేవ! మహాత్మ! త్వ • దీయదివ్య
భావబోధకవిశ్వప్ర • బంధమందు
నెచట శ్రీరామ ముట్టితి? • వెచటఁ జిత్ర
గింపవలెనని వ్రాసిము • గించినావు?
మొదలు తుది లేని నీగ్రంధ • మును సతంబు
నెంతచదివిన, నెంతయుం • హించుకొన్న
నెవ్వరీ కావ్యమును రచి • యింప్ర మనిరొ
యెవరికీకృతి నొసఁగితో • యెఱుఁగ రాదు.
సుమధురమనోజ్ఞమృదుపదా • ర్థములతోడఁ
బ్రస్ఫుటపౌఢరుచిరభా • వములతోడ
సలలితస్నిగ్ధసౌలభ • శైలితోడ
నీప్రబంధంబు సర్వంబు • నిండి యుండె
నీప్రబంధంబె సర్వమై • నెగడుచుండె
నిట్టిస త్కావ్యమును రచి • యించునూహ
మనఘ! యెప్పుడు కలిగిన • దయ్య నీకు?
ఆకసంబున నోంకార • మైనయపుడొ?
విపులగతి రేఁగి వాయువుల్ • వీచినపుడొ?

కేలి క్రీడాకలాపంబులకై ♦ కేరలినపుడో?
ఉదకము కనోత్తరంగమై ♦ యొదవినపుడో?
భూతపంచకమై భూమి ♦ పుట్టినపుడో?
మింటఁ జుక్కలుమిలమిల ♦ మెఱసినపుడో?
తరణి జీవులు కన్నులఁ ♦ దెఱచినపుడో?
యెప్పుడు మొదలిడితో తెల్పు ♦ మీ మహాత్మ!
సర్వరక్షక మంగళా ♦ శాసనముగ
నీవు తొలుదొల్త వ్రాసిన ♦ నియమమూన
దివ్యగీతంబునీదయా ♦ దృష్టిఁ జేసి
యేసుకృతిముఖంబుగ గానంబు ♦ చేసినాఁడొ
యూదుఁడేగదధన్యాత్ముఁ ♦ డైనవాఁడు.
సదయ ! సచరాచరప్రపం ♦ చమునఁజేన
వ్యాపియుభాసితశోభార్థ ♦ మెల్లయెడల
నన్నియెన్నికతుంబ బోస ♦ లున్నయవియొ
యన్ని వాసలాలరాను ♦ నఖిలమునకు
నఖిలమును నిండియున్న నీ ♦ యానందికావ్య
మర్త్యగతిఁ బరసియున్నై ♦ యలరుచుండె.
అనఘ ! నీవదియించిన ♦ యదియె సేవ;
మాయ నీవాత్రింలకు నెందుఁ ♦ దిరుగు లేదు;
దివ్య లిఖిత నేను నవ్వ ♦ సనమయ్యె;

గ్రంథకర్తలకును గ్రంథ ♦ కర్త వీవు.
అమలశరీర మైన నీపరిబం ♦ ధమునఁ దక్కఁ
దనుసుఖావహముగఁ జల్లఁ ♦ దనముఁ గూర్చు
మలయమారుతి మెచ్చోట ♦ మలయుచుండు?
నేత్రపర్వంబుగాఁగ వె ♦ న్నెలలఁ గాయు
చందురుం డెందువాహ్యాళి ♦ సలుపుచుండు?
శ్రుతివిమోహనముగ దివ్య ♦ రుతులఁ దేల్చు
విహగసంతాన మేయెడ ♦ వెలయుచుండు?
జిహ్వ కింపగు రుచులచేఁ ♦ జెలఁగుచుండు
సరసవాహిను లెచ్చట ♦ జరగుచుండు?
ఘ్రాణతర్పణముగను సు ♦ గంధ మొసఁగు
కుసుమవిసరంబు లేకడ ♦ నెసఁగుచుండు?
కవులు నిన్ననుసంధించు ♦ కాంక్షఁ జేసి
కావ్యములు వ్రాయుచుండు టొ ♦ క్కటియె గాని
యూహకొలఁది వర్ణించుట ♦ యొకటె కాని
ప్రకృతిమర్మంబు గ్రహియించు ♦ పాటివారె?
ప్రకృతిమాయల కెందులోఁ ♦ బడనివారె?
ప్రకృతి కెల్ల నసీతుఁ డౌ ♦ ప్రభుని నిన్నుఁ
బ్రకృతిఁ జేబంతిగాఁ బట్టు ♦ ప్రభుని నిన్నుఁ
బ్రకృతిశాసన మొనరించు ♦ ప్రభుని నిన్నుఁ

బ్రికృతియుఁ జెల్ల నిండిన • ప్రభుని నిన్నుఁ
నూహ సేయుట కేని వా • రోపఁ గలరె?
వారుక విజాతిలోఁ జేరు • వారె కాని
ని న్ననుసరించి వ్రాయఁగా • నేర్తు మనుట
సాహసముగాదె కవిరాజ • చక్రవర్తి!
అనుపమం బైననీదు కా • వ్యంబు నిట్టు
లెట్టియోజనతో వెల • యించినావొ
యెంత యోచించుకొన్న నా • వంత యైన
హృదయసంశయసంబులకు గోచ • రింపకుండె.
నేను [illegible] తెరు వను • నియతిఁ గాని
యాత్మశక్తిసి బ్రకటించు • నాసఁ గాని
లోకములు మెచ్చునవెడిలో • లుపతఁ గాని
నాకు యశమబ్బననుచింత • నమునఁ గాని
యర్థసంగ్రహణాపేక్ష • నంది గాని
యీమహాకావ్యమును రచి • యించినావొ?
జగములఁ దరింపఁజేయంగఁ • జాలునీకు
నఖిలశక్తులకును మూల • మైననీకు
సకలమును బ్రకంపసేయంగఁ • జాలు నీకు
లోకమంతట నిండి వె • లుంగు నీకు
నందగారాని పరమార్థ • మైన నీకు

నుల్లమునఁ గోరఁదగిన దే ♦ మున్నదయ్యా!
మేము నీకృతిఁ జూచుచు ♦ న్నాము గాని
మేముఁ దన్మర్మశీల ను ♦ న్నాము గాని
తెలిపినట్లుండి యేమియుఁ ♦ దెలియకుండఁ
దెలియకుండియు నన్నియుఁ ♦ దెలిసినట్లు
నటనమును జేయుచుంటివి మ ♦ నాథనాథ!
యెవరు నీకృతిమర్మంబు ♦ లెఱుఁగఁగలరు
దేవ! యూడ్చి తలహంసిక్షైర ♦ గవ్యగతిని
భవ్యమై యొప్పునీమహా ♦ కావ్యమునకు
నీవె వ్యాఖ్యాతవై పోతి ♦ నెరపకున్న
నెవఁడు వ్యాఖ్యానమును రచి ♦ యింపఁగలఁడు?
నీమహాకావ్యమహిమంబు ♦ చేమొ కాని
పూర్వసందర్భముల్ పొంతఁ ♦ బోవకున్నఁ
జదువ మొదలిడ్డ నెచటికి ♦ చ్చోటికెప్పటి
పై వలె రసభావములు పొంగి ♦ పొరలుచుండు;
నిట్టిమ్మహాశైలి నీ కెట్లు ♦ పట్టువడెనొ
దేవ! యెవ్వరికేని బో ♦ ధింపరాదె!
తాము వ్రాసిన దొక్క ప ♦ ద్యంబు నైన
నొరుఁ డొకండైనఁ బఠియించు ♦ చున్న యపుడు
కవుల కెంతియానందమో ♦ కలుగుచుండు

విశ్వమయ ! విశ్వమందు నీ • విపులకావ్య
మఖిలజీవులు గూడని • రంతరంబు
నెంతొ సంతోషమునఁ బఠి • యించుచుండఁ
గాంచునీ కెంతి యానంద • గరిమ కలదొ
కొలఁదివెట్టి వర్ణింపఁగాఁ • గలమె యయ్య !
రమ్యమగు సాంద్ర ! యో కవి • రాజచంద్ర !
ఎన్నిజన్మాంతరంబులో • యెత్తి యెత్తి
యెచటఁ దొరకిన సచ్చట • నేర్చి పెంచి
యిమ్మహాకావ్యమును పఠి • యించుచుంటి
మార ! యెప్పటి కప్పుడే • యభినవముగ,
నతిమనోహరముగ, సుర • సాశ్రియముగ,
సత్యముగ, సార్థకమ్ముగ, • సమధికముగ,
సర్వజనసమ్మతమ్ముగా, • సలలితముగ
ననుభవంబునకుం దోఁచు • నంతె కాని
పసుఁ గొంతయుఁ గలుగ దీ • వింత యేమొ!
కొక్కొరోయని తొలికోడి • కూసినపుడు
తొలుదెసఁ బ్రభాతకాంతులు • దోఁచినపుడు
కులుకులొల్కునఁ బక్షులు • పలికినపుడు
తరులతాదులఁ బూవులు • విరిసినపుడు
తరుణభృంగాళి మొఱయుచు • నరుగునపుడు

వెడలి ప్రత్యూషపవనంబు ♦ వీచినపుడు
పూర్వరాగంబు కుంకుమఁ ♦ బూసినపుడు
చివురు లాకాంతి నైక్యంబుఁ ♦ జెందినపుడు
కూసి కోకిల కన్నెఱ్ఱ ♦ చేసినపుడు
పొడుపుఁగొండపై నెఱపొద్దు ♦ పొడిచినపుడు
తరణికిరణంబు లవనికిఁ ♦ దిరిగినపుడు
మెచ్చి తామరమొగ్గలు ♦ విచ్చినపుడు
బాలభానుండు మింటిపైఁ ♦ బ్రాకునపుడు
జరగినకొలంది నీడలు ♦ దరియునపుడు
తలకు సూటిగ దినమణి ♦ నిలిచినపుడు
తరలి పడమటిదెసఁ బ్రొద్దు ♦ తిరిగినపుడు
నాస విడి చాయ పెడమొగ ♦ మైనయపుడు
నపరగిరి ధాతురాగంబు ♦ లలమినపుడు
నపరవారిధి మిలమిల ♦ లాడునపుడు
కనకకాంతుల నీరెండఁ ♦ గాయునపుడు
నిట్టి పవ లంతయును ముద ♦ ముట్టినపుడు
మిన్ను తనభాగ్యమణి దాఁచు ♦ కొన్నయపుడు
వెలుఁగుఁ జీఁకటియును గాక ♦ వెలయునపుడు
నఖిలజగతిఁ దమోలత ♦ లలమినపుడు
పొలుపుగా మింటఁ బూవులు. ♦ పూచినపు

డాశ లన్నియు నేకంబు • లైనయపుడు
మిణుగురుంబుర్వు లెగయుచు • మెఱపినపుడు
నించుమించుగ నెల యుద • యించునపుడు
వెలఁదివెన్నెలకుప్పలు • పెరిసినపుడు
నలుదెసలు చూచి కలకల • నవ్వినపుడు
కలువపూవులనెత్తావు • లొలపినపుడు
దేవ! యొక్కప్పుడా? దిన • దినమునందు
గాఢనిద్రను బొందిన • గడియయేమొ
కాని నిక్కంబుగాఁ గల • లోనఁగూడ
నవరసాశ్రియ మగునీయ • నంత కావ్య
గతులు సూచుచు నానంద • గరిమఁ గాంచి
చదువుకొనుచుందు మొకపింత • చవులుదేర.
చదివినకొలంది మాకు నో • సదయహృదయ
దినము నీమీఁది భక్తి వ • ర్ధిల్లుచుండు.
ప్రబలగౌరవమో యని • ర్వాచ్యమైన
ప్రేమయో మాహృదయవీథిఁ • బెరుఁగుచుండు
నేమహాకావ్యమును బఠి • యించునప్పు
డామహాకావ్యకర్తపై • ననుపమాన
భక్తిగౌరవప్రేమముల్ • ప్రబలుచుండు;
నదిగదా యుత్తమోత్తమ • మైనసుకృతి!

అట్టిమహిమంబు నీకావ్య • మందె కలదు,
అట్టిరచనాప్రశస్తి నీ • యందె కలదు,
కాన, త్రికరణశుద్ధిగా • గారవించి
దేవ! నీమీఁదిప్రేమ వ • ర్ధిల్లఁ గోరుఁ
బ్రవిమలజ్ఞానసంపత్తిఁ • బడయఁ గోరు
నవ్యయానంద పరిపూర్తి • నందఁ గోరు
నెప్పుడు నీకావ్యమే పఠి • యింతు మయ్య!
పఠన మిటు సేయఁ జేయ నె • వ్వటికి మేము
దీని ముగియింపఁగల మయ్య! • దేవదేవ!
ఇమ్మహాకావ్యజలధిలో • నెంతకాల
మీఁది యవ్వలియొడ్డున • కేఁగఁగలము?
ఈవలావలి యొడ్డులం • దెచటికేనిఁ
గష్టపడి యెట్టులో చేరఁ • గలమయేనిఁ
దీరమునఁ గూరుచుండి నీ • దివ్యకావ్య
మహిమ యెంతటిదో యొక్క • మాటలోన
యింతలో నంతయును గ్రహి • యింపఁగలము.
కాని తొలిగాథ తెలియంగ • రానిమాకు
నవల నేమున్నదో చూచు • నంతకంటె
నాది గాంచుటకే యాస • యధికమయ్యె.
సర్వభూతదయాపర • సాధుహృదయ!

మాయభిమతంబుఁ దీర్పవే ◆ మాననీయ !
తాపకనమహాప్రబం ◆ ధంబునందు
నాదిసింహాసనంబుపై ◆ నధిగమించి
సర్వశక్తిస్వరూపప్ర ◆ సన్న మగుచు
సనుపమానాతిలోకర ◆ హస్య మగుచు
సకలకారణతత్త్వప్ర ◆ బోధ మగుచు
నిర్మలానందవిజ్ఞాన ◆ నిలయ మగుచు
నాదులకు నాదియైన నీ ◆ యుందిగిన
మెప్పు డుపదేశ మొసరింప ◆ నెంచినావు ?
ఎపుడు గానంబు సేయింప ◆ నెంచినావు ?
ఎపుడు మాకభిముఖముగా ◆ నెంచినావు ?
ఎపుడు పిలిచిన నోయన ◆ నెంచినావు?
అపుడు నీవేమి బోధింతు ◆ వయ్య మాకు ?
అపుడు కోరుల కేముండు ◆ నయ్య మాకు ?
అపుడు నీవలె రచియింప ◆ నగును గాదె !
అపుడు నీవంటి పూర్ణానంద ◆ మగును గాదె !
సచ్చిదానందమూర్తి ! వి ◆ శాలకీర్తి !

ప్రేమ.

ప్రేమమున లోకముదయించె • నేమొ? కాక
ప్రేమమే లోకమునఁ బుట్టె • నేమొ? కాక
ప్రేమ లోకమయంబయ్యె • నేమొ? కాక
లోకమే ప్రేమమయమ్మై వె • యుండునేమొ!
ఏమయిననేమి, కొంచెమూ • హించిచూడఁ
ప్రేమమయుఁ డీశ్వరుఁడు; సృష్టి • ప్రేమమయము;
ప్రేమమయములెల్లజీవులు • ప్రేమయొకటె
పావనంబైనదని బోధ • పడుచునుండె.
అంతరంగమునిండి తొ • ణ్కాడు నేది?
ఉత్తరభావంబులను వాగ • నీనిదేది?
కష్టసుఖముల భేదంబుఁ • గననిదేది?
ప్రతివిధానంబునకు వాస • పడనిదేది?
యవిరతానందదాయక • మైనదేది?
యదిగదాయుత్తమోత్తమ • మైనప్రేమ.
అట్టి ప్రేమంబునకు విష • మమృతమగును;
కాలకాకోదరము పూల • మాలయగును;
దాపసాగణ్య ముఖిపవో • ద్యోగమగును;

జ్వలనకుండంబు చందన • కలశమగును;
బండఱానేల యరఁటి • పానుపగును;
మండువేసవియెండ రే • యెండయగును;
మృత్యుదేవత పరమాప్త • మిత్రమగును;
అట్టిప్రేమప్రకాశంబు • నెట్టియెదుట
నట్టి ప్రేమసుధావృష్టి • యెట్టియెదుట
నట్టిప్రేమప్రతాపాగ్ని • యెట్టియెదుట
నట్టిప్రేమమహౌషధరసంబు • నెట్టియెదుట
నట్టిప్రేమమృగేంద్రంబు • నెట్టియెదుటఁ
గలుషకామాంధకారంబు • నిలువఁగలదె?
నిగ్రహక్రోధదావాగ్ని • నిలువఁగలదె?
ఖలవిలోభపతంగంబు • నిలువఁగలదె?
నీచమోహాపికారంబు • నిలువఁగలదె?
నిష్ఠురమదోన్మత్తేభంబు • నిలువఁగలదె?
నింద్యమాత్సర్యవిషఫణి • నిలువఁగలదె—
భవ్యమగునట్టిప్రేమప్ర • పంచకమున
నమరపట్టణ మొకపల్లె • యైనఁగాదు;
హద్దులేనట్టిప్రేమర • సాలయమున
కంబునిధి యొకశీకర • మైనఁగాదు.
వేయుగన్నులవెలయు నా • ప్రేమగతులఁ

గన్నుగవతోడ నెవ్వాఁడు ♦ గాంచఁగలఁడు?
తూరుపుఁబుట్టి మిన్నెక్కి ♦ తొంగిచూచి
యబ్ధిఁబొంగించి కువలయ ♦ మలరఁజేసి
కమలజాండకటాహంబుఁ ♦ గలయఁబ్రాఁకి
చలువలనుగ్రుమ్మరించి ప్ర ♦ శాంతినెసఁగు
పావనప్రేమచంద్రికా ♦ పటలమందు
నెంతయమృతంబుగలదొకో ♦ యెవరికెఱుక?
యెంతమాధుర్యమున్నదో ♦ యెవరికెఱుక?
యెంతలావణ్యమున్నదో ♦ యెవరికెఱుక?
యెంతయానందమున్నదో ♦ యెవరికెఱుక?

ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము.
అనుబంధగ్రంథమాల. 38.

సన్యాసిని.

ఇది

కర్ణాటకగ్రంథమునుండి

బాలాంత్రపు వేంకటరావుగారిచే

నాంధ్రీకరింపఁబడినది.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి బి. ఏ. బి యల్ గారిచే

సంపాదింపఁబడినది.

రెండవకూర్పు.

నిడదవోలు

ఆంధ్రప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపఁబడినది.

1916.

వెల రు 0—2—0.

నళినీ పరిఫుల్లవదనయై, బాల్యసఖుఁడగు కుమారసింహుని కరకమలములనుబట్టుకొని, నవ్వుచు నవ్వుచు నీనదీతీరమునఁ గూర్చుండి మాటలాడుచును— నదీజలములఁ బుష్పములనువైచి చిన్నిచిన్ని పాదములతోఁ బుష్పనిచయమును దరంగమాలికలపై పునఃపునః దోయుచును—జలములదిగి, పరుగువారుచు, వాడుచు, నీఁదులాడుచును—ఉన్నకాలముసందామెపరిణామము న్ గుఱించి యెవ్వరెఱుంగుదురు ?

ఆనాఁడు—ఇదే నదీతీరమునందుఁ గుమారసింహునితోఁ దమభవిష్యద్విషయమునుగూర్చి మాటాడుచున్నప్పుడు—కల్పనాచక్షువులచే వారిరువును తమభావిసుఖసుందరచిత్రమును జిత్రించుచున్నప్పుడు—ఒకదినమునఁ గాకపోయిన నొకదినమునైన శ్మశానవాసినియగు సన్యాసినీవేషమునఁ దానీనదీతీరమునకు వచ్చి యేతీరపులయుననుసంగతి నళినియొకనాఁడైన-స్వప్నమునందైన భావించుకొన్నదియా ? —

వసంతకాలమునందలి యొకప్రభాతసమయము— నదీచంచలవక్షమునందు బాలభానుని యరుణకిరణములు తరంగమాలికలతో నాడుకొనుచుండెను. తీరమున గుబ్బుగ బెళిగియున్న యొక చూతమామిడిచిగురుజొంపములోఁ జేగండుగోయిల స్వరయుక్తముగఁ గూయుచుండెను— అక్కడఁ గుమారసింహుఁడును, నళినియుఁ గూర్చుండియుండిరి.

లినిముఖమునం దిప్పుడానగవు లేదు. ఆమెకన్నుల నశ్రుపుంు
నిండెను—మిూవాడ సేనాపతియగు విజయసింహుఁడు యువ
నసేనాపతి యగుబహాబత్ఖాను నరికట్టుటకై నేఁడేకొండదారి
గుండఁ బ్రయాణము చేయును. కుమారసింహుఁడు నాసమ
యమునఁ దనసేనతో విజయసింహునకు సాహాయ్యము
బయలుదేరును— అను నీవిషయమున నళిని కాతరతా
నొందెను. ఒకగుర్తెలొట్టని పుష్పయుగ్మము వ
రు రాఁడఁ బాయకుండఁ జెట్టిగి పెద్దనా గ్రైరి—శ
ను విడలిపోయినపిమ్మట నేకాకినినై యె
సేయుదు నని యోచించుచుండుటచేత నే
పులునిండెను—

కుమారసింహుఁడు నళినికన్నులన
పడ్చుటకుఁ దుందులకు? నేనీసారి వేగముగ నే
యెను. నళినిమాటాడలేదు. నీరవయై, యః
ములతోఁ గుమారసింహునిముఖమునే చూచు
మారసింహుఁడు మరల నిట్లనియెను. "శత్రుసం
మహారాజదత్తమగు జయమాలికను దెచ్చి యెప్పుడ
మునఁ దురిమెదనో, అప్పుడు—" చెప్పుచుండఁగనే
సింహుని ముఖముద్దీప్తమయ్యెను—కన్నులు సజలములై
జ్యోతిర్మయములుగను మారెను. ఆజన్మమునైన యు

యూశాకల్పనలు, సంపూర్ణరూపములతో, నాకనులయందు, మూర్తిమంతములై కనఁబడసాగెను. మఱియొకసారి మృదుస్వరముతో మెల్లమెల్లగ నాతఁడిట్లనియెను. "అప్పుడు—నళినీ!—అప్పుడు—"—నళినియు సజలనయనయై యించుక
న్నెను. కుమారసింహుఁ డిఁక మాటాడుట కవకాశము లే
లినికరయుగమును నిజహస్తమధ్యమున నుంచుకొని,
హ్వాలనేత్రములతో, ముగ్ధునివలెఁ గేవలమామె ము
కే చూడఁదొడంగెను. ఎంతకాలమట్లు జరిగెనో
కెఁ దెలియును? అంతలోఁ గొండదారినుండి,
ను, గుఱ్ఱములడెక్కలచప్పుడులును, రణ
నులును, వినఁబడియెను. నిద్రనుండి
నై కుమారసింహుఁ డిట్లనియెను. "రా
ము వచ్చుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. న
నిజాతము!"
ను లేచివచ్చి మార్గపార్శ్వమున నిలువఁబడిరి.

రెండవ ప్రకరణము.

మార్గమునందు మహాజనసమ్మర్దము — కోలాహలము! గిరిమార్గపార్శ్వములందున్న గ్రామనివాసు లిట్టికోలాహల మిదివఱ కెప్పుడును గాంచలేదు. రాజధానినుండి సైన్యమువచ్చియున్నది. సుసజ్జితులగు నాశ్వికసైనికులు తండతండములుగఁ దిరుగుచుండిరి. వారల శస్త్రాస్త్రములు సూర్యుని కాంతికిరణములతోఁ దళతళ మెఱసిపోవుచుండెను. గ్రామవాసులందఱును నేఁడు తమతమగృహములను విడిచివచ్చి యీసైన్యసమారోహమునఁ జూచుటకై మార్గమున కుభయపార్శ్వములను జేరియుండిరి. ఈనూతనమహోత్సవమునుజూచి నళినియు ముగ్ధయైపోయెను. జనప్రవాహఘూర్ణనముచేఁ గుసుమాకరసింహుఁడు నళినిపార్శ్వమునుండి యెప్పు డెచ్చటికిఁ బోయినదియు నామె యెఱుంగదు. ఆకస్మికముగా నాబాలికముగ్ధనేత్రములనుండి భయవిహ్వలకటాక్షము ప్రకటీకృతమయ్యెను. నళినియల్పదేహము వాయుతాడితవల్లిమతల్లివలెఁ గంపింపఁ దొడంగెను. విశృంఖలాశ్వమొకటి జనసమూహమును ద్రొక్కికొనుచు ద్రుతగతితోఁ దనవైపునకు వచ్చుచుండుటను నళినిచూచెను. ఇఁక నవకాశము లేదు—ఒకటిరెండంజలు!—ఒకటిరెండునిమిషములు!— ఆపైని గుఱ్ఱపుడెక్కలక్రిందఁబడి

తుత్తునియలుకావలయును!—బాలిక భయమున జీత్కారముసేయుచు నిలిచినచోటనే మూర్ఛితయై పడిపోయెను. పడెనో, లేదో—తెప్పపాటుకాలములో నశ్వారోహకుఁడగునాకపురుషుఁడు గుఱ్ఱమునుండిదిగి యామెనెత్తి తనతొడలపైఁ బరుండఁబెట్టుకొనియెను.

మూర్ఛ తెలిసినపిమ్మట నళినికిఁ దాను, తనతండ్రిగృహమునఁ దనశయ్యయందుఁ బరుండియుంటిననియు, అపరిచితుఁడగుయువకుఁ డొకఁడు సమీపమునందుఁ గూర్చుండియౌత్సుక్యముతోఁ దనముఖమునే చూచుచుండెననియు బోధయయ్యెను.

మూఁడవ ప్రకరణము.

నదీతీరమునఁ గుమారసింహుఁడొక్కఁడే యుండెను—తీరమునందున్న వకుళవృక్షము పూలచేనిండి పరిమళించుచుండెను!—పూలమాలలనుగట్టుటకు నళినియింకనురాలేదు!—కుమారసింహుఁ డొక్కఁడేకూర్చుండియుండెను!—నళినిమునుపటివలెఁ బ్రతిదినము నాడుటకై యిప్పుడక్కడకు వచ్చుటలేదు. ఒకవేళవచ్చినను మునుపటియట్లు కుమారసింహునితోనిప్పుడంతగా మాటాడుటలేదు! పూవులనేరితెచ్చి మాలి

కలుగాఁగట్టి మునుపటివలెఁ గుమారసింహునికంఠము నలంకరించుటలేదు!—కుమారసింహుఁడలంకరించినప్పుడుగూడ మునుపటివలె నవ్వుచునవ్వుచు నుత్ఫుల్లనయనములతో నిపుడు తననిని జూచుటలేదు!!—వేయేల?—కుమారసింహుని సహజసప్రియత్నములచేతనుగూడ నామె ముఖకమలమున మునుపటి చేవలె సరళమును, అనురాగసూచకమునగు నాపూర్వమందహాస మంకురించుటయే లేదు!!!—కాని, యజయసింహుని దూరమునుండి చూచినచోఁ జాలును!—ఆమె భావమే మార్పునందును! ఆమె నయనముల స్వాభావికకాంతి— అధరమునందలి యనురాగవ్యంజకమగునగవు—అన్నియును మొదటికంటె నధికముగఁ బ్రకటీకృతములగుచుండును!!!

శైశవమునుండియు, కుమారసింహుఁడును, నళినియు నిరువురు నొక్కచోఁ బెఱిఁగి పెద్దవారైరి—ఇరువురునొక్కచో నాడుకొనిరి. ఇరువురిజీవనము నచ్ఛేద్యస్నేహపాశముచే దృఢముగఁగట్టఁబడియెను. ఇరువురిమనస్సునొక్కటియే—ఇరువురిహృదయములును నొకరికొకరికిఁ దెలియకుండనుండుటలేదు. ఒకరిపేరిమయందు మఱియొకరి కవిశ్వాసము లేదు—అయినను, యిరువురకింకను వివాహముకాలేదు. నళిని జేపట్టు యోగ్యతను సంపాదించినపిమ్మట, నామెతండ్రినడిగి యామెను భిక్షగాఁగొని యెద నన్న కుమారసింహుఁడు భావిం

చియుండెను. ఆతనియాశ పూర్ణమగుట కిదియే సుసమయము—యుద్ధము ముగిసిన పిమ్మట, దాఁ సంపాదించుకొన్న వీరత్వగౌరవములను నళినిచరణకమలముల కుపహారము నొసఁగి యామె కరకమలములనుండి స్వయంవరపుష్పమాలికలను బరిగ్రహించెదనని కుమారసింహుఁ డెంతయో యాశతో నుండెను. కాస్మికముగా నాయాశాదుర్గము—ఆస్వప్నరాజ్యము—సమస్తమును బిడుగుపాటున భస్మీపటలమై పోవునా యేమి?—ఆతఁడు తెలివిదెచ్చుకొని చూచెను—నళిని తనది కాదు!—ఆనళిని యజయసింహునకుఁ జేరిపోయినది!!!

కుమారసింహుఁ డొక్కఁడే కూర్చుండి యీవిధముగా భావించుచుండెను. మఱియు, నళినిరాకకై యెదురుచూచుచుండెను. యుద్ధమునకు బయలుదేరుటకు మున్ను, ఒకసారి, యామెను జూడవలయునని యాశ—పిమ్మట, నొకవేళ మఱచిపోవలసియున్నను, మఱచిపోయెదను!—గ్రామమునకుఁ దిరిగివచ్చినచో నెట్లయిన నగును. రాకున్నచో నిదియే కడసారిచూపుగాదా! ఎందువలన నేనామెను మఱవఁజాలకుంటిని?—అని యనుకొనియెను. తనజీవనసంబంధమైన యాశాజ్యోతి యారిపోవుటయే మో నిజము—కాని, ఇదియే యాతనిజీవనసర్వస్వమా యేమి? యుద్ధక్షేత్రమునందు యశస్సును సంపాదింపవలయునని యాతనికిఁ జిన్నప్పటినుండియు మఱి

యొకయాకాంక్షగలదు. చిన్ననాఁడు, తల్లితోడ పైఁగూర్చుండి దుష్టయువనుల యత్యాచారచరిత్రమును వినుచున్నప్పు డాతనిహృదయశోణిత ముత్తప్తమైపోవుచుండెడిది-శత్రురక్తముచేరంజితుఁడనై తండ్రివలెనే వీరనామమును పొందెదఁగాక!- అనునాకాంక్ష యప్పుడాతనికి జనించెను. ఆయాకాంక్షను నివృత్తి చేయుటకు నళినీప్రేమమునకు శక్తి లేదు-అది, ఆయాకాంక్షను నివృత్తి చేయుటకు మారుగ నతింతవృద్ధి చేయుచుండెను. యశోగౌరవమే నళినీలాభమున కుపాయమని యాతఁడు భావించుచుండెను. అందువలన యశస్సంబంధమైనయా యాకాంక్షయుఁ బ్రేమాకాంక్షయు నింతవఱకాతని హృదయమునం దపూర్వమైన యొకరాసాయనిక సంబంధమును (Chemecal Combination) గలిగించినవి. అంతలో నీయజయసింహుఁడు మధ్యనడ్డమువచ్చి యారెండింటిసమ్మేళనమును బాడుచేసివైచెను. కేవలము నాయశస్సంబంధమగునాకాంక్షయే యిప్పుడాతనిహృదయమున స్వయముగ నధికారముసేయఁదొడంగినది!—నళినియిప్పు డజయసింహునిఁ బ్రేమించుచున్నది—నళినియిప్పుడజయసింహునకిచ్చుటకే నిశ్చయింపఁబడినది!—యుద్ధావసానమున నజయసింహుఁ డిక్కడకుఁ దిరిగివచ్చి యామెను పెండ్లిచేసుకొని తీసికొనిపోవును! !

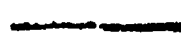
కుమారసింహుఁ డొక్కఁడే కూర్చుండియుండెను-నది.

మునటివలెనే కలకలనినాదముతోఁ బ్రవహించుచుండెను. ఆకాశ మపరాహ్ణసువర్ణకాంతిచే రంజితమై నదీనిర్మలవక్షో భాగమునఁ బ్రతిబింబించుచుండెను. తీరమునందున్న వటవృక్షముయొక్క యొకవిశాలశాఖ, మునుపటివలెనే యిప్పుడుకూడనాసువర్ణప్రవాహముపైఁ గృష్ణవర్ణచ్ఛాయను బ్రసరింపఁజేయుచుండెను. తరంగితములగుచున్న యాఛాయాకాంతులను జూచుచుఁ గుమారసింహుఁడొక్కఁడే కూర్చుండియుండెను. అపరాహ్ణలోహితకాంతియు క్షణక్షణమునకును వృద్ధిఁబొందుచు నాకృష్ణవర్ణచ్ఛాయపై మఱియొకవిధమగుఛాయగాఁ బ్రతిబింబింపఁదొడంగెను. కుమారునిహృదయము గుబగుబ యుద్రేకింపసాగెను. స్వల్పకాలమాత్రము నామనోహరచ్ఛాయను ఱెప్పవేయకుండఁ జూచుచునుండి పిమ్మట వకుళవృక్షముక్రిందినుండి లేచి మెల్లమెల్లగ నావటవృక్షముక్రిందికివచ్చి నిలుచుండెను-ముందునకుఁజూచెను—పశ్చిమాకాశప్రశాంతలోహితకాంతి, అశ్రుసిక్తమైననళిని విషణ్ణవదనమును మధురభావముతో సుజ్వలింపఁజేయుచుండెను. నళినియు నాయాకాశముపై పునఃపునఃజూచుచు నేడ్చుచుండెను. నళినినయనములయందశ్రుజలము లుండుటనుజూచిఁ గుమారుఁడు జీవితకాలమునను సహింపలేదు—ఇప్పుడును సహింపలేకపోయెను. అతఁడు తన దుఃఖమును మఱచి కాతరస్వరముతో "నళినీ! ఏడ్చుట యేల

దులకు! " అని యడిగెను.

కుమారసింహుఁ డేనళినినిఁ బ్రేమించుచుండెనో యానళినియు నొకకాలమున నాతనిని బ్రేమించుచుండెను. ఇప్పుడా మెయనురాగము భిన్నపాత్రియం దర్పితమగుటను జూచి యాతఁడు సహింపఁగలఁడా?—ఆతనిహృదయమున కెంతటి వ్యథకలిగియుండునోగదా!—నళినిమనసునకించుకంతయు నిట్టివిచారమేకలుగలేదు. ఆమె కేవల మాకులహృదయయై మొదటివలెనే విశ్వాసపూరితహృదయముతో బాల్యసఖునియొద్దఁ దనహృదయమునువిప్పి, రోదనము సేయుచు "కుమారసింహా! ఏమిచెప్పుదును? అజయుఁడు యుద్ధమునకుఁబోవును. ఇఁక నాతనిసందర్శనములభించునా ? "అనియెను.

కుమారసింహునిహృదయకుహరమునుండి దీర్ఘమును, రుద్ధమునగునొకనిశ్వాసము మెల్లమెల్లగ నిర్గతమయ్యెను. బహుకష్టముతో సహించుకొని యాతఁడు సమస్వరమున "లభింపకపోవుటయేమి?" అనియెను.

నాలుగవ ప్రకరణము.

ఇఁక నాశలేదు! అజయసింహుఁడు శత్రువుల నిరోధించుట కసమర్థుఁడై పోయెను. మిడుతలదండువలె శత్రుసైన్యము మీవాడసైన్యసమూహము నాక్రమించెను. హతబుద్ధులును, విశృంఖలులునగు రాజపుత్రసైనికులలోఁ గొందఱు యుద్ధభూమియందు నిలిచి శత్రువుల శస్త్రాఘాతములను సహించుచుండిరి. కొందఱు శూన్యప్రదేశములఁ దమకత్తుల నిష్కారణముగ విసరుచుండిరి. కొందఱు సైన్యాధీశుని యాజ్ఞనవహేళనముచేసి పలాయనపరులగుచుండిరి. హిందూసైన్యమునం దెక్కడఁ జూచినను, భయము—నిరాశ—హాహాకారము—మొదలగునవియే నిండియుండెను. నిరుపాయుఁడై యజయసింహుఁడు నధికప్రస్తావమును జేసెను. యవనసైన్యమునందు గర్వాపూర్ణమగు జయధ్వని బయలుదేరెను.

ఇంతవఱకును గుమారసింహుఁడు తన రెండువేలసైనికులతోడను నిఁకనొకవైపున శత్రుదమనకార్యమునఁ బ్రవేశించియుండెను. సౌభాగ్యవశమున వారలనోడించి యిప్పుడాతఁ డజయసింహునకు సాహాయ్యముగా వచ్చిచేరెను. విజయశాలురగు కుమారసింహునిసైనికుల హుంకృతులతో భీతచిత్తులై పలాయనోద్యోగులయియున్న యజయసింహుని

సైనికులు మగల యుద్ధౌత్సుక్యమున శ్రేణీబద్ధులుకాఁదొడంగిరి. జయోన్మాదముతోఁ గుమారసింహుఁడు సైన్యపంక్తులఁ బఱుగువారు నొనంగటకసమాజ్ఞాపూర్వకమైనయుత్సాహవాక్యములఁ జెప్పసాగెను. అప్పుడందఱును సముత్సాహులై జయధ్వనులను జేయుచుఁ బ్రిటిషుప్రతాపముతో — ఆహిందూసైనికులందఱును — అస్త్రప్రచాలనము సేయఁదొడంగిరి. భాగ్యప్రవాహము వెనుదిరిగెను. యవనసేనాపతియగు బహాబత్ఖాను పలాయితుఁడయ్యెను. ఈసారి యవనసేనయందెల్లెడల భీతియే నెలకొనియెను — అందఱును నెదరి పాఱిపోవఁదొడంగిరి. కుమారసింహుఁడు పలాయితుఁడగుచున్న బహాబత్ఖానుని వెన్నంటి గుఱ్ఱమును బఱుగెత్తింపసాగెను.

గాయపడియున్న బహాబత్ఖాను గుఱ్ఱము స్వల్పదూరము పోయినపిమ్మట భూమిపైఁబడిపోయెను. కుమారసింహుఁడు గుఱ్ఱమునుండిదిగి యాతనిసమీపమునకుఁ బోయెను. బహాబత్ఖాను ప్రాజ్ఞాహీనుఁడై పడియుండెను. తన్ననుసరించి వచ్చుచున్నసైనికుల కాతనినెత్తికొని తీసికొనివచ్చుట కాజ్ఞయిచ్చి కుమారసింహుఁడు నిజశిబిరాభిముఖుఁడై బయలుదేరెను. మార్గమధ్యమునందు దజయసింహుఁ డొకచెట్టుక్రిందఁ బడియుండుటనుజూచి — ఆహతుఁడైన యాతఁడు సాహాయ్యము లేకుండనుండెనని యూహించి — ఆసైపునకుఁ దనయశ్వము

ను బరుగెత్తించెను.

అప్పుడు కుమారసింహుఁడశ్వమునుండి క్రిందికిదుమికెను—అజయసింహునకును, నాతనికిని, రెండుమూరలదూరమేయుండెను—ఇఁకనేమున్నది?—కొంచెముసేపటిలో—కాని, యంతలో దూరమునుండి యొకయవనసైనికుఁడజయునిపై వునకు ఫిరంగినిగురిపెట్టియుండుట, కుమారసింహుని కంటఁబడియెను! మెఱపుమెఱసినంతలోఁ బరుగెత్తికొని వచ్చి యావీరుఁడజయసింహున కడ్డముగానిలుచుండెను. అరనిముసములో గుండువచ్చితగిలెను-ఆహతుఁడగు కుమారసింహుఁడు భూశాయియయ్యెను.

భూమిపైఁ బడుచుండఁగనే నళినిని వీడ్కొనివచ్చిన యానాఁటిమోమె యశ్రుపూర్ణవదనము కుమారసింహునకు దృష్టికివచ్చెను.

ఐదవపరిచ్ఛేదము.

యుద్ధమునందు జయముకలిగినపిమ్మట సేనాపతియగు నజయసింహుఁడు ససైన్యుఁడై రాజధానికివచ్చియుండెను. ఆ హతుఁడగుకుమారసింహుఁడును నక్కడకుఁదీసికొనిరాఁబడియెను. ఆఘాతముచే నాతఁడింకను బ్రాణిసందకపోయినను

బ్రదుకుననునాశమాత్ర మత్యల్పముగానుండెను.

సంసార మింద్రజాలక్షేత్రము. అదృష్టుఁడను నైంద్రజాలికుఁ డెట్టికౌశలముతో నీయింద్రజాలక్రీడనారంగమునఁ జూపుచున్నాఁడో దేవతలే యెఱుంగఁజాలకున్నారు. అట్టివారలకే యది యసాధ్యమైనప్పుడు, మనుష్యులమాట చెప్పుటయెందులకు? కుమారసింహునిపూఁలముననే యుద్ధముజయింపఁబడినది. అయిననేమి? సేనాపతియగు నజయసింహుని యశోగౌరవముల యభినందనముచేతనే రాజధాని నిండిపోవుచుండెను — ప్రాబల్యప్రభావము సర్వత్ర వ్యాపించును. న్యాయముకూడ దానియెదుటఁ దలయెత్తఁజాలనంతటి దుర్బలమైనదగును—కుమారసింహునిసైనికులుగూడ జరగుచున్నప్రసంగమునకు విరుద్ధముగ మాటాడుటకు సాహసింపలేరు. తమప్రతివాదమునువిని, అజయసింహుఁడుక్రుద్ధుఁడై తమకెట్టిశిక్షవిధించునో యెవ్వరెఱుందురు! మొట్టమొదట సత్యమును బ్రకటించుటకు వారు సంకోచింపకపోయినను, రాజధానియందలిప్రజలు వారిమాటలనువిని పరిహసింపసాగిరి—ఎంతమాత్రము నామాటలను నమ్మలేదు. దీనితో నామాటలనువినినయజయసింహునిసైనికుల భయప్రదర్శనము చేరెను. అందువలన నదిమొదలుకొని వారు సత్యస్థితినిరహస్యముగాఁ జెప్పుకొనుచు, బహిరంగముగా నజయసింహునివిజయమును

ప్రశంసింపసాగిరి.

కుమారుఁడు శయ్యాగతుఁడై యీప్రాబల్యరాజ్యమునుండి చాలదూరము పోయియుండెను. పాపము! ఆతనిపక్షమువా రెవ్వరైనను దీనిని సహింపఁగలరా?

నేఁడు రాజధానియందు మహోత్సవము! మహారాజీనాఁడే సేనాపతిని సన్మానింపనుండెను! దుర్గప్రాంగణమునందు సభకూడియుండెను!! వేలకొలఁదిసైనికులును నగరవాసులును నుత్సుకచిత్తులై సభనలంకరించియుండిరి. అప్పుడు మహారాజు సింహాసనమునుండిలేచి ప్రజ్వలితమగు పిడిగలఖడ్గము నొరనుండితీసి సైన్యాధిపతికభిముఖుఁడై యిట్లుచెప్పఁదొడంగెను—

"సేనాపతీ! అజయసింహా! నీమూలముననే నేఁడు మేవాడరాజ్యము శత్రుప్రముక్తమైనది! నీవేమహాత్కార్యమును జేసితివో దాని కనుగుణమగుపురస్కారమిదిగాదు—ఇది కేవలము—"

రాజుమాటలుముగియులోపల దర్శకులజయధ్వనిచే దిగంతములు పరిపూరితములైపోయెను. జయధ్వని శూన్యమునందు విలీనమైపోయినదో లేదో—అంతలోనే యొకవృద్ధసైనికుఁడు ద్రుతగతితో ముందునకువచ్చి యుచ్చస్వరమున "మహారాజా! రాజాధిరాజా! అపరాధమునుమన్నింపవల

యను. ఏకార్యమును చేసెనని మహారాజుగారాయనకు బహుమానమునిచ్చుటకుఁ బ్రవృత్తులై యుండిరో, ఆతఁడందులకు యథార్థమైనయధికారికాఁడు. యుద్ధమున జయించినవాఁడజయసింహుఁడుగాఁడు. యుద్ధమునఁ బరాజితుఁడై సంధినిజేసికొనుటకై ప్రవృత్తుఁడై యున్నప్పుడు ప్రభుశిఖామణియగుకుమారసింహుఁడు యుద్ధముచేసి నిజబాహుబలంబునజయించెను. !!" అనియఱచెను.

నలుదెసలవారును విస్మయముతో నిస్తబ్ధులై పోయిరి. అజయసింహునిముఖ మెఱ్ఱఁబడియెను. ఏమియును నిశ్చయింపఁజాలనివాఁడై మహారాజు బహుమానఖడ్గము నొరలోఁజేర్చి" సేనాపతీ! చెప్పుము! ఈతఁడువచించుచున్నదానిలో నేమైన సత్యమున్నదియా?" అనియెను.

రక్తవర్ణవిశిష్టమగు నజయసింహునిముఖ మాకస్మికముగా వివర్ణమైపోయెను. క్షత్రియుఁడైన యాతనినోటినుండి మిథ్యావాక్యమెట్లు బయలువెడలును? కాని, ఏయశస్సు—ఏ గౌరవము— కేవలము తనదనియే యనుభవించుచుండెనో— ఏదిపరధనమని యింతవఱకును—ఒకక్షణమైన మనస్సునఁబొడకట్టలేదో—అట్టిదాని నాకస్మికముగా దొంగవలె వదలి పెట్టుట యెట్లుసాధ్యమగును? ఏమిచేయవలయునో తెలియఁగఁజాలక, అజయసింహుఁడు—" మహారాజా! ఎవ్వఁడు న

న్నపరాధిగాఁ జేయుచున్నాఁడో యాతఁడే దానిని సప్రమాణముగ రుజువుచేయునుగాక! నాపక్షమున నేను సత్యమును చెప్పినను, అది సత్యముగా నెన్నఁబడదు——" అనియెను.

అజయసింహుని యీవాక్యములనువిని సభ్యులందఱును సాధువాదములఁ జేయసాగిరి. మహారాజావృద్ధసైనికునిఁ జూచి "సైనికా! నీ ప్రభువే యుద్ధమున జయించెననుటకుఁ దగినప్రమాణ మేమియున్నది?" అనియడిగెను.

సైనికునిపేరు రణసింహుఁడు. సత్యబలముచే శరీరముప్పొంగ నారణసింహుఁడు "ఇఁక నేమికావలయును? నామాటయే ప్రమాణము! నేను క్షత్రియుఁడనుగానా?" అనియెను.

మహా——"నిశ్చయము! నీవు క్షత్రియుఁడవే!! కాని, నీవలెనే యజయసింహుఁడును క్షత్రియుఁడు!! నీమాటయే నిజమైనచో నజయసింహుఁడు చోరుఁడగును!!!

రణసింహుఁడు కోపము నాపఁజాలక "అజయసింహుఁడు ఛోధునికంటెను నధముఁడు! కుమారసింహుఁడే యాతని ప్రాణములను గాపాడియున్నాఁడు!" అనియెను.

మహారాజు కోపముతో "సైనికా! ఊరకుండుము! ఇది రాజసభ! తిట్లాడుతావుకాదు. సరియైన సాక్ష్య మేమైననున్నచోఁ జెప్పుము! లేనిచో నడువుము" అనిగద్దించిపలికెను.

రణ——సాక్షులా! కుమారుని రెండవేల సైనికులున్నారు!

మహా—రెండువేలెందులకు? ఇరువురను బిలిపింపుడు!

రణసింహుఁ డిరువురుసైనికులను దీసికొనివచ్చుటకు బయలుదేరెను. అప్పుడు "నీవుపోఁగూడదు! ప్రతీహారీ! నీవు పొమ్ము" అని మహారాజాజ్ఞాపించెను.

జనమండలిమధ్యనిలుచుండి యాప్రతీహారి "కుమారసింహునిసైనికులెక్కడ? వారిలో నిరువురిటురండు! సాక్ష్యముచెప్పవలయును!" అని యుచ్చస్వరముతోఁ బిలిచెను.

ఇప్పుడు కుమారసింహునిసైనికులు చిక్కులలోఁబడిరి. అజయసింహునకు విరోధముగఁ బరస్పరమును దామేమి మాటాడుకొనుచుండిరో యదియంతయు నిప్పుడు బయటికి వచ్చెను. అందునుగూర్చియే యిప్పుడు విచారణము జరగును—మొదట సాక్ష్యము! పిమ్మటఁ బ్రాణదండనము—. ఎట్లును దాము బ్రదికి బయటఁబడునట్లు లేదు—ఈభీతి యందఱిహృదయములను బ్రబలముగ వ్యాపించెను. ప్రతీహారి పిలుపున కొక్కఁడును బ్రత్యుత్తరమీయలేదు. ప్రతీహారి మఱియొక్కసారి "మహారాజుగారియాజ్ఞయైనది! కుమారసింహునిసైనికులలో నిరువురురండు!" వేగముగా రండు!" అని కేకవైచెను. నలుదెసల నిస్తబ్ధతయే!—ఒక్కఁడును గూడ నొక్కయడుగైన ముందునకిడలేదు. ప్రతీహారి వెనుదిరిగిపోయి "కుమారసింహునిసైనికు లెవ్వరు నిక్కడ లేరు.

కేకవేసినను గూడ నెవ్వరును బలుకలేదు!" అని విన్నవించు
కొనియెను.

రణసింహుఁడు కోపముతో ఘూర్ణిల్లుచుండెను. కాని, యేమియును మాటాడలేదు. మహారాజు "సైనికా! నీపక్షమున నీకు నెట్టిసాక్ష్యమైన నున్నదియా?" అనియడిగెను.

రణసింహుఁడు "స్వామి! కుమారసింహుఁడే యిందులకుఁ బరిపూర్ణప్రమాణము! ఆతని సాక్ష్యమును వినుట కనుగ్రహింతురుగాక!" అనునంతలో విజయసింహుఁడు "ఇప్పుడాతఁడు శయ్యాగతుఁడై యున్నాఁడు! ఈసమయమునం దిక్కడకుఁ దీసికొనివచ్చినచో నొకవేళ నాతఁడు మరణించినను మరణింపవచ్చును." అనియెను.

రణ—క్షత్రియునకుఁ బ్రాణముకంటెను, మానము, శౌర్యము, యశస్సు మొదలగునవి యధికమైనవి. ఆతని మానరక్షణార్థమైనను, ఆతనినిక్కడకుఁ బిలిపింపవలయును.

"మంచిది. ఆతనిని బల్లకిలోఁ బరుండఁబెట్టి యిక్కడకుఁ దీసికొనిరమ్ము." అని మహారాజాజ్ఞాపించెను.

ఇరువురు ప్రతీహారులతో రణసింహుఁడు కుమారసింహుని దోడ్తెచ్చుటకై బయలుదేరెను. ఉన్నతమగు నొక శిబికను దీసికొనిరావలయునని ప్రతీహారులనియోగించి రణసింహుఁడు కుమారసింహుఁడు పరుండియున్న గదిలోనికి వచ్చి

నిలిచెను. కుమారసింహుఁడాతని నుద్దేశించి "రణసింహా! నీవెక్కడకుఁ బోయియుంటివి? చాల సేపటినుండి నిన్నుఁ బిలుచుచుంటిని! ఎవ్వరును బ్రత్యుత్తరమీయలేదు" అనియెను.

అవస్థాపన్నుఁడగు రణసింహుఁడు "ప్రభూ! యుద్ధము నజయించినందులకై యీదినమున విజయసింహుఁడు రాజహస్తములచే బహూకరింపఁబడుచున్నాఁడని వింటిని. ఎవ్వరు యథార్థముగ విజయులై యుండిరో వారు అభాగ్యగతులై యుండిరి. ఎవ్వరినోటను వారి పేరే యుచ్చరింపఁబడుట లేదు! భీరువును పాషండుఁడునగు విజయసింహుఁడు కేవలము మిథ్యావాదముతోడనే నేఁడు గౌరవలాభమును బొందుచున్నాఁడు! అదిగని సైరింపఁజాలక తమ్ము నొంటరిగా విడిచి సత్యమును ప్రకటించుటకై రాజసభకుఁ బోయియుంటిని" అనియెను.

విస్మయముచేఁ గుమారుఁడు నిస్తబ్ధుఁడై పోయెను—అజయసింహుఁడు కుమారసింహుని యశోగౌరవముల నకుంఠితచిత్తముతో నపహరించుచుండెను!

రణ—ప్రభూ! మహారాజులును నామాటను విశ్వసింపలేదు. సాక్ష్యమునిచ్చుటకు మీరే దయచేయవలసియున్నది!

క్రోధోద్రేకముచేఁ గుమారసింహుని సర్వాంగములు కంపించెను—తన కీర్తిని నపహరించియు, విజయుఁడు తృప్తుఁడు కాలేదు! స్వసామర్థ్యముచే, స్వపరిశ్రమచే—ఏయశస్సు

ను, ఏగౌరవమును తాను సంపాదించుకొనియుండెనో—అట్టి దానినంతను ద్రోహి యగు విజయసింహుఁ డపహరించుట కుద్యుక్తుఁడయ్యెను'—నను సంగతి తెలియఁగానే యావేశముచే శయ్యాగతుఁడై యున్న కుమారసింహుఁడు వెంటనే లేచికూర్చుండెను. హృదయమునందలి క్షతస్థానము వాఁటియొకసారి రక్తముచే నాప్లావితమైపోయెను. అతఁడు వారల మెల్ల మెల్లగ శయ్యపైఁబరుండి "రణసింహా! పల్లకిని దెప్పింపుము. నేనురాజసభకుఁ బోవలయును." అనియెను.

రణసింహునికన్నులనీరు ప్రవాహములయ్యెను. అతఁడు, "ప్రభూ! పల్లకిని దెచ్చుటకు మనుజులనంపియుంటిని." అనియెను.

కొలఁదిసేపటిలోఁ గుమారసింహునికూర్చుండఁ బెట్టిన యున్నతమగుశిబికయొకటి పరిచారులచే రాజసభకుఁ దీసికొనిరాఁబడియెను. క్షీణమైయున్నను, ఉదారమైయున్న యాకుమారసింహునివీరమూర్తిపైఁ బ్రజ కందఱిదృష్టులును వ్రాలెను. కుమారుఁడు కేవల మజయసింహునిపైఁ బునకుఁ దీవ్రదృష్టితోఁ జూడఁదొడంగెను.

కుమారసింహునిపల్లకి మహారాజుసమీపమునకుఁ దీసికొనిరాఁబడియెను. మహారాజు "కుమారసింహా! నిన్నొకటి యడుగఁదలంచియుంటిని. ఇప్పుడు నీవు మృత్యుశయ్యయందు బడియుంటివి. నీవేస్థలమునకుఁబోయెదవో, అక్కడకు-ఈప్రి

పంచసంబంధమైన యశోగౌరవములు మొదలగునవి నీవెంట రాలేవు. సత్యముమాత్రము మీనమయమునందు నిన్ననుసరిం పదగినది. అందువలన యోచించి సత్యమునుజెప్పుము. విజ యి, అజయునింపుడు గాక, నీవా ?" అనిప్రశ్నించెను.

ప్రత్యుత్తరము నిచ్చుటకు ముందుగనే శ్రీమారసింహుం డొకసారి యాయజయుని సంభ్రమలిన ముఖమును నిరీక్షించె ను—చూచుచుండంగనే యాతనిమనస్సునందనేకవిచారము లు తెలుపసాగెను!

"ఒకసారి యాతనికిం బ్రాణదానమును జేసియుంటిని. ఈసారి ప్రతీకారమును జేసినైతినా—కాని, ప్రతీకారమా! ఇదియెవ్వరికిం బ్రతీకారము?—ఎవ్వరికిం జేసినట్లగును? అజయు నకా? కాక, నళినికా? అజయుని యీయవమానవార్త విన్న చో నెవ్వరిజీవనసుఖము నష్టమైపోవును? నళినియండిరి యీవృ త్తాంతమును విన్నపిమ్మట నజయు నళ్లునిగా గ్రహించుట కొ ప్పుకొనునా? అందువలన నెవ్వరిహృదయము చిరనిరాశచే దగ్ధమైపోవును? ఒకవేళ, వివాహమైనపిమ్మట, నజయుని యీ యవమానవార్తను నళిని యెప్పుడైనవిన్నచో—ఆనందుడు కే వలమును వంచకుడగుచోరుడని యామెకుం దెలిసినచో— అప్పుడామె కెట్టిభయంకర మూర్ఛనకలుగవచ్చునో గదా!"

ఈవిధమగు యోచనాతరంగము లాతనిహృదయస

ముద్రమునం దధికారము సేయఁ దొడంగెను. ప్రయాణమునాఁ టి యానళినియత్యుత్ఫుల్లపద్మముఖమండలము కుమారసింహుని మనస్సునందు మరల జాగరితము కాఁజొచ్చెను. ఇఁకఁ గుమారసింహుఁడు సత్యమును వచింపఁజాలక పోయెను—ఇట్లనియెను.

"మహారాజా! ఈవిషయమై నన్నుఁ బ్రశ్నింపఁగూడదు. ఆశనడంచుకొనుట మనుష్యులకు సాధ్యముకాదు."

మహా—మృత్యుశయ్యపైఁబడియుండియునా?

కుమా—అవును.

మహా—అట్లయినచో నిన్ను విచారణముచేయుటవలన ఫలములేదు. బహుమాన మజయసింహునకే యీయఁబడును!

కుమా—కానిండు!

పిమ్మట మహారాజుచ్చస్వరముతో "అజయసింహుఁడే విజయి. ఇఁక నెట్టివిచారణము నక్కఱలేదు" అనియెను.

అజయసింహునిపేరున నలుదిక్కులనుండియు జయధ్వనులు బయలుదేరెను. హృదయావేగమును బలాత్కారపూర్వకముగ సంవరణముచేసికొని కుమారసింహుఁడు మౌనముతో నాజయధ్వనులను వినుచుండెను. తనగౌరవవీరత్వములింకొకరిపేరున నుద్ఘోషింపఁబడుచున్నవి!—విఫలమగు హృ

దయాకాంక్ష ప్రాణమునే మథించివైచెను! అప్పుడు కుమారసింహుఁడు రణసింహునితో నిట్లనియెను.

"వేగముగా నన్నిక్కడనుండి తీసికొనిపొమ్ము!"

వాహకులు పల్లకినెత్తిరి. అశ్రుపూరితనేత్రములతో రణసింహుఁడు వెనుక నేపోయెను. అర్ధమూర్ఛితుఁడగు కుమారసింహుఁడు మనస్సులో నళినీనామము నుచ్చరించుచుండెను—

బహుమానఖడ్గము నజయసింహుని కటిప్రదేశమునఁగట్టి మహారాజు "అజయసింహా! సేనాపతీ! నీవు చేసిన మహాకార్యమునకు సామాన్యములగు ధనరత్నములు యోగ్యబహుమానములు కాఁజాలవు—ఏరత్నజ్యోతి, నా హృదయమునంతను వెలిఁగించుచున్నదో,—అట్టి,— సర్వశ్రేష్ఠమును, అసామాన్యమును, నాగృహాలంకారమునగు నొకజీవరత్నమును నీకు సమర్పించి, నాకృతజ్ఞతాపూర్వపరిచయమును వ్యక్తపఱచుచున్నాఁడను" అని చెప్పెను.

ఆనాఁడే రాజధానియందు రాజకన్యకయగు మాయావతికిని, అజయసింహునకును వివాహము జరిగిపోయెను.

ఆఱవప్రకరణము.

"యుద్ధము ముగిసినది. అజయసింహుఁడు మహావిజయలాభమును పొందెను—" అను నీవార్త రాష్ట్రమునందెల్లెడల వ్యాపించెను. ఆ శుభవార్తకు నళిని హృత్పుండరీకము వుత్ఫుల్లమయ్యెను. గర్వస్ఫారితమగుచున్న హృదయముతో నళిని యజయసింహుని రాకకై యెదురుచూచుచుండెను!—అయిననేమి?—దినములు జరిగిపోయినవి— వారములు జరిగిపోయినవి—కాని, యజయసింహుని యాగమనచిహ్నమేమియు గనపడలేదు. అతనియుత్తరములును జాలదినములనుండి వచ్చుట లేదు—నళినిపరిఫుల్లవదనము నిష్ప్రభముకాఁజొచ్చెను. ఆమె హృదయతలమున వికసితమైయున్న యాశాలత నానాఁటికి మ్లానమగుచువచ్చెను. ఏయుపత్యకాప్రాంగణమున నజయసింహుని మొదట నామెచూచినదో, యక్కడనే ప్రతిదినము నామె నిభృతమగు నొకగుల్మములఁ గూర్చుండును. ప్రతిముహూర్తమునందును దూరోత్థితములగు నాయశ్వఖురపుటధ్వనులనువిని చకితయగును. తుదకు సంధ్యాకాలమైనతోడనే హతాశయై క్లాంతహృదయముతో గృహమునకుఁ బోవును.

ఆమె యీయనుమానమే యొకనాఁడు నిజమయ్యెను. అనుమానింపఁబడిన యాయశ్వపదధ్వని యాకాశమున లీనము

కాలక్రమముగా సమీపమగుచుండెను. నళినీయానందపూరితనయనముల కెదురుగ జనులగుంపొకటి యగపడియెను. నళిని యావైపునకుఁజూచెను. బహుసంఖ్యాకులగు నాశ్వికులు సొగసుగ నలంకరింపఁబడిన యొకపల్లకికి వెనుకను ముందును శ్రేణీబద్ధులై వచ్చుచుండిరి. పల్లకిలోవచ్చుచున్నవాఁడు పెండ్లికొడుకగునజయసింహుఁడేయని యాబాలిక నిశ్చయించుకొనియెను.

పల్లకి యొకచెట్టుక్రింద దింపఁబడియెను. బాలిక యిఁకస్థిరచిత్తముతో నుండఁజాలకపోయెను—పెండ్లికొడుకు పల్లకినుండి యీవలకువచ్చుటకగువిలంబమునకుఁగూడ సహింపఁజాలకుండెను. ఆమె కంపితహృదయముతో వేవేగముగఁ బల్లకిప్రక్కకువచ్చినిలిచెను. ముందునకుఁజూచెను—సగముమూసియున్న పల్లకితలుపులను దెఱచి రణసింహుఁడు గుమ్మమువైపునకుఁ దొంగిచూచెను. రణసింహుఁడు కుమారసింహునిభృత్యుఁడు. ఆతని నళినియెఱుంగును. కుమారసింహునిభృత్యుఁడే యజయసింహునిభృత్యుఁడుగా నెందులకువచ్చెననుయోచనయే యామెకుఁ గలుగలేదు. ఆమె యాతురహృదయమై పల్లకిరెండవప్రక్కకుఁబోయి తలుపులను దెఱచివైచెను. పిమ్మటఁ బల్లకిలోనికివంగి పరుండియున్న యాతనిముఖముమీఁదఁ దనదృష్టులఁబఱగించెను. ఆమె స్తంభితయైపోయె

ను—ప్రసన్నాంగుఁ డజయసింహుఁడుగాను! కుమారసింహుఁడే పరుండియుండెను! మృత్యువుయొక్క శాంతభావ మాతని ముఖమండలమున విరాజమానమగుచుండెను!

* * * * * *

నళిని సమస్తవృత్తాంతమును దెలిసికొనియెను! కుమారసింహుని యామరణాంతమగు సమస్తవిషయములను, అజయసింహుని శరత్త్వము మొదలగు విద్యమానములను రణసింహుండా మెకు విశదముగఁ జెప్పివైచెను! — ఇప్పుడానళిని సన్యాసినియైయున్నది! శ్మశానము వాసస్థానము. కుమారసింహుని చితాభస్మమే ఆమెకు—ఏకమాత్రోపభోగార్హమగు దర్శనీయవస్తువు!!'

ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము.

అనుబంధగ్రంథమాల. 31.

సమస్య.

ఇది

కర్ణాటకగ్రంథమునుండి

బాలాంత్రపు వేంకటరావుగారిచే

ఆంధ్రీకరింపఁబడినది.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి బి. ఏ. బి యల్ గారిచే

సంపాదింపఁబడినది.

రెండవకూర్పు.

నిడదవోలు

ఆంధ్రప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపఁబడినది.

1916.

వెల రు 0—2—0.

పీఠిక.

ఇది భాషావిషయికమగునొకవిచిత్రకథ--ప్రస్తుతకాలానుగుణముగ నిది మొదట బంగాళాభాషలో వ్రాయఁబడినది. దానినాధారము చేసికొని ఉడిపిలోఁ బ్రకటింపఁబడుచున్న కర్ణాటకమాసపత్రికయగు "శ్రీకృష్ణసూక్తి" యీవిచిత్రకథను ప్రకటించినది. ఆపత్రికాధిపతులయనుమతిచే నేనీచిన్నికథను మాతృభాషలోని కాంధ్రీకరించితిని. ఇందలివిశేషములు చదువరులే గ్రహింతురుగాక !

తమపత్రికలోఁ బ్రకటింపఁబడు చిన్ననవలల నాంధ్రములోనికిఁ బరివర్తనము చేసికొనుట కనుజ్ఞయిచ్చిన శ్రీకృష్ణసూక్తి పత్రికాధిపతులకు నేననేకవందనము లాచరించుచున్నాఁడను.

ఇట్లు
బాలాంత్రపు వేంకటరావు.

శ్రీరామచంద్ర.

సమస్య.

౧

ముద్రాలయములవారితోఁ జాలకాలము పోట్లాడి, "బంగాళాజ్యోతి" యను పత్రికయొక్క నవరాత్రిసంచికను దుర్గాపూజకు ముందుగనే ప్రకటింపవలసియుండుటచే నేను చాలశ్రమలకు లోనైతిని. నేను కార్యనిర్వాహకునితో "పత్రికలను టపాకుఁ బంపించుఁడు" అని చెప్పుచు నావిషయమును గూర్చి మాటాడుచుండఁగా, సతీశబాబు దొరగారిదుస్తులవంటిదుస్తులనుదాల్చి "సిగరెట్టు"ను గాల్చుచు నాయెదుటికివచ్చి నిలిచెను. వచ్చినవాఁడు "డార్జిలింగునకు బయలుదేరి పోదమురమ్ము." అనియెను.

సతీశుఁడు నాకు బాల్యస్నేహితుఁడు. మేమిరువురమును సహాధ్యాయులము. ఒక్కచోటనేయుండి విద్యాభ్యాసము చేసితిమి. మేమిరువురమును జాలఁ గొంటెపనులను జేయుచుండెడివారము. మాచేష్టలను గనిపెట్టి మాయుపాధ్యాయుఁడు మమ్ములనిరువురను గరటకదమనకులనిపిలుచుచుండెడివాఁడు.

మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షయం దుత్తీర్ణులమై మేము కలక

[illegible]కళాశాలకు వచ్చితిమి. అప్పటినుండియు, మాజీవనమార్గమునందును, సదనుదులయందును సతీశునకును నాకును జాల వ్యత్యస్తభావముగ పడుచుండెను. సతీశుఁడు ప్రతివిషయమునందును, ఆంగ్లేయపద్ధతులనే యవలంబించువాఁడు—నేనో—నామాతృభాషయందు విశేషగౌరవము నుంచియుంటిని. సర్వదా బంగాళాపుస్తకములనే చదువుచు, దేశభాషలోఁ జిన్నచిన్నవ్యాసములను వ్రాయుచున్న నన్నుఁ జూచి, సతీశుఁడు నిత్యమును బరిహాసము చేయుచుండెడివాఁడు. మాటిమాటికిని అతనివిజాతీయానుకరణమునుగూర్చి హద్దులేకుండ నేనధిక్షేపించుచుండెడివాఁడను. పిమ్మట సతీశుఁ డింగ్లాండునకుఁ బోయి న్యాయశాస్త్రమునందుఁ బరీక్షనిచ్చి, గొప్పబారిష్టరై యిక్కడకుఁ దిరిగివచ్చెను. యంతటితో నాతనియనుకరణవ్రతము సాంగమైపోయినది.

మేమిప్పుడు బాల్యమునందున్నట్టువలెనే, ఏకశరీరులమై, ఏకహృదయులమైయుండలేము. సతీశుఁడు సంపూర్ణముగా మారిపోయెను. మునుపటివలె నాతఁడు తనయాలోచనములనుగూర్చి నాతో మాటాడుట లేదు. అయినను, మాస్నేహాచారముల కేమియును లోపము లేకుండ నుండెను. సతీశుఁ డిట్లనియెను.

“ డార్జిలింగునకు బయలుదేరుము. ”

"నీవెప్పుడుపోయెదవు?"

"ఇప్పుడే."

"అయ్యో! ఇప్పుడెన్నిగంటలైనది?" మునివ్రేళ్లతో సిగరెట్టును గరచి పట్టుకొని సతీశుఁడు తనజేబుగడియారమును బైకిఁదీసిచూచి "ఇప్పుడు పదిగంటలుమాత్రమే. పొగబండి నాలుగుగంటలకుసరిగా బయలుదేరును. ఆఱుగంటలు—360 నిమిషములు—ఒకపెద్ద పెండ్లిచేయుటకవకాశమున్నది"

"మిత్రమా! నీవు తెల్లటోపిదొరగారవైతివి. నేను నల్లవాఁడను—నీవలెఁ బనులనన్నిటి నంతశీఘ్రముగఁబూర్తి చేయఁగలనా? స్నానముచేసి, భోజనముచేయుసరికే పండ్రెండుగంటలగును. తరువాత స్వల్పనిద్ర—"

"పిచ్చిమాట! ఈనెపములనునాముందుఁ జెప్పఁబోకుము!"

"డార్జిలింగునకుఁ బోవలసియున్నచో, రెండుదినములకుఁ బూర్వమే నాకెందులకుఁ జెప్పవైతివి?"

"డాక్టరుసేనునుండి యాహ్వానమువచ్చిన దీదినముననే—ఇప్పుడే."

"డాక్టరుసేనుడార్జిలింగునందెక్కడనుండును?—కుటుంబముతోడనేనా?—ఆతనికుమార్తె?—"

సతీశుఁడు నవ్వుచు "గోవువెనుక నేతోకయుండును" అనియెను.

సమస్య.

డాక్టర్ సేనునికూతురు—విద్యావతియగు సౌమోహి
ని నాస్నేహితుని దనవలపుఁబలుకులఁగట్టివై చినదనుమాట బ
హిరంగరహస్యమే—కష్టమువచ్చినది! నాలుగుగంటలవఱకు
ను గనిపెట్టుకొనియుండవలయును. అప్పటికి గాని బండి బ
యలుదేరదు—నేనిట్లుపాడఁదొడఁగితిని—

"ఉల్లమునసెంతు నిన్ను రే • యుంబవళ్లు
కాని, జరుగవు నాకవి • కలికిమున్న!"

ఇదివఱకే స్త్రీమీఁదను బ్రేమకలవాఁడను గాకపో
యినను, ప్రణయస్వభావమెట్టిదైనదియు నేను బాగుగనెఱిం
గియుంటిని. ఇఁకనొకనాఁడు వచ్చెదనని చెప్పుట బాగుగనుండ
దనియోచించుకొని, నేనక్కడకుఁబోయితీరవలయునని నిశ్చ
యించుకొంటిని. జాగరూకతతో నాబట్టలుమొదలగునవి పె
ట్టెలోవైచికొంటిని. నాలుగుగంటలబండికి మేముబయలుదే
రిపోయితిమి.

డార్జిలింగురైలుస్టేషనునకు బండివచ్చునప్పటికి డాక్ట
రుసేను భార్యతోడను, కుమార్తెతోడను, ప్లాటుఫారముమీఁ
దనిలిచియుండుటను నాకన్నులార నేనుచూచితిని. బూట్సు
ను, మేజోళ్లను దొడుగుకొని, బంగాళాకన్యకయొక్కతె,

జనసమూహముమధ్య బహిరంగముగా నిలిచియుండుటను జూచి, నేనించుకచకితుఁడనైతిని. నాజీవమానమునం దెందఱి నో బ్రహ్మసమాజస్త్రీలను నేనుచూచియుంటిని. ఒకతెద్దరిపరిచయము కూడ నాకుఁగలదు. ఆకారణమున నీవిషయ మంత క్రొత్తదిగా నాకగపడలేదు. అయినను, సతీశునిభార్యకాఁ బోవునామెను, అత్తను, ఇట్టినూతనపద్ధతులలోఁజూచుట, నాకువజ్రాఘాతమువలెనుండెను. నేను స్త్రీవిద్యాభ్యాసమునకు విరోధముగ మాటాడువాఁడనుగాను. కాని, పూర్వసంప్రదాయకమగు "జనానా" పద్ధతిని బొత్తిగ విడిచివేయుటయనిన నేనించుకంతయు సహింపలేకుండనుంటిని. ఈవఱకే యీవిషయమునుగూర్చి నేనొకలేఖను బ్రకటించియుంటిని. ఇప్పుడు గూడ నాఃధమగు విషయమునుగూర్చిన విమర్శనమునే చేయుచు, మనస్సున నూతనాలోచనములఁగూడఁ బెట్టుకొనుచుంటిని. క్రూరమగు— తీక్ష్ణమగు—అనేకశబ్దములు తమంతట నవియేవచ్చి నాతలలోఁ జేరికొనుచుండెను. కాని, యుత్తరక్షణమునకే యవి యెక్కడకో చెదరిపోయినవి.

రైలునుండిదిగి సతీశుఁడు నాపరిచయమును దనమిత్రమండలియందుఁ బ్రకటించెను. ఆజాతిస్త్రీలతో నెప్పుడును జేరినవాఁడనుగాకపోవుటచే నాయుద్యోగమునందుండఁదగినవాఁడు. ఏమిచేయవలయునో యనుదానిని నేను తెలిసికొనఁ

జాలకపోయితిని. ఒక్కమాటయైన మాటాడకుండఁగఁ గేవలము పిచ్చివానివలె ప్లాటుఫారమునకొకమూల నొకచెట్టుమొదట నిలుచుండియుంటిని.

అంతలో మోహిని సమీపమునకువచ్చి చిఱునవ్వు నవ్వుచు "మనోహరబాబూ! మీపత్రికను నేను క్రమముగఁ జదువుచున్నాను!" అని మరలనేమియోచెప్పఁదలఁచి— ఏకారణముననో యామె మాటనాపివైచెను. మోహినితల్లి "బంగాళాజ్యోతియొక్క పూజాసంచిక యెప్పుడుబయలుదేరును?" అనియడిగెను.

"ఈవఱకే బయలువెడలినది" అని నేనంటిని.

ఆమె మోహినిముఖమునుజూచి "నీకువచ్చినదా?" అని యడిగెను.

"ఇంకనురాలేదు"

"దయయుంచిక్షమింపుఁడు. మీపత్రికవచ్చుటకింకను సమయముకాలేదు. నిన్ననే యది బయలువెడలినది. అన్ని పత్రులను నొకేసారి మేము పంపించుట లేదు"

మోహిని "అవును. నాపత్రి మొదట ఢక్కాకుఁబోయి పిమ్మట నిక్కడకువచ్చిచేరును. మనోహరబాబూ! మీయొద్దఁబ్రతియొకటిలేదా?" అనియెను.

"బంగాళాజ్యోతి" యందు మోహినికిఁగలయభిరుచి

నిగ్రహించి సంపాదకీయమగు వారాయాత్మసంతోషించెను." ఉన్నది. జేపటిదినమునఁ బంపించెదను." అని చెప్పితిని.

"తొందరపడకుఁడు. మీకువీలుగనున్నప్పుడే పంపవచ్చును" అని యామె ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను.

నేనుగారిభార్య—మనోహరబాబూ! ఈమధ్యాహ్నము మీరు మాయింటఁ దేయాకునీటిని గ్రహింపనను గ్రహింపుఁడు" అనియెను. నిత్యాచారమర్యాదతో నేను వారియాజ్ఞనుబొందినపిమ్మట వారు వెడలిపోయిరి.

విద్యాభ్యాసప్రాబల్యమింతగఁ దలమీరిపోయినదే! మానవతియగు నొకబంగాళాకన్యక యపరిచితుఁడగు నొకగొప్పగృహస్థునితో భయములేకుండ కళవళపడకుండ నింతటిధైర్యస్వాతంత్ర్యములతో బహునులభముగమాటలాడెడి కాలము తోసికొనివచ్చినదా?" అని యోచించుచు నేను పత్రముకొద్దకుఁ బోయితిని. రాత్రి శయ్యపైఁబరుండి యట్లే, యెన్నియో సాంఘికవిషయములనుగూర్చి యోచింపఁదొడంగితిని—"అర్వాచీనవిద్యాభ్యాసమునకుఁ బ్రతిఫలముగా రాఁదగిన యీ వేషభాషలనుండియు, నీయాచారవ్యవహారములనుండియు, దేశమునకుఁగలుగుప్రయోజనమేమియున్నది? కాక, దీనియంత్యఫలితాంశమేమి?—ఆలోచనము చాల దూరముపోవుచుండఁగనే నేను నిద్రాపరవశుఁడనైతిని.

సమస్య.

3

మఱునాఁటి యుదయమునఁ దేయాకునీటిని బుచ్చుకొనుచు నిన్నటివిషయములనుగూర్చి సమాలోచనముచేసి చూచితిని. ఇట్టిస్త్రీపురుషుల స్వేచ్ఛాప్రవర్తనము సాంఘికనీతిసూత్రములకు సర్వవిధముల హానిని గలుగఁజేయునని భావించితిని. ఆకారణమునఁ దేయాకునీటిని త్రాగుట కక్కడకుఁ బోరాదని నిశ్చయపఱచుకొంటిని. నేను నావిశ్వాసమునకువిరోధముగా నెందులకు నడవవలయును? "బంగాళాజ్యోతి"ని సేవకునిచేఁ బంపవచ్చును. కాక, సతీశుఁడువచ్చినచో నాతనికీయవచ్చును. కాని, సతీశుఁడా! ఇఁకనెక్కడఁ? నాకుముఖమునే చూపించుటలేదు! బహుశః మోహినిని విడిచి రాఁజాలకుండనోపు! వారివారిప్రణయసంభాషణములను మనస్సునందే చిత్రించికొనుచు, విశేషవినోదము ననుభవించుచుంటిని.

భోజనమైనపిమ్మట—నేను, ఈతేయాకునీటినిద్రాగ వారితోఁజేరకున్నచో నానడవడికవిషయమున నేమైన మర్యాదలోపముసంభవించునేమో?—" అను ననుమానముకలిగెను. ఆహ్వానమునుస్వీకరించుటచే నవశ్యము వారున్నచోటికి నేను పోవలసివచ్చెను. అది నాయిష్టమునకు విరుద్ధముగనున్నచో నేనప్పుడే "వచ్చుటకు వలనుగాదు" అనిచెప్పివేయవలెదా? ఆహ్వానమునుస్వీకరించి నేనెట్లుపోకుండఁగలను?

ముందెన్నఁడైన నిట్టివిషయములకొప్పికొనవలసివచ్చినచో నేను మిగులజాగరూకుఁడనై యుండవలయునని యనుకొనుచు నక్కడకుఁబోవుటకు సంసిద్ధుఁడనైతిని. ఉడుపులను ధరించుటలో నేనించుకజాణతనము నేచూపింపవలసియుండెను. పురుషులసంఘమైనచో వీనినించుక వివేకముగ మనసుంపనక్కఱయుండదు. కాని, స్త్రీలమధ్య—"అని నాలో నేననుకొంటిని. అనేకపర్యాయములు నేను డాన్సింగుకుఁబోయియుంటిని. ఆవిధములన్నియు నాకు బాగుగఁదెలిసియును. నాలుగు గంటలకింకను బదినిమిషములుండఁగనే నేను వారిగృహమునకుఁబోయితిని. నియమితసమయమునకింకను బదినిమిషములున్నవి! ఇట్లనియోచించుకొంటిని. "వీరందఱును ఆంగ్లేయసంప్రదాయమునను సరించువారు. సమయమునకుముందుగనే లోపలకుఁబోయి యడవిమనుష్యుఁడనని నేనేలయనిపించుకొనవలయును?" అని యెంచుకనే పటునిటుఁదిరిగి నాలుగుగంటలకుసరిగ నావిలాసముగల కాగితమును లోపలకుఁబంపితిని.

వారు నన్నులోనికి రమ్మనివర్తమానమంపిరి. దేశభాషాపత్రికాధిపతుల కిట్టిసుశిక్షితమండలియం దింతటిగౌరవముండుటంజూచి యించుకసంతోషించితిని.

నేఁడు మోహినితనసౌందర్యముచే జగత్తునే మోహింపఁజేయునట్లుగానుండెను. నాఁడు రైలుస్టేషనునందు, ఆఘుం

గ్లీషుమనుష్యులతోనున్న యా యువతిని జూచినప్పుడు నాకొక విధమగు నసహ్యము గలిగెను. నేడామె పంగిపండుచాయచీర నుగట్టి, కేశపాశమునందు వికసించిన గులాబిపుష్పమును ముడుచుకొనియుండెను. మోహిని నిజముగా నేడు మోహినియై యుండెను.

వచ్చినతోడనే సతీశునిజూచి, యాతనినుద్దేశపూర్వకముగ వెదకిపట్టుకొని, యానిదేవీచరణసరోజసేవాపథయుమునుగూర్చి చమత్కారముగ మాటాడవలయునని నిశ్చయించుకొంటిని. కాని, యాతడాయుప్రదక్షిణమునకే లోపలికిఁ బోయియుండుటచే నాజనసమూహమునందు నాచమత్కారపేటికను దెఱచుటకు వీలుపడినది కాదు. తేయాకునీటిని ద్రావుటయైనది. సభ్యసంభాషణముగూడ నైనది. అటుతర్వాత మేమందఱమును వాయుసేవనమునకై బయలువెడలితిమి. బయలుదేరుటకనుజ్ఞను వేచునప్పుడు డాక్టరుసేనుగారిభార్య నన్నుఁజూచి "బాబూ! రేపుగూడ నీసమయమునకే వచ్చినచో నిట్లే వినోదింపవచ్చును" అనియెను. ఈ మారాహ్వానమును స్వీకరించుటయందు నేను చాల జాగరూకుఁడనై యుంటిని. దానిని స్వీకరింపకుండుటకుఁ గారణమిట్టిదని నానోటితో నేనేల చెప్పవలయును? నాయభిప్రాయమున గుప్తముగానడఁగియున్న యాసాంఘికతత్వమును బరికెఱింగించుటకు రేపటిదిన

మున నేను వారియొద్దకుఁ బోవక తప్పదని యనుకొంటిని. కాని, మరల యోచించుకొంటిని. ఇది యెట్టి యాహ్వానము? "నీవు వచ్చినచో" అనియూ నన్నుఁ బిలువవలసినది? ఈ "చో" అనుదాని కర్థమేమున్నది? అని యనేకవిధముల నామనసమునఁ దర్కించుకొనుచు నామెకుఁ బ్రత్యుత్తరమీయఁజాలకపోయితిని. ఆమె మర్యాదపూర్వకముగ నాకు నమస్కరించి వెడలిపోయెను.

౪

పదిగంటల కాసతీశుఁడు నాయొద్దకు వచ్చెను. "అయ్యా! ఎట్లు వచ్చితివి? మోహిని నిన్న రానిచ్చినదా? లేక విడిచివైచినదా? ఎన్నినిమిషము లనుజ్ఞను పొందివచ్చితివి? ఒక్కనినేపంపుట కామె యెట్లుసమ్మతించినది?" అని యడుగఁగా "అదేమి! నీయవలక్షణపత్రిక! బంగాళాదర్పణమా!—జ్యోతియా!—ఏమివిచిత్రము!—దానితో నేవేగ్రిలుచున్నది!—మాటాడుకొనుటకైన నవకాశములేదు. విసిఁగివిసిఁగి యిచ్చటకు వచ్చితిని." అనియెను.

నేను బ్రహ్మానందమునందితిని. మోహినికి దేశభాషయం దెంతటి యాదరము!—ఆమె యేవిధమైన నుపన్యాసములు వ్రాసినచోఁ దప్పులనుదిద్ది, పత్రికలోఁ బ్రకటింపవలయున

ని నేను నిశ్చయించుకొంటిని. సతీశుఁడామెవిషయమున నాతో నేదోమాటలు చెప్పఁదలఁచియుండెను—కాని, చెప్పలేదు—ఆప్రణయమూర్తుల సుఖసంతోషములను జూచి, నామనసు తనయావనమును జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుకొనియెను.

సతీశుఁడు "ఇఁకనేనుబోయెదను." అనియెను.

నేను "కాలినడకనా—మనోవేగముననా? "

"ఆమాటలకేమిలే. నేనుపోవుచున్నాను. నీబసయను కూలముగనున్నదియో లేదో చూచుటకువచ్చితిని, "

"ఇప్పుడైన నేనొకఁడ నిక్కడనుంటినని నీకు జ్ఞప్తికివచ్చినదే! "

"చాలులెమ్ము!—నిన్ను నాలుగుగంటలకుఁజూచెదను-వచ్చెదవు గాదా? "

"నాలుగుగంటలకా? రాను—నేనురాను—నన్నెవ్వరునుబిలువలేదు. "

"ఏమి? పిలువలేదా?—నేనుగారిభార్య చెప్పినదేమి?"

"వచ్చినచో—ఇదేమియాహ్వానము?"

"అదియేయాహ్వానము "

"అలాగా? "

"కాకేమి? —వాద్యఘోషములతో నీయింటికివచ్చి శాస్త్రోక్తముగా, అక్షతలు బొట్టుపెట్టి—ఱేపు—గంటలకు

దయచేయుఁడు" అని యాహ్వానము చేయవలయునా?"

"వాద్యఘోషములు, అక్షతలు, బొట్టు—ఇవన్నియు నాకెందులకు? నేఁడు చాలఁబనియుండుటచే రాఁజాలనంటిని—కాని, యది నాగరికత యని వారు భావించుచున్నారు కాఁబోలును! అయ్యా! నేను నల్లవాఁడను. మీ తెల్లమర్యాదలు నాకుఁ దెలియవు—కొంచెము చెప్పుము"

"నిజముగా నది యసాధారణమని నీవు భావించితివా?"

చిక్కుఁబడితిని. నేనుగారిభార్య యీమాటలను జెప్పుచున్నప్పుడు "పనియున్నది- నేను రాఁజాలను" అని విస్పష్టముగఁ జెప్పక, ఆహ్వానవాక్యమునందలి దోషారోపమునుగూర్చి యాలోచించుట యెట్టిమూఢత?" అని నన్ను నేనే తిట్టుకొనుచుండఁగా—"అంతగా యోచింపనక్కఱలేదు. నీవిఁక నొకసారి వచ్చినప్పుడు "దయయుంచి క్షమింపుఁడు" అని వారు చెప్పఁజాలు నా—కాని, నీవెందులకు రావు?" అని యామె యడిగెను. నిజమైన కారణమును జెప్పకయే నేను "పనియున్నది" అని చెప్పితిని.

"నీకెప్పుడును బనియే—ఇట్టి నాగరికతయలవాటులను నేఁటికొక్కనాఁటికిఁ గట్టిపెట్టఁగూడదా?"

"అట్లు చేయఁజాలను."

"అట్లయినచో నేనొక్కమాట చెప్పెద నాలకింపుము—వచ్చుటయత్నము-వచ్చుటకై ప్రయత్నించుట

మధ్యమము—రాకుండనుండుట యధమము— "

అని సతీశుఁడు వెడలిపోయెను. పాపము! ఏమి యీ తొందర!

ఏమైననేమి? నేనెట్లును" దయయుంచి క్షమింపుఁ "డని చెప్పి వారిమర్యాదపద్ధతులనతిక్రమింపవలయునని యనుకొంటిని.

ఇంతలో నాకొక యుత్సాహము కలిగెను. బంగాళా జ్యోతియందు ప్రకటింపఁబడిన "స్త్రీజీవన" మను వ్యాసము విషయమున మోహినియభిప్రాయమును దెలిసికొనవలయు నను గౌతూహలమును గలిగెను. అది మోహినివంటి స్త్రీల యుపయోగమునకేగదా వ్రాసియుంటిని! మోహినియభిప్రాయము నెంతవఱకావ్యాసము మార్పు చేసినదో తెలిసికొనవలయునను నాత్రముతో మనసులో నిష్టములేకపోయినను, నేను బయలుదేరవలసినవాఁడనైతిని! అయ్యో! చోకారము— నామర్యాద—ఇవన్నియు నెక్కడకుఁబోయినవి? ఇంచుక యోచించిచూడుఁడు!

నేను వచ్చుసరికెవ్వరును గృహమున లేరు. కాని, మోహిని స్వల్పకాలములో నేమోకాని నేనున్నగదిలోనికివచ్చి "మీదర్శనమువలన నాకుఁ జాలసంతోషముగా నున్నది. మీరు రారని మేమందఱమును హతాశులమైయుంటిమి. నాతలి

చంద్రియును, సతీశుఁడును బూవుఁదోఁటకుఁ బోయియున్నారు. సతీశబాబు మీరు రారని చెప్పియున్నాఁడు. చాలఁబనియున్నదికాఁబోలును!—ఏదోయొకక్రొత్తవ్యాసమును వ్రాయుచుంటిరేమో!" అనియెను.

" ఔను—నాకుఁ బనియున్నదనియే భావించుచున్నాఁడను."

" దినమునకెంతకాలము పత్రికాసంబంధమైన కార్యములకుపయోగించెదరు?"

" ప్రాయశః నాసమయమంతయు దానిక్రిందనే వినియోగింపఁబడును. నాజీవనమునే దానికి ధారవోసియున్నాఁడను."

" నేను నల్లీ—ఆపనియందే—రేయుంబవలు గడపవలయునని తలంచుచున్నాను. కాని, యీసంగతి మీయెదుటఁ జెప్పుటతప్పుకాదా?"

" ఏమి?"

" గృహమే సతికి యోగ్యమైనస్థలము. ఎవ్వతె సంసారరాజ్యకర్తవ్యమునమగ్నయై యందున్నవారిసుఖములను హెచ్చింపఁగలదో, ఆమెయే నిజముగ సతీమణి!" అని మీరేవ్రాసితిరిగాదా?"

" ఐన నావ్యాసమును జదివితివా!—"

"చదివియుంటిని. ఆపత్రికయంతయును జదివివైచితి
ని. నిన్నరాత్రి శయ్యమీఁదఁబండి దానిని చదువుచుండఁగా
నాకు నిద్రపట్టిపోయినది—లేచిచూచుసరికి మైనపువత్తి కాలి
పోయి యడుగున నుండుచుండెను. నేనదరిపడిచూచి "అ
య్యో!" అని కేకవైచితిని.

"భగవదనుగ్రహము! ఏదియు నంటుకొనలేదుగద!"

"నేను చదువులోఁబడి మైమఱచియున్నప్పుడు దోమ
తెరయంటుకొని నన్ను భస్మముచేసివైచినచో—ఆవిషయ
మై యనేకవర్తమానపత్రికలయందుఁ బ్రకటింపఁబడఁదగిన
వ్యాసములు బయలువెడలవలసివచ్చియుండును. మీపత్రికక
వి యనుకూలించియుండును."

మొదట నాకందులకుఁ బ్రత్యుత్తరమేదొరకలేదు.
నేను, అర్థములేని నవ్వునవ్వుచు "నీకు భాషాభిమానమింతగా
నున్నచో, నీవే యెందులకు వ్రాయరాదు?" అంటిని.

నేను వ్రాయనా?—దానిని చదువువారెవ్వరు? కాక
యచ్చువేయించువారెవ్వరు?"

మోహిని రహస్యముగ వ్రాయుచున్నదని నాకు సం
శయము కలిగినది. కాని, నేను బహిరంగముగ నడుగఁజాలక
పోయితిని. క్రమముగా మేము చిన్నకథలవిషయమునఁ జ
ర్చింపనారంభించితిమి. మోహిని—"చిన్నకథలను వ్రాయఁ

గలనాస్నేహితుఁడొకఁడు నాకొకలేఖనమును బంపియున్నాఁడు. చూపింతునా?—" అనియెను.

ఈవిధముగా నన్నామె యడక త్తెరలోఁ జిక్కుకొనఁజేయునని తెలిసియున్నచో నేనెప్పటికిని నీచిన్నకథలనుగూర్చిన ప్రస్తావమునే యెత్తకుండనుండియుందును. ఈనాసంపాదకీయక ర్తవ్యములయందు, తలనొప్పియెత్తుపని మృదుశైలిగలకథలను జదివిచూచుటయు, నొకభాగ్యవిశేషమే—నేనెన్నియోకథలనుజదివి తలనొప్పిచే బాధపడుచుంటిని—ఇప్పుడు నేనొకనెలదినములు సెలవుమీఁద వచ్చియుంటిని. రామేశ్వరమునకుఁబోయి నను శనీశ్వరుఁడు విడువలేదన్నట్లయ్యెను. ఉపాయాంతరమునుగానక "కానిమ్ము—తీసికొనిరమ్ము!" అని చెప్పితిని.

"చూచుటమాత్రమేకాదు—మీయభిప్రాయమును గూడ నీయవలయును."

"అట్లనుగానిమ్ము!"

"ఆతఁడు నాస్నేహితుఁడని యేమియును మఱుఁగుపఱుపరాదు."

"అంతటిమాత్రమున్నచో. నాయభిప్రాయమునే చెప్పవైచెదను."

మోహినిలోపలకుఁబోయి వ్రాతప్రతి నొకదానిని తీ

సికొనివచ్చెను. మేలికాగితముపై రూలుగీచి యర్థభాగము నువిడిచి, యొక్కప్రక్కనే మనోహరముగా వ్రాయఁబడిన యాప్రతిని జూచి, "ఎవ్వరో క్రొత్త లేఖకులు!" అంటిని.

"ఔను. మీకెట్లు తెలిసినది?"

"నూతన లేఖకులు సామాన్యముగా వ్రాతప్రతులను విశేషశ్రద్ధతో సిద్ధముచేసెదరు. పేరు ప్రఖ్యాతిగల లేఖకుల వ్రాత కొన్నిసందర్భముల బ్రహ్మలిపికంటెను గహనముగా నుండును."

ఇట్లుచెప్పి నేను తుదిపత్రమును ద్రిప్పిచూచితిని. అచ్చట సాధారణముగా నుండునట్లు లేఖకుని పేరు వ్రాయఁబడియుండలేదు. నాయికానాయకులిరువురును విషపానముచే మృతినందిరేమో చూడవలయునని ప్రతిపుటయును వెదకుచువచ్చితిని. ఇప్పటి లేఖకులలోఁ జాలమంది తమనాయికానాయకులను జీవములతో విడిచిపెట్టుట లేదు—ఇప్పటికథలయందలి ముఖ్యపాత్రము లెట్లును మరణింపకుండనుండుట లేదు. కాని, దీనిలోని నాయికానాయకులు సజీవులై యుండుటను జూచుటచే నాకించుక యాశకలిగెను. అప్పుడు నేను "మోహినియే యెందులకు దీనినివ్రాయఁగూడదు?" అని యనుమానించితిని. అనేకనూతన లేఖకులు తమప్రథమప్రయత్నమునఁ బేరు ప్రకటించుకొనుటకై జడియుచుందురు అది త

మస్నేహితులదని యసత్యములుచెప్పెదరు.

"దీనినిదీసికొనిపోయి తేవునాయభిప్రాయమును జెప్పెదను."—అనిచెప్పితిని.

మోహినియే దీనిని వ్రాసినదని నిస్సందేహముగాఁ జెప్పవచ్చును—ఇఁక—ఏవిధముగా నాయభిప్రాయము నీయవలయుననునది నేనప్పుడే నిశ్చయించివైచితిని. నాజీవితకాలమునందెప్పుడును నామిత్రుల పుస్తకములవిషయమున "సొగసైనకథ! నవరసభరితము! నూతనశైలి! శోకము, హాసము, కోపము,—దగ్గు, జ్వరము—ఏకకాలమునఁ గలుగును! స్వల్పపరిమితులుమాత్రమేయున్నవి—ఆలసించిన నవియును దొరకఁబోవు!—వెలసులభము! వంచిముద్రణము! తెల్లనికాగితములు! వేగముగా జాబులువ్రాసికొనుఁడు!"—అని వ్రాయుచున్నప్పుడు—పాపము!—శ్రీ—ఈమెవిషయమున నేమివ్రాయవలయునో — ఏమివ్రాయుదునో — పాఠకులే యూహింపఁజాలరా?

అంతలో వెలుపలకుఁబోయిన వారందఱును లోపలికి వచ్చిరి. తేయాకునీటిని ద్రాగితిమి. అనేకవిషయములనుగూర్చిమాటలైనవి. నేను బయలుదేరితిని—నాఁడు వాయుసేవనమునకుఁ బోవునిచ్ఛయే లేకపోయెను.

ఇంటికిఁబోయి కథనుజదివి నేను మహాగాధమునఁ

బడితినని భావించుకొంటిని. అది పరిశ్రమప్రయత్నము కాదు. అనుభవశాలివలననే యది వ్రాయఁబడినట్లుండెను. కథ చమత్కారముగ మనోహరముగ వ్రాయఁబడియుండెను. పత్రికయు నది మోహినిలేఖనము కాదని యప్పుడు నాకుఁ దెలియవచ్చెను. నేనింతవఱకును చేతియందుధరించుచున్నది సంపాదకునిలేఖనిగాని గడ్డికోయు కొడవలికాదు—ఆకథను వ్రాసినవానిపేరును నేను నిమిషములో గ్రహించివైచితిని! ఆతనిపేరు గోపీకాంతరాయలు—నేనాతని నెప్పుడును జూచియుండలేను. కాని, డాక్కాసమీపమునం దెక్కడనో యీతఁడు వసించుచున్నాఁడనిమాత్రము చెప్పఁగలను. ఆతఁడు చాలఁబుస్తకములను జదివియుండెను. అభివృద్ధికి రాఁదగిన పురుషులలో నాతఁడే యత్యుత్తమలేఖకుఁడై యుండెను. అయినను నాతనివ్రాతలలోఁ దప్పులు లేకుండ నుండలేదు. అది బహుశః ఆతనియనవధానదోషమై యుండవచ్చును. కాని, వానిని దిద్దుకొనుటకు విశేషప్రయత్నమక్కఱలేదు.

మఱునాఁడు మోహినియెదుటనే యీలేఖనమునందలి తప్పులనేరిచూపి యామె స్తోత్రమునకుఁ బాత్రీభూతుఁడనైతిని. “లేఖకుఁడు యువకుఁడా?” అని యడిగితిని.

“అవును. నాకంటెఁ గొంచెము పెద్దవాఁడు.”

“నీకుఁ బ్రాణస్నేహితుఁడై యుండవలయునని భావిం

చుచున్నాఁడను."

"అవును."

ఆప్రత్యుత్తరము నాకు రుచింపలేదు. ఈమెయో—ప్రాయమువచ్చినచిన్నది— ఆతఁడో— వయసువచ్చినవాఁడు—ఇదియేమి? వీరిరువురకింతటిమైత్రియేమి?—" అని యోచించుకొనుచు—"ఇంకను నీయొద్ద లేఖనము లేమైన నున్నవా—?" అని యడిగితిని.

"ఉన్నవి—ఆతఁడు వ్రాసినప్పుడెల్ల నాయొద్దకే పంపుచుండును. నిన్న నొకదానిని బంపియున్నాఁడు."

"ఇదేమో బాగుగ లేదు—ఇరువురును—పరమమిత్రులా?—ఇది కేవలమును బాగుగ లేదు—" అని నాలో నేననుకొనుచుఁ బ్రకాశముగా "అట్లయినచో నీవే యాతనివాచకులలో ముఖ్యమైనదానవు" అంటిని.

"అవును—ప్రథమవాచకురాలను నేనే. నాకాతనియందుండెడిపూజ్యభావము మఱెవ్వరియందును లేదు."

"ఆతనిపేరు నడుగవచ్చునా?"

ఆమె యించుక యోచించి "గౌరీకాంతరాయలు" అనియెను. చెప్పుచుండఁగనే యామెముఖమువికసించెను.

సతీశుఁడుచెప్పినాఁడు! ఈచిన్నది యాతని మార్గమధ్యమునసే విడిచివేయుట నిజము!" అని నాలో నేననుకొంటిని—

౬

ఇంతవఱకును సతీశుఁడు మోహినిపాణిగ్రహణవిషయమున నామెతలిదండ్రులయంగీకారమును బొందియుండలేదు. సతీశుఁ డాప్రస్తావమునెత్తినచో—వారిరువురు నందులకంగీకరించుట కెట్టిసందేహమును లేదు. డాక్టరునేను సతీశుని నల్లునిగాఁజేసికొనుట కెంతత్వరపడుచుండునో, సతీశుఁడాతని "మామ" యని పిలుచుటకంతటి యాత్రమునందుచుండెను. ఇది నాకనుభవైకవేద్యమే—ఇందులకు నేనే సాక్షిని—సతీశునిగృహమునందే యుంచుకొని, నన్ను మాత్రము తేయాకునీటిచేఁ దృప్తినొందించుట చూడఁగా — పాఠకులారా! మీరైన నేమని భావింతురు' అల్లుఁడు నెత్తిమీఁదిదేవత!"—అని భావింపరా'—కాని, గౌరీకాంతరాయలీనడుమ నడ్డమువచ్చి నిలిచెనే!—ఇది నాకు విశేష విషాదమును గలిగించుచుండెను. మోహిని యాతనినే పూజించుచున్నదనుసంగతి నాకు బాగుగఁ దెలియును. కాని, వారియందింతటి ప్రేమమైత్రులు నాకెందులకుండవలయునో—నేను చెప్పఁజాలను. నామనస్సున కీవ్యాపార మీవిధముగాఁ దోఁచుచున్నది—మోహిని సతీశుని బెండ్లియాడును. మోహిని బంగాళాభాషయందు విశేషాదరముకలది. సతీశుఁడో—దాని పేరుచెప్పినచో నుగ్రరూపమును దాల్చుచుండును—ఆతనికిని భాష

కును నగమెటుక—అనడుమ గౌరీకాంతరాయుఁడు—అత్యు త్తమలేఖకుఁడు—మోహినిని దనగృహిణిగా సేరికొనియు న్నాఁడు. మోహినియు నాతనినే మోహించి యాతనివశ మైయున్నది—ఇది గుర్తింపరాని బీజముగానున్నది—ఇం దువలన నెట్టివృక్షము పైకిలేచునో—ఎట్టిఫలములుగునో—యెవ్వరుచెప్పఁగలరు?

మోహిని—ఇఁకనొక్కనికి—మెడకోహారమునునై చునా?—ఇదిసాధ్యమా?—కాదు. నామునుపుఁకన నూపిరు న్నంతవఱకు నది సాధ్యముకాదు—నేను నామిత్రునిమార్గ మును పరిష్కరించుటకు సమర్థుఁడనై యుంటిని—కంటకిత మగు నాతనిదాంపత్యజీవనమును, సుఖమయముగాఁ జేయు టకు శక్తిమంతుఁడనై యుంటిని. ఎవ్వనిని మోహిని తనమ నోవాక్కాయములఁ బూజించుచున్నదో, యట్టివానికై క ట్టఁబడియున్న యాదేవమందిరమును, విమర్శనారూపకమగు పిడుగులను గురియించి ధ్వంసముసేయుకున్నచో—నేను పత్రి కాసంపాదకుఁడనుపేరున కర్హుఁడనగుదునా? నూతనలేఖకుల లో గౌరీకాంతునికంటె సత్యుత్తమలేఖకు లెందఱోకలరని మోహినికి దృష్టాంతపూర్వకముగఁ జూపించెదను. భావయం దును, వ్యాకరణమునందును, గలతప్పులనువెదకి బైటఁబెట్టె దను—పాశ్చాత్యులపాశ్చీనసపీనసాహిత్యములను బరిశోధిం

చి నేనుగూడ నాగారికాంతరాయని యభిప్రాయములల్లియం
ములాగున లేఖనములను వ్రాసెదను. అతఁడేయూలగ్రంథ
ముల నాధారముచేసికొని వ్రాయుచుండెనో యాయూల
గ్రంథముల నాధారముగఁగైకొని నేనును వ్రాసి గారికాంత
రాయలు ప్రపంచమునం దెంతటిచోరుఁడై నదియు నుద్ఘోషిం
చెదను — ప్రకటించినై చెదను — ఈవిధముగా నెడతెగని
వ్రాతలచే మోహినివానస్సునందు భ్రాంతిని దొలఁగించి
యామె యూదేవతాస్వరూపుఁడు గడ్డిచేఁబూరింపఁబడిన తో
లుబొమ్మయని — నిశ్చయముగ — నిదర్శనపూర్వకముగ —
నిమిషములో బయలుపఱచెదను — నేను బంగారాజ్యోతికై
సర్వమును త్యజించినై చితిని. నా విమర్శనాయుధము — పిన్న
పెద్దతనములతోఁ బనిలేకుండ — అందఱిలేఖకులకును యమ
స్వరూపమునఁ దాండవమాడుచున్నది. ఇప్పుడాయమదండ
ముచే, ఆగారికాంతునిఁగొట్టి నాస్నేహితు నుద్ధరించితీరెదను.
కాని, యొకయనుమానముమాత్రమున్నది. ఇట్లుచేయుట-ప
త్రికాసంపాదకునికర్తవ్యమునకు విరోధముకాదా? ఇపుడు-నే
ను స్థిరప్రతిజ్ఞాబద్ధుఁడనై యుండుటచేఁ గర్తవ్యసాధనమును నా
మనస్సాక్షి నిరూరముగా-నొకమూలకు-(ద్రోసిపాఱవై చితిని.

విమర్శనమునకని గారికాంతునిచేఁ బంపఁబడిన యూ
"శంతరాణి" ని బైకిఁదీసి తీక్ష్ణమగు నొకక్రూరవిమర్శనము

ను వ్రాసి కం. కత్తా కార్యాలయమునకుఁ బంపితిని. స్వల్పకాలములోనే యది యచ్చుకూర్పఁబడి దానిమొదటప్రతి దిద్దుటకై నాయొద్దకువచ్చెను. దానిలో మరలఁ గొన్నితావుల విమర్శనకార్యమును మఱింత హెచ్చించితిని.

నాఁటిమధ్యాహ్నము సతీశుఁడు నాయొద్దకువచ్చెను. ఆతఁడు బల్లపైనున్న నందగాణెరి దీసికొనియెను. నేనాత్రముతో "పోయి ప్రాయశ్చిత్తము చేసికొనుము! నీవిప్పు డీ బంగాళాపుస్తకమును ముట్టుకొంటివి —" అని చెప్పితిని.

"పాడుపుస్తకమునుబట్టుకొని ప్రాకులాడుచున్నావు. ఒకవారమైపోయినది-ఇంకను నీవొడ్డునకుఁ జేరకుండనున్నావు. ఎప్పుడువచ్చినను, ఈపుస్తకముతోడనే కాలక్షేపముచేయుచుంటివి! నేఁడు దీని నిక్కడనుండి పట్టుకొనిపోయితీరుదును."

"దానిమీఁద విమర్శనము వ్రాయుచుంటిని. అది యిప్పటికి ముగిసినది—ఇఁక నీవు తీసికొనిపోయినను బాధకమేమియును లేదు."

"విమర్శనముముగిసినదా?"

"అవును. మొదటిప్రతిని దిద్ది నేఁడే పంపినాఁడను."

"సతీశుఁడు దేశభాషపేరుచెప్పినంతనే చెవులుమూసికొని మూఁడుమైళ్లదూరము పరుగెత్తుకొనిపోవువాఁడు. అట్టియాతఁ డిట్లయినాఁడేమి?" అని యాలోచించుచుండఁగా నా

తేఁను నాముఖమున జూచి గట్టిగా నవ్వెను.

"ఏమి? ఎందులకు నవ్వెదవు?"

"ఒకచిన్నరహస్యమును జెప్పవలయునని యనుకొనుచుంటిని. నీవిమర్శనము పైకిరానిమ్ము."

నేనాశ్చర్యముతో "నందరాణి విమర్శనమా?—నీకు దానితో నేమిసంబంధము?" అనియడిగితిని.

"ఉన్నది—వివాహసంబంధమే యున్నది. తండ్రికిని గొడుకునకు నున్నసంబంధము! తల్లికి బిడ్డకు నున్నసంబంధము! భార్యకును భర్తకు నున్నసంబంధము! ఉప్పునకు నూరుగాయకు నున్నసంబంధము! చంద్రునకును సముద్రమునకు నున్నసంబంధము! నస్యమునకును సున్నమునకు నున్నసంబంధము! బొబ్బట్టునకు నేతికినున్నసంబంధము! బ్రాహ్మణునకును దక్షిణకునున్నసంబంధము! విటునకును తార్పుబోతునకునున్న సంబంధము! వంకాయకును కారమునకునున్నసంబంధము! పనసకాయకును ఆవకు నున్నసంబంధము! దోసపుఱుగునకును తైలమునకునున్నసంబంధము! చింతకును బులుసునకునున్నసంబంధము! శాంతికాంతునకును—సతీశునకుఁ గలసంబంధము!—తెలిసినదా?—

"అనఁగా?"

"అనఁగా ననఁగా నేమి?—కథ చెప్పవలెయా?— ఒక్క

మాటలోఁ జెప్పవలసివచ్చినచో నేనే నీగౌరీకాంతుఁడను!"

"నేనాకాశమునుండి పాతాళమునకుఁ బడిపోయితిని."

"నీవా!"

"నేనే — రెండుకన్నులున్న మనుష్యుఁడను— అవును— నేనే యాసతీశుఁడను — ఆగౌరీకాంతుఁడను నేనే—స ముస్మృతిలేదా? నాకును దేశభాషకును గలసంబంధము, నారాయణఖానునకును ఉస్మానాచార్యులకును గలసంబంధమువంటి దనుకొనుచున్నావా?"

అట్లుకాదు—ఇట్లునఁగాదు— ఎట్లుచెప్పుటకును నా బుద్ధికేమియును దోఁచుట లేదు."

"ఇన్నిసంస్కృతపుస్తకములను జదివియు నేమిప్రయోజనము! సతియనఁగా=గౌరి; ఈశుఁడనఁగా=కాంతుఁడు;—ఈమాత్రము తెలిసికొనలేకపోయితివిగదా! ఈసమస్య నీవంటిపండితుఁడే పూరింపలేనిచో—ఇఁక నెందుల కీపాండిత్యము!—ఈపత్రికాధిపతిత్వ మింకెందులకు?"

"నీవా!!!" అనిచెప్పుచు నేనుసేవకునిబిలిచి "ఫలిగారపుఫారము" నుదీసికొనిరమ్మని చెప్పితిని. ఇంగ్లాండునందున్నప్పుడు, ఆంగ్లేయవస్తుప్రదర్శనశాలయం దనేక వంగభాషపుస్తకములనుజదువుచుంటిననియుఁ బిమ్మటస్వతంత్రముగ నుపన్యాసములను వ్రాయుఁదొడఁగితిననియు, సతీశుఁడు నాతోఁ జెప్పె

ను. నందరాణి యీతనిచేతనే వ్రాయఁబడినదని మొదటనే తెలిసినచో నాకీకష్టమెందులకు?—ఈహృదయాందోళనమెందులకు?—ఈకార్శ్యమెందులకు?—సతీశుఁడును గౌరీకాంతుఁడునొకఁడేయని, నాకు మొదటనే తెలిసియున్నచో, నేనొక యంత్రమువలెను నిద్రాహారములను విడిచి చేసినయీకార్యము --ఈశ్రమ—నాకు మిగిలియుండును—కాని, యిప్పుడేమిచేయఁగలము?—జరిగిపోయినదిజరిగిపోయినది !

సేవకుఁడు హారమును దెచ్చినపిమ్మట " నేఁడు నేనువిమర్శనపత్రిని బంపియుంటిని. దానిని బ్రకటింపవలదు—దానికి బదులుగ మఱియొకవ్యాసమును బ్రకటింపవలయును—" అని వ్రాసి నాకార్యదర్శికి తంతిమూలకమైనవర్తమానమంపితిని.

ఆంధ్రపరిచారిణీగ్రంథనిలయము.
అనుబంధగ్రంథమాల. 38.

కౌకము.

ఇది

కర్ణాటకగ్రంథమునుండి

బాలాంత్రపు వేంకటరావుగారిచే

సాంధ్రీకరింపఁబడినది.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి బి. ఏ. బి యల్ గారిచే

సంపాదింపఁబడినది.

రెండవకూర్పు.

నిడదవోలు

ఆంధ్రపరిచారిణీముద్రాక్షరశాల

ముద్రింపఁబడినది.

1916.

వెల రు 0—

శ్రీరామచంద్ర.

కాకము.

ఆవకుళవృక్షము మీఁద—తీయమామిడిగున్న మీఁద—చిగురుజొంపములలోఁ జేరి, తనకృష్ణశరీరమును మఱుఁగుపఱచికూర్చుండి కోకిల కూయుచుండెను!—కూయనిమ్ము! అది సుదినమందు—సుఖదివసమునందుమాత్రము మనబంధువు! వసంతసమాగమమునఁ బ్రపంచము పరిపూర్ణయౌవనముచేఁ బరిశోభించుచున్నప్పుడు—శిశిరమునందలి జడత్వమునుండి విడివడినజగత్తు, వసంతానిలమృదుసంస్పర్శమున, నూతనజీవమునొంది, ఆనందముచేఁ బూర్ణీభవించియున్నప్పుడు—గుచ్ఛగుచ్ఛములుగ వికసించిన సుమసమూహము సర్వేశ్వరునిమహిమ నుద్ఘోషించుచున్నప్పుడు—హిమసమమున శీర్ణీభూతములై క్రమముగఁ బత్రములనురాల్చి

దువడిన వృక్షములన్నియు మరల నవపల్లవములఁ

ములై, యావేగభరమునఁ దలలల్లాడించుచు,

నితోనాందోళనక్రీడలఁ బ్రారంభించుచున్న

దపుష్పపరిమళముచేఁ బరిపూరితహృదయ

లయానిలుఁడు మెల్లమెల్లగ మనుప

ముద్దిడుకొనుచున్నప్పుడు—అప్పు

ష్టాంగియునగు నాకోయిల, యెక్కడనుండియోపరుగెత్తికొని వచ్చి—ఎంతయోపేమ గలదానివలె—ఎంతయో యాత్మబంధువువలె—ఆసహాకారతరువుపై—ఆనవకోమలపల్లవాంతరాళమున గూర్చుండియున్నదికాదా? ఆపిమ్మట—వర్షకాల మేఘగర్జనములచే— అశనిపాతములచే— బ్రాణములే యెగిరిపోవుచున్నప్పుడు—దరిమ్రిసన్నశాలను భేదించుకొని; ధారాకారముగ నీరుప్రవహించుచున్నప్పుడు—శీతపిశీర్ణమై సౌందర్యవిహీనమైపోయిన యీవనస్థు హాహాకారమయమై యున్నప్పుడు—గ్రీష్మప్రచండతాపముచే వేదననొందుచు బ్రాణికోటికల్లడిల్లుచున్నప్పుడు—అప్పుడెక్కడ? కుహూరవకారియు, గృష్టాంగియునగు నాకోయిల యప్పుడెక్కడ?— ఆగానరవమప్పుడెక్కడ?— అప్పుడది కనబడదు!!

సుకోమలములను, సుందరములను, నామదుర్లభము నెన్నియో వి[illegible]ములచే—సుఖభాగినియగు—దుఃఖమును సహభాగినిగాని యాకృష్టాంగి గూర్చిన [illegible] [illegible]గివిరోమాంచ పాడుచుందురుగాదా?— [illegible] నాకుహూధ్వనులను బ్రజ్వలితమైన హృదయులైన విరహిణుల "ఊహూ" ధ్వానసాగర ముజ్వలితమగుచుండుట లే— సామాన్యమనుష్యులము—ఆ

కృష్ణశరీరమునం దెట్టికవిశ్వాసాంతర్గతమైయున్నదియుఁ దెలిసి
కొనఁజాలము. అట్లుకాక—ఆకుహూరవముచే, విరహిణీహృ
దయాంతరమునం దాకస్మికముగ లేచిన యా "ఊహూ" ధ్వ
నియం దెంతటిసత్యమున్నదియు మేము నిర్ధారణముచేయఁజా
లము. మే మెఱింగియున్నది— అన్నా కాకమా!—నిన్ను
మాత్రము—కేవలమును నిన్నుమాత్రమే! నీయందు, నీ,
నా, భేదము లేదు—నీయందఱకును సమిష్టిసంపత్తువు—కేవల
హేమకాలమునఁ బడవునుగాను—వసంతకాలమునఁ బడవునుగా
దు— వర్షకాలమునఁ బడవునుగాదు— నీవన్నిఋతువులయం
దునుందువు—నడివానయందును నీవుందువు—కాని, అన్నా!
చెప్పఁగలవా?—మాసమాజమునందు నీకింతటినిందయెం
దులకు? జనులు వ్యంగ్యముగా "కాకిమఱి సుందరుఁడు" అని
యెందులకనుచున్నారు?—"కాకస్వరము!" అని యెందు
కో !—మేము భారతవాసులము— హిందువుల
మాకుఁ గృష్ణవర్ణశరీరముల కనాదరము లేదు.
డు సలుపు; కాళిసలుపు—మఱియుఁ గవిసం
నాకోకిల యెట్లునున్నని దేకదా! ఛీ! ఛీ మన
పాతము !!

ఆసిమ్మట—అన్నా! నీయాక
ను, శుత్రిభేదకారకమునగునో కా

లునీకంఠస్వరమును పరిపోల్చుచుందురు. కాని, వారెఱుంగరుసుమా!—ఎవ్వరెట్టియుద్దేశముతో నీకాధ్వని నొసంగిరో?—నిర్ఝరిణీశీకరఝురఝురశబ్దమును, కల్లోలినికిం గలకలనినాదమును, వాయువునకు శనశనస్వరమును, మేఘమాలకు గుడగుడధ్వనియును, సముద్రమునకు హూంహూంరవమును, ధూళికి గునగునస్వరమును, వర్షబిందువులకుం జిటపెటస్వనంబును, కోకిలకుం గుహూగుహూరవంబును,—ఎవ్వం డిచ్చినాండో,—ఆతండేక దానీ కాభుగ్నస్వనంబునకుం గాకాస్వరమును సంయోజనము చేసినది!—ఆభుగ్నస్వరమును నీకిచ్చిన దాతండేగాదా!—ఆతని—ఆసర్వజనపాలకుని, ఆసర్వజనశాంతిదాయకుని, ఆసర్వనియామకుని, సర్వగుణాధారుండగు నాజగదీశ్వరుని విశ్వమోహనమగు నాకీర్తిగాథను—ఆవృక్షశాఖపై—ఆనీలాకాశము నుసంచరించుచు గానము సేయవలయునని, యాతండేగదా
రమునిచ్చినది!—నీకంఠస్వరము భగ్నము—ఈమా
టికిని నిజము. నీశబ్దము కర్కశమగుటయును నిజము-
యునంగాక మాకు సంయోగమునందాదరమెట్లు
శగుణము లేనిచో, మృదువుసందలిమార్దవము
టయెట్లు? ఇంతకును సారాంశమేమనం
స్తసృష్టికిని జీవనము! కాని, యేదిన
నం దైక్యమును, సామంజస్యము

ను సంస్థాపింపఁబడుచున్నవో—ఏదినమునందు సమస్తమానవకులమును—నిర్ఝరిణి, వాయువు, మేఘము, సముద్రము ధూళి, కోకిలము, మొదలగుప్రపంచమునందలిసమస్తవస్తువులును, ఏకీకృతములై, ఏకకంఠముతో నాజగజ్జీవనుఁడగుపరమాత్ముని జయగీతమును గానముచేయుచున్నవో—ఆదినమే యీసమస్తసృష్టికిని చరమపరిణతి! మూర్ఖులమగు మేము—ఆ విషయము లేశమును గ్రహింపఁజాలక, వృథాకలహమునందు, వృథాకోలాహలమునందు, మాకాలమును బోఁగొట్టుకొనుచుంటిమి!!

సామాన్యదృష్టిచేఁ జూచినను—అన్నా! నీయాభగ్నస్వనమునందొకవిధమగుమనోజ్ఞార్థము నెలకొనియున్నదని చెప్పవలయును. ఉషఃకాలమునందీవు మదురుగోడమీఁదనో, యింటికప్పుమీఁదనో, గృహమునకుఁజేరియున్నయేవృక్షశాఖమీఁదనో, కూర్చుండి "కా—కా—కా" యని—కేవలమును "కా—కా—కా"యని పిలుచుచుంటివి. ఆనీమాటకర్థము—"ఓగృహవాసులారా! ఓకుటీరవాసులారా! లెండు లెండు! జాగ్రతపడుఁడు! ఇఁకనిద్రింపవలదు. ఇదిగో! చూడుఁడు! సుదీర్ఘమగురాత్రి గడచిపోయినది. సూర్యుఁడు రక్తదేహధారియై పూర్వాకాశమునం దుదయించుచున్నాఁడు. ఉషాదేవికిరణములు పొదలను చెట్లను భేదించుకొని కుడ్యరంధ్రములగు

డ,గవాక్షములగుండ మీయిండ్లలోనికిఁ దొంగితొంగిచూచు
చున్నవి. విశ్రాంతికాలము ముగిసినది. మీరు కార్యప్రవృ
త్తులగుకాలము సమీపించినది. అందువలనఁ బండలుకడ లేచి
మీమీకార్యములయందుఁ బ్రవృత్తులుకండు!"—అనియేకా
దా? నిజముగా, ఆనీ "కా" "కా" శబ్దమునందుఁ గార్యసంబం
ధమగు నాహ్వానము మిళితమైయుండుటను మేము చూచుచు
న్నాము. ఆనీ "కా—కా" శబ్దమును వినినతోడనే "తెల్లవా
ఱినది. విశ్రాంతికిఁకసమయములేదు" అని మేము తెలిసికొను
చుంటిమి—అదిగో;—మనుష్యులు ప్రాతఃకాలనూతనతేజః
ప్రసారంబున—నవజీవనంబునం దుజ్జీవితులై కార్యప్రవృత్తు
లగుదురు. అలసత్వంబునకుఁ బ్రియశిష్యులైనకొందఱుమా
త్రము దీర్ఘరాత్రి యింకను దీర్ఘముగ నుండవలయునని కో
రువారుమాత్రము, కార్యాహ్వానమిళితమగు నీ "కా—కా"
శబ్దమును విన్నవెంటనే, సమ్మార్జని చేతఁగొని నిన్నుఁగొట్టవ
చ్చుమాటనిజము—వారందులకు వెనుదీయరు—చెడనిమ్ము
!వారిని—వారిమరణమువలన నీప్రపంచమున కెట్టిలోపమ్ము
ను గలుగఁబోదు—కాని, అన్నా!—కోపపడవలదు! నీవు
చిరకాలముప్రాతఃకాలమునందు "కా—కా" యని పిలుచుచుం
డుము!—అత్యుచ్చతరకంఠస్వరమునఁ గూయుచుండుము! ఆ
నీ "కా—కా" శబ్దమును కార్యాహ్వానముగా గ్రహించి మే

ము మామాకార్యములయందుఁ బ్రవృత్తులమయ్యెదము! మ
నపరస్పరబంధుత్వమునకు నిదర్శనముగ నీమాత్రముపకారమై
నను నీవు చేయఁజాలవాయేమి ?

గ్రామ్యసమాజమునం దీవు నాతియొకవిధమగు కీర్తి
ని సంపాదించుకొనియుంటివి. మధ్యాహ్నసూర్యునిప్రచండ
కిరణములచే నుత్తప్తమగుప్రపంచమంతయు హాహాకారము
చేయుచున్నప్పుడు—గంభీరశోకప్రపీడితమ్ము జగమంతయు
నిశ్చలభావమునందుచున్నప్పుడు — సంధ్యాకాలసూర్యుఁడు
పశ్చిమగగనమునుండి పదచ్యుతుఁడైనపిమ్మట, లోకమంత
యు నుదాసీనభావముతో నేదియో పోఁగొట్టుకొన్నట్లుగఁ
దోఁచుచున్నప్పుడు—అప్పుడు—అత్యంతజగత్సంబంధమైన
దుఃఖముచే నీవు దుఃఖితుఁడవై సహానుభూతినిసూచించు స్వ
రముతో "కా—కా—" యని చెప్పుచుందువు. అప్పుడేకా
దా ఇంటిపెత్తనముసేయుచు నశిక్షితులైయున్న యావృద్ధులు
సమార్జనీహస్తులై నిన్నుఁ గొట్టుటకుఁ బరువెత్తుకొనివచ్చు
చుందురు!—నిన్ననేకవిధముల నిందింతురుగాదా! వారు "నీ
వే మాయమదూతవు" అని చెప్పుచుందురుకాదా! ఆనీకూత
యింటిలోనివానికెవ్వనికో మరణసూచకమైనదని భయపడు
చుందురుకాదా! అయ్యో! ఎంతటికుసంస్కారాచ్ఛన్నులీవృ
ద్ధులు! నీవు సహానుభూతినగపఱచుటకై వచ్చియుంటివి! "అట్టి

నీకు—నీయదృష్టమునకు— సంఘటింపఁదగినది సహూ్మ్రగ్జన వ్యవస్థయా యథార్థబంధుత్వమర్మమును జగమెక్కుడఁ దెలిసికొనఁగలదు?"

ఒప్పుకొంటిమి—అనీ "కా—కా" ధ్వని వేయుసుద్దులను జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుచున్నదని యొప్పుకొంటిమి—కాని, అందులోనైన నీయపరాధ మేమియున్నది? అనీధ్వని యెంతమాత్రమును మరణమునకుఁ గారణముకాదు. నీవు లోకమునకు జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుటమాత్రము— చాటుచున్నది?—అదిగో! అన్నా! కూయుచున్నావు!—కా—కా—కా—చావు—చావు—చావు "ఓ మనుసంభవులారా! ఓగృహవాసులారా! చావు—చావు—చావు—మీకందఱకును జావున్నది! మీలో నెవ్వరును నమరులై భూమికి వచ్చియుండలేదు. అందఱును జావవలసినవారే! చావనేసలయును— క్షణకాలమే ఘూలస్యము! యముఁడు భీషణపాశములను జేతఁబట్టుకొని, మీగృహద్వారమునొద్దకు వచ్చెను! అలసులై కూర్చుండవలదు! వేగముగా మీమీకర్తవ్యములను ముగించుకొనుఁడు!" అని కూయుచున్నావు—పరమమిత్రునివలె నీవు లోకమునకంతకు నీమహోపదేశమును జేయుచున్నావు—ఈమిత్రిత్వమునకుఁ బ్రతిఫలముగా నీవేమిసంపాదించుకొనుచుంటివి?—కట్టూకుల్లలనా?—సమూహ్మ్రగ్జసేవపరిహారములనా?—మను

ష్యులకు వివేకమెక్కడనున్నది?

అన్నా! కాకకులభూషణా! ఇంతమాత్రమున నుదాసీనుఁడవై నీవు నీబంధుసంబంధమైన కర్తవ్యమును సాధింపకుండెదవేమోసుమా!—అన్నా! నామనవి నాలకింపుము! నీవల నేనును రెండుఱెక్కలను సంపాదించుకొనఁగల్గినచో—ఆనీధుగ్నస్వర్గము నాకును వచ్చినచో — మనమిరువురము ను—సోదరులమగు మనమిరువురమును సమ్మిళితులమై ఈశాఖనుండి యాశాఖ కెగురుచు నొక్కసారి యానీలాకాశగగనమున మునిఁగితేలుచు—"ధన్యజగదీశ! నీసృష్టిధన్యమైనది! నీయపారమహిమాధన్యమైనది!" అనిపాడుచుఁ బాడుచుఁ దిరుగుచుండవచ్చునుగదాయని నాకెంతో యాశగనున్నది. ఈ పాడుజన్మమునందా యాశను సాధించుకొనలేను! అందువలన—అన్నా! నీపైననుహృదయస్ఫూర్తిగ నాశీర్విజయగీతమును గానముచేసికొనుము! వేయిబాధలను, విఘ్నములను తుచ్ఛముగఁ దీసిపాఱవైచి సహస్రజనాపవాదములను దలపైఁబెట్టుకొని యుచ్చైస్తమకంఠస్వరమున "కా—కా—కా—" జయ!—జయజయ!—జయజగదీశ!—" అని పాడుకొనుచుండుము!!!

ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము.

అనుబంధగ్రంథమాల. 37.

బాలునివిపిత్త్వము.

ఇది

కర్ణాటకగ్రంథమునుండి

బాలాంత్రపు వేంకటరావుగారిచే

ఆంధ్రీకరింపఁబడినది.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి బి. ఏ. బి యల్ గారిచే

సంపాదింపఁబడినది.

రెండవభాగము.

నిడదవోలు

ఆంధ్రప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపఁబడినది.

1916.

వెల రు 0—1—0.

సరఫ్రాజఖానునిపైకి వెంటనేదండెత్తిపోయి బంగాళా సింహాసనమును నాక్రమించుకొనవలయునని మహమ్మదాలీకి ఢిల్లీబాదుషాహాయొద్దనుండి యాజ్ఞాపత్రమువచ్చెను. మహమ్మదాలి విలంబముసేయకుండ మూర్షిదాబాదునకుఁ బోయెను. అంతవఱకును నవాబునకుఁ దన్నుగూర్చి యింతటికుట్ర జరుగుచున్నదని తెలియదు. అకస్మాత్తుగా మహమ్మదాలీ వచ్చి గిరిజ యనువిస్తృతప్రాంతమునందుఁ దనరణభేరిని మ్రోగించెను.

ఈసమాచారము తెలిసి, తోడనే సాధ్యమైనంతవఱకు సైన్యమును గూడఁబెట్టుకొని, నవాబు గిరిజాభిముఖుఁడై బయలుదేరెను. నవాబుసేనయందుఁ జాలమంది జగత్ శేఠు నిపక్షమువారుండిరి—వారు మకిష్టము లేనిదె బలవంతముగ నీయుద్ధమునఁ బ్రవేశించిరి. యుద్ధముప్రారంభమైనతోడనే యనేకులు పాఱిపోయిరి. అయినను నవాబు భయపడలేదు! మహమ్మదాలిని శిక్షింపఁ దనసైనికులఁ బ్రోత్సహించుచు ముందునకుఁ బోయెను. ఘోరతరయుద్ధము ప్రారంభమయ్యెను! రణరంగము బీభత్సాకారమును దాల్చెను!!

నవాబు చేతికిఁ జిక్కినశత్రువులఁ జెండాడుచుఁ గోపా రోషభీషణాకారుఁడై ముందునకుఁబోవుచుండెను. రణవిశారదుఁడగు మహమ్మదాలి తనసైన్యముతో వచ్చి తన్నుఁజుట్టు

ముట్టినను నవాబు భయపడలేదు. మావటివాఁడు నవాబు తో "హుజూర్! పారిపోవుటకిప్పటికి నుపాయమున్నది. ఆజ్ఞయైనచోఁ బ్రాణములతోఁ దప్పించుకొనిపోవచ్చును" అని యెను. నవాబు వీరక్త చిత్తుఁడై "పొమ్ము! ముందునకుఁబొమ్ము!" అని చెప్పుచుండఁగనే శత్రుబలమునుండి యొకగుండువచ్చి యాతనివక్షస్థలమునఁ బ్రవేశించెను. ఆయాఘాతముతో నాతఁడు ప్రాణపరిత్యాగమునందెను.

నవాబుగుసరఫరాజఖానుని ప్రధానసేనాపతి గయాజఖానుగూడ రణక్షేత్రమునఁ దనయపూర్వశౌర్యమును జూపి వీరశయ్యయందు సుఖముగా శయనించెను! నవాబు మృత్యుదేవతచేఁ గబళింపఁబడుచున్నప్పుడు ముసల్మానువీరుఁడగు గయాజుఖాను శత్రుపక్షసేనాధ్యక్షుఁడగు నందలాలుతో యుద్ధము చేయుచు బంగాళావీరుఁడగు నానందలాలును సంహరించి నవాబుసాహాయ్యార్థము వచ్చుచుండెను. శత్రువులయగ్నిగోళముచే నవాబు పరలోకమునకుఁ బోయెననివచ్చుచున్న యావీరుఁడు తనచెవులార వినియెను. వీరవరుఁడగు సాగయాజ్‌ఖా నంతమాత్రమున నిరుత్సాహుఁడుకాలేదు. "బిడ్డలారా! రండు! మనశాశ్రయదాతయు, అన్నదాతయునైయున్న ప్రభు నేమార్గమునఁబోయెనో, ఆమార్గమునే మనము ననుసరింతము. అట్లుకానిచో — ప్రతీహింసఁ జేయుట

యందైనఁ జరితార్థులమై ప్రభుఋణముఁదీర్చికొని యక్షయకీర్తిలాభమునొందుదము! రండు! రండు!" అని చెప్పుచు నిర్భీకుఁడగు నాసేనాపతి కుమారులనిరువురఁదీసికొని భీభత్సముగనున్న యారణక్షేత్రమునఁ బ్రవేశించెను. అక్కడ లెక్కలేనిశత్రుసైనికుల జక్కాడి, యావీరాగ్రేసరుఁడు—ఆప్రభుభక్తిపరాయణుఁడు— ఇరుపుత్రులతోడను, అమూల్యములగు ప్రాణములను విసర్జించి తనప్రభుభక్తిపరాకాష్ఠను బ్రదర్శించెను.

భయంకరమగు నీయుద్ధమునందు నవాబుపక్షమునఁ జాలమందిసైనికులు హతులైరి. హిందూముసల్మానువీరశ్రేష్ఠులు తమతమకర్తవ్యముల విముఖులుగాక, ఘోరయుద్ధమొనర్చి వీరశయ్యాతలంబున సుఖనిద్రాగతులైరి. వారిలో క్షత్రియవీరుఁడై యున్న విజయసింహుఁడను నాతఁడు నవాబుసేవకురక్షకుఁడై వెనుకనైపునవచ్చుచుండెను. ఆతనితో—ఆతనితనయుఁడు తొమ్మిదివత్సరముల యీడుగల బాలకుఁడు రణక్షేత్రమునందలి భైరవతాండవమును జూచుటకు వచ్చియుండెను. రణక్షేత్రమునందలి యమానుష వ్యాపారములను జూచి యాతఁడు కాలమున వారును నిర్భీకులై యుండఁగలందులకు—క్షత్రియవీరులు యుద్ధమునకుఁ బోవునప్పుడు తమ బాలకులను వెంటఁబెట్టుకొనిపోవుట చిరకాలమునుండి జరగు

చున్న యూహాతముగానుండెను.

ఆవిషయమునటుంచుఁడు!—నవాబునిభాగ్యసూర్యుఁడస్తంగతుఁడైనతోడనే వీరశ్రేష్ఠుఁడగు విజయసింహుఁడును శత్రువుల యగ్నిగోళములచే ధరాశాయియయ్యెను!—రణక్షేత్రము రక్తప్రవాహముచేఁ దడిసిపోవుటచే నాప్రదేశమంతయు భయంకరాకారమును దాల్చియుండెను!—విజయసింహునిపతనముతో నవాబుసరఫరాజ్ గౌరవమంతయు భస్మీభూతమైపోయెను—సమరవిజయమును మహమ్మదాలి జయోల్లాసముచేఁ బ్రమత్తుఁడై పలాయనులగుచున్న శత్రుసైనికుల వెన్నంటి తఱుముచుండెను!—

వీరుఁడగు విజయసింహుఁడు భూగతుఁడగుటనుజూచి వీరకుమారుఁడగు రాజాలీమసింహుఁడు క్రోధోద్రిక్తుఁడయ్యెను. తోడనే యాతఁడశ్వమునుండి క్రిందికుఱికి సమీపమునకువచ్చి తండ్రిహస్తమున వ్రేలుచున్న యాకరవాలమునుదీసికొని దానిని దనచిన్నిచేతితోఁ ద్రిప్పుచు జనకుని మృతదేహముచుట్టును దిరుగుచు ననుపమానమగునోజస్సుచే శత్రువీరులకు వెఱపుగల్పింపనాగెను. శత్రుసైన్యము వానిసమీపమునకువచ్చిరి. వారుసమీపించుటనుజూచి యాబాలకుఁడు సింగపుఁగొదమువలె గర్జించుచు "నాతండ్రిమృతదేహ మెవ్వఁడుముట్టుకొని యపవిత్రముచేయునో యట్టివా

నిని తీక్ష్ణమగు కత్తిమొనచే నింతలో యమసదనమున కం
పెదను. పొండు! దూరముగాఁ దొలఁగిపొండు!" అని వార
లనందఱ నిరోధించి పలికెను. సింహశాబక మితరమృగముల
ను జూచినతోడనే గంభీరముగ గర్జించుచు భయపెట్టినట్లే త్రొ
మ్మిదివత్సరముల ప్రాయముగల యావీరబాలకుఁడును గర్జింప
సాగెను. పసికూనయైయుండియు నాబాలుఁ డసమానసాహ
సియు, సర్వైకవీరపురుషుఁడునై యుండెనని యెల్లరకును బో
ధయయ్యెను. ఒకసారి చేతియందున్న ఖడ్గమును ద్రిప్పుచు
శత్రువులకు భయోత్పాదనమును జేయుచుండెను—ఇంకొక
సారి భూగర్భస్థితుఁడగు భుజంగునివలె బుసకొట్టుచుఁ దన
లోనడఁగియున్న యసమానవిక్రమసాహసములఁ బ్రకటిం
చుచుండెను! మహమ్మదాలీ సైనికులువచ్చి చుట్టుముట్టినప్పు
డావీరబాలకుఁడు మహోజస్సుచే ననుప్రాణితుఁడై చేతియం
దున్నకత్తిని గిరగిరఁద్రిప్పుచు "దురాత్ములారా! రండురండు!
మీయుద్ధకాంక్షనడంగించెదఁగాక!" అనిగర్జించెను.

హృదయవిదారకమును, మర్మస్పర్శియునగు నాదృశ్య
మును దూరమునుండిచూచి, మహమ్మదాలి ముగ్ధుఁడై, తన
సైనికులకు వెనుకకురమ్మని సైగచేసెను. సైనికులువెనుకకు
మరలిరి. అప్పుడు మహమ్మదాలీ స్వయముగ నాబాలునియొద్ద
కువచ్చి "బిడ్డా! శ్రమపడవలదు. ఊరకుండుము!" అనియెను.

బాలునివీరత్వము.

భయశూన్యుఁడగు నావీరబాలకుఁడు "సేనాపతీ! ఏమనుచున్నా
వు? సింహశాబకుఁడగు క్షత్రియబాలకుఁడు దూరకుండుటయుం
డునా? ఇష్టమున్న చోరమ్ము!—ఇరువురము యుద్ధముచేయు
దము. యుద్ధముసేయవలయుననుచీనాఁడె నేఁటితోఁబారి చే
సెదను. నీమహాసైన్యముఁజూచి నేను భయపడుదుననియె
న్నఁడు ననుకొనవలదు." అనిప్రత్యుత్తరమిచ్చెను.

వీరునిహృదయమును వీరుఁడె తెలిసికొనఁగలఁడు!—స
మరవిద్యావిశారదుఁడగు నామహామ్మదల్లియు "బిడ్డా! స్థిరచిత్తుఁ
డవుగుము! శాంతభావమునువహించి నీవుచెప్పవలసినదానిని
చెప్పుము. నీయిష్టమువచ్చినట్లు చేసెదను." అనియెను. ఆబా
లుఁడు మొదటివలెనే భయంకరముగ గర్జించుచు నారక్తలో
చనుఁడై యీ ఘోషణము సేయును, "నాయిష్టమునకు విరోధ
ముగ నాజనకునిమృతదేహము నెవ్వఁడుముట్టుకొని యపవిత్ర
ము సేయునో, అట్టివానిశిరము నాయీఖడ్గముచే నిమిషము
లో ఖండింపఁబడును!" అనియెను.

ఆమానుషికమైనయాబాలునివీరత్వమునుజూచి, వీర
సేనాపతియగుమహామ్మదల్లియును, వీరసైనికులును ప్రేమా
నందబాష్పములఁగురియింపసాగిరి. వారానందబాష్పములఁగు
రియించుచున్నప్పుడు జాలిమసింహుఁడు గంభీరభావముతోఁ
జేతఁగత్తినిధరించి తండ్రిమృతదేహమునకు, సమీపమున

అణాగ్రంథములు.

బాలునివీరకర్తవ్యము.	కాకము.
ఇడయుకి చిత్రము.	ప్రేమాంజలి.
బ్యారిష్టరు.	మీరాబాయి.
జాతీయగీతము.	రాణీతారాబాయి.
అనాధప్రేతము.	కాబూలుసాహేబు.

అరణాగ్రంథములు.

గోదావరిపాట

అనుమానపురుషులు.	మంగళహారతులు.
ఆలుమగలు.	రామకీర్తనలు.
సంవత్సరాది.	చిలుక.
గర్భస్తోత్రము.	నవ్వులో—పువ్వులో.
చిత్రకథ	చందమామ.
కపోతము.	పరిణయకోపము.

నాటకములు.

సతీసంయుక్త.	0	8	0
యాచశూరేంద్రవిజయము. ...	0	8	0
చిత్రకథాసుధాలహరి. (పద్యములు)	0	6	0
సురస. (నవల.)	0	8	0
స్త్రీలచరిత్రకథలు. (మొదటిభాగము) ...	0	6	0
స్త్రీలచరిత్రకథలు. (రెండవభాగము) ...	0	6	0

బి. వి. రావు అండ్ బ్రదర్సు,

నిడదవోలు, కృష్ణాజిల్లా.

ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము.

నిడదవోలు, కృష్ణాజిల్లా

అనుబంధగ్రంథములు.

రాధారాణి	...	...	...	0	4	0
యుగళాంగుళీయకము.		...	...	0	3	0
రాజభక్తి.	...	...	...	0	3	0
లీల.	...	...	...	0	4	0
సాధన.	...	...	...	0	7	0
ఇందిర.	...	...	...	0	4	0
ప్రభావతి.	...	...	...	0	3	0
మాలతి.	...	...	...	0	2	0
కమలాకాంతుడు.		...	...	0	2	0
రజని.	...	...	...	0	8	0
సీతావనవాసము.		...	...	0	7	0
ఉన్మాదిని.	...	...	...	0	4	0
సంతాపకుడు.	...	...	...	0	5	0
అరణ్యక.	...	...	...	0	8	0
వియోగిని.	...	...	...	0	4	0
కృష్ణకాంతుని మరణశాసనము.		...	...	0	8	0
చంద్రసేనుడు.	...	...	...	0	5	0
వ్యాఘ్రాచార్య బృహల్లాంగూలము.			...	0	2	6
ఉస్త్రత్రి.	...	...	...	0	2	6

భారతమహిళ.	...	...	...	0	7	0
భారతీయులయుపనివేశములు.	...	...		0	2	6
హారావళి. (ప్రథమభాగము.)	...	...		0	4	0
హారావళి. (రెండవభాగము.)	...	...		0	4	0
విషవాహిని.	...	...	...	0	3	0
మాధవసేనుఁడు.	...	...	...	0	8	0
హైమవతి.	...	...	...	0	3	0
సమస్య.	...	...	...	0	3	0
మీరాబాయి.	...	...	...	0	1	0
రాణీతారాబాయి.	...	...		0	1	0
కాబూలుసాహెబు	...	...		0	1	0
అనాథప్రేతము.	...	...	...	0	1	0
బ్యారిష్టరు.	...	...	...	0	1	0
సన్యాసిని.	...	...	...	0	2	0
కాకము.	...	...	...	0	1	0
ఇదియొకచిత్రము....	...	...		0	1	0
ప్రేమాంజలి.	...	...	...	0	1	0
బాలునివీరత్వము....	...	...		0	1	0

సెక్రటరీ,

ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము,

నిడదవోలు, కృష్ణాజిల్లా.

ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము.

అనుబంధగ్రంథమాల. 34.

అనాథస్త్రీతము.

ఇది

కర్ణాటకగ్రంథమునుండి

బాలాంత్రపు వేంకటరావుగారిచే

సాంధ్రీకరింపఁబడినది.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి బి. ఏ. బి యల్ గారిచే

సంపాదింపఁబడినది.

రెండవకూర్పు.

నిడదవోలు

ఆంధ్రప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపఁబడినది.

1916.

వెల రు 0—1—0.

ఇది ఉడిపిలోఁ గర్ణాటకభాషయందు వెలువడుచున్న "శ్రీకృష్ణసూక్తి" యను మాసపత్రికనుండి తెనిఁగింపఁ బడినది.

శ్రీరామచంద్ర.

అనాథప్రేతము.

అది హేమంతఋతువు; చలి విపరీతముగా నుండెను. అందునను ప్రభాతసమయము! నలుదిశలనుండియు నింకను మంచుపడుచు నేయుండెను. పూర్వాకాశమున సూర్యభగవానుఁడు రాగపరిపూర్ణుఁడై యుదయించుచుండెను. అంతలోన ఘోరచంద్రుఁడు శయ్యనుండి లేచి ప్రాతఃకాలకృత్యములను దీర్చుకొని పోలీసుస్టేషనునొద్దకు వచ్చి నిలుచుండెను.

అంతలో రైల్వేకర్మచారియొకఁడు దక్కఁకువచ్చి యాఘోరచంద్రునిచేతి కొకయుత్తరము నిచ్చెను. అదిస్టేషనుమాష్టరుగారిచే వ్రాయఁబడినది. ఆయుత్తరమును జదివినవెంటనే యఘోరచంద్రునిహృదయము కంపింపనారంభించెను. ఎట్లయిన నిందవలన ముందనేకకష్టములకు లోనుగావలసివచ్చునని యాతఁడనుకొనియెను. ఆయుత్తరమునందున్నదిది—

“ఇనస్పెక్టరుగారికి—నిన్నరాత్రి నాలుగుగంటలసమయమున నిక్కడకువచ్చినరైలుబండిలో రిజర్వుచేయఁబడిన యొకబండియుండెను. ఆబండియందెందఱు ప్రయాణికులున్నదియుఁ జెప్పుటకు వలనుగాదు. కాని, రైలుబండి స్టేషనుసమీ.

వచ్చి చేరునప్పటి కాబండిలో బ్రదికియున్నవారెవ్వరును లేరు—ఒకస్త్రీమాత్రము మరణించినదానివలెఁ బడియుండెను. టిక్కెట్టులను బరీక్షించునాతఁడు ఆసంగతిని ముందుగఁగని పెట్టె నాకుఁ దెలియఁజేసెను. ఆబండిని వేఱుగా నిలిపియుంచితిని. పైయధికారుల కావిషయము వెంటనే తంతివార్తాలకముగాఁ దెలియఁజేసితిని. వారును వెంటనే యిక్కడకువచ్చినరు. మీరును వెంటనే రాఁగోరినాఁడను."

వ్యాపారము రహస్యపూర్ణమైనది—రిజర్వుచేయఁబడినయొక బండిలో నొకస్త్రీయుండెను. ఆమె మరణించియున్నది!—ఇంతకంటె నికనేమియుఁ దెలియదు. అఘోరచంద్రుఁడిఁక నాలసింపలేదు. వెంటనే తగినయుడుపులను ధరించుకొని యొకకాన్‌స్టేబిలును వెంటఁబెట్టుకొని తిన్నగా రైలుస్టేషనునకు బయలుదేరెను. పోలీసుస్టేషనునుండి రైలుస్టేషనునకొక్కమైలుకంటె విశేషదూరములేదు. అతిశీఘ్రముగ నఘోరచంద్రుఁడు రైలుస్టేషనునకుఁ బోయిచేరెను.

ఆతఁడు స్టేషనుమాష్టరును వెంటఁబెట్టుకొని మృతరమణి దేహము రక్షింపఁబడుచున్న యాబండియొద్దకుఁ బోయెను.

ఆబండి మధ్యమతరగతిది—ఆతఁ డాబండిగుమ్మమును తెఱచి లోపలకు వంగిచూచెను. ఆబండిలోఁగూర్చుండు

రెండుబల్లలకును నడుమ పల్లముగా నున్నస్థలమున బల్లపై నొకనారీమృతదేహము పడియుండెను — నల్లఁబడియుండెను. ఆయువ్వనాంగి జవ్వనపుపాలిమేర నతిక్రమించియుండలేదు. ఆమృతదేహమునందును— అప్పటికిని సౌందర్యము ప్రకాశించుచుండెను—విశాలములగునామెకన్నులు రెండును సుస్థిరములైయుండెను—ఎవ్వరైన నాకస్మికముగా నాపెనిజూచినచో నేదోయొక భయంకరచింతయందామె మగ్నయైయున్నట్లు బోధకాకమానదు—ఆరమణిపెదవులు రెండు నించుక వ్రాలియుండెను—తలయందలిపెద్ద కేశపాశము సర్వమునుజారియుండెను. ఆమెకట్టుకొనియున్నది నల్లమఖ్బుచీర—చేతులనుసువర్ణవలయములుండెను.—మొగమునఁ గుంకుమబొట్టుండెను—పార్శ్వమునందున్నబల్లపై నొక (స్త్రీలుధరింపు) పెట్టెయుండెను—దానియొద్దనే తాళపుఁజెవికూడనుండెను.

ఆమృతమణి యాకారవిశేషములను వేషభూషణములనుజూచినచో నామె సత్కులసంభూతయనియు, గొప్పయింటిదనియు, సనాథయనియుఁ దెలియుచుండెను. కాని, రిజర్వుచేయఁబడిన యీబండిలో నామెయొక్క తెట్లేయున్నదేమి? కులవధువును, సనాథయు నగునామె యేకాకినియై ప్రయాణముచేయునా? —ఛీ! ఛీ! —అదియసంభవము. అట్లెన్నటికిని జరుగదు. ఆత్మీయులగుస్వజనులతోడనైనను, భర్త

తోనైనను, ప్రయాణము చేయును కాని, కులబాలయు, యువతియునగు వీరమణి యెన్నఁడైనఁ దనగృహమునువిడిచి బయలుదేరునా? అందునను రైలుబండిసందు ? —అట్లయినచో నామెతో నెవ్వరైన వచ్చియుండవలదా ? —వారిప్పు డెక్కడికిఁబోయిరి? ఆకస్మికమరణముచే భయభ్రాంతులై పలాయనులై పోయిరా యేమి? దేహమునం దెక్కడను సందేహజనకచిహ్నము లేవియు నగపడుట లేదు. కంఠమునందుఁగాని, యితరాంగకములయందుఁగాని, యాయుధప్రహారచిహ్నములేవియు నగపడుట లేదు. రమణి కేవలము నిద్రించుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. ఈమె వాసస్థాన మెక్కడ? ఈమె యెక్కడనుండి వచ్చినది? ఎందువలన మృతినొందినది? —మొదలగు విషయములను దెలిసికొనుట యెట్లు? వానిని దెలిసికొనుటకు మార్గమేమైన నున్నదా?

ఆ యువతిమృతదేహము రైల్వేస్టేషనునకుఁ దీసికొని రాఁబడెను. విశేషపద్ధతి నా శవమును బాగుగఁ బరీక్షించుటయైనది—అయిననేమి? — రక్తపుగుఱుతులుగాని, యాఘాతచిహ్నములుగాని, యెక్కడనైనఁ గనఁబడవలదా? ఆరమణి యెవ్వరో గ్రహించుట కాధారమగుపదార్థమేదియైన దొరకునేమోయను నాశతో నఘోరచంద్రుఁడు ట్రాంకుపెట్టెను దెఱచిచూచెను. దానియందుఁగూడ నేమియు లేదు. అదివట్టి

పెట్టెయే. మడఁచియున్న యొకకాగితము మాత్రమందులోఁ గనఁబడెను. అఘోరచంద్రుఁడా కాగితమును దీసికొనివిప్పి చదువఁదొడంగెను. చదువుచు నాతఁడు విస్మితుఁడై పోయెను. ఆయుత్తరమం దీక్రిందివిధముగ వ్రాయఁబడియుండెను.

"పడతులకుఁ బతియే దైవము. దైవమునకు దయచేసి నేను బ్రదికియుండుట ధర్మముకాదు. అణఁపశక్యముగాని మనోవ్యధచేఁ బ్రాణవిసర్జనముఁ జేయుచుంటిని. ఈహతభాగిని మృతదేహమునుజూచి పోలీసువా రెట్టివిచారణమును జేయనక్కఱలేదు. రమణీజాతిబుద్ధి కెంతవఱకుసాధ్యమో యంతవఱకు విచారణమార్గములనన్నిటిఁదప్పించియే నేను నాప్రాణములను విడుచుచున్నదానను. అపరాధరహస్యపరిశోధకులీవిషయమున విశేషశ్రమను దీసికొననక్కఱలేదు. ఎందులకు?—నన్నెవ్వరును జంపనప్పుడు మీకీశ్రమయెందులకు? నేనాత్మహత్యను చేసికొనుచున్నదానను. ఈయంశమును మీకు దెలుపుటకొఱకే నాయాపన్నమరణమునఁగూడ నీయుత్తరమును వ్రాయుట కుద్యుక్తనైతిని—"

చివర నెట్టిచేవ్రాలును లేదు.

కాని, యీహస్తాక్షరములు స్త్రీచే వ్రాయఁబడినవియే యని యఘోరచంద్రుఁడా యుత్తరమును జూచినప్పుడే గ్రహియించి నిశ్చయింపఁగలిగెను. స్టేషనుమాస్టరుగూడన

స్సే యభిప్రాయపడియెను.

విషమసమస్య!— కులవధువు!— స్వామిపవిత్రప్రేమనుండి వంచితయై యాత్మహత్యను జేసికొనియున్నది—కాని, యారైలుబండియందొకబండిని ప్రత్యేకముగఁ బుచ్చుకొని గృహత్యాగినియై యింతదూరమువచ్చి యాత్మహత్యనుజేసికొనుట యెందులకు?—రమణి యాకారవిశేషములచే నామె కొకరిద్దఱుబిడ్డలుండిరని ధారాళముగఁ జెప్పవచ్చును. ఆమెవయసు సిరువదినాలుగు—ఇరువదియైదువత్సరములకు మించియుండదు. దేహము పరిపుష్టినందియుండెను.—మరణమున కనేకమార్గములు—ఈరమణియు నామార్గములలో నొకదాని ననుసరించియే యాత్మహత్యను జేసికొనియున్నది. గృహమునందుండియే యీయకార్యమును సాధింపవచ్చునుగాదా? రైలునందింతటిదూరదేశమునకువచ్చి యాత్మహత్యఁజేసికొనుట యెందులకు? —

ఒకవేళ నెవ్వరయినను—కాక, యీమెపతియే యీమె ప్రవర్తనమున సంశయగ్రస్తుఁడై యెక్కడకో తీసికొనిపోయెదనని యీమెను నమ్మించి యందుకే యొకబండినిఁ బ్రత్యేకముగఁ దీసికొని రైలులో నీమెతోఁగూడవచ్చి యర్ధరాత్రిసమయమున నీమెను జంపివైచి దూరమునందున్న యేదియోయొకస్టేషనులో దిగి పాఱిపోఁగూడదా? పోలీసువా

గి నేరము విషయమున శ్రద్ధవహింపకుండఁజేయుటకై యాఁడే యీయుత్తరమును వారిట్రింకుపెట్టెలో నుంపఁగూడదా?—ఈవిధమగుసందేహము లన్నియుఁజేరి యాఘోరచండ్రిహృదయముపై నధికారముచేయఁదొడఁగెను. ఆరమణి యితరులచేఁ జంపఁబడుటయే నిశ్చయమైనచో నేదైన నొకవిధమగు నస్త్రఘాతచిహ్నముగాని, దంతప్రహారచిహ్నముగాని, కంఠముమొదలైనవి నొక్కిపట్టినసూచనములుగాని, కనఁబడియేయుండును. రమణిశరీరమునందుఁ బైని చెప్పినచిహ్నములలో నొక్కటియు నగపడలేదు. ఆమ్మారమణి పడియున్నవిధమునుజూచినచో నిశ్చింతయై, శాంతయై యామె తనప్రాణములను విడిచినట్లగపడుచున్నది. ఇతరులవలన బలాత్కారమగుమృతియే కలిగినచో నామెమృతదేహము ప్రశాంతభావముతో నుండుట కేవలమసంభవము.

ఈహత్యనుగూర్చి నరహత్యావిషయముల నన్నిటిని దెలిసికొనుటకు ఘోరచండ్రిన కెట్టిమార్గము నగపడలేదు. వేళకుసరిగా రైల్వేయధికారులుగూడ వచ్చిచేరిరి. వారుగూడ నావిషయములనన్నిటి నడిగి తెలిసికొని యాశ్చర్యపడసాగిరి. పిమ్మట నీనేరమును జాగ్రత్తగాఁ బట్టుకొనుఁడని యాఘోరచండ్రిని హెచ్చరించి వారు వెడలిపోయిరి. పోలీసు పైయధికారులకును తంతిమూలకసమాచారము పంపఁబడి

యుండెను. వారుగూడ సకాలమున కక్కడకు వచ్చిరి. ఘటనావిశేషముల నడిగి తెలిసికొనియు, మృతదేహమును బరీక్షించియు, వారుగూడఁ బరమాశ్చర్యనిమగ్నమానసులై యాయనాథ పేరితమునుగూర్చిన సమాచారమంతయు శీఘ్రగఁ దెలిసికొనవలయునని యఘోరచంద్రున కాజ్ఞాపించి వెడలిపోయిరి. పరీక్షార్థ మామృతదేహము డాక్టరునొద్దకుఁ బంపఁబడియెను. ఆఘోరచంద్రుఁడు నాఁదినముననే తిరిగి యింటికి వచ్చెను.

రెండవ ప్రకరణము.

మఱునాఁడే డాక్టరుగారి పరీక్షాఫలితాంశము తెలియ వచ్చెను. మృతరమణి జీర్ణకోశమునందు "ప్రూసిక్ ఆసిడ్" (Prussic Acid) అను మహోగ్రవిషము దొరకినదనియు, నావిషమువలననే యామె మరణించినదనియు డాక్టరుగారు వ్రాసిరి.

రహస్యమగు నాహత్యావ్యాపారమున నింత వఱకును నెన్నియో విషయములను గ్రహింపఁగలిగిన యఘోరచంద్రుఁ డానేరమును గనిపెట్టువిషయమున ముందెట్లు ప్రవర్తింపవలయునో యింకను నిశ్చయించుకొనఁజాలకుండెను. పైయధికారు లాతనికి "ఎట్లయిన నీనేరమును జాగ్రతగాఁ గ

నీ పెట్టవలయును" అని పదింబదిగ జాబులను వ్రాయుచుండి రి. కాని, "ఈ నేరమును గనిపెట్టుట యెట్లు?" అని యఘోరచంద్రుఁడు చింతింపనారంభించెను. ఇట్లు చింతించుచుండఁగా దున్నచో పత్తేదారీపని యెట్లు నిలుచును? ఎట్లయిన నీనేరమును గనిపెట్టియే తీరవలయు ననుదృఢసంకల్పముతో నఘోరచంద్రుఁడు గృహమువిడిచి బయలుదేరెను.

అతఁడు తిన్నగ రైల్వేస్టేషనునకుఁ బోయెను. ముందుగ బండి యెక్కడనుండి బయలుదేరినదియుఁ దెలిసికొనియెను. స్టేషనుమాష్టరుసాహాయ్యముచే మృతరమణియున్న బండి యేస్థలమునుండి యెవనిచే రిజర్వుచేయఁబడినదో యను సంగతినిగూడఁ దెలిసికొనియెను. స్టేషనుమాష్టరు తనపుస్తకముల నటునిటుత్రిప్పిచూచి ఝుకరపురమునుండి యని చెప్పెను. అఘోరచంద్రుఁడు దానాఁడే ఝుకరపురమునకుఁ బయనమాయెను.

ఝుకరపురమునకుఁబోయి స్టేషనుమాష్టరునడుగ — అతనివలన రామరత్నసాధువను గృహస్థుఁడొకఁడు వచ్చి మధ్యమతరగతిబండినొకదానిని రిజర్వుచేసికొనియెనని తెలియవచ్చెను. కాని, "రామరత్న మెవరు? అతనిగృహమెక్కడ?" అనుప్రశ్నల కాస్టేషనుమాష్టరు ప్రత్యుత్తరముఁ జెప్పలేకపోయెను.

హత్యాకార్యము జరిగి దినముమొదలుకొని అఘోరచంద్రుఁ డక్కడను వచ్చిన దివసమువఱకును ఝంకరపురమునందు స్టేషనుమాష్టరుగానున్న యాతఁ డక్కడిఖాయపుస్టేషనుమాష్టరు కాఁడనియు, ఖాయపుమాష్టరు సెలవుఁదీసికొని పోవుటచే నాతనికిబదులుగ నింకొకఁడువచ్చి పనిచేయుచుండెననియు, నాతనికిఁ దెలియవచ్చెను. ఆకారణమున రామరత్నమునుగాని, యాతనిసమాచారమునుగాని, తెలిసికొనుట కవకాశము కలుగలేదు. స్టేషనునందున్న యిరువురుముగ్గురు చిన్నయుద్యోగుల నావిషయమునుగూర్చి ప్రశ్నింపఁగా రామరత్నమునుగూర్చి వారెవ్వరికిని దెలిసినట్లు యగపడలేదు.

అక్కడనుండి యఘోరచంద్రుఁడు పట్టణమునకుఁ బోయెను. అందందువిచారణముఁజేసినపిమ్మట రామరత్నమెవరో యక్కడివారి కెవ్వరికిని దెలియదనియు, రామతారకుఁడను నొకవర్తకుఁడుమాత్రము సమీపగ్రామమునుండెననియు నాతనికిఁ దెలియవచ్చెను. పిమ్మట నఘోరచంద్రుఁడాసమీపగ్రామమునకు బయలువెడలి స్వల్పకాలములోనే రామతారకునిగృహమున కేగెను.

అఘోరచంద్రుఁడు రామతారకునిగృహమును జేరునప్పటి కాతఁ డాయింటియెదుటనున్న తోఁటయందుండెను.

నలుగురైదుగురు సేవకులు నూతులనుండి యేతములమూలమున మళ్లకు నీళ్లను దోడుచుండిరి. అఘోరచంద్రుఁడు రామతారణుని పేరుపెట్టి పిలిచెను. తనకొఱకెవ్వరో గొప్పవారు కనిపెట్టుకొనియుండిరని రామతారణుఁడు వెంటనే యీవలకువచ్చి యాతని గృహములోపలకుఁ దీసికొనిపోయి కచేరీచావడియందుఁ గూర్చుండఁబెట్టి తగువిధమున నాదరించెను. ఆచావడి విశాలమైనదికాదు. అయినను బాగుగనే శృంగారింపఁబడియెను. కుడ్యములయందు మనోహరములగు చిత్రపటము లనేకములుండెను. క్రిందఁ బేముకుర్చీలుండెను— మేజాబల్లమీఁద నీలవస్త్రపుదుప్పటము పఱుపఁబడియుండెను. అఘోరచంద్రునిఁ గూర్చుండఁబెట్టినపిమ్మట రామతారణుఁడు తానే స్వయముగ లోపలికిఁబోయి తంబాకును సిద్ధపఱచి తీసికొనివచ్చెను.

అతఁడు పరస్పరపరిచయసంభాషణమును కుశలప్రశ్నములునైనపిమ్మట హుక్కానుసిద్ధముచేసియిచ్చెను. తరువాత నఘోరుఁడు తానువచ్చినసంతినిగూర్చి యిట్లుప్రశ్నించెను.

అఘో—ఇరువదియొకటవతేదిని మీరు మధ్యమతరగతి రైలుబండినొకదానిని రిజర్వుచేసియుంటిరిగాదా?

రామ—అవును.

ఇఁకఁ బోవుట యెక్కడికి?

నేరమును వెదకుటకుఁ దగినమార్గము లేనియును దొరక లేదు. అఘోరచంద్రుఁడు చింతాసాగరమున మగ్నుఁడై పోయెను. నిన్నటిరాత్రినుండియు నఘోరచంద్రుఁడు రామతారకునియతిథియైయుండెను. రాత్రిజామైనపిమ్మట భోజనముచేసి పరుండెను. ఆరాత్రి ఝుకరపురస్టేషనునం దెట్టిబండియు నిలువకపోవుటచేతను, నేరమునుబట్టుకొనుట కెట్టిమార్గమును స్థిరముగ దొరకకపోవుటచేతను నఘోరచంద్రుని ప్రయాణము నిలిచిపోయెను.

స్థలమా క్రొత్తది—మనసా చింతాసాగరమున మునిఁగియుండెను. ఇఁక నిద్రపట్టుట యెట్లు? శయ్యపైఁబరుండి యటునిటు దొరలుచు నఘోరచంద్రుఁడు కాలహరణమును జేయుచుండెను.

అప్పుడే రామతారకుఁడు తనశయనమందిరమున నిరంతరనిద్రాముద్రితుఁడయ్యెను. అంతలో ద్వారము నెవ్వరో తట్టినట్లయ్యెను.

అఘోరచంద్రుఁడు ద్వారమును దెఱచెను. వెలుపల నున్నమనుష్యుఁడు లోపలికివచ్చి "స్వామీ! ఈగృహము మీదియా?" అనియెను.

అఘో—ఎందులకు?

మనుష్య—ఆవశ్యకమున్నది.

అఘో—అంతటిచేమివచ్చినది?—ఏమైనది?

మనుష్య—మహావిపత్తునకుఁ జిక్కికొని యీనాఁడు మీసన్నిధానమునకు వచ్చితిని. నాయజమానునిభార్యకొన్నిదినములక్రిందట గృహమును విడిచి యెక్కడికో పోయినది. వెదకుచు రాఁగా నామె మీగృహమునకు వచ్చియున్నదను వర్తమానము తెలిసినది. గొప్పవంశమునకుఁ గళంకము కల్గినది. ఆమె యిప్పుడెక్కడనున్నదో దయయుంచి చెప్పవలయును.

అఘోరచంద్రుని హృదయము కంపింపసాగెను. ఆ మనుష్యుఁడు చెప్పినదానికిని, తానుపరిశోధనముచేయుహత్యావ్యాపారమునకును గంభీరసంబంధమున్నదని యాతఁడు తెలిసికొనియెను. పథికుని గూర్చుండఁబెట్టి నానావిషయముల నడిగెను. ప్రసంగవశమున నృశంసరమణి రామచంద్రపురపుజమీన్దారగు గిరీంద్రనాథ సుప్రసన్న భార్యయను సంశయము దానియంతటనదియే వ్యక్తపడియెను.

మఱునాఁడే—యరుణోదయమగుటకు ముందుగనే యఘోరచంద్రుఁడు లేచి యామనుష్యుని వెంటఁబెట్టుకొని యనతిదూరమునందున్న రామచంద్రపురమునకుఁ బ్రయాణమయ్యెను. అక్కడకుఁ బోయి విచారింపఁగా, గిరీంద్ర

నమస్కారము—మీకును మీసహోదరునకును శుభమ గుఁగాక ! ”

ఇట్లు
హతభాగిని కుసుమ.

* * * * *

దురభిప్రాయముతో నొకవితంతువును నిర్బంధించినందులకై విచారణమునక్రింద బాబునకు మూఁడుసంవత్సరములు కఠినకారాగారవాసశిక్ష విధింపఁబడియెను.

ఆంధ్రపత్రికాఫీసుగ్రంథనిలయము.
అనుబంధగ్రంథమాల. 39.

బాల్యవిష్టము.

ఇది
కర్ణాటకగ్రంథమునకు
బాలంత్రపు వేంకటరావుగారిచే
సాంధ్రీకరింపఁబడినది.

అయ్యగారి నారాయణశాస్త్రి బి. ఏ. బి యల్ గారిచే
సంపాదింపఁబడినది.

రెండవకూర్పు.

నిడదవోలు
ఆంధ్రపత్రికాముద్రాక్షరశాలలో
ముద్రింపఁబడినది.

1916.

వెల రు 0—1—0.

శ్రీరామచంద్ర.

బ్యారిష్టరు.

ఏదినమున దుస్తరమగుసాగరమునుదాఁటి దూరమునందున్న ఇంగ్లాండునకుఁ బోవుటకై బయలుదేరితినో ఆదినము జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నది! ఆయకూలార్ణవవక్షంబునందు, ఆభయంకరమగుతరంగమాలికలయందు నృత్యక్రీడలనెరపుచున్న యానౌకాపతంగమునం దల్పారోహినైననేను కన్నులు తెరచుకొని, కేవలమాయంధకారమునుజూచుచు భయవిహ్వలచిత్తుఁడనై యెప్పుడువడఁకనారంభించితినో, తిరుగాడుటకవకాశములేక, వ్యాకులచిత్తయగుక్రొత్తకోడలివలెనెప్పుడు వికలచిత్తుఁడనైతినో, ఎప్పుడు మరలగృహమునకువచ్చుట కుపాయముదొరకక శయ్యపైఁబడి పొరలాడఁదొడఁగితినో, అప్పటియాస్థితిగతులన్నియు నాకిప్పుడు జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నవి! అంతయు నప్పటివృత్తాంతము!—నేనింగ్లాండునకు బయలుదేరితిని. పైతృకసంబంధమైనయాస్తినిగుదువఁబెట్టియప్పుఁదీసికొని తల్లికూడఁబెట్టినధనమును రహస్యముగా కైవసముచేసికొని—భార్యనగలనన్నిటిని కౌశలమునలాఁగికొని—దొరికినంత ధనమునుసంపాదించుకొని—సంసారమమత్వమునుండిముక్తుఁడనై

న నేను—ఇంగ్లాండునకు బయలుదేరితిని—ద్వాపరయుగమునందు వేణునాదమునకు ముగ్ధములైన ధేనువులు యమునాస్రవంతినిదాటి శ్రీకృష్ణునిజూచునాశతో మధురానగరమునకు బయలుదేరినవి. త్రేతాయుగమునందు భక్తిచే ముగ్ధుఁడైన వాయునందనుఁడు సీతను గ్రహింపవలెననునాశతో సముద్రమునుదాటి లంకకు బయలుదేరెను. కలియుగమునం దేడుసముద్రములను, పదునేడు నదులనుదాటిపోయి బ్యారిష్టరుపరీక్షయందు ఉత్తీర్ణుఁడనగుటకు ముగ్ధుఁడనైన నేను—ఇంగ్లాండునకు బయలుదేరితిని.

బ్యారిష్టర్!—ఇది చిరకాలమునుండి నాహృదయమునఁ బెలుఁగుచున్న నామము—శైశవమునందు నాకాత్మీయుఁడగు నొకవకీలుతో నప్పుడప్పుడు హైకోర్టునకుఁబోయి, అక్కడ బ్యారిష్టరునకున్న గౌరవమర్యాదలు, అర్థలాభము మొదలగు వానినిజూచి విస్మితుఁడనగుచుంటిని. బెనర్జీ, ముఖర్జీ, పాలిత ఘోషు, వసు, సింహా, చౌధురి, మొదలగువారు బంగాళీలై యుండి బ్యారిష్టరులై పేరుమోయుచున్నప్పుడు యువకుఁడనైన నేను పరుండియుండుట యెందులకు? అని యీవిధముగా భావించుకొనుచుంటిని. నేను, "బ్యారిష్టరి, బ్యారిష్టరి, అనువిచారముతక్క మఱియొక చింతయే లేకుండనుంటిని.

అది మొదలుకొని, కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయసంపర్క

ముసు స్వజనుల సంపర్కమును దూరముగఁద్రోయుచు నింగ్లీషువారిచర్యల నభ్యసింపనారంభించితిని.

ప్రతిభ నెవ్వ రడ్డగింపఁజాలుదురు? మొసలిపిల్ల శిక్షణము లేకుండఁగనే యీఁదుటను నేర్చుకొనును—వానరశాబకము జనియించినతోడనే వృక్షశాఖావలంబనమున కలవాటుపడును. అట్లే నేనును—ఏకలవ్యునివలె నుపదేశము లేకుండఁగనే దొరలరీతి, నీతి, పోషకము, భాషము, మొదలగుచర్యల యందు విశేషముగఁ బారదర్శిత్వము నొందినవాఁడనైతిని. అట్లుగు నను జూచి స్వయముగ దొరగారే విస్మితులై సాశ్చర్య ప్రతిభమావేగ మడంగిన పిమ్మట, నాత్మసంహరణము చేసికొని, "రాధామాధవులు సఖముఖపర్యంత మొక్కమారే దొరగారైనారు! బూటు, హ్యాటు, కోటు, మొదలగునవి తోడను అచ్చముగ దొరగారై పోయినారే!" అని చెప్పెను—పిమ్మట నాకఁరమునెత్తి సిక్కముగా నాలుక మడతవైచుచు "ఆనందరామ!" యనుటకుమారుగ "ఆరాండోరామ" అని యుచ్చరించితిని. అప్పుడా దొర నన్నుఁజూచి "అంటురోగము బాగుగ నంటుకొనినది. ఇఁక దీనికిఁ జికిత్స లేదు. ఇది నిలువెల్ల వ్యాపించినది!" అని యనుకొనియెను—నాకు విచారము మిక్కిలి మీరిపోయెను—అంతట సాగరకూలమును జేరితిని.

మూఁడు వత్సరములైన పిమ్మట వెనుకకు మఱలితిని—

వెనుదిరిగివచ్చినపిమ్మట నన్నెవరును గుర్తింతురనునాశయే నాకు లేకపోయెను—అట్టిది నాకిష్టమునులేకుండెను. కాని, నేనోడనుండిదిగుటకు ముందుగ నేనేనజ్ఞానావస్థలోనున్నప్పుడు నాబాల్యమున నాకు నెచ్చెలులుగనున్నవారుకొందఱు జయపతాకస్వరూపములగుదమనస్త్రపుంజములు క్రిందికివ్రేలాడుచుండ నన్నెదుర్కొనుటకై యోడపైకెక్కివచ్చిరి. ఇంతలో నోడపైనున్న నానాదేశస్నేహితులు వారియాకారవిశేషములు నాశ్చర్యముతోఁ జూడసాగిరి—నేను నాస్వజాతీయమిత్రులతోఁ జేరి పరిధానాంచలములు వెనుకముందులవ్రేలాడుచుండఁ దిరుగుటకిష్టములేనివాఁడనైతిని. కాని, విధాతృనియుక్తము వేఱుగానుండెను. నాపూర్వస్నేహితులు నన్నుఁజూచి తమానందమును బ్రకటించుటకుపక్రమించిరి. అందువలన నోడనుండి వేగముగా దిగిపోవుటతక్క మఱినాకుగత్యంతరము లేకపోయెను.

పిమ్మట నామేనత్తకుమారుఁడు "హోటలునకుఁబోవుదమటుంచుము. మొట్టమొదట నొకసారి మీయమ్మను జూచివత్తువుగానిరమ్ము" అనియెను. నేను మనస్సునందు "తల్లియొద్దఁజిక్కుపడియుండుట చిన్నప్పటినుండియు నున్నదియే. హోటలునకుఁబోయి యక్కడ మిత్రులయెదుట సేవకులచే నవమానమును బొందుటకంటెఁ దల్లియొద్దకుఁబోవుటయే మం

చిది" అనియనుకొంటిని.

అకటా! నేనుపోవుతావును, గృహమని పిలువవలయు ను! ఇల్లనిపిలువవలయును! అదిహోము (Home) కాదుగదా! అక్కడ నుత్తప్తమగు (Warm affection) నాదరమునుపొం దుసంభవములేదుకదా,—తల్లి నన్నుఁజూచి నవ్వి కన్నీరువిడు చుచు నస్థిరచిత్తయయ్యెను. మఱియు, గోడచాటునుండియుఁ దలుపుచాటునుండియు, మాటిమాటికిఁ జలించుచున్న ఛాయ వలెఁ గనఁబడియుఁ గనబడకుండనున్న వ్యక్తి, నేమనిపిలువవల యును?" సంసారము, కాక, కుటుంబము " అనిపిలువవచ్చు ను. ఇంటికోడలనియైనను చెప్పవచ్చును. ఎట్లుకావలసిన నట్ల నవచ్చును. కాని యామె సంగ్రహానామమైయున్న వైఫు (Wife) అనుశబ్దవాచ్యమునకర్హురాలగునా? ఆమె మిసెస్రుధర్ (రుద్రి) అగునా? ఆమెలజ్జావతియగు నొకదాసియో యగునుగాని, " డియర్ లిజి! " (Dear Lizzi!) అగునా ?

విస్తృతనేలపైఁబఱచినవిస్తరిముందర పీటమీఁదఁ గూర్చుండి వామహస్తమునానుకొని దక్షిణకరముతోఁ జేయు ఘోరశబ్దసంయుతమగు విపరీతకార్యమునకు భోజనమనిగాని, ఖాదనమనిగాని, మఱియెట్లయినఁగాని పేరుంపవచ్చును. కాని దానిని " టేకింగ్ మీల్సు " (Taking meals) భోజనముచే యుట అనిపిలువవచ్చునా? దానిలోనొకబీఫ్ముక్క (Beef గో

మాంసము) అయిననుగా నరాదే!

కలకత్తాలో మొట్టమొదట ననుకూలమైనగృహము దొరకనికారణమున హోటలులో నుండవలసివచ్చెను. పిమ్మట పార్కుస్ట్రీటునందు (Park Street) ఒకగృహమును రెంటు (Rent=అద్దె) నకుఁ దీసికొంటిని. నేను కలకత్తాకువచ్చి హోటలులో వాసముచేయుట కారంభించినతోడనే యేదోయొక యోచనతో మాయమ్మ కాశీక్షేత్రమునవసించుటకై వెడలిపోయెను. ఇఁకమిగిలినదేశ్వరుఁ మాహిందూమహిమచేఁ బాలింపఁబడుచున్న బాల్యవివాహసంబంధమైన పత్నీరూపకర్మఫలము నాపాలఁబడియెను. ఈకర్మము తలిదండ్రులచేఁ జేయఁబడినది. వారు దానినుండివిముక్తులైరి. వారికర్మఫలమిప్పుడు నాపైఁబడినది—నాదైనది. అదిజ్ఞానవృక్షఫలముకాదు. శైశవసంబంధమైనయజ్ఞానవృక్షఫలమగుటచే దానివలన నమంగళము సంభవించితీరునని నిశ్చయించుకొంటిని.

కాని, నాపాలికివచ్చినయాఫలము నొకటిరెండువత్సరములు శిక్షాపూర్వకముగఁదిద్దుకొని యీరంగభూమినుండి యవనిక నెత్తివైచితినను సుద్దిని వినుటకు మీరు సంతోషచిత్తులగుదురు—ఇప్పుడు నాభార్య మునుపటియాయజ్ఞానవృక్షఫలముగా నుండలేదు—మేలిముసుఁగునుదీసివైచి ఘోషాయను కారాగారమునుండి విముక్తయై పాపులకుఁబోవుటకును టెన్నీ

పాటపాడుటకును, సభ్యసమాజసంబంధమైనసమస్తనాట్యాభి
నయములఁ జూపుటకును, సంసిద్ధురాలై వానిలో నెక్కుడునే
ర్పరితనమును జూపనారంభించెను! మధ్యమధ్య చేతి డబ్బులే
క, ఋణముపెచ్చి కటకటఁబడుచున్నను, ఆపచారమే మన
స్సున పాత్రకుండఁబోయెను.

నాభార్య గొప్పగొప్ప కుట్టుపనివాండ్రి యంగడుల
కుఁ బోయి (Tailoring Shops) క్రొత్తక్రొత్త యుడుపులనుదీ
సికొనివచ్చి ధరించి విజాతీయడంభముతో స్వసభ్యమండలి
యందు సంచరింపనారంభించెను. ఆమె నాయుడుపులతోఁ జూ
చినచో దేహ మొకవైపున నసంగిత్తమై స్ఫీతమైయున్నదని
యు, వేఱొకవైపున నిర్గమహ్రదయముతోఁ గట్టఁబడియు
న్నదనియుఁ దోఁచుచుండుటయేగాక, ఆయుడుపొకవైపునఁ
జాలకుండనున్నదనియు, ఒకవైపున నిరర్థకముగ బహుళీకృత
మైయున్నదనియు, వేఱొకవైపున సపర్యాప్తమై భూలుంఠిత
మగుచున్నదనియుఁగూడఁ గనఁబడుచుండెను. అపూర్వవ
స్త్రములును, గుప్పసములును, తయారగుచున్నప్రదేశములు
గు, వారణాశిమొదలగు నగరములు లం మెపాలిటికి భూపటమునం
డి (World map) యంతర్హితములై పోయినట్లుండెను. ఇది శీత
కాలము—ఇది యెండకాలము, అను భేదములేకుండ నాభార్య
చేతియందు ఏనుఁగుదంతము వంటి వెముకతోఁ జేయఁబడిన

విపన్నజ్వలితగతి నిటునటునూఁగుచున్నప్పుడు, సూర్యోదయ మునందున్నచంద్రికవలెఁ బ్రకాశించుచున్న కాచవలయ ము లదృశ్యములై పోయినవి!—ఆమెకుడిచేతిమణిబంధమున నూతనసభ్యతకు రక్షాబంధస్వరూపముగ ప్రశస్తములగువిలా యతిబ్రాస్లెట్లు (Bracelets) ప్రకాశింపసాగెను. కనకవల యసంబంధమగు నాపూర్వసౌభాగ్యశ్రీవిలాసములక్కడ నం తరించిపోయినవి! అప్పుడు నేనామెనుజూచి యింగ్లీషుభాషలో "ప్రేయసీ! నిజముగా నీవిప్పుడు నాదానవు!" అనిచెప్పితిని. నాప్రేయసియు నదేభాషలో "రాధామాధవా! నాప్రియురు డా! నీవొకనిర్బోధహంసవు!' (You are a stupid goos) అ ని ప్రత్యుత్తరమునుజెప్పెను. ఇంగ్లీషునందు నిర్బోధకునకు ను, హంసకును, గూస్ (Goos) అనుపదమువర్తించును. అం తియేగాక ప్రేమాలాపములయం దాపదము సంబోధనరూప ముగఁ బ్రియునకుఁగూడ వర్తించుచుండును. ఇఁక నాభాగ్య మునేమనివర్ణింతును! నాభార్య ఆంగ్లేయభాషలో నిట్టివిశేషా ర్థములతో మాటాడునంతటివిద్వాంసురాలయ్యెను!

నేనొకనాఁడు బార్లైబ్రరీ (Bar Library—వకీ ల్పుస్తకాలయము) లో నక్షత్రమండలియందలిధూమకేతు వువలెనే ప్రవేశించితిని—అక్కడ నా సమాగమమునకుఁబరిమి తియున్నదా! అప్పటి నాసుఖస్మృతి యిప్పటికిని నాహృదయ

మునం దంకితమైయున్నది. ఏగృహమునందు, ఉడ్రోప్, ఇవాన్సు, జ్యాక్సన్, పాల్, బానర్జీ, పాలిత, ఘోషుమొదలగు మహాగౌరవముగలలాయర్లు, ఇంద్రసభలోనిదేవతలవలె విరాజిల్లుచుండిరో, అట్టిసభయందు నేను భృత్యుఁడనై కుర్చీమీఁదఁగూర్చుంటిని. ఒకానొకదినమున నేనాసభకు సభాపతిగూడనయ్యెదనేమో యెవ్వరుచెప్పఁగలరు? నామనస్సునందాయాశ యుండెడిదో, లేదో, యిప్పుడు నేను చెప్పఁజాలను. కాని, నాతోడిసభ్యుల కాయాశయుండెనని మాత్రము వ్యక్తపడినది — ఏమందు రేని — నేనక్కడఁబ్రవేశించినతోడనే తెల్లనాఱముపలెనున్న ఉడ్రోఫుదొరగారిమండితశ్మశ్రుముఖమండలమునందు, ఘర్మబిందువులు గానవయ్యెను. ఇవాన్సుదొరగారి విశీర్ణవదనపంకజము విశేషముగ వాడినట్లయ్యెను. మోజనస్యప్రియగుబానర్జీగారిగడ్డము, పవనతాడితకదళీపత్రమువలె దీర్ఘవిశ్వాసముచేఁ గంపింపనారంభించెను. సులోచనముల క్రిందదాఁగియున్న ఘోషుగారికన్నులశ్రుపూరితములయ్యెను. పాలితునికృష్ణవదనము కాలిమాస్పదమయ్యెను. రాయిగారిక్షీణదేహము లీనముకాఁజొచ్చెను. అవన్నియు నాపక్షమునకు శుభలక్షణములుగాఁ దోఁచెను — అదిచూచికొని — ఆయాశచే ధైర్యముతో దినములనుగడపుచుంటిని.

ఆశతోడను ధైర్యముతోడను దినములుగడచినవి—౨

కమాసము, రెండుమాసములు, మూఁడుమాసములు గడచి పోయినవి—క్రమముగా సంవత్సరముజరిగిపోయినది. పిమ్మట నాయాశ సందేహముగా మారిపోయెను. దేశవాసులగు కక్షిదారులందఱును నాకు విరోధముగానున్నట్లే కనఁబడియెను. నాపేరుసరిగాఁ దెలియక వారువచ్చుటలేదేమోయని మఱింత పెద్దయక్షరములతో బోర్డుగట్టించితిని. వీధినుండియెవ్వరైనఁబోవుచున్న చప్పుడైనచో నాయింటికివచ్చుచున్న కక్షిదారనియే నేననుకొంటిని. కొంతసేపైనపిమ్మట—నిరాశ—నిస్పృహ—అనైక్యప్రధానమైన మనదేశమునందందఱు నీవిధముగా నైక్యభావముతోనుండుట నేనెప్పుడును జూడలేదు—అదినాదురదృష్టమో, దేశముదురదృష్టమో నేనెట్లు చెప్పఁగలను?

నాకొకగుమాస్తాదొరకెను. నాసౌభాగ్యముచేతనో, దౌర్భాగ్యముచేతనో, అతఁడించుక చతురమతియగుటయే గాక, ఊరియందున్న టౌటుల(Touts-కక్షిదారులవెంటఁబెట్టుకొని, వారిని, వకీళ్లనుగూడఁ దినివేయు విచిత్రవర్తనముకలవారు) కు మిత్రుఁడై యుండెను. అతఁ డప్పుడప్పుడు పోలీసుకోర్టునందలి యొకటిరెండు చిల్లరఫిర్యాదులను దీసికొనివచ్చుచుండెను. ఎప్పుడోయొక్కసారి— ఒకటికాఁబోలును!—హైకోర్టుసంబంధమైనవ్యాజ్యమును దీసికొనివచ్చినట్లు జ్ఞప్తియున్నది— అదైననెంత? అందువలనవచ్చిన దొకమోహరీ సొ

మిత్రకంటె హెచ్చుండదు—చేయునదేమి? ఏదోవిధముగఁ గాలముగడపవలసివచ్చినది. అస్వల్పసంగతులనన్నిటిని చెప్పకొనుట సిగ్గులచేటు—దవాత్రిగాండ్రను పడిచినచో గతిలేదు. ఎక్కడికక్కడకే—దొరకినంతకే—సంతోషింపవలసిన దినములు వచ్చినవి! ఇఁక విశేషముగఁ జెప్పకొనుటవలనఁ బ్రయోజనమేమియున్నది?

తుదకు దరిద్రులగువారివ్యాజ్యములలో రుసుము పుచ్చుకొనకుండఁ బనిచేయుటకు నిశ్చయించుకొంటిని—అందులకును మార్గములేకపోయినది—నాకంటెఁ పెద్దవారుగనున్నవారనేకులు స్వార్థమునువిడిచి పరోపకారమును జేయుటకు బద్ధకంకణులై నిలిచియుండిరి.

నాయవస్థ యిట్లుండఁగా మొదటఁ జెప్పినకర్మవృక్షఫలమగు నా "లిజ" క్రమముగా వేగముగా ఫలములనీయనారంభించెను. నాసంతానము కక్షిదారుల దృష్టాంతము ననుసరింపలేదు—ఆదినమున కాదినము—అక్కఱ లేకపోయెను—సంతానమభివృద్ధిఁ బొందుచుండెను. దీనినేగాదా "అనుచితానుగ్రహము" అని చెప్పెదరు.

ఋణము నాసంతానమార్గమునే యనుసరించెను—తుదకు నేను మహాజనులు, పిటీషనులు మొదలగువారికిఁగూడఁ దిరుగవలసినవాఁడనై తిని—

నేను మొదట విలాయతినుంచి తిరిగివచ్చినప్పు డిది యంతటియుష్ణదేశమని యనుకొనలేదు. ఇప్పుడది స్పష్టముగాఁ దెలియవచ్చెను. ఫ్లానెలుమొదలగు హెచ్చువెలగలబట్టలను ధరించుటకు నేను సహింపఁజాలకుంటిని. తెల్లబట్టలు శరీరమునకు సుఖమిచ్చునవిగా నగపడినను. అంతియెకాక, దొరగారిభోజనముకంటె మనపాత్రిములతో వండిన యన్నము నాకు మిగుల నారోగ్యమైనదని యెకుస్పెరియన్సుచే (Experience—అనుభవము) తెలియవచ్చెను. కాని, యది యంతయు నాభార్యకుఁ దెలియఁజెప్పవారెవ్వరు? ఆకార్యమును నేనేవహించితిని.

హిందూసుందరి పాకకార్యమునందుఁ గేవలము ద్రౌపదివలెను, సహిష్ణుతయందు సీతవలెను, గృహకార్యములయందుదాసివలెను, కాక బంకిమచంద్రునిప్రఫుల్లముఖివలెను, ఉండవలయునని దృష్టాంతపూర్వకముగ ననవరతము నాభార్యకు నేనుపదేశింపఁదొడంగితిని హిందూస్త్రీయగునామె సంబంధమునందు సహధర్మిణిగను, సేవయందుదాసిగను, ఆహారమునందు వాయుభుక్కుగను, కార్యమునందు విశ్వకర్మగను కోపము లేకుండఁగను నుండవలయునని యనేకశాస్త్రముల నాధారపఱచుకొని విశదముగ బోధించితిని. కాని, యీనాధర్మోపదేశములనువినువారెవ్వరు? ఆమె యీనాట్యమునకు నే

నే యుపదేశగురువునై యుంటిని. నాయంతట నేనే మొదట నా మె కావిద్యను నేర్పితిని. ఇట్లు చేయుటచేమి —నాగృహిణికి గృహసంబంధమైన యెస్టాబ్లిషుమెంటు (Establishment) నకగు కర్చు తగ్గలేదు.

మొదటినుండియు నెలకు రెండురూపాయలజీతమునకున్న యొకయాడుదానిని తీసివైచి మాసమునకు బదునేను రూపాయలనేర్పరచి యొకదాదిని నియమించితిని. అప్పుడు నాభార్యయగుమిసెస్ రుదరి. విశ్వాసముగల నా మొదటిసేవకురాలిని దీసివేసినందులకై అన్నపానాదులనుమానినేచికన్నీటివిడుచుట నాకు బాగుగ జ్ఞప్తియం దున్నది. ఇప్పుడందులకు దగినప్రాయశ్చిత్తమైనది. ఆదాదికిబదులుగ పూర్వపుసేవకురాలినే మరల బెట్టుకొనుటకు బ్రయత్నించితిని. అందులకును నొకగొప్ప యాటంకము కలిగెను. ఇప్పుడు నాభార్య పూర్వమువలె గన్నీటిచే నేలనుదడుపుచుండు కరుణామూర్తిగనుండలేదు. ఆమూర్తి రుద్రాణికి దగినయుగ్రచండీమూర్తియైయుండెను. నేనిక జేయునది లేక యాదాదిమాత్రముంచి యితరసేవకు లనావశ్యకమని తెలియజెప్పుటకు బ్రయత్నించితిని. నాగృహిణి యందులకు విరోధముగా ననేకయుక్తులను జూపుచు "డ్రాయింగురూము నూడ్చి బాగుచేయువారెవ్వరు? గుమ్మములు నూడ్చువారెవ్వరు? చిల్లరపనులను నెవరుచే

యుండును" అని చెప్పసాగెను డ్రాయింగురూమువ్యాపారమునా మాన్యమైనదికాదు. అక్కడజపానుదేశపుఁ బలుతెఱంగులవి సనకర్రలును, అద్దములును, పటములును, కాచపాత్రములును, నానావిధములగుకృత్రిమపక్షులును, గోడలకు వ్రేలాడవేయఁబడియుండెను. మూలమూలలయందు, మేజాలును, టేబిలులును, వాట్నాటులును (What nots) క్యాబినెట్టులును, (Cabinets) నానావర్ణములుగల రేశ్మన్‌వస్త్రపుఁదునుకలచేఁ దయారుచేయఁబడిన విచిత్రమగు బెత్తపుచౌకియును, సోఫాలును, పీకిదానులును, పూలదానులును, గడియారములును, మంటిపాత్రలును, కర్రసామానులును, చీనాదేశపు మట్టిపాత్రలును కాగితపుసామానులును, ఇంక నెన్నియో యసంగతములును, అనావశ్యకములునగు పదార్థములు, ఫ్రాంసు, జర్మన్ మొదలగు దేశములయందు నిర్మింపఁబడినవన్నియును, గది నాలుగువైపులఁ గిక్కిరిసియుండెను. వానినన్నిటిని నమ్మివేయవలయునని చెప్పితిని. అందులకు నాగృహిణి "పిలిచిన పెద్దమనుష్యులను గూర్చుండఁబెట్టుటయెక్కడ." అని యడిగెను. నేను "జనులను పిలువకుండుటమంచిది. ఈసామానులనన్నిటిని దీసివైచినచో స్థలము విశాలమగునుగాదా!" అని చెప్పితిని. రుద్రాణిమాతింగ రౌద్రమూర్తినిదాల్చెను. నేనూరకుంటిని. మొదటివలెనే వంటవాఁడు వంటనుజేయుచుండెను.

బట్లరు(Butlea) మేజాను సిద్ధము చేయుచుండెను. సేవకు లభ్యా
గతులకార్డులను దెచ్చి చూపుచుండిరి. బండిసిద్ధముకాగానే
గృహిణినన్ను వెంటఁబెట్టుకొని బారుకై బ్రికినివిడిచి క్రొత్త
క్రొత్తబట్టలను దెచ్చుటకు షాపులకు బయలుదేరి పోవుచుండె
ను. టీటేబిలు(Teatable) చుట్టును టెన్నిసుదుస్తులను ధరించిన
వారందఱును వచ్చి చేరుచుండిరి. డిన్నరుటేబిలు(Dinner Table)
మీఁద, శూలములును, చంచాలును, చాకులును, గాజుపా
త్రలును ఝుణఝుణశబ్దమును జేయుచుండెను. ఈవినింగుపార్టీ
(Evening party) అయినప్పుడు గదిలోనొకమూలనున్న పి
యానాయను రాగమాలిక స్వరాపస్వరములు పాటింపకయె
వాయింపఁబడుచుండెను.

సామానులు హెచ్చినకొలఁదిని బీదతనమును మూసి
యుంచుటకష్టము. పదార్థములు పగిలిపోవును. జోడుగానున్న
వొక్కటొక్కటిగా మారిపోవును. క్రొత్తవి పాతవగును.
రేషమ్రన్ బట్టలయంచులనున్న రంగు వివర్ణమైపోవును. చీటిబట్టల
పూలపై ధూళిపడిమాసిపోవును. సోఫాపైనున్న మెత్తవిడిపోవు
ను. కాళ్లకుసులూడిపోవును. కుర్చీలకాళ్లుకదలిపోవుచుండును.
పరదాలకసూతిపనియంతయు శిధిలమైపోవును—అవితూట్లు
షడిపోవును. ఇఁక దారిద్ర్యము బయటఁబడుట కేమియభ్యం
తరమున్నది?—ఆదారిద్ర్యమైశ్వర్యముయొక్క ప్రతిరంధ్రి

మునుఁగుడియుఁ దొంగిలింపఁబడిపోవును. కొత్తవారిని తీసి కొనివచ్చిన వస్తువుకూడ మెఱుఁగెడరి పాతవస్తువువలెనే మూలఁబడిపోవును. ఒకదానితోనొకటి యదుకదు— ఒకవ స్తువొకనాఁటి పనమూసికొనిపోవును. వేఱొకనాఁటి పన నోరుదెఱ చును. కష్టపరిశ్రమలతో నసామర్థ్యముయొక్క ద్వంద్వలక్షణములు బయటఁబడి జనులకనేకవిధముల నగపడు చుండును.

నేనేసమాజమునకుఁ జేరియుంటినో యందు ముందు నకుఁబోవుట కష్టముగానుండెను. వెనుదిరుగుటకునుమార్గము లేదు—ఈవిధముగ నాలోచించుచు నించుకరక్తవర్ణమిశ్రితమైన కృష్ణవర్ణశరీరములతో నొప్పనాబిడ్డల, కాలరు, టై, ఫ్రాకు (Collar—Tie—Frock— మెడపట్టీ—చిన్నపిల్లల మేలంగీ—లుంగీ) మొదలగువానిచే నలంకరించి, ముఖములకు పౌడరు (Face powder) ను బూసి, వారి ననేకవిధముగ నాంగ్లేయులుగఁజేసి, హిందీసంబంధమైనయపభ్రంశభాషను నేర్పుటకు దాదితోఁ బంపుచుంటిని. వారిభవిష్యమెట్లున్నదో తెలియుచునేయుండెను—నాపరిస్థితియు దురవస్థలోనికివచ్చినదని చెప్పుట యనావశ్యకము.

మాయూరఁ గొన్ని భూములును, కలకత్తాయందు రెండుగృహములును నాకుఁగలవు— ఇంగ్లాండునకు బయలుదేరి

నప్పుడువానినన్నిటిని విఖ్యాతినొందినయొకయ్యాక్సికివశపఱచి తిని. ఆతఁడు చెప్పినమాటలచే—నేను వెనుదిరిగివచ్చినపిమ్మట నాతఁడు నాకిచ్చువ్యాజ్యములమూలమున నాభూములను ఇండ్లను విడిపించుకొనవచ్చుననెడియాశ యుండెడిది ఆతఁడు నేను వచ్చినపిమ్మట నావైపునకుఁదిరిగిచూడలేదు. ఇతరులకు వ్యాజ్యములను దెచ్చియిచ్చుచుండెను—నేనభిమానముతో నాకనినిబలుకరించుట మానివైచితిని. బ్యారిష్టరు గౌనువైచికొని, కాలర (Collar) స్వరూపమైనఫణిచే దంశితుడనై హృదయమునందు వ్యథనొందితిని—

మొట్టమొదట నేను సీమనుండిదిగివచ్చినప్పుడు నాటిఫిన్ (Tiffin—ఫలహారము) విషయమునఁ జాలగందరగోళమయ్యెను. బారులైబ్రరీమెంబరులలో నట్టిటిఫిను నెవ్వరును దీసికొనుట లేదు. క్రమముగా మనస్సున దేశహితైషిత్వము కలిగి దేశహితముకొఱకు ఇంగ్లీషునందుస్పీచస్సు (Speeches) ఉపన్యాసములు) నిచ్చుచు, దేశభాషోన్నతికై, యింగ్లీషునందే యుపన్యాసములను వ్రాయఁదొడంగినపిమ్మట నాటిఫిను, దేశాభిమానమున బియ్యము, బెల్లము, నేయి వీనిలోనికిఁ బరివర్తనమునందెను! కాని, జనులు నాయున్నతోద్దేశములను గ్రహింపఁజాలక, నన్ను హీనముగఁ జూడఁదొడఁగిరి.

హైకోర్టులస్థితివిజామనైనది. అంతకంటెఁ బట్టణ

మైనకాంకత్త్యాగమే మెండుగా నగపడెను. ఎందువల్లననఁగా — అకళంకబుణ్యమునను దొరకును — పైత్యాపులనందులకును మార్గము లేకుండఁబోయెను.

నావలె నితరులనేకులు బ్యారిష్టరులును లాయరులు నుండిరిగానఁ గౌతూహలముగలపాఠకమహాశయులు వారినడిగి నాతరువాతి వృత్తాంతమును దెలిసికొందురుగాక! — అతివిస్తరమెందులకు?

ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము.

అనుబంధగ్రంథమాల. 32.

జాతీయగీతము.

ఇది

బాలాంత్రపు వేంకటరావుగారిచే

రచియింపఁబడినది

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి బి. ఏ. బి యల్ గారిచే

సంపాదింపఁబడినది.

రెండవకూర్పు.

నిడదవోలు

ఆంధ్రప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపఁబడినది.

1918.

వెల రు 0—1—0.

శ్రీరామకృష్ణ.

జాతీయగీతము.

రత్నాకరరావగాహానము.

౧

శంకరపూజేశ! సరసవిహార!
వరశరగణనాథ! వాహినీనాథ!
ఘనజీవనాధార! గంభీరసార!
శరగూపఘనతేజ! సాగరరాజ!
పుణ్యులమాపూర్వపురుషులఁగూర్చి
మహితవిక్రములగు మావారిఁగూర్చి
పేరుగన్నట్టి మా పెద్దలఁగూర్చి
ఆర్యులగు పురాతనాంధ్రులఁగూర్చి
వారలకీర్తి వైభవలక్ష్మిఁగూర్చి
వారల పుణ్యప్రవర్తనఁ గూర్చి
వారలధర్మతత్పరతనుగూర్చి
వారలవిజ్ఞానవల్లరిఁగూర్చి
ఆదికాలమునుండి యూఁగకయుండ
ఎంతోకాలమునుండి యెడతెగకుండఁ
గర్ణపేయంబుగా గానంబుసేయు

చున్నాఁడవని పిలుచుచున్నాము గాన
మాభాగ్యసంచిత మాణిక్యరాశి
సువర్ణంబులు దాఁచియుంచితిగాన
నీలోనఁ గుప్తనిక్షిప్తనిధులున్నవి
మా రత్నములఁ బొందు మమ్ము చేరను
వచ్చితిమీవేళ వైభవం బొసఁగ
మా కోర్కెలను దీర్పుమా! దయయుంచి
రమణీయగుణసాంద్ర! రత్నాకరేంద్ర!

౨

పతితపావన! మోక్షప్రసాద! నీవు
పతితులఁ గనికరమ్మునఁ బాలింతువనియుఁ
బాపపంకిలమును బాపుదువనియు
నజ్ఞానతిమిరంబు నడఁగింతువనియు
సుజ్ఞానతేజంబు జూపుదువనియు
మా తాతతండ్రులు మా పెద్దలెల్ల
నినునమ్మి యిన్నాఁడు నీకిచ్చియున్న
మారత్ననిచయంబు మాకిత్తువనియు
స్నానమాడఁగ వచ్చినారముగాని
వాఞ్ఛయమాడఁగ వచ్చినారముగాని
ఆకుంభసంభవు నట్టులొక్కమాటె
గప్పుమని నినుఁబట్టి త్రాఁగరాలేదు

బృందారకాసురబృందంబువోలె
తెంపుమైనిన్ను మథింపరాలేదు
రఘురామచంద్రుని రాజసవృత్తిఁ
గ్రూరాస్త్రములనైనఁ గొట్టరాలేదు
సగరపుత్రులవలె నసిచెడి మేము
తటినీశ! నీయిల్లు త్రవ్వరాలేదు,
అటుగాఁ మాయెడ నాదరముంచి
పరిస్తరసదృశతరంగహస్తముల
నలరింపఁగాఁబోకుమయ్య! మమ్ముల్లను
రమణీయగుణసాంద్ర! రత్నాకరేంద్ర!

3

ఆమహావిష్ణున కత్యాదరమున
నిందిరారత్నంబు నిచ్చితివనియు,
ఆయమరేంద్రున కత్యాదరమున
నిభరాజరత్నంబు నిచ్చితివనియు
ఆపార్వతీపతి కత్యాదరమున
సోమమహారత్న మిచ్చితివనియుఁ
గౌస్తుభమణియును గామధేనువును
గల్పవృక్షంబును గడుఁబ్రీతితోడ
దానమిచ్చిన మహోదారుండవనియు

౨

నలుదిశలు చీఁకటులుగ్రమ్ము • నాఁడులేగ
దినమణినిగప్పినట్టి దు • ర్దినములేగ
గారుమబ్బులుగ్రమ్మెడు • కాలమేగ
జడలుపిడుగులు గురిసెడి • సమయమేగ
నేల్లఁ బూళ్లను నేకమౌ • నేఁడులేగ
తటినరాళహాసంబుల • తరుణమేగ
కాలమేఘంబుగర్జించు • వేళలేగ
నవనిపంకిలమైయుండు • నదనులేగ—
అదెపత్రిభాతకాంతులుదోఁచె • నరయుమిపుడు
సూర్యుఁడుదయించెఁ దూర్పునఁ • జూడుమిపుడు
ఆకమునిర్మలంబయ్యె • నరయుమిపుడు
కడలనెమ్మదివ్యాపించెఁ • గాంచుమిపుడు
తోరమగుసింధుకూలంబు • దోఁచెనిపుడు,
నిశ్చలత్వంబె యెల్లెడ • నెగడెనిపుడు
అంతటను శాంతిరాజ్యమే • యయ్యెనిపుడు
అవనిసతిసస్యశాలిని • యయ్యెనిపుడు
అట్టియీవేళ నీయింట • నాంధ్రపుత్రి!
పాడిపంటలుగలవని • ప్రతిదినంబు
వచ్చుచున్నారలతిథు ల • వ్వారిగాఁగ

నీవు సోమరితనమున • లేవలేక
నీస్వధర్మంబులన్నియు • నీటఁగలిపి
అన్యధర్మంబులన్నియు • నవలఁద్రోసి
ప్రాచీనధర్మంబులన్నియుఁ • బాఱఁద్రోసి
స్వజనులను బోషణముసేయుఁ • జాలనుచును
ఆశ్రితప్రజానర్ప్య • నన్యదేశజులకు
ఉదరపోషణమునకైన • నోపకునుచు
పొలుపడిక నన్యమోహస్పృహఁగొఁ • గొలుచు దాస్య!
దీనజనములకును గామ • ధేనువైన
అర్థిబృందంబునకును గ • ల్పకమైన
పూర్వసంచిత విద్యశ్రీ • పూర్ణమైన
పూర్వసౌభాగ్య గౌరవ • పూర్ణమైన
యిట్టినీగృహమందు నీ • కేమికొదవ?
యిట్టినీయూరియందు నీ • కేమికొదవ?
యిట్టినీభూమియందు నీ • కేమికొదవ?
యిట్టినీదేశమందు నీ • కేమికొదవ?
ఆలకించుచునుంటివా! • ఆంధ్రపుత్రి!—

౩

ఏశతాబ్దంబున నొకజాతి • యేపుగనెరా
అక్షరత్తేగానేదును • హాటిభ్యాసమునఁగ;

ఏ మహాశ్లోకమున నిగ • మోల్లసిల్లెడుఁ గె
నా మహాశ్లోకమేగ నేఁ • డస్ఖలితముగ;
ఏ శిశిరమందుఁ గారాకు • తెల్లఁ బడెనొ
ఆశిశిరమే గనేఁడు మ • హోద్భుతముగ;
ఎట్టివేళ నీకీ నిద్ర • పట్టినదియొ
అట్టివేళయుఁ గోలునేఁ • డస్ఖలితముగ
ఆలకించుచునుంటివా ! • ఆంధ్రపుత్రి !—
ఉదయమందుఁ గ్రుంకుచు • నున్నయట్టి
లలితమూర్తుల సూర్యచం • ద్రులనుగనక
అందరాని నీలాకాశ • మందుఁ జేరి
నవ్వుచుండిన తారాగ • ణంబుఁ గనక
అమలతరమైన వృక్షలతా • గ్రమునఁ జేరి
పరిమళించుచునున్న పు • ష్పములఁ గనక
క్షితితలంబు పవిత్రంబుఁ • జేసికొనుచు
నెపుడు ప్రవహించుచున్న వా • హినులఁ గనక
అద్భుతంబుగ రెక్కల • ల్లార్చుకొనుచుఁ
జనలదిరిగెడు పిట్టల • జాతిఁ గనక
ఆత్మజీవనోపాయంబు • నరసికొనుచు
తమను దిరిగెడు జంతుజా • లములఁ గనక
సకలమ్మును మోహమున ముంపఁ • జాలినట్టి

పరమసుందరిపశ్చిమాద్రిచే ♦ నానుగనక
ఎన్ని సంవత్సరములు నీ ♦ విందనక
గాఢనిద్రామహావస్థఁ ♦ గడపినావొ
ఉపితరాజ్ఞానివై పడి ♦ యుండినావొ
హా! అఘమున్నిరియుమగున ♦ మలఁగినావొ
ఇప్పుడైనను లెక్కించి ♦ చెప్పఁగలవ ?
ఆలసింపఁ జనుంటివా ! ♦ ఆంధ్రపుత్రి! —

౪

ఒడలు తెలియక నిద్రించు ♦ మన్నయపుడు
ఏమి యయ్యెనో నీజాతి ♦ యెఱుఁగవుగద !
ఏమియయ్యెనో నీమత ♦ మెఱుఁగవుగద !
ఏమియయ్యెనో నీవేష ♦ మెఱుఁగవుగద !
ఏమియయ్యెనో నీభావ ♦ మెఱుఁగవుగద !
ఏమియయ్యెనో నీరూప ♦ మెఱుఁగవుగద !
ఏమియయ్యెనో నీపాల ♦ మెఱుఁగవుగద !
ఏమియయ్యెనో నీగృహ ♦ మెఱుఁగవుగద !
ఏమియయ్యెనో నీమాత ♦ యెఱుఁగవుగద !
పాఱఁజూడుము లేచియీ ♦ పాటికైనఁ
దోడి నారులతో నీవు ♦ గూడిమాడి
తల్లి సర్పించి తప్పిన ♦ దంగళలిత్రు

అభ్యుదయపరంపరల నీ • వందుకొనుచు
ఆలసింపగఁ గొంకుమా • శాంతమైన
ఆలకించుచునుంటివా ! • ఆంధ్రపుత్ర !—
ఏ మహాజ్ఞానవనిత నీ • కిట్టులెత్తొ
ఏ మహాశాపవశత నీ • కిట్టులెత్తొ
ఏ మహాపాపవశత నీ • కిట్టులెత్తొ
ఏ మహాకర్మవశత నీ • కిట్టులెత్తొ
బుద్ధినించుకనూహింపఁ • బోనితేని
పూర్వదృష్టినిగనఁదల • పోసితేని
మానసానుతాపంబున • మాటిఁగదేని
పూర్వకర్మము నెఱుంగఁగాఁ • బూనితేని
అఖిలము నెఱుంగఁగావచ్చు • నంతలోన
అఖిలయాతనలునుబోవు • నంతలోన
అఖిలపాపంబులునుబోవు • నంతలోన
అఖిలకర్మంబులునశించు • నంతలోన
అమరవాక్యంబులనువీని • నాదరమున
నాలకించుచునుంటివా ! • ఆంధ్రపుత్ర !—

❋

పావనోద్యానమునఁజేరి • ప్రకృతినూఁకి
చిన్నిశాఖకచెప్పుచు • నున్నయపుడు

చిగురుజొంపంబులోఁ జేరి • నిగమసూక్తి
చిన్నికోయిలచెప్పుచు • నున్నయపుడు
పుష్పగుచ్ఛంబుపైఁ జేరి • పురుషసూక్తి
చిన్నితుమ్మెదచెప్పుచు • నున్నయపుడు
ఫలగుళుచ్ఛంబుపైఁ జేరి • పరమసూక్తి
చిన్నిరాచిల్క చెప్పుచు • నున్నయపుడు
మేలిపరిమళములు గను • కూలసూక్తి
చిన్నివాయువుల్ చెప్పుచు • నున్నయపుడు
ప్రేమబద్ధానురాగులై • ప్రేమసూక్తి
వరరమామాధవులు గనుమ • వాంఛదీర
నుత్సుకత నాశీస్సు పుచ్చుచు • నున్నయపుడు
సకలసౌభాగ్యమగు శుభ • సమయమపుడు
మే సమయమప్పుడు నీవు • మేలుకాంచి
తనయ! శుభపరంపరలు నీ • కగునుగాక
అతిథిసత్కారమును జేయు • మదనెఱింగి
ఇదియె నీకున్న సౌభాగ్య • మెల్లయెడల
నిదియె నీకున్న గౌరవ • మెల్లయెడల
నిదియె నీకున్న ప్రధన • మెల్లయెడల
నిదియె కావింపనుమ్మిక నీ • యిష్టసిద్ధి
ఆలకింపుమా సునాంటిదెవా! • ఆంధ్రపుత్రి!—

౧

పూర్వగౌరవము నుబొందు • పూన్కితోడఁ
బూర్వధర్మంబు లనుసరించు • పూన్కితోడఁ
బూర్వవిద్యలఁ జెందెదు • పూన్కితోడఁ
బూర్వభోగంబులను బొందు • పూన్కితోడఁ
బూర్వపురుషుల మర్యాద • బుద్ధినెంచి
పూర్వపురుషుల చర్యలు • బుద్ధినెంచి
నీదు వైశ్యత్వధర్మంబు • నీ వెఱింగి
నీదు క్షాత్రధర్మంబు • నీ వెఱింగి
నీదు బ్రాహ్మత్వధర్మంబు • నీ వెఱింగి
నీదు మానవధర్మంబు • నీ వెఱింగి
కోవిదుండని యనిపించు • కొనసాగని
గొప్పవాఁ డవనిపించు • కొనసాగని
కులమహారత్న మనిపించు • కొనసాగని
మానుజవర్యుండవనిపించు • కొనసాగని
ఆత్మవేషంబు మార్పకు • మయ్యా! యెపుడు
ఆలకించుచుంటివా! • ఆంధ్రపుత్ర!—

౨

మాఱువఁగా నానిశతుల్ • మాఱుతుగాక
మాఱుఁగా వాని మిత్రుల • మాఱుతుగాక

మఱవఁగారాని బిడ్డల ♦ మఱతుగాక
మఱవగారాని ప్రియురాలి ♦ మఱతుగాక
మాతృదేశంబు మఱవకు ♦ మా! కుమార!
మాతృభాషను మఱవకు ♦ మా! కుమార!
మాతృభూమిని మఱవకు ♦ మా! కుమార!
మాతృదేవత మఱవకు ♦ మా! కుమార!

అణాగ్రంథములు.

బాలునివీరస్వర్గము.
ఇదియొక చిత్రము.
బ్యారిష్టరు.
జాతీయగీతము.
అనాధప్రేతము.
కాకము.
ప్రేమాంజలి.
మీరాబాయి.
రాణీతారాబాయి.
కాబూలుసాహేబు.

అరణాగ్రంథములు.

గోదావరిపాట
అనుమానపురుషులు.
ఆలుమగలు.
సంవత్సరాది.
గర్దభస్తోత్రము.
చిత్రకథ
కపోతము.
మంగళహారతులు.
రామకీర్తనలు.
చిలుక.
నవ్వులో—పువ్వులో.
చందమామ.
ప్రణయకోపము.

నాటకములు.

సతీసంయుక్త.	0	8	0
యాచశూరేంద్రవిజయము. ...	0	8	0
చిత్రకథాసుధాలహరి. (పద్యములు.)	0	6	0
సురస. (నవల.)	0	8	0
స్త్రీలవ్రతకథలు. (మొదటిభాగము) ...	0	6	0
స్త్రీలవ్రతకథలు. (రెండవభాగము) ...	0	6	0

వి. వి. రావు అండ్ బ్రదర్సు,
నిడదవోలు, కృష్ణాజిల్లా.

ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము.

అనుబంధగ్రంథమాల. 33.

ప్రేమాంజలి.

ఇది

బాలాంత్రపు వేంకటరావుగారిచే

రచియింపఁబడినది.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి బి. ఏ. బి యల్ గారిచే

సంపాదింపఁబడినది.

రెండవకూర్పు.

నిడదవోలు

ఆంధ్రప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపఁబడినవి.

1916.

వెల రు 0—1—0.

శ్రీరామచంద్ర.

ప్రేమాంజలి.

ఏవిశుద్ధసత్త్వంబున నీజగంబు
సృష్టియు మొంది క్రిమ్మఱఁ బుట్టిగిట్టు
నట్టి కట్టడి కనయంబుఁ గట్టువడెనో
యావిశుద్ధైకతత్వంబు నాశ్రయింతు.

విన్నపము.

"భూమిపాలక! యొకయబలామతల్లి
కా దనాథ యనాథయై కాలవశత
నొక్క విన్నపమును బంపుచున్న దిపుడు
దీని దయతోడఁ గాంచి యీదీనురాలి
ప్రార్థనం బాలకింపుమీ! పార్థివేంద్ర!
పాంచభౌతికమైన ప్రపంచమందుఁ
బార్థివశరీరమును దాల్చి ప్రకృతిగెల్చి
జగతినుండిరె యెవరైన శాశ్వతముగ?
శాశ్వతత్వంబుఁ గోర, రాజ్యమును గోర,
ధనము ధాన్యంబతో నిమిత్తంబు లేదు
చంచలము లస్థిరంబులై జరగువానిఁ

గొనుట కిసుమంతయును బ్రయోజనముగానఁ
గావున ననంత మైహ లౌకికమును వీడి
యొకని బ్రేమింపఁ గలుగఁ గోరనున్న నాకు
వసుమతీశ్వర! యేమి కావలయుఁదు!
వివాహములతోడి సంబంధ మింకేమియుండు?
నై సగరుశించి దీనితో సంధికొన్న
కొడుకు నాకిదే కోరికగాఁగనున్న
యట్టి ప్రేమాంజలిని దయనుయట్టిపడఁగఁ
బ్రాణనాథుని పదపద్మములకు సాగి కనితి
ధాత్రితేశ్వర! పుణ్యంబుఁ గట్టికొనుము—
మొగిమెఱుఁగనిదేమ మోమోట మెడలి
నాకు నీవని చెప్పట న్యాయమగునె
తనకు నాకంతరంబును గనఁగవలదె
యనుచు నన్యభా భాషింపఁ జనదు నీకు;
ధరణిపతి ప్రజలకెల్లను దండ్రిగాన
నేను నీ ప్రజయందలిదానఁ గాన
నామరూపంబు లతిశయనాథఁ గాన
నామొఱాలించుటయె నీకు న్యాయమగును,
నన్ను మన్నించుటయె నీకు న్యాయమగును,
నాథునొద్దకు తీర్చుటే న్యాయమగును;

ధరణిపతులకు నీకంటె దైవమెవరు?
దైవమే దీనులను బ్రోవఁ దలఁపకున్న
నక్కటా! నరికిఁక శరణ్యంబు గలదె?—
కానఁబడకుండఁ జనినయీకాంతకొఱకు
నేను శ్రమపడఁ దలఁచినయతియేమి?
యెన్నియోరాజకార్యంబు లున్న నేను
కన్న పెట్టంగఁగలనె యీచిన్నపనికి?
నిదియె జ్ఞాపకము గ నుండు నెట్టులనుము
భూతలేశ! యుదాసీనబుద్ధిదాల్చి
నాదువిన్నప మటు సేయఁగాదు నీకు;
ఒకయనాథ, జగతి వీడియున్నయబల,
దయితునిపవిత్రపాదపద్మములయందుఁ
జిత్తమిడి చన్నకొఱఁత నేఁడి, జీవనములు
విభునిప్రేమాంజలికి ధారవడిచి చనిన
యట్టియిల్లాలు కోరినయట్టి కోర్కె
చిన్నకోరిక నీవంటిక్షితిపునకును
దీర్పకుండుట ధర్మంబు నేర్పె యనుచు,
నపారహంబును నీయంతరాత్మ నిన్ను
నొత్తిత్తోడఁ బ్రోత్సాహించుచుండుఁ గాన
నాదువిన్నపము ను దీర్పఁగాడటంచు

నీ వుపేక్షింతువనుచు నే నెంచఁబోను—

* * * * *

లోకపాలక! నామొఱ నాలకించి
నీ జగత్పాలకత్వసన్నియతి నెంచి
పుణ్యతత్పర మగుధర్మబుద్ధి నెంచి
చిరసమైశ్వర్య భోగసంసిద్ధిఁ గాంచి
శాశ్వతంబగుకీర్తి నెసంగుమయ్య!”

ప్రేమాంజలి.

(మంజరి)

“నామనోనాయక! నాప్రాణధనమ!
నాజీవితేశ్వరా! నాతపఃఫలమ!
మనుజులకుండుసామాన్యపులజ్జ
యనయంబు నామీఁద నధికారవృత్తి
నెఱపుచునుండంగ నృపశిఖామణికి
నామనోనాయక! నాప్రాణధనమ!
నీయున్కి, నీమన్కి, నీస్వరూపంబు,
నీనామవృత్తులు నీవిలాసములు,
చిడిముడిపాటునఁ జెప్పలేనైతి;

అటు చెప్పకుండినయంత నేమాయె
ప్రాణనాయక! నీదుపావననామ
మనయంబు సౌహార్దపూరాంబుజమందు
శతసహస్రాదికసమదాళులట్లు
విరతినెఱుంగక విహరించుచుండె,
నీయున్కి, నీమన్కి, నీస్వరూపమున
నీనామవృత్తుల నీవిలాసముల
నైక్యానుభావంబు నందిననేను
విరహతాపమునకు విస్మృతి నొసఁగి
యతులితానందరసాంబుధిలోన
నీఁదులాడుచునుందు నేమియుఁ గనక—
అది మనోకల్పన మగు నంతెగాని
నిజముగా ననుఁగూడి నీ వుండలేదు
నను విడనాడితే నానాథ యనుచు
నంతరంగసమాధి నవ్వలఁ బెట్టి
కనుదోయి విచ్చి నేఁగనుఁగొనునంత
హృదయంబునకు సత్య మేర్పడఁదోఁచు,
నది తోఁచినంతనే యక్కటా! నాథ!
వివరింపఁగా రాని విరహార్తిగుంది
నీకయి వెదకుదు; నిన్నుఁ గన్గొనక

చెలువల కుండినసిగ్గునువీడి
హానాథ! హానాథ! హానాథయనుచు,
ననువీడిపోయితే నానాథయనుచుఁ
"ప్రాణనాయక! నన్నుఁ బాసిన నేను
నిమిషార్ధమైనను నిలువంగఁగలనె?
నానాథ వేగమే నామొఱాలించి
నాప్రాణవాయువుల్ ననుఁబాయువేళ
దగ్గఱెఁ గావునఁ దడయంగఁబోక
తలఁపులుమాని చింతాసముద్రమున
మునుఁగకమున్నె నామ్రోలను నిలిచి
నీప్రాణములలోన నిలుపుమువీనిఁ
గడసారి యిదెనిన్నుఁ గాంక్షించుచుంటి"
ననితలపోయుదు నావేళలందు—
ఒకమొగంబునఁ గన్నులున్నపోలికను
నొకగుత్తిలోఁ బూవులున్నపోలికను
నంటునాయక తిరుగాడెడుమనల
నేవిధి యీవిధి యెడఁబాపనోపె?
అక్కటా! యిదియేమి యనుతాప మయ్యెఁ
గంటికిఁ గంటికిఁ గడుదూర మయ్యెఁ
బూవులు గడు వాడిపోవఁగ నయ్యెఁ

చిత్తానుసంధులు చెదరఁగఁగ నయ్యె
భావార్ద్ర యీగాలి వానకుఁ బొంగి
యఖిలసంక్షోభంబు సందఁగ నయ్యె
భూనభోంతరములుఁ బాలుపైన నేడ
మాలి స్మృకంబుగా నడఁగింగ నయ్యె
నక్షత్రలుండియును గాఢాంధకారమున
ఉక్కడ యారక నెరుగింగ నయ్యె
హృదయేశ! హృదయేశ! యిసుపురిమధ్య
నీచిమ్మచీఁకటి యెంతుండి వచ్చె!
నీమహాంభోనిధి యెందుండివచ్చె
నీప్రభంజనవేగ మెందుండివచ్చె
నంధకారాంబుధి నాపైనగాలి
నదియేమొ యొకబడబాగ్ని జనించె
నీబడబానలం బెందుండివచ్చె?
హానాథ! నాగుండె లదరుచునుండె
నిదియేమి ప్రళయమో యెఱుఁగింగ నేర
నేమి గానుంటినో యెఱుఁగింగ నేర
నీవెందు డాఁగితో యెఱుఁగింగ నేర
నీప్రళయాసలమేమైన నేమి?
యీజగమంతయు నేమైన నేమి?

ఈజన్మమందు నేనెన్నైన నేమి?
నాజీవితేశ్వర! నాప్రాణధనమ!
నిశ్చలమూర్తివై నీవుండఁగోరి
నిఖిలదైవములకు నే మ్రొక్కుదాన;
అక్కటా! యిదియేమి యన్యాయమయ్యె
హృదయేశ! నీకంటె నీజగమందు
దైవము నాకొండు తానేమిగలదు?
చిత్తవిక్షోభంబుఁ జెందిననాకు
భ్రాంతిమై నీరీతిఁ బలుకుటగాక—
అడుగుఁదమ్ములక్రింది యవనీతలమ్ము
సకలేశ! యిదియేమొ! జాఱినట్లుండె,
నంతరాళములోని యమృతసరస్సు
హృదయేశ! యిదియేమొ యింకినట్లుండె,
నాహ్లాదకరమైన యుత్సులతేజ
మాత్మేశ! యిదియేమొ యడఁగినట్లుండె,
ముకుళపుటంబుల నున్న మునిమునియూర్పు
లధిప! యిదియేమొ! నేడాఁగునట్లుండె,
నౌదలపై నున్న యామిన్నుకాలి
ప్రాణేశ! నామీఁదఁ బడినట్టులుండె
సఖిల మీఁదెడనేకమైనట్టులుండె

నఖిలము హరించునట్లుగా నుండె
నట్టి యీవేళ నిన్నర్థించు నేను
అవసానకాలంబు నందిన నేను
నాథ! నావిలయంబునకు విచారింపఁ
గాని యున్నవాఁ నేమి గలదో యటంచుఁ
దోఁచక యీరీతి దుఃఖించుచుంటి,
నెచటఁ బుట్టిన నేమి? యెట్లున్న నేమి?
భవదీయపాదసేవాభాగ్య మున్న
విభువతా! యదె పదివే లగునాకు;
అట్టిసౌభాగ్యంబు నందుటకొఱకు
ఈమహానుజ్ఞ నీవిచ్చుటకొఱకు
నంజలిపట్టి నిన్నర్థించుచుంటి
నామనోనాయకీ! నాతపఃఫలము!
యట్టిదీవనల నాకమరంగనిమ్ము,
కడసారి సెలవును గైకొనుదాన——"

శాంతిగీతము.

"కాంత! నీ నేస్రపాల లేఖను నకిప్పుడు
కమ్మలిఖియించితో యట్టి క్రొత్తతేలఁ

కడుఁ మోహన మగునలంకార మొసఁగ
మానితంబైన నునుమించు మేనితోడఁ
గలుము లీనెడు నవ్వువెన్నెలలతోడ
రాజితంబైన కలకంఠరవముతోడ
వాదరంబున నెప్పటియట్ల వచ్చి
భవదనుపమాన ప్రకృతిప్రభావకలన
భవదనంతరకృపాపాంగపాశములను
నన్ను బంధించి సామేన నన్నుఁ జేర్చి
జన్మజన్మంబు నిల్చి నాసఖియవగుచు
మదవతీ! శాంతిసుఖము నందెదవుగాక!”

ఆంధ్రపరిచారిణీగ్రంథనిలయము.

నిడదవోలు, కృష్ణాజిల్లా.

తాధారాణి.	...	...	...	0	4	0
యుగళాంగుళీయకము.		...	...	0	3	0
రాజభక్తి.	...	...	...	0	3	0
లీల.	...	...	...	0	4	0
సాధన.	...	...	...	0	7	0
ఇందిర.	...	...	...	0	4	0
ప్రభావతి.	...	...	...	0	3	0
మాలతి.	...	...	...	0	2	0
కమలాకాంతుఁడు.		...	...	0	2	0
రజని.	...	...	...	0	8	0
సీతావనవాసము.		...	...	0	7	0
ఉన్మాదిని.	...	...	...	0	4	0
సంతాపకుఁడు.	...	...	...	0	5	0
ఆరణ్యక.	...	...	...	0	8	0
వియోగిని.	...	...	...	0	4	0
కృష్ణకాంతునిమరణశాసనము.		...	...	0	8	0
చంద్రసేనుఁడు.	...	...	...	0	5	0
శ్యామాప్రచార్యబృహల్లాంగూలము.			...	0	2	6
ఉన్మత్త.	...	...	...	0	2	6
భారతమహిళ.	...	...	...	0	7	0
భారతీయులయుపనివేశములు.		...	...	0	2	6
హారావళి. (ప్రథమభాగము.)		...	...	0	4	0
హారావళి. (రెండవభాగము.)		...	...	0	4	0
విషవాహిని.	...	...	...	0	3	0
మాధవసేనుఁడు.	...	...	...	0	8	0
హైమవతి.	...	...	...	0	3	0
సమస్య.	...	...	...	0	3	0

అణాగ్రంథములు.

బాలునివీరత్వము.
ఇదరొకచిత్రము.
బ్యారిష్టరు.
జాతీయగీతము.
అనాధప్రేతము.
కాకము.
ప్రేమాంజలి.
మీరాబాయి.
రాణీతారాబాయి.
కాబూలుసాహేబు.

అరణా గ్రంథములు.

గోదావరిపాట
అనుసూనపురుషులు.
ఆలుమగలు.
సంవత్సరాది.
గర్దభస్తోత్రము.
చిత్రకథ!
కపోతము.
మంగళహారతులు.
రామకీర్తనలు.
చిలుక.
నవ్వులో—పువ్వులో.
చందమామ.
ప్రణయకోపము.

నాటకములు.

సతీసంయుక్త.	0	8	0
యాచకశూరేంద్రవిజయము. ...	0	8	0
చిత్రకథాసుధాలహరి. (పద్యములు.)	0	6	0
సురస. (నవల.)	0	8	0
స్త్రీలపవిత్రకథలు. (మొదటిభాగము) ...	0	6	0
స్త్రీలపవిత్రకథలు. (రెండవభాగము) ...	0	6	0

బి. వి. రావు అండ్ బ్రదర్సు,
నిడదవోలు, కృష్ణాజిల్లా.

ఆంధ్రపత్రికాఫీసుగ్రంథమాలిక.
అనుబంధగ్రంథమాల. 35.

ఇది యొక చిత్రము.

ఇది

కర్ణాటకగ్రంథమునకు
బాలాంత్రపు వేంకటరావుగారిచే
నాంధ్రీకరింపఁబడినది.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి బి. ఏ. బి యల్ గారిచే
సంపాదింపఁబడినది.

రెండవకూర్పు.

నిడదవోలు
ఆంధ్రపత్రికాముద్రాక్షరశాలలో
ముద్రింపఁబడినది.

1916.

వెల రు 0—1—9.

శ్రీరామశంకర

ఇది యొక చిత్రము.

"O God, that men should put an enemy in their mouths to steal away their brains! That we should with joy, pleasance, revel, and applause, transform ourselves into beasts!"

— *Shakespeare.*

మొదటిప్రకరణము.

త్రాగుబోతువానిసంసారము—దినముజరుగుట యతికష్టముగా నుండెను. ఒకనాఁడుపవాసము—ఒకనాఁడు సగమాఁకలితీరుట—ఈవిధముగా నుండెను. నలుగురుచిన్నబిడ్డలతో నిర్భాగ్యయగు నశోక చాలఁగష్టపడుచుండెను. హతభాగ్యుఁడగు నామెభర్త సాయంకాలమైనను గృహమునకు వచ్చి సంసారస్థితిగతులను దెలిసికొనుటలేదు. భిక్షాన్నముతో నెన్నాళ్లుసాగును? ఒకనాఁడు—రెణ్ణాళ్లు—నిత్యమును జరుగునా? యోచనాపరంపరలచే తప్తకాంచనసన్నిభమగు నశోకకళయంత నల్లఁబడిపోయెను—కృశించిపోయెను. ఆనిర్భాగ్యచంద్రమండలసదృశంబులగు చిన్నిబిడ్డల ముఖమండలముల

నుజూచి మిగులదుఃఖించెను—వారియాఁకలిబాధ నరయఁ జాలక తలమోదుకొనెను—నయనాశ్రుధారలచే నామెవక్షము తడిసిపోవుచుండెను. హతభాగ్యయగు నాయశోక యేడ్చుచు నేడ్చుచు భగవంతునిఁగూర్చి "ఓభగవానుఁడా! నీవీదాసిని—ఈదీనురాలిని—ఈయనపాయను—కన్నెత్తిచూడవా!" అనిప్రార్థించును—అశోకశోకవిహ్వలయైయుండుటను జూచి యేకతనాత్ముజుఁడు సహింపకుండును!—హృదయశూన్యుఁడగు నశోకభర్తకీసంగతియెట్లు తెలియును?—పానలోలునకుఁ బ్రపంచమే లేదుగదా!

రెండవ ప్రకరణము.

అశోకపుత్రకుమారుఁడు—పదియేండ్లప్రాయమువాఁడు—అతనిపేరనిలుఁడు—అంతటిచిన్నతనమునందే యనిలుఁడు తల్లిదుఃఖమును దెలిసికొనియెను. ఆమకుదిక్కులేదనికూడ నాతనికిఁ దెలియును. తనచిన్నితమ్ముఁడును, చెల్లెండ్రును, ఆఁకలిచే నేడ్చుచుండుటనుజూచి వారల నూరడింపఁ బ్రయత్నించును—కాని, వారియాఁకలిబాధ నాతఁడెట్లు నివర్తింపఁజేయఁగలఁడు?—తనకుఁదినుటకేమైననున్నచో దానినితాను తినక దాచియుంచి వారలకుఁబెట్టుచుండును. చిన్నిబిడ్డని రుపొరుగువారియిండ్లకుఁ దీసికొనిపోయి యేమైనఁ బెట్టించుచుండును. అదిచూచితల్లి—నిసువులను పోషింపఁదగినతల్లి—

పెంచి పెద్దవారలఁ జేయఁదగిన తల్లి—ఎట్లు శోకింపకుండను౦డఁగలదు? ఆమెకడుపు చెఱువగునట్లుగా నేడ్చును—ఇఁక నేమిచేయఁగలదు? పాప మాయబల తనసిరుపేదతనమునకు మిగుల వగచుచు కుమారుని ముద్దాడించి తనలో "బిడ్డా! భగవానుఁడు నీకు సుఖము ననుగ్రహించుఁగాక!" అని యాశీర్వదించుచుండును.

మూఁడవప్రకరణము.

నేఁడుమధ్యాహ్నము తిరిగిపోయెను. అశోకచిన్నినుఁగున కుగ్గుగిన్నెడుపాలైన దొరలేదు. ఆనిసుఁ గాఁకలిచే వాడి వత్తియైపోయెను. అనిలునిచిన్నితమ్ముఁడును చిన్నిచెల్లెలును అన్నములేక యాఁకలిచే మలమలమాడి సోలిపోవుచుండిరి. నేఁడశోక యన్నివిధముల నిరాశనందియుండెను. నిరాశచే సంతతధారగాఁ గన్నీటిని విడుచుచుండెను. పాపము నిరాధారయగునామె యంతకంటె నేమిచేయఁగిలదు?

ఆమెప్రక్కనే యనిలుఁడు కూర్చుండియుండెను. ఆతఁడు తనకోమలహస్తముచేఁ దల్లికన్నీటిని దుడుచుచు నతికష్టముతో దుఃఖమునాపుకొని గద్గదస్వరమున "అమ్మా! యేడ్చుట యెందులకు?" అని యడిగెను.

నాలుగవప్రకరణము.

ఆసమయమునకు సరిగ ద్వారమునొద్ద కొకభిక్షుకురాలువచ్చి "అమ్మా! పిడికెడుబియ్యము పెట్టుమమ్మా! ధర్మముచేయుమమ్మా!" అని కేకవేయసాగెను.

ఆకరుణాస్వర మాశోక చెవిలోఁ బడెను. చినిఁగిపీలికలైయున్న చీరచెఱఁగును బట్టుకొని నేలపైఁ బరుండియున్నయామె లేచికూర్చుండెను. ఆమెకన్నులను బాగుగఁ దుడిచికొని గద్గదస్వరముతో—అధికకరుణాస్వరముతో "అమ్మా! నేఁటికిఁబోయిరమ్మా! బియ్యమునిండుకొన్నవి." అని చెప్పెను.

ఈమాటలను చెప్పి ముగించులోపల నామెకన్నులనుండి జరజర రెండుకన్నీటిబిందువులుజారి క్రిందఁబడియెను.

అదియంతయునుజూచుచున్న యాభిక్షుకురాలిహృదయము కరఁగినీరైపోయెను ఆమెమఱింతకరుణాస్వరముతో "ఏడ్చెదవేమితల్లీ!" అనియడిగెను.

అశోక యతికష్టముతో దుఃఖమునడంచుకొని "లేదమ్మా! ఏమియును లేదు." అనియెను.

భిక్షుకురా లేమియోయోచించుకొనియెను. ఆమెసంశయము మఱింత హెచ్చయ్యెను. ఆమెసమీపమునకువచ్చి "వలదమ్మా! దాచిపెట్టవలదు—నేఁనుమీకెవ్వరికిని నాహా

రాదికములు లేవని తోఁచుచున్నది. " అనియెను.

ఆమాటల కశోకతలవంచుకొనియెను—పాపమామె యేమనిప్రత్యుత్తరముచెప్పఁగలదు! మరలనామెకన్నులనుండి రెండుకన్నీటిబిందువులు క్రిందఁబడియెను—అందువలన భిక్షుకురాలిప్రశ్నకుఁ దనంతటఁదానే ప్రత్యుత్తరము వచ్చినట్లయ్యెను. ఆమె యాభాగ్యహీనులదుఃఖములనన్నిటిని దెలిసికొని తనలో " భగవంతుఁడీప్రాణులనొసట నేఁడనాహారతనే వ్రాసియున్నాఁడా ?" అని యనుకొనియెను.

ఆమె యొకదీర్ఘనిశ్వాసమునువిడిచి పిమ్మటనశోకను జూచి " అమ్మా! నేనపరాధముచేయుచున్నానని మనస్సున భావింపకున్నచో—ఈపిడికెడుబియ్యమును దీసికొని వండి పిల్లలకు రెండుముద్దలయన్నమును బెట్టుము—నేనువైష్ణవిని-నేనుజాతిలేనిదాననుగాను—" అనియెను.

ఇట్లుచెప్పి యాభిక్షుకురాలు తాను బిచ్చమెత్తికొని తెచ్చినబియ్యమును నేలపైఁబోసెను. అశోకవలదనిచెప్పుచు "వలదమ్మా! నీబియ్యమును నీవుతీసికొనిపొమ్ము—మాకు భగవంతుఁడేమియిచ్చియున్నాఁడో—"

ఆమాటముగింపకుండఁగనే భిక్షుకురాలు " వలదనిచెప్పకుఁడమ్మా! నిత్యమును మీయన్నమునే యడుగుకొనితినుచున్నదానను—ఒక్కనాఁటికి పిడికెడుబియ్యము నిచ్చిపోఁ

గూడవా ?—ఇచ్చిపోఁజాలనా ?— అట్లు వలదన్నచో— మఱియొకనాఁడువచ్చి యీబిడ్డ్యపుటప్పను దీసికొనిపోవు దును లెండు !" అని చెప్పి యామె వేగముగ నక్కడనుండి వె డలిపోయెను.

ఐదవప్రకరణము.

అంతవఱకు నూరకకూర్చుండియున్న యనిలుఁడిఁక స హింపఁజాలక పోయెను. అతఁడుదీనవదనుఁడై యశ్రుపూరిత నయనములతో "అమ్మా! ఈభిక్షుకురాలు నాలుగిండ్లకు నుదిరిగి భిక్షమును దెచ్చుకొని బ్రతుకుచున్నది. నేఁడట్టిదీను రాలిభిక్షాన్నమును మనముతినవలయునా ?" అని యాబా లుఁడు బిగ్గరగ నేడ్చెను. ఏడ్చుచు నేడ్చుచు "అప్పయొద్దకుఁ బోయిచూచెదను. అతఁ డేమి చెప్పునో వినివచ్చెదను." అని యెను.

ఈసారి యశోద గూడ నేడ్చెను. ఏడ్చుచు నామె పు త్రివిముఖకును మూర్ద్దిడికొని గద్గదస్వరముతో "నాతండ్రి! నీవెక్కడకుఁబోయెదవు ? వారు మత్తుదిగి శాంతులై యుందు రా ? అట్లేయున్నచో నీకీయవస్థ యేందులకువచ్చును రాతం డ్రీ !" అనియెను.

"అట్లనకుమమ్మా! ఒకసారిపోయిచూచెదను."

"మధ్యాహ్నము తిరిగిపోయినది—అంటినంబాలుగా రెడికోమలశరీరముగలనీవు— ఇం వఱకును బట్టిడన్నమైనం దినకుండ నాంకలిబాధచేం దూలిపోయినసీవు—అంతదూరమెట్లుపోంగలవు తండ్రీ! ఏమైనను వంటచేసెదను! నాతండ్రీ! రెండుముద్దలనుతిని మఱిపొమ్ము!"

అశోక తనకోమలహస్తపద్మములచేం గుమారుని మేను నిమురుచు ననేకవిధములగు సమాధానోక్తులను జెప్పెను. కాని, యతఁడామెమాటలను వినలేదు. తల్లిని మిగులం బీడించి చాలం బట్టుదలతోం దండ్రియొద్దకు వెడలిపోయెను.

ఆఱవప్రకరణము.

అమరనాథుఁడు, మధుపానలోలురతో సఘోరవ్రతము మును బూనియుండెను. తండ్రిసంపాదించినది కావలసినంత యుండెను. త్రాగుటలో నొక్కటొక్కటిగ నంతయుం జెల్లిపోయినది. తుదకుం దినుటకుఁదిండిలేక యతనికుటుంబము పైట్టంబడవలసివచ్చెను.

ఆతఁడు సమీపమందున్న యొకజమీందారునికచేరీ చావడిలో మధుపాన [illegible] కూర్చుండి యుండెను. [illegible] లోపలం దనచిన్నిబిడ్డ [illegible] యుండిరి.—ఆహా! తబుద్ధికాంగతి యెటుల తెలియును!—నా

యంకాలమునకైన యింటికివచ్చి యూతఁడు తనభార్యను బిడ్డలను జూచుకొనుటలేదు — పతివ్రతయగునశోకయు నిష్ఠురుఁడగుతనస్వామి దుర్వ్యాపారములనుగూర్చి యేమియుననక దీనవదనయై యెట్లో సహించుకొనుచుండెను. మఱియు దుఃఖావేగమున నొంటిగఁగూర్చుండి భగవానునిచరణకమలముల ధ్యానించుచు రేయుంబవలు కన్నీటిని విడుచుచుండెను. అందువలన మనసులోనిదుఃఖభారము కొంతవఱకుపశమిల్లుచుండెను. కాని, అనాహారతచే సుష్కించిపోయినబిడ్డలముఖకమలములను జూచినతోడనే యామెకడుపుచెఱువై పోవుచుండెను — అప్పుడామెకుఁ దనశరీరమే భారముగఁదోఁచుచుండెను. ఆదుఃఖమును — ఆభారమును — అబలయగు నామెయెట్లుసహించుకొనఁగలదు? అక్కటా! సాధ్వియగునశోక కింతటిదుఃఖమా! విధాతచయిదములతివిచిత్రములుగదా!

సుకుమారుఁడగు ననిలుఁడు వగర్చుకొనుచు నతికష్టముతోఁ దండ్రియెదుటికిఁబోయినిలిచెను. నిర్భాగ్యుఁడగునా తండ్రియిప్పుడు జమీందారునితోఁ జేరి మితిమీరి త్రాగియుండెను. ఆమత్తుచే నాతఁడొడలు తెలియక తలదిరుగుడువడ భూమియు నాకసంబును సమస్తప్రపంచమును దలక్రిందులుగఁ దిరుగుచున్నట్లు భావించుకొనుచుండెను. అంతయుమాయామయముగ నాతనికి దృగ్గోచరమగుచుండెను. మద్యపానమొన

ర్చిన పతితినలుగురైదుగు రాచుట్టును జేరియుండిరి. ఆసమ్మేళ
నము రసమయముగానుండెను. ఇఁక వారికిన్నృత్యగీతములెందు
లకు! — ఒకఁడు నృత్యము చేయును — వేఱొకఁడు పాడును —
ఇంకొకఁడు పాడుచు నృత్యము సేయును — కొందఱికొందఱు తెలి
యుట లేదు — విలాసమంబహువంతటను రసప్రవాహినియే
ప్రవహించుచుండెను — ఆరసపమ్మేళనమున వారు పరమా
నందము ననుభవించుచుండిరి. తాళమద్దెళములు లేని యాభ
రతవిద్యాప్రదర్శనమునందు, శ్రుతి లేనియాగానలహరియం
దు, మునిఁగితేలుచున్నవారి సుఖసాగరమునకుఁ జెలియలుకట్ట
వలె నాముహూర్తముననే యాకస్మికముగ వాడిన మొగ
ముతో ననిలుఁడక్కడకువచ్చి వారియుత్సాహమునకు భంగ
పాటును దెచ్చిపెట్టెను. పుత్రునియాదుర్వర్తనమునకుఁ దం
డ్రిసహింపఁజాలకపోయెను. ఇంపరికుత్సాహభంగమా! —
అప్పుడాతఁడు రోషకషాయితనేత్రుఁడై కర్కశస్వరముతో
"నిర్భాగ్యుఁడా! ఇక్కడ కెందులకు వచ్చితివి" అని గట్టిగనొక
కేకవైచెను.

నిష్ఠురుఁడగు నాతండ్రి కఠోరవాక్యములు క్షుధాతు
రుఁడగు బాలకునిమనసుం బలముగనాటుకొనియెను. ఆబాల
కుఁడు గట్టిగ నిట్టూర్పువిడుచుచు భయసంకుచితభావముతో
"అప్పా! ఇంతవఱకును మేమొక్కరము భోజనము సేయలేదు.

చిన్నిబిడ్డకుఁగూడ నుగ్గుగిన్నెడుపాలు—"

నోటమాటనోటనుండఁగనే —పాపాత్ముఁడగునాతండింక ముందుమాటపూర్తి చేయులోపలనే—వారల కర్కశస్వరముతో "అందుకొఱకిక్కడకుఁ జచ్చుచువచ్చితివా? దూరముగాఁబొమ్ము!" అని కేకవైచెను.

అనిలుఁడతికష్టముతో "అప్పా! అట్లయినచో మేమన్నములేకుండఁ జావవలసినదేనా?" అనియడిగెను.

ఆపాపకర్ముఁడింక సహింపఁజాలకపోయెను. నలుగురైదుగురు పెద్దమనుష్యులు చేరియున్నయీసభయందుఁ దనయింటిగుట్టు బైటఁబడియెను. సంసారస్థితి యీవిధముగాఁ బైటఁబడుటకు దుష్టుఁడు సహింపఁజాలక తూఁగుచుఁదూలుచు లేచివచ్చి క్షుత్పిపాసాపీడితుఁడగు—కోమలశరీరుఁడగు నాతనయునివక్షముపై బలముగా నొకగుద్దుగుద్దెను.

"అమ్మా!" యని యఱచుచు నాబాలకుఁడు నేలమీఁదఁ బడియెను. ఆతనినోటినుండి నురగలు రానారంభించెను. అదేమి? రక్తముకూడవచ్చుచున్నది! అయ్యో! పాపాత్ముఁడా! ఎంతపనిచేసితివి?

అప్పుడక్కడనున్న ప్రభువుతోఁగూడియున్న సభ్యులందఱును భయభ్రాంతులై "ఏమిపనిచేసితివి? ఏమిపనిచేసితివి?" అని యఱచుచు మద్యపాయియై యున్మత్తుఁడై యున్న

యీపిశాచస్వరూపుని పట్టినిలుఁబెట్టిరి. ఆరాక్షసుఁడారక్తలోచనుఁడై "చూడుఁడు! ఈస్త్రీకా నిర్ధైర్యము! పొట్టకులేని యీపిచ్చిగాడిదె గృహమునువిడిచివచ్చి యిక్కడ నాకు బుద్ధిచెప్పుచున్నాఁడు చూడుఁడు!" అనియెను.

పిమ్మట నారాక్షసుఁడు సరళహృదయయగు తనసహధర్మిణినుద్దేశించి కోటికిగానిమాటలనాడెను. అప్పుడారాక్షసమందిరమున "వహ్వా! వహ్వా!" యనుశబ్దములు బయలుదేరెను.

జమీందారుఁడేమియో యోచించుకొని తనసేవకుని చే నొకరూపాయిని తెప్పించి దానినొకసేవకునిచేతికిచ్చి "అమరనాథునిభార్యకిమ్ము" అనిచెప్పి పంపించెను.

పిమ్మట మహోపకారియగు సంరక్షకునివలె బాలకునుద్దేశించి "పొమ్ము! బిడ్డా! గృహమునకుఁబొమ్ము! లెమ్ము" అనియెను.

అనిలుఁడప్పుడుగూడ నేలమీఁదనే పడియుండెను. ఆతనికి లేచుటకు శక్తిలేదు. "అమ్మా! అమ్మా!" యని వాపోవుచుండెను. పాపాత్ముఁడగు నాతండ్రి యాబాలకుని మఱియొకసారికొట్టెను. బాలకుఁడు లేచుటకై ప్రయత్నించెను. కాని, లేచుటకాతనికిఁ ద్రాణలేకపోయెను. ఆదెబ్బ సాంఘాతికమైనదిగా నుండెను.

జమీందారుఁడప్పుడేమి చేయుటకును దోఁచక శిశువుని నెత్తికొని తీసికొనిపోయి యింటియొద్ద నొప్పగించి రావలయు నని యాసేవకునకే యాజ్ఞాపించెను. భృత్యుఁడతిభయముతోఁ బ్రాణములనువిడుచుచున్న యాబాలుని నతిజాగరూకతతో నెత్తికొనిపోయి తల్లికొప్పగించెను. ఆమె వికటముగ నార్తనాదము సేయుచుఁ దనప్రాణములకంటె హెచ్చుగఁ బ్రేమించుచున్న యాబాలునిఁ దనతొడలపైఁ బరుండఁబెట్టుకొని యాతనిమొగమువైపునకే చూచుచుఁ గూర్చుండెను.

ఏడవ ప్రకరణము.

అకటకటా! తల్లికి నిష్టసంతానపుఁడగు నాబాలకుఁడు జనని యంకపాళిపైఁ బరుండి యొకటి రెండుసారులు "అమ్మా" యని పిలుచుచు నూర్ధ్వశ్వాసములను విడువనారంభించెను— శరీరమువశముదప్పుచుండెను. చూచుచుండఁగనే కన్నులు రెండును స్థిరాకృతినందెను. అశోక తనయకుమారున కంత్యకాలము సంప్రాప్తించినదని తెలిసికొనియెను. ఆమె తదేకదృష్టితో నాడిని విడచిపోయిన కుమారునిమొగమును జూచుచుండెను — కనుఱెప్పలాడుట లేదు — ఈరీతి మాతాపుత్రుల నాలుగుకన్నులును గలిసికొనియెను. ఆనాలుగుకన్నులును కను

లాయతాలోచనములై యుండెను—వాని రెండుకన్నులు బహిర్గ
తై రక్తబిందువుల వెలార్చుచుండెను. హాహా! ఆ కన్నులు
గూడ మరల ననంతకాలము అయినను దెఱవఁబడకుండ మూ
సికొనిపోయినవి! బ్రహ్మాండమంతయునిచ్చినను మరల నాక
న్నులు తెఱవఁబడవు!!!

హా! హా! నిష్ఠురభవితవ్యమా!!

"O, Woman!
When pain and anguish wring the brow,
a ministering angel thou!"

ఆణాగ్రంథములు.

బాలునినిర్వాణము.
ఇదియొక చిత్రము.
బ్యారిష్టరు.
జాతీయగీతము.
అనాథప్రేతము.
కాకము.
ప్రేమాంజలి.
మీరాబాయి.
రాణీతారాబాయి.
కాబూలుసాహేబు.

అరణా గ్రంథములు.

గోదావరిపాట
అనుమానపురుషులు.
ఆలుమగలు.
సంవత్సరాది.
గర్దభస్తోత్రము.
చిత్రకథ!
కపోతము.
మంగళహారతులు.
రామకీర్తనలు.
చిలుక.
నవ్వులో—పువ్వులో.
చందమామ.
ప్రణయకోపము.

నాటకములు.

సతీసంయుక్త.	0	8	0
యాచశూరేంద్రవిజయము. ...	0	8	0
చిత్రకథాసుధాలహరి. (పద్యములు.)	0	6	0
సురస. (నవల.)	0	8	0
స్త్రీలపవిత్రకథలు. (మొదటిభాగము) ...	0	6	0
స్త్రీలపవిత్రకథలు. (రెండవభాగము) ...	0	6	0

వి. వి. రావు అండ్ బ్రదర్సు,
నిడదవోలు, కృష్ణాజిల్లా.

ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము.
అనుబంధగ్రంథమాల. 43.

శ్రీరామచంద్ర.

నీతికథాముక్తావళి.

(ప్రథమభాగము.)

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతమునందలి

గద్యపద్యాత్మకములగు నీతికథలు.

పాఠశాలలోఁ జదువు బాలురయుపయోగార్థము.

మొదటికూర్పు.

ఆంధ్రప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో
ముద్రింపఁబడినది.

1917.

దీనివెల 0—6—0.

పీఠిక.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతమునుండి గద్యపద్యాత్మకములగు నీతికథలను బాలురయుపయోగార్థము యథారూపముగఁ బ్రకటించితిని. నీతితత్వవిశారదుండును మహాత్ముండునగు భీష్మునిచే ధర్మనిష్ఠాపరుండగు యుధిష్ఠిరున కుపదేశింపఁబడిన యీధర్మోపాఖ్యానములు పురోభివృద్ధిఁగోరు బాలుర కవశ్యపఠనీయములని వేఱుగ వ్రాయనక్కఱ లేదు. ఇట్టినీతికథలను గల్పించివ్రాయుటకంటె నీతితత్వముల కాదర్శస్వరూపమును వేదతుల్యమునైన మహాభారతమునుండి గ్రహించుటయేయుత్తమోత్తమంబనియెంచి యీవిధముగ నేర్చికూర్చినాఁడను. పాఠశాలాధిపతులును, విద్యాశాఖాధికారులును దీనినాదరించి బాలురకుఁ బఠనీయగ్రంథముగ స్వీకరించినచోఁ గృతకృత్యుఁడనయ్యెదను.

బాలాంత్రపు వేంకటరావు.

విషయసూచిక.

నీతికథాముక్తావళి.

ప్రథమభాగము.

శ్రీమత్కృష్ణ శ్రీకృష్ణస్తుతి.

సీ. తల్లియును బాంధవుండు • దాఁచిపెట్టిన ధనముండుఁ
బరమేష్టియును నగు • భర్తఁ గొలుతు
మునులును సురలు నె • వ్వనియున్న రూపెఱుం
గరు సర్వవిదుని స • ర్వేశుఁ గొలుతు
శ్రితులు సెప్పఁగ మహా • మతులు దుఃఖౌషధం
బుగ నెంచెడు పుణ్య • మూర్తిఁ గొలుతుఁ
లోకంబులెల్లఁ గ • ల్గుటనిల్చుటడఁగుట
తనయందయగు మహో • త్తరునిఁ గొలుతు

తే. భక్తిరత్నచయంబుఁ బ • ప్పవరిజంబుఁ
బంజరము తాఁ బ్రిదు నారయ • పాశరితముగ
నుండుచాడ్పున విశ్వంబు • నుండుటకును సు
ఖాస్పదంబగు పుండరీ • కాక్షుఁ గొలుతు.

ప్రథమభాగము.

వ్యాఘ్రిగోమాయుసంవాదము.

క. సౌఖ్యాలసౌఖ్యలభంగి న
సౌఖ్యంబు సౌఖ్యాలవిధమున ♦ జనవర! చిత్తా
గమ్యాతఁగోత్తురు వారిని
సమ్యజ్నిశ్చయతఁగాంచు ♦ చందము సెపుమా.

వ. అనుటయు నాపగాతనయుం డేతత్ప్రయోజనంబైన వ్యాఘ్రిగోమాయుసంవాదంబను నితిహాసంబుగల దాకర్ణింపుమని యిట్లనియె.

ఆ. పురికయనఁగఁబరఁగు ♦ పురిఁ బూగికుండను
నృపతికూరకర్త ♦ నిష్ఠఁబరఁగు
నవ్విభుండు సచ్చి ♦ యథప! గోమాయునై
పుట్టెఁ బుట్టియుంగు ♦ బుద్ధితోడ.

వ. ఇబ్బంగింబుట్టిన యానక్క మహితవ్రతశీలంబయి మాంసంబు దినక హింససేయక వనంబునం బతితఫలంబులుఁ బత్త్రింబులు నాహారంబులుగా వర్తించుచుండఁ దోడినక్కలివయేటివ్రతంబు మాంసంబేము దెచ్చియిచ్చె దముపయోగించి సుఖినై యుండుమని ప్రార్థించిన నమ్మ్రయికిం జారక దృఢనిశ్చయతనుండె నంత నొక్కనాఁడు మృగంబులకెల్ల ముఖ్యం

పైన శార్దూలం బత్తెఱం గెఱింగి వచ్చి యగ్గోమాయువుతో
నిట్లనియె.

క. నిను సౌమ్యుఁడని యెఱింగితి
ననఘా! ననుఁ జెందినిలిచి • యతులసుఖము లం
దిన మేలు నన్నుఁ గూర్చిరం
డనులోకము నిందయుడుప • నగుపేరిసిన్.

వ. నాతోడి బాంధవంబు సేయుమనిన నగ్గోమాయు
విట్లనియె.

క. నీవాశ్రయణీయుండవు
గావే విను భోగపరవు • గాకున్నది మా
దాభవం బెఱుగావున నా
కీవచనము ప్రియం సేయ • విద్ధగుణాగ్ర్యా.

వ. అదియట్లుండె భోగంబులు గాకున్న నేమి నీకుఁగా
ర్యాకార్యంబులు నాకెఱింగిన తెఱంగున నుపదేశించుచు
మైత్రి వాటించి యునికి గర్వణీయంబై భవదీయమూలభృత్త్యు
లసూయ సేసి భేదింతురు దాన నొప్పమి వచ్చు నీవు వారలు గ
లంచినఁ గలంగకుండుటకును నాబుద్ధి పాటించుటకును సమ
యంబు సేసి నన్ను మన్నించుకొనియుండు మట్లైన నీకడ నర్తిం
చియుండెదననుటయు నావ్యాఘ్రింబా భంగి నడపఁగలయది
వై యియ్యకొని.

ఆ. నంతసంబుతోడ • సమయంబు గడపిన
నెలమిఁ బొందినక్క • పులికిబుద్ధి
సెప్పికొనుచుఁ దగవ • పించెఁ దదీయని
కేతనమునఁ బులియుఁ • బ్రీతిఁ దనలి పె.

వ. కొండొకకాలంబునకు నమ్మృగరాజు మన్నించు విధంబును నగ్గోమాయువు దదీయహితాహితంబులరసి బుద్ధిసాచివ్యంబు సేయు తెఱంగునుజూచి చూపోపక యప్పులిమూలభృత్యులు దమలో సంగూడికొని యొక్కనాఁడు.

క. పులినమరెడుమాంసము వెర
వలవడఁ దా నపహరించి • యానక్కకు ని
మ్మూలనిల్వంగాపించిన
నిలయంబునఁ గొండిఁ గొట్టి • నేర్పారంగన్.

వ. ఉన్నంతఁ భక్షణపదార్థపరిరక్షణంబున్న దాన చేయునదిగావున నగ్గోమాయువప్పనికిం జొచ్చి మాంసంబుగానక యెవ్వరేనిముచ్చిలికొనుటగా నెఱింగినద్భ్రమై శార్దూలంబున కెఱింగించిన నాముచ్చిమి యప్పులి యరయందొడంగిన నెప్పటిభృత్యులు గపటోపాయంబునన్ని.

క. నెమకిపరివారము మూర్ఖ
స్థము గను తెఱఁగును ఘటింప • శార్దూలము చి

త్తము నక్కవలన విరస
త్వము నొందిన నెఱిఁగి భృత్య ◆ తతియిట్లనియెన్.

ఆ. నక్క కేటివ్రతము ◆ సుక్కిక్కక యుమాంస
మంహారించినపుడ ◆ యద్బనేని
నేమియైనఁ జేయు ◆ నిదివాపశీలంబు
గపటధర్మకంచు ◆ కంబుసువ్వె.

క. తానఁట మాంసముఁ దినదఁట
యీనక్కయుఁ బేలువెట్టె ◆ నిన్నాళ్లును నీ
యానతి మఱుమాటవలుకం
గా నోడుదు మిదియునడపఁ ◆ గార్యములమొడన్.

క. అనుటయు మృగపతిమనమునఁ
గనలుగదిరి నక్కఁబట్టఁ ◆ గాఁ బంచి వధిం
పను బుచ్చె దానినంతయు
వినియవ్వలితల్లిగరము ◆ వెసఁజనుదెంచెన్.

వ. చనుదెంచి యావ్యాఘ్రీవరునితో నిట్లనియె.

క. ఇట్టియకృత్యంబులుగల
యట్టిదియీనక్క చేల ◆ వైతివి భృత్యుల్
పుట్టినకోలను గుటిలత
లెట్టెట్టివి సేయ రకట! ◆ యెఱుక గలిగనే.

తే. బుద్ధిమంతునివలనను ♦ వృద్ధు,లధికు
వలన హీనులు, రూపసి ♦ వలనఁ జెనఁటి
వారసూయలు సేయుదు ♦ రీరసమున
నింతయెఱుఁగంగవలవదే ♦ యీవు గాఁడుక.

క. ధర్మమధర్మముభంగి న
ధర్మము ధర్మంబుమాడ్కిఁ ♦ దనయా! తోఁచున్
నిర్మలమతిసరయవలయు
ధార్మికతన కోరువాఁడు ♦ దన కేర్పడఁగన్.

క. వినుమీ గోమాయువు వ
చ్చినయంతటనుండి మనకుఁ ♦ జేసినహితముల్
గనుఁగొనఁగవలదె యీతర
మునవాఁడిటు సేయఁడను న ♦ మూహాయునలదే.

క. హితుఁడగుమంత్రిం గుటిలుల
యతికపటోపాయములకు ♦ నగపడి చెఱుపన్
మతిఁదలతురె! పతి సుపరీ
క్షితంబుగావింపకొకటి ♦ సేయందగునే.

చ. అనవుడు నక్కరాఁ బనిచి ♦ యప్పులి గాఁగిటఁ జేర్చి బా
ష్పముల్
గనుఁగవఁ గ్రమ్మఁబల్కులఁ ద ♦ గంగడుఁ బెద్దయు
గారవించిన

స్వానుము వ్యాగేంద్రిమున్నటుల ♦ నీవు సభన్ నను
మంచివాఁడు పేఁ
డని కొనిచూడి యుష్ట్రదేగ ♦ టార్చితి సెంపును నాదు
మానసమున్.

వ. అని పలికి గోమాయువు వెండియు.

క. నను నీవు పదస్థునిఁగా
ననఘా! చేయంగఁదలఁచి ♦ నప్పుడ నీభృ
త్యనికాయముక అవులఁబడ
కునికియు నాబుద్ధివినుట ♦ యును మఱిపమికిన్.

వ. బాసి సేయుమనే యుష్మంగాక.

ఆ. ఎఱిఁగియున్న నెంతుఁగ ♦ కేనియు నొక్కని
భంగి పెట్టినపప ♦ సంగతుండుగఁ
జేసికొనుట మేలె ♦ పిరిగలవానికి
నట్టినిలుపు వాని ♦ కగునెహితము?

క. అని పాసి యరణ్యమునకుఁ
జని యసదృశతపము నొంది ♦ సద్భావపక్షా
తినైఖయఁబరమస్థానం
బునకగ్గోమాయువరిగెఁ ♦ బురుషవరేణ్యా.

వ. ఈకథ పూర్వాపరవాక్యంబులయందలి తాత్ప
ర్యంబునిరూపించి.

క. వావిరిమాటలఁదేలక
భావంబునఁగీడు మేలుఁ • బరికించి యస
ద్భావుని సద్భావుని నవ
ధీవర! యేర్పఱుపనెఱుఁగ • నేరఁగవలయున్.

ఉష్ట్రచరిత్రము.

సీ. ఆలస్యమును నస • హాయత్వమునునొప్ప
వవిలేని పతి సుఖ • మ్మైచరించు
వినుతోల్లియొకయుష్ట్రి • మనితరసాధ్య త
పంబు సేయఁగ మెచ్చి • బ్రహ్మవచ్చి
యర్థించినదియేమి • యనిన నాలోష్ట్రియ
యొప్ప నామెడ శత • యోజన ప్ర
మాణంబగుటకోర్కి • వాణీశ! నాపుడు
నట్లగుంగాకని • యతఁడునరిమె
తే. నదియు వరగర్వమున సహా • యంబునొల్ల
కలసభావతనుండుచు • వలచియొక్క
నాఁడు దనయుల్లసాఁచి కా • ననములోన
వంగికొని మేయఁగాఁబెను • వానవచ్చె.

క. పచ్చిక దన మెడ సాఁగిన
యచ్చోటిగుహాద్వారమున నుత్త • మాంగింబెడి తా
నిచ్చ మెయి నిదుర వోవఁగ
విచ్చలవిడి నక్కలొక్కొ • వెంటఁదినియెం దానున్.

వ. ఆగుహాద్వారంబు జొచ్చి యాకఁకిటి పెల్లున నాలుం దానును నక్కలు నాలుగ్గట్టియు ఘుటుకకబళించి సత్వరంబుగం డలు కొండొంత మెల్లఁగఁ దాఁకఁగ నంత మేలుకని యాలాట్టియ మెడమరల్చుసంతను నాలుక్కలు నరంబులు దెగ్గిపాం గఱచిన నెత్తిదప్పి యయ్యుష్ట్రంబు నద్గతప్రాణంబయ్యె నట్టిచందంబుగాక నీవనాలస్యుండవును, సహాయసంపన్నుండవును నై నెగడు మనిన శర్జనపక్షి యాతనితో శతృ్రిండనక బలుఁడైన నల్పబలుండగు నా జేయోజ నాపదనిస్తరించు నన నపుడు నతండు సముద్రసరిత్సంవాదం బాకర్ణింపుము దాన నీయడిగినయర్థంబు దేటపడియెడునని పలికి యిట్లనియె.

సముద్రసరిత్సంవాదము.

తే. ఉదధి సుఖగోష్ఠినుండి తా • నదులతోడ
మీతటంబుల తరువులు • మీరు వోంగి

తఱిమిపాఱినఁ గూలు వే ♦ తసములేల
పెఱికిపోవవి మీ కేమి ♦ ప్రియమొనర్చె.

వ. వాని నున్మూలింప మీకు శక్యంబు గామింజేసి యో వానికింజేటువాటిల్ల దిది యేమి యనవుడు గంగ యి ట్లనియె.

క. బిగువెడలక నిలిచిపడున్
నగములు వేతసచయంబు ♦ నమ్రంబై పె
ల్లగు మావేగముగడపి యె
సగొనుఁబురాస్థితిన బ్రదుకు ♦ సమకూరంగన్.

వ. అనియె నాప్రబ్బలిచెట్లతెఱంగు గనుంగొని.

ఆ. అరినృపాలు పెంపు ♦ నాత్మీయశక్తియు
నెఱిఁగి మూర్ఖవృత్తి ♦ నెదురుపడక
యుచితవృత్తి నతని ♦ యుద్ధతి మేవడిఁ
గడపి హీనబలుఁడు ♦ సెడక నిలుచు.

కురుక్షేత్రనీచత్వముం దెలుపునట్టియితిహాసము.

సీ. వినుమొక్క యితిహాస ♦ మనుపమంబగు తపం
బునఁ బేర్చునాఁడొక్క ♦ మునివరేణ్యు
నాశ్రమంబున దద్ద ♦ యావిశేషంబున
నఖిలజంతువులును ♦ నచటఁ బ్రీతి

వసియించి సుఖముండు • వానిలో నొక్క కు
క్కుర మొక్కభక్తిమైఁ • గొలిచి తిరుగు
నమ్మునిమెలఁగిన • యచట నెల్లనుదాను
వర్తింపనొకదుష్ట • వైరమెత్తి

తే. కలువవచ్చిన నమ్ముని • కడకుఁబొలు
తెంచె నాకుక్క నాతఁడు • దీప్తరూప
మైనదుష్టిగాఁజేసిన • నదిగడంగి
కవియ భయమందిపాఱె ము • న్కవియుదుష్టి.

సీ. అట్లుబెబ్బులివచ్చి • యడలినబెబ్బులిఁ
గాఁజేసి గెలిపించెఁ • గరుణ మెఱయ
నొకమత్తకరిఁజూచి • యోటుమైనొదిఁగిన
నుద్ధతిఁగరిఁజేసి • యొసఁగె జయము
సింహంబు చేసభీతిఁ • జెడిపాఱుతెంచిన
ఘనసింహముఁగఁజేసి • గర్వమిచ్చె
శరభంబుధాటికిఁ • జకితమైన నుదగ్రి
శరభంబుఁజేసి • యుత్సాహిఁజేసె

తే. నిట్లుదివసక్రమంబున • నెక్కుడైన
సత్త్వముఁగఁ జేయఁగాఁ గుక్క • శరభభావ
మందితంబయి తిరుగుచు • నుండిపూర్వ
వాసనానీచమగు మనో • వర్తనమున.

వ. ఇట్లని విచారించె.

చ. ననుఁగని విచ్చెమొండుసత్త్వము మ ♦ నంబున శాగ్గిలి పా
ఱునప్పుడి
ముమ్మునివరుఁ డిట్లిపోలె గృప ♦ మొక్కలమై శరభం
బుగాఁగఁ జే
యునొ తగిద్దాని నట్లయిన ♦ నుద్ధతి నాకుఁ జరింపఁ
గాదు గా
వున నితనిన్ సహించు వెగ ♦ నైన్ బలమున్ సరియుల్ల
స్సిల్లఁగన్.

తే. అనువిచారంబు దివ్య ♦ ధాతుమ్ర్రస్త్రైన
యమ్మునీశ్వరుఁడెతిఁగి యా ♦ యాధమజాతి
యున్నతస్థితి యెఱుఁగునే ♦ మున్న పోలెఁ
గుక్కయయ్యుండుఁగా కన్నఁ ♦ గుక్కయయ్యె.

వ. కావునం గులహీనులు మాసనియులుగా రట్లంగాక
విశేషంబు వర్ణింపుము.

చ. కులమునిపట్టి చిత్తమునఁ ♦ గూరినకీడరయంగ లేక యు
గ్గలపువిభూతి నుస్సునకుఁ ♦ గల్గఁగఁ జేయుట గర్జమె
ట్లు భృ
త్యులమదియున్నరూపరసి ♦ యుత్తమ మధ్యమహీన
రూపము

త్రిలకుఁ దగ్గంగ నయ్యాయి ప • దంబులనిల్పుట నీతి
భర్తృకున్.

గా ప త్యో పా ఖ్యా న ము.

సీ. అవనీశ ! పారియా • త్రాచలంబుననుండు
నేకభోయ ధర్మ్మసం • యుక్తబుద్ధి
వింటనేర్పరి వ్యాగ • పితృపరికారజ్ఞుఁ
డారణ్యదేశసం • చారశాలి
తల్లికిఁ దండ్రికిఁ • దప్పయుభక్తిఁ బ్రే
ఫలమూలమధుమాంస • ములను మేలి
కూడు గూరలు సమ • కొల్పి వారికిఁ దృప్తి
యావహించుచు శయ • నాసనాదు
తే. లగుపదార్థముల్ హ్యాగ్యంబ • లుగ నొసర్చు
వలయునాహారములు ముని • వరులకిచ్చుఁ
బగలుఁ దోడరినఁ బరిమార్చు • భండనమున
నొకఁడ వేపురన్నైన మ • హోగ్రగతుల.
క. కాపత్యుండను పేరను
దీపించినయతని భూరి • తేజముగని ర
త్నాపరుఁడువలయు మనకని
యాపోలమునఁగల్గు దస్యు • లందఱుఁదమలోన్.

ఆ. అతనిఁదమకునెల్ల • నాధిపత్యముసేయు
వానిఁగా వరించు • వారుగాఁగ
నిశ్చయించి కూడి • నెమ్మిమైఁ జనుదెంచి
కాంచి యిట్టులనిరి • గారవమున.

క. బలువిక్రమసంపన్నుఁడ
వలఘుచరిత్రుఁడవు మమ్ము • నందఱఁ బ్రభువై
తలఁకొని రక్షింపుము నీ
వలచినపనిఁగొనుము పుత్ర • వర్గముఁబోలెన్.

వ. అనిన విని యతండు వారల కిట్లనియె.

సీ. శిశుజనమునిజన • స్త్రీజనంబులఁ జంపఁ
గాఁ బెట్టినవాఁడైనఁ • గడఁగిమీఁదఁ
గవియక పోడుచుట • కల్మషం బంగనఁ
జెఱపట్టఁదగదు వి • శేష మొకఁడు
వినుఁడెట్టిసత్త్వజా • తిని వెంటిఁజంపుట
పాపంబుగోవుల • బ్రాహ్మణులను
సంకటపెట్టంగఁ • జనదు తదీయహిం
తముఁగోరి పూని యు • ద్ధంబుసేత

తే. యధికపుణ్యంబు సత్యకి • యాపిఘాత
మాచరించుట గడుదోష • మవనిఁ బ్రజకు
బాధగావించి కుడిచి శ • వంబుదోలుచు
పురుపుగతి నది పోలియుంగఁ • బోలియునతఁడు.

వ. అని చెప్పి మీరలీధర్మాధర్మంబు లెఱింగి నాపంచిన తెఱంగునఁ దిరిగెదరేని మీకు ముఖ్యుండనయి సత్యంబు సౌఖ్యంబులం బెనుప మీ యోగక్షేమంబు లరసెద ననియె దానికి వారలందఱుఁ బ్రీతింబొంది యాతనివచనంబున వర్తించి వర్ధిల్లి రిట్లు కాపవ్యుండు సాధువులకు హితంబగునట్లుగా దస్యులం బాపంబులకుం బాపి తానును వారును నిహపరసిద్ధులం బ్రశస్తి వహించె.

క. కాపవ్యోపాఖ్యానము
పాపహరము దీనిశ్రవణ • పఠనము లటవీ
వ్యాపారక్షేమంకర
రూపములగు దస్యుమృగవి • రోధములడఁచున్.

దీర్ఘదర్శిమొదలగుమత్స్యములయుపాఖ్యానము.

వ. అని చెప్పి భీష్ముండు వెండియు నిట్లను దీర్ఘదర్శియుఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుండును, దీర్ఘసూత్రుండును ననుమత్స్యంబులు మూఁడు జలచరబహుళంబగు నొక్కయేటిమడుఁగునఁ దమలోనంబొందుగలిగి యుండునవి వేసవిసొచ్చిన దీర్ఘదర్శి దక్కటిరెంటిని గూడంబిలిచి.

క. మడువింకెఁగాఁబాఱెడు నీ
రెడ తెచ్చిన నొండుచోటి • కేఁగఁగరాదె

ప్పుడు నింక నినీళ్లులుగల
మనుజులకుం బోవవలదే • మనకిట్టియెడన్.

తే. అనినఁ బ్రత్యుత్పన్నకాలజ్ఞుఁ డి • ట్లనియె నేది
ప్రాప్తమయ్యె నక్కార్యంబు • భంగి నెఱిఁగి
యప్పటికిఁదగినట్లు నే • యంగవలయు
మానితోపాయవృత్తి నే • మఱుటలేక.

వ. అనిన నయ్యిరువురు దెలంగుల పలుకులు విని దీర్ఘసూత్రుండిట్లనియె.

క. జడనిధిచందంబున ని
మ్మడుగు వాపంగ నిప్పుడేమి • మాలెను నిమ్మ
నడచిపడ త్రెత్తునెవ్వ
లునుగుఁడు మాకిచూచికొండ • మొయ్యనతటితోన్.

క. అనుటయు నిదిగర్జముగా
దని పంక్కచు దీర్ఘదర్శి • యంబుస్రోతో
జనితాభయమగుపథమునఁ
జనిచెచ్చెం దద్దమడువు • సమ్మతశీలన్.

వ. తక్కిన రెండును నందనిలిచె నిట్లునిలిచిన యమ్మత్స్యద్వయంబునకు భయంబు పుట్టం గతిపయదివసంబులకు.

క. పాటడునీరెడ తెప్పఁగఁ
దాటడిద మైనయెండ • దనుకఁగ నివురం

బాతె మను వంతవేడుక
కోలుల జాలయు బస్సొచ్చి • క్రిందుకొనంగన్.

క. వెలువున సిరాఁదెల నెత్తెలఁ
గరిపుల మాత్స్యములఁ బట్టి • కమునంతనముం
బొరయునఁ దార్క్లెన్ నుర్విప్పఁగఁ
గరిమహింపుకొనిఁబోప్రె • కాలజ్ఞుండున్.

క. ఇం పొకతార్యుగ ఱచి చే
నొందంగా నుర్చిన్ల్ల • యుండెద ఫి గ
క్రిందుకొనుబ మూనంగ న
మందత నది యెడల పడిచి • మడుపువఱిసెవన్.

క. అని యొకగుబవిరాలసడుము
నెనయుంగాఁదూఱికఱచి • యిమదొపెలఁ దార్
డొనరంగిఁబట్టుకొని గుర్
చ్చినచందముదోఁప మూర్ఖ • జెందినభంగిన్.

వ. ఉన్నంత వేఁట దీఱి యగ్గుదిగలయుతండు.

క. తెలిసీటరొంపివోఁపం
బొలుమనెషం దార్దూపిడిచి • దురితంబునకుం
దొలఁగి పొందప్పె యుందొక
జలచరమున్నయెడ కేఁగె • సంధ్రార్ంపగతిన్.

క. ముట్టఁబడి దీర్ఘసూత్రుం
డిట్టట్టరుగఁగ నుపాయ • మేది యొకనిచేఁ
బట్టువడెఁ దనదు డెందము
పట్టువదలి చకితవికల • భావేంద్రియుఁడై.

క. విను దాదవ్వులఁ గార్యము
గనికొనవలయుపని మున్న • కావింపఁగ నే
రని జడుఁడు దీర్ఘసూత్రుం
డనునమ్మర్త్యంబుభంగి • నాపదనొందున్.

తే. అప్పటికిఁ దోఁచినట్టులు • దప్పకుండ
ననువుతో ధృతిగల్గి కా • ర్యంబునడపు
నతఁడు ప్రాప్తకాలజ్ఞుని • యట్లపోలెఁ
బరమసంశయ మయ్యెడు • బ్రదుకుఁగాంచు.

క. ధుర్యత ననాగతములగు
కార్యము లూహించికని త • నంజేయునయా
చార్యుఁడు సౌఖ్యముఁబొరయును
నార్యస్థితి దీర్ఘదర్శి • యనుమీనుక్రియన్.

పలితరోమశులనుమూషికమార్జాలంబులసంవాదప్రకారము.

సీ. అడవిలో నొకమఱ్ఱి • యడుగున లాఁగలఁ
బలితుండునా నొక్క • యెలుకయుండు

నమ్మహీజముమీఁద • ననిశంబు గోమసుం
డనుపిల్లి వసియించు • నాసమీప
మున నంజకడ నిత్య • మును మృగంబుల కురు
లొడ్డి వేఁకువవచ్చి • యొక్కమూలఁ
డగవడ్డవానిఁగొఱ • చరుగు నొకప్పు డా
హారంబునకుఁబిల్లి • యచటఁదిరుగఁ

తే. బోయి యురిఁబడియుండఁగఁ • బొంచిచూచి
భయముదక్క యచ్చోటన • పలితుఁడెరకు
గుత్తిమ్మరఁగఁ జంద్రకుండను • గూబవులుఁగు
హారితుఁడనియెడు ముంగియు • నంతఁ దోఁచె.

వ. ఎరకై వచ్చి యిట్లు దోఁచిన నయ్యెలుక యీరెంటిబారికిందప్పిపోవరామిఁదలంచి బెగ్గలించియు ధైర్యంబు కలిమిం గార్యంబూహించి యప్పిల్లిం గొండొక సేరంజనుదెంచి దానితో నిట్లనియె.

క. ఉరిద్రెవ్వఁ గొఱికి యిప్పుడ
వెరవారఁగ నిను నేను • విడుగడ సేయున్
దొరకొనుట నీదుభాగ్యం
బరిత్వముదొఱంగి మైత్రి • యలవఱుపుమదిన్.

క. ముంగికి గూబకు నగపడి
యంగంబులువడఁకుచున్న • యపినాకిమైత్రి

సంగతిగలిగిన నీయు
త్సంగంబుననుండి భయము • దక్కిన నేనున్.

చ. అనవుడుఁ బిల్లి యిట్టులను • నాత్మశరీర మ్మూఁడ వయ్యె దిట్టి నీ
కనఘ ! హితంబు సేయువిల • దయ్యె జగత్పతి సాక్షి గాఁగ ని
న్నని దగఁబూనితిన్ వెఱపు • నాకిఁక నుం గరియుంగ రమ్మిం పి
చ్చిన నకులంబు గూబయును • జేగఁగ నేఁపు నాకు నోడుటన్.

ఆ. అనిన నెల్లియగుటు • నాత్మ నెఱింగియు
కాదె సంధియైన • నాకు బ్రిదుకు
నీదు పొందుగలుగు • నిజము నూహించి
నిన్నుఁ జెందె బుద్ధి • నిశ్చయంబు.

క. అని పలికి పిల్లి డగ్గఱి
యనయము పిల్లంగి వృత్తి • నయ్యెలుక వసిం
చినఁజూచి యయ్యులూకం
బును నకులము సడలు వాసి • పోయెనిశ్చన్.

క. నకులము నులూకమును గో
కకు సంతసమందియుండి • గర్వించి సమూహ

పిక మయ్యెగిచేరుంబు గాఱు
కక యలపత నల్లనల్లఁ • గఱచుచునుండెన్.

వ. ఆమ్మ్రాయిఁ బలితించుకొనకొని యయ్యెరిం గాఱుక
కుంచుట యెఱింగి రామసింహిలుసాయె.

క. తగునే యిట్లు కృతఘ్నుఁడ
వగు నీకురి గాఱుకకిట్లు • లాలస్యము సేఁ
తగుట కృతఘ్నుతకును సెల
వగుటొప్పునె కొఱుకుకడఁక • సదోద్రిహుఁడవై.

చ. అనుటయు నెల్ల యిట్టులను • నాశ్రితరక్షణశీలు ని
న్నుఁ గీ
డునఁ బొరయంగ నిష్టునె కఁ • డుం జెడుగుందనమె
ను భీతి నుం
డినమదితోడ నమ్మ్రమిన • నెట్టనయియ్యెరిఁ ద్రెంపుని
య్యెడన్
మనమున నెగ్గుగాఁగొనక • మాలనిఁగాంచిన యప్పుడ
ద్రెంచెదన్.

క. ఊరఁబాసి యేమిదలఁతో
యరిత్వమున వినుము ప్రబలుఁ • డైనయతనితో
వెరవున సంధియొనర్చియుఁ
గరంబు నమ్మమియు నీతిఁ • గాఁ గొందురు బుధుల్.

ఉ. మాలనిరాకఁగాంచి భయ • మర్దితమైనమనంబుతోడ న
క్కాలమునందు నీకుఁ జనఁ • గావలయున్ వెస మ్రా
ని పైకి నా
యాలయముం జొరన్ సమయ • మప్పుడ నాకును
గాన నత్తఱి
న్నేలొనరింతు నమ్ము మిది • నిక్కము గర్జము నీ వె
ఱుంగవే.

క. అనవుడు నక్కలితలఁప
పినుము భవత్ప్రాణరక్ష • వెనఁ జేసితి నే
ననఘా ! నీవును నమ్మయి
నను నాపదఁ బాపవలదె • నమ్మిరయమునన్.

ఆ. అనినఁబిల్లిక్కిట్టు • లను నెల్క వేగిర
పడకు ముచితకాల • భావ్యమైన
యత్నవిధిగదా న • మగ్రఫలత్వంబు
నొందు నొందుదలఁప • కూరకుండు.

వ. అనియిట్లు పలితుండును, రోమశుండును నొండొరుల
తో మాటలాడుచుండ వేకువయయ్యె నట్టియెడ.

క. తనతోఁ గొందఱు కుక్కలఁ
గొని యేతేరంగఁ గేలఁ • గ్రూరకృపాణం

బును భీకరభంగిగ వేసఁ
జను దెంచెన్ మార్జాలుఁ డధిక ♦ సంరంభమునన్.

ఆ. పరిఘనాముఁడైన ♦ పాపాత్ముఁగని భయ
మడరఁ బిల్లి యిట్టు ♦ లనియె నింక
నేమి సేయువాఁడ ♦ నిదెవచ్చె జముడూత
వోలె సత్వరముగ ♦ మూలవాఁడు.

క. అనిన విని యెలుఁక కోడను
మనుచుం దెగఁగొట్టికి వేగ ♦ మయ్యూరిఁ బలితుం
డనయముఁ జకితాత్ముండై
చనియెన్ రోమశుఁడు సవని ♦ జమ్ముపై కివెసన్.

చ. ఎలుకయు బొక్కలోపలికి ♦ నేగి ముదంబునఁ బొం
చిచూడ సం
కులముగ నేగుదెంచి పరి ♦ ఘుం డురి నుగ్గుగుట్టల్లఁ
జూచి ని
ష్ఫలతకుఁ జిత్త మెంతయు వి ♦ షాదమువొందఁగఁ
బోయెఁ, బిల్లి య
య్యెలుకకు నిట్లనుం జెవికి ♦ నింపగుభంగి నుదాత్తరీ
తిగన్.

ఆ. మేలు సేసి తగిన ♦ మిత్త్రునిఁ బడసి త
త్సచ్చరితములవచ్చు ♦ సుఖము లనుభ

వింపఁజూచుటుడిగి ♦ వేర్పడియుంచుట
యరయ నీతివిదుల ♦ తెఱవుగాదు.

చ. అనఘ ! భయంబునొందుటిది ♦ యారయ బేలఁదనంబు నెమ్మినై
మునుననునమ్మి చెంది భయ ♦ మోక్షణము౦ గని నాకుఁ జాలమే
లొనరఁగఁ జేసి నీవు మది ♦ నుల్లమునం దగ విశ్వసింపకే
ల్లానికి సుఖంబొ నాడు సిరి ♦ కుక్షుఁడనయ్యెదు రమ్ము ప్రీతితోన్.

క: బలవంతుఁడైన సుగ్రీ
వులు నేనును నీకు మేలు ♦ పొనరింపఁగ ని
మ్ముగ్గురమును టయొప్ప గేసనుఁ
గలసిమనుము విడు వ్రశంకఁ ♦ గనుమాభిమతముల్.

వ. అనిన విని పలితాంగుఁడు రోమశునితో నీపలుకు లుచితంబులు నామాటలు వినుమని యిట్లనియె.

చ. అనలినమిత్రుబింబ దెలియ ♦ నారయు టెంతయు సూక్ష్మకృత్యము
ద్వైర వతిదుర్లభంబరులు ♦ వీరసమండియు మిత్రభావముం

బారయుటయున్ సుహృజ్జనుల • పోలిక గల్గియు శత్రుతాగుణ
స్ఫురణము కష్టు నూపుటయుఁ • జూతుము గాదె ధరిత్రి నెల్లెడన్.

వ. కావున నిన్నుఁ బెద్దయుం గదియుట గష్టంబు గావున నీవును మధ్యమగతిం బొందుటఁ జూచితేని యు నేమఱా జన దెల్లంటేని.

క. బలవద్రిపులు ప్రయోజన
ములకై లోఁబడుట గల్గుఁ • బాలముల నేనుం
గులు దీమంబుల పజ్జఁ ద
గిలి నెట్టన పట్టువడిన • క్రియఁ జతురమతీ!

చ. అరిమొద మిత్రభావమొక • యప్పుడు కార్యము పొంకెఁ గల్గిన
న్వైరవునఁ బాముఁ బట్టునెడ • నిక్కము నష్టుతి దానివాంతికిన్
గరము దోలంగఁ జేయునరు • కజ్జము వట్టి చరించు టొప్పదే
పొరుగున నుండి నీకు హిత • ముం దగఁ జేసెద నెప్డు పంచిన్.

మ. విను నీ కామిత మేను నీ యెడఁ గడున్ • విశ్వాసముం బూని చే
రిన నీచిత్త మొకప్పు డుద్గతవికా • రీభూతమై దుర్వినో
దనహింసారతి నొందు నీసుత సుహృ • ద్బంధువ్రజం బేని మున్
ననుఁ గన్నన్ సహియింప దాత్మఁ గరుణ • న్మన్నింపు మిట్లుండెదన్.

వ. అని యంత నిలువక.

క. బలితపుటురిఁబడి సేరాఁ
కలితో రేయెల్ల నున్న • కతమున నీకుం
జలిది వలసి పిలిచెద నిటు
వలయునె నీ పలుకు నమ్మ • వత్తునె చేరన్.

ఆ. అనుడు నిట్లు తలఁప • నగునె మత్ప్రాణర
క్షకుఁడ వైన నిన్ను • శత్రుఁగాఁగఁ
దలఁతునే కృతజ్ఞ • తయుఁ బౌరుషంబును
గలుగ నేను వెఱవ • వలవ దనఘ.

వ. అనిన రోమశునకుఁ బలితుం డిట్లనియె.

క. నీవలన నేను బ్రదికితి
నీవును నాకతన మాల • నికి నగపడ వై

తీవిధమునఁ గల్గుసుహృ
ద్భావము సాలు నినుఁజేరఁ • దగ దిటమీఁదన్.

వ. ఇవ్విధంబునకు శుక్రవాక్యంబులుం గలవాకర్ణింపుము.

కం. బలవంతుఁడైన శత్రుని
వలనఁబ్రయోజనము గలిగి • వలను కలిమిఁగాఁ
గలసియు నదిగడచనఁగాఁ
దొలఁగవలయు నమ్మనేనిఁ • దుదిఁగీడౌలయున్.

ఆ. నమ్మఁదగనివారి • నమ్మకయున్నది
తగినవారినైనఁ • దద్దనమ్మ
యుండఁదగదు మతిన్ను • నోరులునమ్మునట్ల
యుండి యొరులనమ్మ • కునికి నీతి.

వ. ఇట్టిదబ్రదుకు తెరు వగుటం జేసి.

క. నినుఁబోంట్లను నమ్మక యే
నును బ్రదికెద ననఘ! నీవు • నుంగని చండా
లునియట్టివారిమాయలు
నినుఁబొందకయుండ బ్రదుకు • నెఱిఁబో నిమ్మంకన్.

కం. అనిన విని సిగ్గువడి తన
చనుచోటికిఁ జనియెఁ గిటి • సమ్మతిఁబిగాం
దును వేఱొకతగులాఁగకుఁ
జనిసముచితవర్తనమున • సౌఖ్యముఁబొందెన్.

క. పలుపగలవలనియాపద
దలఁగుటకును రిపు సహీన ◆ తరున్నైనఁ దనుం
గలపికొని బ్రదుకుటకు ని
య్యెలుకయుఁ బిల్లియును వెరవు ◆ లెఱిఁగించెఁ దగన్.

బ్రహ్మదత్తునితోఁ బూజనియనుశకునికైన సంవాదప్రకారము.

సీ. బ్రహ్మదత్తుండనఁ ◆ బరఁగిననరపతి
నగరఁబూజనియను ◆ నామమొప్పఁ
జతురభాషిణియొక్క ◆ శకునివర్తిలుచుండు
నది పిల్లఁబెట్టి యిం ◆ పారఁ బండ్లు
దెచ్చి యర్మిలి దాని ◆ కిచ్చుచో మేలెఱి
యధిపుపుత్రునకిచ్చు ◆ నందుఁగొన్ని
వాఁడును మచ్చిక ◆ వచ్చి యప్పిల్లతోఁ
జర్లాటమాడుచు ◆ సంచరించు
ఆ. నొక్కనాఁడు దాది ◆ యొద్దలేకుండ న
ద్దారకుండు పిల్ల ◆ తలనగల్చి
చంపె దానితల్లి ◆ చనుదెంచి కని మది
నిట్టులనియె శోక ◆ మొనకమొనఁగ.

తే. అకట కూడిమెలంగి యే • మొకటియైన
నర్థ నిడియును దానును • ననుభవించఁ
బట్టి కూడుచునుండు ని • ప్పాపజాతి
పడుచుచంపెనె యిటు దీని • మిడుకమిడుక.

ఆ. తాఁదకొడుకుగాఁడె • రాచవారికి నేటి
పరిచయంబు వేగ • కరుణసేయుము
హితవు మఱచు రాజు • లెందు నమ్మకముఁ బా
త్రములె సమదమతులు • క్రౌర్యరతులు.

క. ఈపగదీర్చెదనంచుం
గోపంబున రాజుకొడుకు • గ్రుడ్లను రెండున్
జేపడునట్లుగ గోళ్లన్
వే పెఱికి రయమున గగన • వీధికి నెగసెన్.

వ. ఎగసి యచ్చోట బ్రహ్మదత్తుండు విన నిట్లనియె.

క. చేసె నఘము దత్బాలసుం
జేసేతంగుడిచెఁ గాని • శిశువు నెపము నా
చేసిన క్రౌర్యము లేదేఁ
జేసితి మాఱొండుగీడు • సెందదు నన్నున్.

చ. అనవుడు బ్రహ్మదత్తుఁ డది • యట్టిద నీదెసఁ గీడులే

దు నీ

చనుటకు నామనంబతి వి ♦ షాదముఁబొందెదుఁ దొం
టియట్ల న
మ్మిత్రనిలువుమన్నఁ బూజని శ ♦ మింను నెమొండొరు
చేతఁ బద్ధయీా
పెనుఁబగనొంది మాటపన ♦ బెల్పడి కర్రిమ్మఁ జే
రు టొప్పనే.

వ. అనిన విని యతండు.

క. చేసినదానికి మాఱుగఁ
జేసఁ బగ యంతతొడఁ ♦ జెడుఁ గాక గుణుల్
డాసిన నమ్మలు విడిచి
దోసము వెట్టుదురె యెట్టి ♦ తుచ్ఛులుఁ జతురా.

వ. అనిన నతనికి శకుని యిట్లనియె.

క. నెయ్యము సెడినను మాటల
తియ్యఁదనము వట్టి పగ మ ♦ దిన్ మఱచినఁ జా
వయ్యెఁ గల కయ్యె మఱి చే
టయ్యె నొకటిపుూఁడుఁ గాక ♦ యది మేలగునే.

ఆ. వినుము సేలఁ దోఁచి ♦ కొనినను,దాయాదు
లైన, మాటమాట ♦ కైన, నాఁడు
వారియెడను,గీడు ♦ వారక చేసినఁ
బగ జనించు నెట్టి ♦ భంగు లైదు.

ఆ. పగయుఁ గల్గెనేనిఁ • బాయునె గూఢమై
మాఁగిన నగ్నియున్న • మాడ్కి నుండుఁ
గాన నమ్మ బేల • కాలాంతరంబున
నైనఁ జెడును సంది • యంబు వలదు.

క. జననీజనకసహోదర
తనూభవులసఖులనమ్మఁ • దగ దనినను నె
మ్మనమునఁ బగ గలవారలఁ
జనునే నమ్మంగ విడువు • చతురవచనముల్.

వ. అనుటయు బ్రహ్మదత్తుం డిట్లనియె.

క. కాలవశంబునఁ గీడు
న్మేలును జనులకును బుట్టెడు • నీకును నాకున్
వాలి యవి సేయనచ్చునె
బేలనె యే నంత యేల • పెడఁ బాయంగన్.

వ. అనిన విని శకుని యతనిమొగంబునఁ జూడ్కి నిలిపి యిట్లనియె.

క. వినుఁ జల్లనిమాటలలో
మునిఁగి యలుక గుబ్బతిలు, స • ముద్రజలములో
నన యుండిన యాఁగ కెప్పుడు
గనగన మనుబాడబాగ్ని • కరణి నరేంద్రా!

క. అని పలికి యవిశ్వాసము
మనమున నెలకొల్ప • రాజు మాటలకుం జే
లని వెరగుతోడ నాపు
జని దన క్షేమ్మనయెపుడుఁ • జనియెం గుమారా.

వ. ఆదియునుంగాక.

క. జననాథునకు నవిశ్వా
సనిగూఢత వలయు నెల్ల • జనములయందుం
దన్నుఁ దనసిరిఁ గాచుటకై
యని నీతులు సెప్పుదురు బృ • హస్పతిముఖ్యుల్.

విశ్వామిత్రచండాలసంవాదము.

క. ఏపారి త్రొల్లి త్రేతా
ద్వాపరములసంధినొక్క • వఱపు ధరిత్రీ
తాపంబుఁ జేసె జనముల
పాపంబున వత్సరములు • పండ్రెండధిపా.

సీ. ఏఱులుఁ జెఱువులు • నిపురఁ గర్సనము లెం
డును జెడఁ దరులతా • దులును గమర
భూమియుఁ బసఁ దూల • గోమహిషాదిజీ
వధనంబుఁ బొలియ భూ • వరులు మేర

దప్పి లోకములోని • ధాన్యముల్ గొనసధ
ర్మం బంతకంతకుఁ • బ్రబలసధనకు
లనదలఁ జెఱుపంగి • యాగముల్ దేవతా
పూజలునెడలంగి • భూసుర ప్ర

ఆ. ముఖము లైనవర్ణ • ములుఁగొప్ప దప్పనా
హారరహితజనము • లచట నచటఁ
బడఁగఁజూడ ఘోర • భంగిగాఁ దఱచుయ్యె
డొక్క్రలున్నవారి • కెక్కు భయము.

వ. అట్టిసమయంబున.

క. మునిపతి విశ్వామిత్రుఁడు
దనయోఁకలి కెందు మెలఁగి • ధైర్య మెడలి యో
దనమాంసములఫలములు
జనులనడిగి యెందుఁ బడయఁ • జాలక దప్పిన్.

వ. తూఁగాడుచుం జనువాఁడు ముందట.

చ. వసరపుఁ జేప్రువుఁబ్రోవులును • బంచులడొక్కలుఁ గు
క్కపుట్టెలున్
ముసుఁగువడంగ భూమితల • ముం దఱచారఁగఁ గ
ప్పచున్ మదిం
బస యొకయింత లేక పెఱ • పాత్రికలనుం గోరిగొం
చునెప్పుడు

ర్వ్యసనతఁ గూరి యున్నవేళ • వాఁడ్రురపల్లెకుఁ జే
రి యయ్యెడన్.

వ. ఆర్తినొంది యిట్టటుం బోవంజాలక నేలం బడియుండి ప్రాణంబులువోవుటకు నుపేక్షింపందగదు ప్రాణరక్షణంబ పరమధర్మం బని విచారించి తగు నుపాయంబు చింతించువాఁ డప్పుడ చంపి తిత్తొలిచి గాలిగొనవైచినకుక్కకళేబరంబుఁ గనుంగొని.

క. ఇది దప్ప నిప్పుడియ్యెడ
నొదవిన ప్రాణంబుఁ గావ • నొండొకఁ డెడియున్
మది నూహింపఁగ మ్రుచ్చిలి
నొదవించికొనంగవలసి • యున్నది నాకున్.

తే. ప్రాణములువోవకుండంగఁ • బరిహరింప
నొం డుపాయ మెయ్యదియు లే • కుండెనేని
మ్రుచ్చిమియు ధర్మమగు నథ • మునిధనంబు
గొనుట యెంతయు ముఖ్యమై • చనుట గలదు.

వ. కావునఁ జండాలధనం బగుసారమేయమాంసం బపహరించి ప్రాణహాని పరిహరించుకొందునని నిశ్చయించియుండ నర్ధరాత్రిం బగుటయుఁ జండాలురెల్ల నిద్రింప నల్లన లేచి చని యమ్మాంసంబు పట్టి తిగిచిన నచ్చేరువ నిద్రించుచండాలుండు విధివశంబున మేలుకని నీవెవ్వండవు మాంసంబు

మ్రుచ్చిలించెదవు నిద్రవోవం జుమ్మి నిన్నుఁ గోరి గొనియెద
ననుటయు భయంపడి గ్రక్కున నమ్మునివలి యేను విశ్వా
మిత్రుండనని పలికిన వాఁడు వినయంబున శయ్యడిగ్గి కరు
ణం గన్నీరొలుకం బ్రణమిల్లి కేలుమొగిడ్చి మహాత్మా!
నీతలంపేమియని యడిగిన నతండు సాంత్వనవచనంబుల నిట్ల
నియె.

చ. దరికొనునాఁకలం దనుప • దాహము పుట్టెనఁ బ్రాణహానికిం
బరిహరణంబు సేఁత కిది • పాపమ్మైనను గుక్కఁజాపె
భరంపడి మ్రుచ్చిలించెద వి • భాసనుఁ డాంతశౌచిత్వసంపదం
బొగసియు సర్వభక్షకుఁడు • బొందును నన్నుఁ గుజాడు మట్లుగన్.

వ. అనిన విని చండాలుఁ డిట్లనియె.

తే. కుక్క మృగములలోనెల్లఁ • గుత్సితంబు
దీనిఁ దిని ధర్మమునకేల • హాని సేయ
నొం డుపాయంబు వెదకికొ • మ్ముజ్జ్వలాత్మ
యనుడు వానికి ముని యిట్టు • లనియె సధిప.

క. విను బ్రహ్మవహ్ని నాకుం
జనుఁబ్రాపై యుండ నేను • వెఱతునె యొట్లై

ప్రథమభాగము.

ననుఁ బోవనీక ప్రాణము
దనువున నిల్పుటయచూవె ♦ ధర్మం బరయన్.

ఆ. బ్రదికియున్న నేద ♦ పంబున విద్యను
బాచికొనఁగ నేర్పుఁ ♦ బాతకంబు
నట్టు లగుట జివి ♦ తాధారమైన యా
నంజు డిప్పు డెల్లు ♦ నముల కుడుగ.

చ. అనుటయు సంత్యజంబు నగి ♦ యట్టివిధం బధమం
బు గాక నె
ట్టన యది ధర్మమే కటక ♦ టా మిముబోంట్లకు ని
ట్లు సేయఁగాఁ
జనునొకొ యన్న నమ్మని ప్ర ♦ శస్తుఁ డగస్త్యుఁడు
దైత్యమాంసముం
దినఁడె నశించెనే యతని ♦ తేజము బెంపును నంత
నుండియున్.

వ. అనవుడు వాఁ డిట్లనియె.

క. పరహితము సేయఁ బూనిన
పురుషుఁడు పాపంబు సేయఁ ♦ బొందఁడు కీడుం
బరమముని యగునగస్త్యుఁడు
పరోపకారార్థకృతి న ♦ భవ్యుం డగునే.

క. నాపుడు మదాత్మ బ్రాహ్మణా
తాపద్వృత్త్యాస్పదంబు ♦ దానికిఁగా నే
నీషధి యొనరించుట పా
పావేశము లేదు దీని ♦ కష్టపడకుమీ.

క. అని మునివల్కిన నంత్యజుఁ
డను మాంసము విడువనోప ♦ కనుటగఁ దలఁపం
జనునె భవదీయతేజో
ధనహానికిఁ గరుణ పుట్ట ♦ దా యెవ్వరికిన్.

వ. అనవుడు గాధినందనుండు.

తే. కరుణగలవేనిఁ బ్రాణంబు ♦ గాచికొనఁగఁ
దలఁచునాకు నిసాస్మాంస మి ♦ మ్మలఘుచరిత!
యట్టులైన ముప్పిచ్చియు లే ♦ దన్నృత మొదలి
వడయు పస్తువు సేయదు ♦ పాతకంబు.

వ. అనిన విని చండాలుం డిట్లనియె.

క. అతిశయితపుణ్యదీప్తులు
ప్రతిగ్రహమునీచనరుని ♦ పాలంజేయన్
మతిఁదలఁపఁ గూడునే వి
శ్రుతగుణ! యే నెఱతు నింకఁ జుఱచుఱఁబల్కన్.

వ. నీవలచినయట్లు సేయుమని సారమేయమాంసం బి
చ్చినఁ బుచ్చికొని దానం బ్రాణంబులు రక్షించుకొని వి

శ్వానిపుత్రుండు సనియె నింద్రుండు తపసంహారంబ [illegible]
వడదీట వర్షించె నంత హర్షించి యత్రిపోధనవర్యుండు [illegible]
విశేషంబగు దోషంబు లేనిగొని మానిషిజనస్తుత్యుం బుణ్యాత్ము
వర్తించుబున విలపిల్లె నాపత్సమయసమాచారం బిట్టి దని
చెప్పి భీష్ముడనితో భూపాలుండు ధర్మసూక్ష్మప్రకారం బిం
తదురవగాహం బగునే యీయితిహాసం బాకర్ణించుట నా
డెందంబు విషాదంబునొందె ననవుడు నతండు ధర్మంబు బ
హుశాఖాసమన్వితం బై యుండు రాజులకు నెల్లతెఱంగులు
నెఱుంగవలయు విషాదంబేల యనవుడు సజ్జనవిభుండు.

మృగయుండు—కపోతమిథునము.

క. శరణాగతసంరక్షణ
పరులకు సమకూరు నెట్టి ♦ పాటిఫలము ని
ర్భరకరుణాకర! పరమా
దరమున నెఱిఁగింపు నాకు ♦ దాని తెఱంగున్.

ఆ. అనిన భీష్ముఁడిట్టు ♦ లను ముకుందుండు
నాఁగఁ బరఁగు ధరణి ♦ నాయకుండు
దనుజమంత్రిచేత ♦ వినినది యొకకథ
యఖిలపాపహరణ ♦ మాచరించు.

వ. అయ్యితిహాసంబు సెప్పెద దాన నీయడిగినయర్థంబు దెలియు నవహితుండ వై యాకర్ణింపుము.

సీ. పాపాత్ముఁడొకబోయ • పక్షుల వధియించి
తినియును రెక్కలమ్మి • కొనియు నదియ
బ్రతుకుగా దానికి • బహుసాధనంబులు
సవరించుకొని మహా • టవిఁజరింప
నొకనాఁడు పెనువాన • యును గాలియును మిట్టి
సకలజీవులకు నా • శంబు వుట్టి
నట్టిదిక్కయె కాన • యంతయు జలమయం
బైన నగ్గిరి యున్న • రాధముండు
తే. వెరవుతో నల్లనల్లన • వెడలి మిఱుత
నొకవనస్పతి జొంపమై • యున్నదానిఁ
జెంది చాతిరి యగుటయు • శిలయ సెజ
గాఁగ శీతార్తుఁడై యుండెఁ • గారవేంద్ర.
క. ఆలుబ్ధకుఁ డత్తరువర
మాలోకించి కడుభక్తి • ననిమె నిచటిభూ
తాలిం గొలిచెదఁ గరుణా
శీలత ననుఁ గాచుటకు వి • శిష్టపనీతిన్.

వ. అని యిట్లుప్పక్షిధ్వంసకుండు శయనంబు పాలించియుం డ. నమ్మహీరుహంబుకోటరంబునవసియించియుండునది యొ

క్కకపోతంబు దనవల్లభ యొటయేని మేఁతకుంబోయి రాక
తడసిన శోకించి.

సీ. ఎచటనున్నదియొకో ♦ యింతపొద్దాకచో
టనుండునే ననుఁ బాసి ♦ యుజ్జ్వలాంగి
యేకారణంబున ♦ నేమయ్యెనో వాన
యేపునఁ దెగియెఁ గా ♦ నోపు నకట!
యమ్మను లేకున్న ♦ నిమ్మనికలిమి ని
రర్థకం బధికాను ♦ రాగయుక్త
యగు సతిగుణముల ♦ నైహికాముష్మిక
సుఖసాధనంబులు ♦ సువ్వె పతికి

తే. నేమిసేయుదు మందిరం ♦ బిప్పుడు పాడు
వాఱుచున్నది యనఁగ న ♦ ప్పలుకు లెల్ల
బోయవలలోన నున్నక ♦ పోతి విని మ
నంబు సంతోషపూర మ ♦ గ్నంబు గాఁగ.

క. పతిమదికి నింతయొక్కఁన
యతివగదా పుణ్యవతి ప్రి ♦ యాలాపము లీ
గతి వినఁ గాంచితి జన్మము
కృతకృత్యంబయ్యె నాకు ♦ గెలిచితి జమునిన్.

వ. అని యుల్లంబు నుగ్గడించి పతికిం దన తెఱంగెఱింగిం
చి విధికృతంబునకు వగపంబని లే దని మఱియు నిట్లనియె.

చ. శరణము సొచ్చినం దగఁ బ్రి • యస్నతఁ గైగొని రక్ష
ణంబు సా
దరముగఁ జేయ నత్యధిక • ధర్మముగా బుధకోటి సెప్పు నీ
వరసి మహోత్తు కిని శర • ణాగతు నోపనభంగి నాపదం
బారయక యుండఁ జేయుము ప్రి • యాంపు సీతు...
గొంకుపోయెదున్.

క. అని యిట్లేర్పడఁ బలికిన
విని శోకము డిగ్గవిడిచి • విహగము గరుణాం
దనజాతి సెప్పి తగ ని
ట్లనియె మనుజభాషణముల • నాలుబ్ధకుతోన్.

క. ఓయన్న! డప్పెనాఁడవు
మాయింటికి నతిథి వైతి • మసలక నీకుం
జేయవలయు నాతిథ్యం
బేయది భవదీప్సితార్థ • మెఱిఁగింపు తగన్.

చ. అనవుడు నుల్లమెంతయుఁ బ్రి • యంబు వహింపఁగఁ
బక్షివర్య! నీ
తున సకలాంగకంబులుఁ జ్రి • ధూనము లయ్యెడు
దీనిఁ బాపవే
యనిన విహంగమంబు రయ • మారఁగ నచ్చటిపు
ల్లెల్లము

కుక్కనఁగొని తెచ్చి ప్రోవిడి య • కుంఠితమైన దయా
గుణంబునన్.

వ. ఆపాంతపల్లియకు రయంబునం జని పుల్లతలసంగతం
బైనయింగలంబు.

క. కొని వచ్చి పుల్ల ప్రోవునఁ
దనుకంగాఁ జేసి నెమ్మి • దళుకొత్తఁగ ని
ట్లను బోయతోడ మే నీ
యనలంబునఁ గాఁచికొనుట • కై రమ్మనఘా.

చ. అనవుడు వాఁడు గువ్వహృద • యంబలరం దనయం
గకంబు ల
య్యనలశిఖాకలాపమున • నల్లనయల్లన కాఁచి శీతబా
ధన ముడుగంగఁ జేయఁగఁ బ • దంపడి యాఁకలి
సాలఁ దోఁచెఁ దోఁ
చిన నెఱిఁగించె గువ్వకది • సేయ నుపాయము లేని
యాత్మలోన్.

వ. వగచి వెలవెలం బాఱి తలంచికొని వాని కిట్లనియె.

ఖగములకు జీవనం బనఁ • గలదె సంగ్ర
హించి నట్టిది యాఁకలి • కేమియైన
మాకు దొరకొన్నఁ దిందుము • గాక యైన
నీవు డస్సితి వాతిథ్య • నియతి వలయు.

వ. నాశరీరం బాహారంబుగా నిచ్చెదఁ గొనుము.

క. అనిపలికి యగ్ని వలగొని
తనదేహము దానిలోనఁ • దడయక యిడినం
గని బోయ విస్మయంబున
మనమూనఁగఁ గొంతసేపు • మాన్పడియుండెన్.

వ. పదంపడి.

మ. కలదే యిమ్మెయి పౌరుషంబు జగతిం • గారుణ్యమేపార ని
ష్ఫలుఁ గిట్లిచ్చునె మేను నాదుచరితం • బుల్ నిందకుం బట్టులై
తలఁపన్ వచ్చిన నింతకీడగునె యే • తత్క్రూరతాఘోరచే
ష్టలు మానంగలవాఁడఁ బక్షిగురుఁడై • సంధించె సద్బోధమున్.

వ. అని యంతరంగంబున వైరాగ్యంబు నిరంతరం బగుటయు నంత నిలువక.

మ. ఇది యిట్లాలిని బంధులం దొఱఁగి తా • నీయగ్నిలోఁగూలెనో
ప్పిదమై యుండఁగ నిట్టితెంపు నెలయం • బెంపార వైరాగ్యం

పద పాపంబుల నెల్లఁ ద్రుంపఁగ మహా ♦ పవిత్రస్థాన
పుణ్యాత్మ మొం
దెద నే నిప్పుడ యంచు మానసము శాం ♦ తింబొం
ద నిర్మోహుఁడై.

క. వలలోన నున్న పులుఁగుల
వెలువడఁగా విడిచి వలయు ♦ వెండియుఁ దనకుం
గలపక్షినిహతిసాధన
ములు నచటనె యుండఁ బోయె ♦ బోయ నియతుఁడై.

ఆ. పక్షిపోతి నాథుఁ ♦ డగ్నిలోఁ బడుటకు
శోకవహ్నిఁ జిత్త ♦ మాకులముగ
నెలుఁగు రాలుపడఁగ ♦ నిట్లని పలవించె
నశ్రుజలతరంగి ♦ తాస్య యగుచు.

క. నాయాఁకలి కోర్వనెపుడు
వేయైనను నేఁ గొనంగ ♦ వెండి యనుభవిం
తాయాసపడుటఁ గనుఁగొని
కాయము నను బాసి చనుట ♦ కుం దగ వగునే.

వ. అని వెండియు.

ఇగురుజొంపంబుల ♦ నింపారు విరులను
బాలుపైన పొదలకేగి ♦ వలపుఁ దార్చి

సెలయేటులందలి ♦ తెలినీటఁ దనుపుసాం
ద్రపెలసినగిరులతో ♦ ప్పలకుఁ జేర్చి
మావిమ్రాకల సాల ♦ దీవలఁ జెన్నొందు
తోఁటలకడ నలి ♦ తోషఁ జెంది
యలరునెత్తమ్ముల ♦ కలిమిఁ జెల్వగుడిగ్గి
యలతీరభూముల ♦ నల్లఁ బొంది

తే. నన్నుముదమునఁ జేరి యా ♦ నంద మొందఁ
గేలి సలిపెడు నీడగు ♦ లీల మఱవ
నావశంబె ప్రాణేశ! ప్రా ♦ ణంబులిపుడ
నిన్నుకూర్చి యే తెంతు నీ ♦ చన్నకడకు.

వ. అట్లుంగాక.

క. ప్రేనియనుమరణమునఁ దన
మేనువిశిచిన స్త్రీకాంత ♦ మేలిపదవికిం
దాను నతఁడును నరిగి య
నూనస్థిరసుఖము లందు ♦ చుండుట వింనున్.

క. అని పలికి యపుడ యనలము
ఘనముగ దరికొల్పి మది వి ♦ కాసముఁ బొందం
దనవల్లభుఁ దలఁచుచు వల
గొని లీలం జొచ్చి యతనిఁ ♦ గూడం జనియెన్.

క. స్ఫురితవిమానముమీఁద న
మరతతి వేష్టింప రత్న • మయభూషణసుం
దర దివ్యమూర్తి వెలిఁగెడు
వరునిఁ గలసి పరమసౌఖ్య • వైభవ మెసఁగన్.

తే. లీలఁ బోరిఁబోరి నచ్చర • లేమపిండు
బలసి యభివందనము సేయఁ • బొలిచె నిట్లు
సనినపక్షియుగంబు వ • ర్తనము దోఁచెఁ
బుణ్యావర్తనుఁ డగుట నా • బోయ కపుడు.

వ. తోఁచిన నతండు.

క. ఏనును నిట్లగుదు ననుచు
నూనినకౌతూహలమున • నుల్లము వొదలన్
మే నెల్ల ముండ్లు సింపఁగఁ
గానఁ దఱిసి గళితరక్త • కలితాకృతియై.

తే. అరుగుచుండువాఁ డొకచో ద • వానలంబు
గట్టెదిరికాననం బెల్ల • ముట్టి మండ
సంప్రమోదితచిత్తుఁ డై • చక్కఁ జొచ్చి
యొడలు దొఱఁగి దేవత్వంబు • వడసె నధిప.

ఉ. ఈయితిహాస మర్థిమెయి • నెజ్జనముల్ వినినం బఠించినం
బాయు సుదాత్తగోహనన • పాతక మైనను భూరిసౌ
ఖ్యముల్

వేయివిధంబులం బోరయు • విస్మృతగన్ శరణార్థిఁ
దోషితుం
జేయనివాఁడు కల్మషముఁ • జెందు నొకప్పుడుఁ బా
యఁ డేమిటన్.

గృధ్రజంబుకోపాఖ్యానము.

సీ. గాంగేయుఁ డిట్లనుఁ • గాంతేయపూర్వజు
నకును నైమిశపట్ట • ణమున నొక్క
బాలుండు మృతుఁ డైన • బంధులు పితృభూ
మికిఁ గొనిపోయి య • మేయశోక
వివశాత్ములై పల • వింపఁగా గృధ్ర మొ
క్కటివచ్చి మీరలి • క్కడ భయంబు
దక్కి యేడ్చుచునుండఁ • దగదిదెను గ్రుంకెడుఁ
బ్రొద్దు రాక్షసులును • భూతములుఁ బి
తే. శాచములు వచ్చి తినుటకు • నేచితిరుగు
జననమరణముల్ వింతలె • చన్నశిశువు
తోన యందఱుఁ జనుటకుఁ • బూనియుండు
వారలే పొందు పీనుంగు • వైచివేగ.

క. తెగిపోయినవా రేడ్చిన
మగుడుదురే వెఱ్ఱులార! • మానుఁడు మీరుం
దెగుదురు దడసిన నావున
నగునట్టిద కర్జ మనుచు • నందఱు భీతిన్.

వ. శవంబు విడిచిపోవంజూచిన నొక్కనక్క బొక్కలో నుండి వెడలి వారలతోడ.

సీ. గ్రద్దమాటలకేల • కడుభీతిఁబొందితి
రక్కటా! బాలుని • నజ్జవదను
నిటువైచి పోవఁగా • ళ్లెట్లాడె నేడ్వఁడు
శోకంబువోవ ని • చ్చోటఁ గొంత
ప్రొద్దంబులో విని • క్రూరుండు గాకున్న
బ్రాణంబు గ్రమ్మఱ • రాక గల్గ
నో యెఱుంగుదురే యి • నుండును నస్తాద్రిఁ
జేరెడు వెఱవక • మీరు నిలువుఁ

తే. దలిన వారును మనసున • నాసపుట్టి
మగిడివచ్చిన గ్రద్ద యి • మ్మందబుద్ధి
మైననక్కమాటలువిన • నగునెవిక్కృత
మయ్యెఁ బీనుంగు వచ్చునే • యసువులింక.

క. కడుఁబెట్టిదుండు కాలుఁడు
మిడుక మిడుక నపహరించె • మీ రీయాసన్

విడువుఁడు బాలునిసుగతికిఁ
బడయుఁడు దానాదు లైన • బహుధర్మములన్.

వ. అనిపలికిన నాగృధ్రంబువచనంబు లాక్షేపించి యజ్జంబుకంబు వారలనుద్దేశించి.

క. క్రూరమతి గృధ్ర మిట్టిది
మారకునిం జూచిచూచి • మసలక పోవన్
మీ రెట్లో ర్చెదరో క
న్నీ రిటు మముఁబోఁటులకును • నిలువ కొలికెడున్.

క. దయమాలిపోవ నేటికిఁ
బ్రయత్నమునఁ బొదువ గైన • బలమున మీకుం
బ్రియ మొసఁగ బ్రదుకుబ్రదుకం
డయినను మఱి పోవరాదె • యనిచెప్పుటయున్.

వ. గృధ్రంబిట్లనియె.

ఆ. ఏను బుట్టి వేయు • నిన్నూఱు మున్నూఱుఁ
గలవు వత్సరములు; • గాన నెందు
బాలు యావనస్థుఁ • బ్రౌఢుని వృద్ధునిఁ
జచ్చి పోయి మగిడి • వచ్చువాని.

క. ఒకటికి గలదు వత్తురు వే
లోకగర్భంబునకు మృతులు • యుక్తినిజమె న

క్కఁడు నేటిబుద్ధి పీనుఁగు
నకు బ్రిదుకెటుగలుగు నిట్టి • సత్త్వాలు గలవే.

సీ. అనవుడు నెగ వెక్కి • యాగ్రిద్ధ్ర మైచి పో
మొదువారలకు నడ్డ • పడుమ నక్క
వినుఁడు రాఘవుఁడు నే • ర్పున బ్రిదికింపఁడే
మృతుఁడైన భూసుర • సుతుని మగుడ
సృంజయుకొడుకు న • చ్చినవారదుఁడు ప్రభా
వంబునఁ గ్రిమ్మఱి • వానిఁ దేఁడె
యట్లు మొకసిద్ధుఁ • డమరుండు మీయెడ్ప
లాలించి దయ జాలు • నసువు లొసఁగె

ఆ. నేని మేలు గాదె • యిది యేల పోమెద
గనిన వారు నుగిడి • యరుగుదెంచి
శిశువుశవము ముట్టుఁ • జేరి పెల్లేడ్చిరి
పనవిపనవి యంత • నినుఁడు గ్రుంకె.

వ. అగృధ్రింబును జంబుకంబును నాఁకలిచేత వందురుచుండి తాన తాన బాలశవంబు నాహారంబు గొనుటకై యిట్టివిధంబునం దమతమపలుక నేర్పునం గ్రిమ్మఱించెఁ బ్రిస్తుగ్రింకినం దా నచ్చోట నిలువనేరదు గావున గ్రిద్ధ్ర యటమున్న వారు వోవుటకై యిప్పటితెఱంగుమాటలాడెఁ రాత్రియైనం దనకు మేలుగావున నక్కవారలు దడయుటకుం

దగినచందంబునఁ జెప్పె నదివాని తెఱంగు శ్రీశైలవనవిహారని
రతుం డగుశంకరుండు కరుణారసపూరవశంవదుం డగుట నప్పుడు.

ఆ. అట్లు పసపి యొద్దు • సజ్జనంబులకుఁ బ్రి
త్యక్షుఁడై వరంబు • లడుగుఁ డనిన
సంప్రమోదభక్తి • సంభ్రమభరితులై
చక్క నవనిఁ జాఁగి • మ్రొక్కి వారు.

క. బాలమరణశోకంబునఁ
దేలక యుండంగఁ గావు • దేవోత్తమ ! నీ
వాలించిన బ్రదికితిమి ద
యాళుహృదయ ! పార్వతీప్రి • యా ! చంద్రధరా.

వ. అని యనేకవిధంబుల వేఁడుటయు శివుం డాశిశుప్రాణంబు లొసంగి వీఁడు శతాయుస్సంపన్నుం డగువాఁడని యానతిచ్చి యాగృధ్రజంబుకంబులకు నాఁకలి యెన్నండును లేక యుండం బ్రసాదించి యంతర్హితుం డయ్యె. సంతోషంబున నంతరంగంబులు నంగంబులుం బొదల నజ్జనంబులు బాలు నెత్తికొని పలుమాఱుం జూచుచుఁ గౌఁగిలించుచుం జనిరి గృధ్రంబును జంబుకంబును ముదంబునం బొంగుచుఁ బోయి తమతమకులంబులలోఁ బ్రభూతంబులై పరివర్తిల్లె నార్తజనబాష్పపరిమార్జనంబు పరిభువులకుం గర్తవ్యం బగుటకును నిజకార్యార్థు లగుకపటుల నేర్పుమాటల తెరువు లె

ఱెంగిలొనుటకును నుదాహరణం బైనయీగృధ్రజంబుకోపాఖ్యానంబు.

క. వినినఁ బఠించిన వ్రాసినఁ
గొనియాడిన దురితపీడ • ఖం దొలఁగి నరుం
డనుపమధర్మములకు భా
జన మగు నాయుఃపరివృద్ధి • సంపద నొందున్.

పవనశాల్మలీతరు సంవాదము.

సీ. అని వినతుం డగు • నాధర్మసుతునకు
ముదమునఁ జెప్పి భీ • ష్ముండు మఱియు
నిట్లనుఁ దగ నొక్క • యితిహాస మధిప! యా
కర్ణింపు హిమవన్న • గంబునందుఁ
గలదొక్కబూరుగు • గడుఁ బెద్దకాలంబు
ముదురు శాఖాశోభి • మూలదృఢము
నారదముని యొక్క • నాఁడ తత్తరువుపొంతఁ
జని చని వేడ్కని • ట్లనియె నెమ్మి
తే. బూరువా! యింతపెఱ్ఘసు • బొడవుఁ గల్గి
నీవు మృగపక్షిసంశ్రియ • సేయ మగుచు

సునికి గవి ప్రీతి నడిగెద ♦ ననిలు చేతఁ
బడు మహీజంబులెల్ల నీ ♦ పవని యెట్లు.

క. పవనునకును నీకును బాం
ధవము గలదో యతఁడు నిన్ను ♦ దయ రక్షింపన్
సవినయవృత్తిని బ్రదికితొ
చెవులకు నింపెసఁగ నిజము ♦ సెప్పుము నాకున్.

క. అనిన విని బూరుగిట్లను
ననిలునిబలమున్మ్రదీయ ♦ మైనబలముతో
నెనగా దేర్పడ వినుమవు
ఘనిమిది యగునంశమునకు ♦ నెనయ దరయఁగన్.

వ. అని పలుకుటయు నమ్మ్రోసిందురిందు.

ఆ. అమ్మ్రచెల్లె యిట్టు ♦ లనకుము గొండలు
లోనుగాఁగఁ బవను ♦ చే నహాస్త
మహిమము లగు బెఱుఁగ ♦ మా భూతములచేష్టి
తములు వాయువశగ ♦ తములు గావె.

క. అనుటయుఁ జెలుచనియెలుఁగున
ఘనమూల ప్రబలశాఖ ♦ కాదుగ్గయు న
న్నును దాఁకిన నతనిపరిభం
జనుఁ డనునామంబునకు న ♦ సత్యాత వచ్చున్.

వ. అని గర్వించి యాడిన శాల్మలిం జూచి సురమునిప్రవరుండు.

చ. మాఱువకయుండు నీబిరుసు ♦ మాటలు నీ విటులంట మారుతుం
డెఱిఁగెడు నెట్లు నంచు విన ♦ నేగి సమస్తముఁ జెప్ప నాతఁ డే
తైఱఁ జనుదెంచి నీవఁట క ♦ డింది మగండవు నిన్నుఁ దాఁకినం
జెఱు తెఱసేరు బూరుగ! న ♦ శించితి గా కిటఁ బల్కు లేటికిన్.

మ. అని కోపంబునఁ బల్కి నప్పవనుతో ♦ నాభూరుహం బింత పె
ల్చన నీ వాడెద వంతతక్కువన బే ♦ లా! లోకసామాన్యవృ
క్షనికాయంబును నన్ను నొక్కటిగ ని ♦ చ్చం జూచితే యన్న న
ల్లన నవ్వొప్పఁగ నాసమీరణుఁడు హే ♦ లాస్ఫారుఁడై యిట్లనున్.

క. ఒకనాఁ డజుండు నీనీ
డకు డబ్బాటరుగుదెంచు ♦ టయు నమ్మేలా

తప్పుఁ, వేగ్రుఁగై మన్నించిన

మొకమొకపడి తిట్ల పలుకు • మీ తగ నేపున్.

వ. అనిపలికి బెలుమొగంబుతోడం బోయిన నబ్బూరువు మనంబునం దలంకి.

చ. మనుగడ దప్పనాక్కొ మునిఁ • మాటలు గైకొనవై
తీ నాఁబలం

బన నదిమెంత యుగ్రము • హోబలు రాకకు నో
ర్వఁజాల నా

తని నోకభంగి గెల్తు నని • తాఁ దలపోసి హరింప
నాకీలుం

గొనలును జొంపములో నిదుద • కొమ్మలు చేయగు
దుం గ్రిహం బునన్.

వ. అట్లు తన్నుం దానవిలుచుకొని యున్నంత వేగుటయు.

చ. ప్రతినకు నీడుగా భయద • భంగిఁ బ్రిభంజనుఁ డేగు
దెంచి యీ

క్షితిరుహముఁ గనుంగొని యి • సీ! యిది నాపని నీవ
చేసి తి

వ్వతి నీకె సంతసింపు మిటు • మన్ననఁ బొందు
ము నీదు బాంధవ

ప్రతతికి నివ్విధంబు సదు • పాయము మే లెఱుఁగిం
పు పెంపునన్.

వ. అని యుల్లసంబాడి సముల్లసద్గతి నాసదాగతి సనిమెనట్లు శాల్మలి పవనుచేత భంగంబు నొంది వగంగుందెం బ్రబలునితోడ దుర్బలుండు దొడరి మత్సరగ్రస్తుం డయిన నపాస్తవిభవుం డగు.

అని భీష్ముండు యుధిష్ఠిరునితోఁ బవనశాల్మలీసంవాదంబను నీపుణ్యాఖ్యానంబు సెప్పె.

నాడీజంఘునిచరిత్రము.

చ. వినుమొక బ్రాహ్మణుండు కుల ♦ వృత్తము లెల్లఁ
దొఱంగి గోయదా
ని నొకతె నాలిఁ జేసికొని ♦ నెమ్మిఁ గిరాతులఁగూడి
వేఁటకుం
జనుఁ దినుమాంస మద్దరిత ♦ సక్తుఁడు భోగపరుం
డు గావునన్
ధనము ఘటింపఁగాఁ దగువి ♦ ధంబని చూచి వణిగ్జ
నంబుతోన్.

వ. చెలిమి సేసి కొందఱు గోమట్లు బేహారంబువెంట దేశాంతరంబునకుం జనఁ దానును వారితోడం గూడి పోవం బోవ గిరిగహనదుర్గమస్థలంబున నొక్కవనగజంబు.

ఆ. పాతులలోని కుటిక్కి • జనములు నున్నట్ట్ల
లీల నేలఁ బెట్టి • కాలఁ జమరఁ
జొచ్చుటయును గితి • పిచ్చి ...లఁ
బఱవి రెల్లవారుఁ • బాటుయయ్యమున.

క. ఆయసయుఁ గాండిసికుల
... యుద్ధరవికుఁ ... • ...మాగా
నాయెడ నోకమూర్గము గని
పోయెను దాన్నల్ల ... • ... ...సన్.

తే. పొదల...మున జొంపమ్ము • పొదప్పుఁ బఱపుఁ
గలిగి పటుప్రవర్ధనమునఁ • ...
యున్న మాంభూరుహంబుఁ గని • యుల్ల మచట
నిలువఁగోరి నామాత్రిని • నీడఁ జేరి.

క. వసలతలకుసుమగంధము
గొని సుడివడి గాడ్పు డప్పి • గొండొక పేర్పం
దను పారుచటఁ గూర్చుం
డె నతం డల్లుండ నచ్చు • ...కి లలితగతిన్

వ. ఒక్కమహాబకంబు వచ్చె నది పద్మభవునకుం
పాదపాత్రిం బగుచు నాళిజంఘుండును రాజధర్ముండును
నుపేళ్లం బరఁగునాక్క్రోకు నమ్మఱ్ఱి నివాసం ... యుండు

స[illegible] యరుగ్రెంచి యవ్విప్రునిం గాంచి ప్రియంబు దల కొనుచూడ్కి నాదరించి.

క. ఎంతయు [illegible]
యెందుల కేగెదవు భూసు • రేశ్వర! ప్రీతిం
[illegible] నిను గని తగియెడు
[illegible] సాంతు [illegible] • విధముం జెప్పుమా.

వ. [illegible] యడిగిన నతం డేను మధ్యదేశీయుండ గౌతముం డను [illegible] మహా[illegible] దరిద్రుని [illegible] నాల్గు [illegible] వేదా ధ్య[illegible] హొత్తుండ నయి [illegible] బో[illegible] యిల్లాలుగా బో యులం గలసియుండి [illegible] కి సలుపి [illegible] సాంతం గూడి పరదేశంబున [illegible] గిరిగి [illegible] మహాప్రదేశంబున.

క. [illegible] యొక్క [illegible] యూసా
[illegible] గి [illegible] పసపు యుంబు • దుర్గింపగడగుడున్
[illegible] [illegible] యనుం గను
[illegible] బలిచిరి [illegible] నేను • గానన భూమిన్.

ఆ. [illegible] దప్పి • భాగ్యంబు కల్మి నీ
[illegible] సిలయు ముని [illegible] • నరుగుదేర
గంటి [illegible] మేలు • గాక నీదారిద్య్ర
[illegible] యుంతు [illegible] • నపనయింపు.

వ. అంతకు నిత్యాభిధ్యానంబు గొనుచున్న సుచరితంగారు
లగు మందాకినీమిగానంబులు సుపక్వంబులు [illegible]
గుసగ్గుగా సతినికి నొసంగి గాత్రి యగాగయుం బల్లపుష్ప
సాంద్రంబగు శయనంబు గన్పించి యవ్వని [illegible]
నితో సముచితసల్లాపంబులు సుఖరిపచి [illegible]
వేగుటయు సర్వత్రి నాలోకించి.

క. పిమ్మిమ్మిత్రింగుచు [illegible]
గినకిము బుద్ధియును నాల్గు • [illegible]
స్వ్యనిదాలన [illegible] యుం
కని గేసగుచుంగా [illegible] • సన్నికిసిలన్.

క. మిత్రింబు [illegible] కన్యప
పుత్రి [illegible] • [illegible]
నైత్రి యన్నదె [illegible]
పాత్రము గా నుండెనే య • పా[illegible].

తే. నాసఖుండుడు [illegible] • నావు ఫేనుం
డనని పురినుండిన [illegible] • వానిచేయు మాట
యోజనము [illegible] దాని • యున్న తెరవు
పట్టి వేచని [illegible] • భర్తం గనుమ.

క. కాంచి యతనితో [illegible]
త్రెంచితి నని చెప్ప మతం • [illegible]

కాంచనములు రత్నంబులు
నంచితముగఁ జేసి యిచ్చు • నప్పుడ నీకున్.

క. అని యావ్యాఘ్రము సెప్పినఁ
జని యాకాంతుఁ డతనిఁ గాంచి • సముచితభంగిన్.
వినిపించె రాజపుత్రున
కనుగల మానుసఖుఁ డనియు • నతనిపనుపునన్.

తే. అరుగుదెంచితి ననియు ధ • నార్థి ననియు
నిట్లు వినిపించుటయు రాజు • నీశ్వరుండు
దేరి కొనఁజూచి యాకాత్మని • పాపుఁ డధముఁ
డగుట దోఁచును నున్నది • యడుగవలయు.

వ. అని తలంచి.

క. కులమును విద్యయు వృత్తముఁ
గలయావెటిఁగింపు వానిఁ • గలఁగక తన్నుం
దెలియంగఁ జెప్పు విప్రుం
డలఘుం డగు ననుపరియు • నవిక్రయుఁ డగుచున్.

క. ఇలఁ డెట్టిఁదైన నేమగు
నతనికి సఖుఁడైటు బకము • హాతెరసఖ్యం
బెవసనిం బాపిముఁ జేకూడె
యితరులకిఁ దృప్తి యగునట్లు • లీతత్పాననంబుల్.

వ. అని నిశ్చయించి యతనికి నాహారసంభారంబులు న
విూచీనంబులుగా నిర్వర్తింపఁదగువారి నియోగించి మఱునాఁ
డు కార్తికపౌర్ణమాసి యైన భూసురసహస్రంబులు దనగృ
హంబునం బసిండిపళ్లెరంబుల భోజనంబులు సేయను బహు
ళదక్షిణలు పరిగ్రహింపనుం గలనై మిత్రకక్రియానుష్ఠానంబులు
గలిగిన నమ్మహాజనంబులలోఁ గలపి యత్యంతాదరంబున.

క. మహనీయబహుళప్రాజా
సహితంబుగ భోజనంబు • సంప్రీతిగ న
మ్మహితాత్ముఁడు పడసెను మ
ర్వహభారము గాఁగఁ గనక • రాశియు మఱియున్.

చ. కుడిచినపళ్లెరంబును సకుంచితహస్తముతోడ నిచ్చినం
గడు ముద మంది యెత్తికొని • గాఢభరంబున నోర్చి
మోవఁగా
మెడయును మూఁపు వీఁపులును • మిక్కిలి నొవ్వఁ
గొంకుపోవ నె
క్కుడు వెస నేగుదెంచెఁ గని • కొక్కెర సమ్మద
మంద పుట్టికిన్.

తే. అట్లు సంతోషమునఁ దేలి • యతనిడప్పి
వోవ బకవల్లభుఁడు పక్షి • పుటయుగమున

నల్ల సీచి చూహారగ స ♦ వాగ్వణంబు
సేవ నిసి ధ్యాన సుఖనిద్ర ♦ సేయుచుండ

వ. ఆదుర్బ్రాహ్మణుండు దనకు రేపటిపయనంబునకు నాహారంబు చింతించి యిమ్మహాబకంబు శరీరంబు గ్రొవ్వి యున్నది గీరియుంచు మాంసంబు సాలంగల దిది యేమఱిత్రి దరినోయెడు నిప్పుడు సావనడిచి చెందుకొని పోయెదంగాకయని వాపనిశ్చయుండై పీర నక్కం గట్టికొని యొక్కకాష్ఠంబు గ రయుగంబునం జక్కపమర్చికొని.

క. అందంద మెడయుఁ దలయు న
మందాటోపమునఁ గొఱికి ♦ మాంసము లడిచి నా
వుం డెలియఁ జూచి యంతెను
డెందముతోఁ జీఁక లన్ని ♦ తిని వెస నులిచెన్.

తే. ఉలిచి బొందువు ప్రిచ్చి మే ♦ నురివి నంబు
పంతయును బుచ్చి పోవుకగా ♦ నమగఁ గట్టి
కొనుచు వేగుబోఁ కనుటయుఁ ♦ జనియె నట్టి
సమయమున మేలుకని దనుజ ♦ ప్రభుండు.

క. పొలవలచె నేమికీడో కో
కలిగెను నని తలఁచి మనసు ♦ గలఁగఁగఁ దనవా
రలతోడ నుగ్గడించుచుఁ
జలియించుచునుండెఁ బొ్రిక్క ♦ జామెక్కుటయున్.

వ. రాజధర్మునిం దలంచి.

ఉ. నిచ్చలు వచ్చు లేపకడ ♦ నెయ్యము లప్పఁగి మున్నెఱుం
డు నేఁ
డిచ్చటి కేలరాఁడు గుణ ♦ హీనత నప్పురియందు
గన్మనొ
యిచ్చఁ దలంచితిం దులువ ♦ యోపు దలంచెనో యు
కృష్టం ! మటం
బొచ్చెము లేను నమ్మ బక ♦ వృంగిపోఁ కొట్టగున్
కోటి ... నసూ !

క. అని నేను పలికి యూఁగయుఁ
బరిచెర బలిగలపి భక్షుంపఁ ♦ దంగమృగ వాయుగ
జని గనమున కేగ్రి యేర్పడఁ
గని యనానికిఁ జెప్పి నిచ్చి ♦ కను కేగముపన్.

వ. అవ్విప్రుని నొప్పు పట్టి.

చ. పరిమయిఁ బాఱి వానిఁ గని ♦ పట్టి వధింపఁడ కేలు
గట్టి తె
చ్చి రసురభర్త సూచి యిటు ♦ సేరఁగఁ దేవ దీ
కృతఘ్నునిం
బొరిగొని వే తినుం డనినఁ ♦ బోకడ మాలిన వార
మయ్య యి

ద్దురిత శరీరముం దినఁగ ♦ దోషము మాకని వార
లొల్లమిన్.

వ. అతండు.

క. తినుఁడు తినకుండుఁ డేమై
నను జేయుఁడు వీని నేల ♦ నాముందటికిం
గొనివచ్చితి రని పలికిన
దనుజులు పురివెడలఁ దెచ్చి ♦ తద్గాత్రంబున్.

క. వెడకోఁత నెత్తు రొలుకం
బడఁద్రోచిన వచ్చి కుక్క ♦ పదువు వెనుకకున్
జడిసెఁ గబళింప కొల్లక
కడుపులు నకనకపడంగఁ ♦ గొరవముఖ్యా.

వ. అని చెప్పి భీమన్నండు.

క. పీను మది యస్త్రిద కుక్కలఁ
దినఁగా రోయుం గృతఘ్ను ♦ దేహముమాంసం
బని చెప్ప నాగమంబులు
మనుజేశ్వర ! తెల్లమయ్యె ♦ మనకిచ్చోటన్.

వ. అనిపలికి వెండియు నిట్లనియె.

క. పుగపుగఁబొక్కుచు బకపతి
కరంక మటఁ దేరఁ బనిచి ♦ గావరమున నె

య్యెరఁ దాను నగ్ని యిచ్చి య
సురపతి యున్నంతపచ్చ • సురపతి నెమ్మిన్.

క. కని యతఁడు సంభ్రమంబును
వినయంబును బెరయఁ గాం • చి యడిగ నా
తని రాజధర్మ నీవే
యని దైన్యము దోఁప పగిచి • యుత్తరము బలికెన్.

వ. అట్లు పలికిన సమారివిభుండు నీసఖుండగు చతుర్ముఖుని సఖుండగుట యెఱింగినే వానికి పగవసులు యథార్హసన్నుతుండు దనపాలికి సనుదినంబు వాఁడు నచ్చునంత గోరుచుండుంగా వున.

క. పలుమాఱును రామికి నుం
త్రాపడియెను దాన నిట్టి • పశ సతఁడౌ గదెం
జై యగుట నిత సిదౌక్కఁ
నలఘుఁ ధిన్ వహ్ని యిచ్చి • తది మేలకదా.

వ. అగ్నిసంస్కారంబు సేసి నీవు వచ్చినయనంతరంబ తచ్చితాసమీపంబున.

క. కడు నర్త్మత్తిఁ గేళ్ళిపుంజను
గుడుపఁ దొడఁగె నొక్క సురభి • గుడుపు ప్రయం
బదు పత్సవక్త్రికీనము
సుడిగాలిం దూలిపడియె • సౌదపై ననఘా.

ప్రథమభాగము.

వ. దానంజేసి యన్నాడీజంఘుండు సంజీవితుండయి యెప్ప
టియట్ల యొప్పెడునాకారంబుతో నతుగుదెంచుచున్నవాఁడి
ట్లనుకరుణాకారణం బద్దేవునిచిత్తంబు మహానుభావంబు.

క. అని చెప్పనంత బకపతి
యనుమోదించెను మనుజపతికి ♦ సంమ్మదమెసఁగన్;
తనునవానివృత్తవాక్యము
నన పాశనిబద్ధుఁజేసి ♦ నాఁడవ్విప్రున్.

క. ఆనాడీజంఘుండును
దాని నెఱిఁగి భూసురునకుఁ ♦ దనకతమున న
ద్దీనదశ యగుటకోర్వక
వానిపిడుపు గోరి వేఁడె ♦ వరముగ నిందున్.

చ. అతఁడునుదివ్యబోధమున ♦ నానమయంబునబ్రహ్మ
సత్కృపా
న్వితుఁడగుటెర్పడం గని వి ♦ నీతతముండగురాజధ
ర్మవాం
ఛితుఁ బ్రజ్ఞనరించె, విప్రునకుఁ ♦ జేర్చిరి తెచ్చినవారు
తద్ధన
ప్రితతియు, దైత్యనాయకుఁడు ♦ వంప బకాధిపుఁబ్రె
స్తుతించుచున్.

వ. అవ్విప్రుండు ధనసంచయంబు మోచికొని మగిడి మరలి చూచుచు సంభ్రమంబునం బోయె. దదనంతరంబ.

క. సురపతియుఁ ద్రివిష్టపమున
కరిగె బకాధీశుఁడును ని • జాలయమునకున్
గరిమంబు మెఱయఁ జనియెం
బరితుష్టుండగుచు దైత్య • పాలుం డనుచున్.

క. అని చెప్పి తాత యిట్లను
మనుమనితో నాదరమున • మఱియును బ్రహ్మ
ఘ్నునకును నిష్కృతి గలుగును
వినుము కృతఘ్నునకు లేదు • విమలచరిత్రా.

క. ఆరయ మిత్రద్రోహము
దారుణ మగుపాతకము కృతఘ్నతకంటెన్
వైరముగొని పిమ్మటయు
నారెంటను తెఱఁగులవారి • నాప్తులైనన్.

క. మిత్రుం డైహికములు నా
ముష్మికములు నైనభద్ర • ములు వలకొలుపున్
మిత్రధనంబులకన్నను
మిత్రుఁడె యెక్కుడనుమాట • మెచ్చరు ప్రాజ్ఞుల్.

క. ఉత్తమకులజుఁడు సుగుణా
యత్తుఁడు సుస్నేహమతియు • నగుమిత్రుండెం

జిత్ర మెల్లన్ను దెలుంగున౯
బొత్తున మనవలయు శుభముఁ ◆ బొందవలెనన్.

చిరకారియను మునికుమారుని చరిత్రము.

క. అతఁడు చిరకాలసువిచా
రితంబుగాఁ జేసి యాచ ◆ రించుం గురుభూ
పతివర్య యుద్ధియును నది
గతముగఁ జిరకారినామ ◆ కంబునఁ బరగున్.

సీ. ఒను మొక్కకారణం ◆ బున ముని పత్నిపైఁ
గోపించిచంపన ◆ కొడుకుఁ బనిచి
యట యేని వెడలి పో ◆ వుటయును బనులెల్లఁ
జిరవిచారముతోడఁ ◆ జేయుఁగాన
నచ్చిరకారి యి ◆ ల్లనివిచారించె జ
నకుహంపు సేఁత మా ◆ నంగరాదు
తల్లిఁజంపుటయును ◆ దగదు తండ్రియాలంపు
దప్పింతుఁగాకని ◆ తలఁతునేని

తే. గల్మషం బందుని దాని న ◆ త్కగ్మవిదులు
మాతృరక్ష గర్తవ్య మెం ◆ మాత్రకైనఁ

బుత్రిభావమున సావిత్రాంశాత్రి • మునకు నెలవు
పాపమడంగింప నెవ్వాల • నోపునొక్కొ.

క. జనకీవధంబు సేసిన
ననుమానమె నరక మగుట • యని యుడికెడిఁగో
జనకావమాన మొనరిం
చినవానికి నరకమున వ • సింపఁగవలదే.

తే. తల్లి ధాత్రిక బిజంబు • తండ్రి వెట్టు
వంశధరణార్థముగ నిది • నాగిభంగి
యేను బొత్తులవాఁడ న • య్యారు బ్రదుకును
వీరలం దిప్పు డెవ్వరి • విడుచువాఁడ.

వ. అని విచారించి తెలంచుకొని.

క. జనకుఁడ వే నై జన్మిం
చినవాఁడను జనకుపంథ • సేసిన బాయుం
దనయునిపాపము లవియును
వినియుండుదుఁ దలఁపఁబ్రింకి • వేయును నేలా.

క. జనకుఁడు దపమును ధర్మం
బును విద్యయుఁ బరమ దైవ • మును గావున నా
తనికిఁ బ్రియం బగుపని సే
సిన దేవతలెల్లఁ బ్రీతిఁ • జెందుట గల్గున్.

ప్రథమ భాగము.

క. చిరకారి, యెల్లనుం దన
చిరకారిం జూపుఁగాక • శీఘ్రపుఁజేఁతన్
దురటిల్లఁ జేయునే నను
బెరవరి వాఁ డిట్టిపనికి • వేగిరపడునే.

వ. అని పుత్త్రు నుద్దేశించి.

చ. చిరముగ గర్భవాసమునఁ • జెందితి పుత్త్రి! చిరంబు గాఁగ ని
న్నరసెఁ గదయ్య తల్లి యన • యంబును నేఁ బను పంగఁ బూనియుం
జిర ముగుపట్టు లెత్తెఁగను • సేఁతఁ దలంచితివేని స త్కృపా
పర చిరకారి నాఁ బరఁగు • భాసితనామము సార్థకం బగున్.

ఆ. నాకు నాతపంబు • నకు నింద రాకుండ
దురితభయము నిన్నుఁ • బొరయకుండ
నెమ్మిఁ జేసి తన్న! • నీచిరకారిత
సకలభూతములును • సంస్తుతింప.

వ. అనుచుం జనుదెంచి నివాసంబు ప్రవేశించినం గని చిరకారి నిజకరంబున నున్నవధసాధనంబు డిగ్గ విడిచి య గ్గౌతమువంశపర్యుచరణంబులు శిరంబు సోఁకం బ్రణామం

బు సేసెం బత్నియుం జాఁగిలి మ్రొక్కె నయ్యిరువుర
శోకబాష్పంబులానందాశ్రువులుగా నమ్మునివరుండు
యుని గాఢాలింగనంబును మూర్ధాఘ్రాణంబునుం జేసి,
సకలం బాగపస్త్రుల నభినందించి దానును వారును సుఖాసీన
యుండి యిట్లనియె.

క. కార్యవిచారము చిరముగ
ధైర్యముతో నడపవలయుఁ ॰ దస్త్రిక్రియలు
దార్యుఁ డనార్యుఁడు వీడని
యార్యులు సేయుదురనిశ్చ ॰ యంబుగ చిరముగన్.

క. మిత్రత్వము శత్రుత్వముఁ
బాత్రత యపాత్రయును ॰ బరికింపు సుచా
రిత్రుఁడు చిరతరగణనా
సూత్రితముగ దాన నెల్ల ॰ శుభములఁ బొందున్.

వ. అని నిర్దేశించె నట్లు చిరకారిచిరకారిత్వంబున ఫలత్వంబు
గనొంది వినుతిఁ బొందె.

క. కావునఁ గురువంశోత్తమ!
నీవును సదసత్ప్రకార ॰ నిశ్చయము చిరం
బై వెలుఁజేయుమీ యది
గావించుం జిరము లైన ॰ కార్యఫలములన్.

ప్రథమ భాగము.

క. విను మాచిరవృత్తిఁ జేసిన
పని కర్తకు నావహించుఁ ♦ బశ్చాత్తాపం
బనఘా! చిరభావితశు
ద్ధినిరూపణకృతము శుభముఁ ♦ దేజముఁ దెచ్చున్.

ప్రథమ భాగము.

సంపూర్ణము.
